İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI No. 765

SULTAN VELED'İN TÜRKÇE MANZUMELERİ

Yayınlayan ve işleyen:

MECDUT MANSUROĞLU

99 levha ile

PULHAN MATBAASI

İSTANBUL – 1958

ÖNSÖZ

Bu kitapta sunulan malzeme epey zamandan beri üzerinde çalıştığım bir konunun son şeklini alışıdır. Gerçekten Türk lehçeleri içinde bilhassa üzerinde durduğum eski Anadolu türkçesinin ilk mahsulleri arasında Sultan Veled'in kaleminden çıkmış türkçe manzumelerin de bulunması pek tabiî idi. Bu manzumelerden daha İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde hazırladığım ilk Anadolu türkçesi metinlerinin tenkitli yayımı, sözlüğü ve yorumu üzerindeki doktorluk çalışmamda ve Anadolu türkçesinin Türk yazı dilleri içindeki yerini araştırmayı gaye edinen aynı fakültede hazırladığım doçentlik çalışmamda faydalanılmıştı. Ancak bahis konusu metinler, sözü geçen yukarıkı incelemelerden farklı olarak, bu ciltte kendi başlarına ele alınıp bugüne kadar faydalanılmamış bir çok eski yazmaların yardımı ile daha da arttırıldığı gibi her türlü incelikleri ile belirtilmek istenmiştir. Bundan dolayıdır, ki her şey yeniden ve daha ilerilemiş olduğu umulan bir görüş ve usulle elden geçirilmiştir.

Batıda türkçe metinlerin işlenmesinden beri Türk dil bilgisi alanında durum oldukça değişmiş bulunuyor. O zamandan beri türkçe daha iyi tanınmış ve farklı yapısı üzerinde ilgililerce az çok bir anlaşma yoluna gidilmiştir. Bundan dolayı, daha önceki bu çeşit incelemelerin bir çoğunda olduğu gibi, çalışma konusu olan metin hususîliklerini kendine yakın, hatta bir derece uzak metinlerle karşılaştırmak, sanırım, artık lüzumsuzdur. Burada deskriptif bir araştırma yapılmakla yetinilmiştir. Ayrıca böyle bir monografyada incelemeye hâkim olan görüşler üzerinde en kısa bir şekilde dahi durmak yersiz olacağına göre, bu cihetin yorumu ister istemez okuyucuya kalmaktadır. Konuyu ele alışta yadırgamalar bulunacak olursa, sebebi büyük ölçüde bunda aranmalıdır.

Türkçe eserlerde önemli bir konu da terimler meselesidir. İslâm dillerinden devraldığımız terimler Türk dilini yeni anlayışla çok eksiğine verebilmektedir. Yunanca ve lâtince asıllı Batı terimleri ise, türkçede yabancılıkları ile sırıtmaktadır. Bu durum karşısında onları mümkün olduğu kadar türkçe ile karşılamak kalmaktadır. Ancak

şimdiye kadar meydana getirilen bir kısım türkçe terimlerin de pek isabetli olmadığı artık anlaşılmış bulunuyor. Bu yüzden önemlice bir bölüğü, daha uygun düşürülmek isteği ile, yeniden meydana getirilmeğe çalışılmıştır.

Kitabın bu şekilde çıkabilmesi için Edebiyat Fakültesinde devamlı teşebbüsleri ile basımını gerçekleştiren Prof. Dr. A. CAFEROĞLU'na ve basımı sağlayan Edebiyat Fakültesine teşekkürü borç bilmekteyim. Ayrıca gerek bilim yönünden, gerekse baskı tekniği bakımından yorulmaz öğütleri, her türlü yardımları ve provaları okuması ile eserin bu şekilde çıkmasında büyük payı olan Uzman Dr. J. ECKMANN'a en içten teşekkürlerimi bildirmek benim için zevkli bir vazifedir.

İstanbul, Şubat 1958

Kısaltmalar

bk: bakınız.
çkl. : çokluk.
EI : Encyclopédie de l'Islām.
g. y. : gösterilen yer.
KCsA : Körösi Csoma - Archivum.
krş. : karşılaştırınız.
NyK : Nyelvtudományi Közlemények.
s : sahife.
ss. : sahifeler.
şh. : şahıs.
tkl. : teklik.
TM : Türkiyat Mecmuası.
ZDMG : Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft

SULTAN VELED ve TÜRKÇE MANZUMELERİ

Sultan Veled. XIII. yüzyılda Anadolu'da yaşamış olan büyük mutasavvıf şair Mevlâna Celâleddin Rumî'nin oğlu Sultan Veled hakkında tam bir monografya bugüne kadar kaleme alınmış değildir.[1] Bu yüzden babasının hayatı ile sıkıdan sıkıya bağlı olan şairimizin biografyasını Celâleddin Rumî üzerinde yapılan incelemelerden[2] çıkarmak zorundayız.

Sultan Veled Mevlâna Celâleddin Rumî'nin büyük oğlu olup 623/1226 da bugün Karaman denen Lârende'de doğmuştur. Sofi muhitinde yetişmiştir. Bilhassa Şems-i Tebrizî'nin üzerindeki tesiri büyüktür. 643/1245 te Şems Şam'a kaçtığı vakit onu Konya'ya, babasının yanına getiren Sultan Veled'dir. 684/1285 ten itibaren Mevlevî tarikatının şeyhi olmuş ve ölümüne (712/1312) kadar şeyhlikte kalmıştır.

Sultan Veled babası gibi birinci derecede bir şahsiyet olmamakla birlikte onun sadık bir takipçisidir. Ancak asıl Mevlevîlik onunla başlar: babasının aşk ile karışık tasavvufuna düşman olanları dost yapmak ve tarikat hakkında ileri sürülen tenkitleri susturmakla Mevlevîliği yeni bir buhrandan koruyarak tarikat nizamını kurmuştur. Celâleddin Rumî'nin kendiliğinden, hiç bir dış nizama uymaksızın yaptığı semaı kaidelere bağlanmış bir ayin haline o getirmiştir. Sema çeşitlerinden biri "Sultan Veled devri" adı ile kendine izafe olunur.

Türkçe manzumeleri. Sultan Veled'in bir kısım türkçe beyitleri "Selçuklu beyitleri" adı ile geçen yüzyıldan beri ilim dünyasında bilinmekle birlikte sonradan ortaya çıkarılanları daha çok olduğu gibi eskiden tanınanlar da zamanımız Türk dil bilgisi isteklerini karşılayacak neşirler olmaktan uzaktırlar. Konuları bakımından farsça manzumelerinden ayrılmayan ve dinî-tasavvufî-ahlâkî akidelerle babasının şöhretini Türk halkı arasına yaymak için yazılan türkçe beyitlerinde büyük bir sanat değeri olmadığı halde şairimizin belki de bu çeşit

[1] Şimdiki halde J. H. KRAMERS, Sultan Walad: EI bk.

[2] H. RITTER, Philologika XI, Maulānā Ǧalāladdīn Rūmī und sein Kreis: Der Islam XXVI (1943), 116 — 158, 221 — 249; türkçeye kısaltılmış trc.: Mevlâna Celâleddin Rumî ve etrafındakiler: TM VII — VIII (1942), 268 — 281; aynı mll., Celâleddin Rumî: İslâm Ansiklopedisi.

türkçe yazan çağdaşları ile birlikte maksadına ulaştığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Sultan Veled'de bazen babası tarzında rindane-aşıkane bir eda da görülür. Bunların Türk dili tarihi bakımından değerlerini belirtmek için ise, söylenecek hiç bir şeye ihtiyaç olmadığı meydandadır. Şairimizin bugüne kadar tesbit edilebilen türkçe beyitleri şöyle toplanabilir:

Sultan Veled'in *İbtidaname* (690/1291), *Rebabname* (700/1301) ve *İntihaname* adında mesnevîleri ile gazel ve rübaîlerden ibaret büyük bir *Divan*'ı ve *Maarif* adlı mensur bir eseri vardır. Farsça olan bu eserlerden *İbtidaname*, *Rebabname* ve *Divan*'ında bir miktar türkçe, türkçe-farsça, türkçe-farsça-rumca ve rumca beyitler de görülür. Pek tabiî olarak bütün bu eserlerde ayrıca din dili olan arapça beyit ve ibareler de vardır. Sultan Veled'deki bu türkçe unsurlar ve üzerlerinde yapılan araştırmalar ise, şöyle sıralanabilir:

1. *İbtidaname*'deki türkçe beyitler. Çeşitli yazmaların karşılaştırılmasından *İbtidaname*'de 76 türkçe beyit bulunabilmiştir. Buradaki transkripsionlu neşirde (I) sonuncu beyit 80 sayısını taşımakla birlikte, 70, 71, 74 ve 75. beyitler farsça olduğuna göre, türkçe olanların tutarı yine 76 ya düşmektedir.[1] Bilgime göre *İbtidaname*'deki türkçe beyitler üzerinde şimdiye kadar pek az inceleme yapılmıştır. Önce M. MARTİNOVİTZ çeşitli malzemeden faydalanarak Celâleddin Rumî'nin ve Sultan Veled'in türkçe manzumeleri ile birlikte *İbtidaname*'nin türkçe kısmını pek kısa bir önsözle yayınlamış ve bunların rusçaya tercümesini yapmıştır.[2] Bundan sonraki *İbtidaname* neşrini VELED ÇELEBİ yapmıştır.[3] İngiliz müsteşriklerinden E. DENISON ROSS, buradaki beyitler üzerinde çalışmak üzere, bir kısım yazmalarını toplamış fakat daha sonra bu malzemesini bana vermek lûtfunda bulunmuştur. Bu sebepledir, ki *İbtidaname* yazmaları hakkındaki bilgimizin önemli bir parçasını kendisine borçluyuz. Eserin faydalandığım yazmaları ve türkçe kısmının neşirleri şöyle bildirilebilir:

[1] *İbtidaname* neşredilmiş olmakla (Valadnāma, maṣnavī-i Valadī bā taṣḥīḥ u mukḳddima-i Calāl Humā'ī. Tahran 1313) birlikte türkçe beyitler burada, okunmalarındaki güçlük sebebi ile, atlanmışlardır.

[2] Zapiski Vost. Otd. İmp. Rus. Arḫeol. Obş. XXVI (1917), 205 — 232.

[3] Divan-ı türkî-i Sultan Veled. İstanbul 1341. Bu eserde *İbtidaname*'den başka *Rebabname*'deki türkçe beyitler ve *Sultan Veled Divanı*'ndan 15 türkçe gazel vardır. Ancak yayımlamada faydalanılan yazmaların bir çoğu meçhulümüz kalmaktadır. Eserin tenkidi ve faydalanılan yazmalar için F. KÖPRÜLÜ: TM II (1928), 475—481 ve Türk dili ve edebiyatı hakkında araştırmalar. İstanbul 1934, 162 — 173 bk.

a) Oxford yazması (**O**). SACHAU ve ETHÉ Katalogunda (Catalogue of the Persian, Turkish, Hindustani and Pushtu Manuscripts in the Bodleian Library. I. The Persian Manuscripts. Oxford 1889), *Walker 97* işaretini taşıyan yazmanın 2. kısmında (552. s., 750. sayı) Sultan Veled'in *Rebabname*'si bulunduğu yazılıdır. Buna yanlışlıkla *Rebabname* dendiği, gerçekte bir *İbtidaname* nushası olduğu türkçe kısmının (109a—110a) incelenmesinden anlaşılmıştır. Bu beyitlerin tıpkı baskıları son olarak tarafımdan neşredildi.[1] Yazmanın kopye tarihi 1024/1615 tir.

b) India Office yazması (**IO**). D. ROSS tarafından bulunmuştur. Ona göre istinsah tarihi 699/1299 dur. Yazma görülememiş olup ROSS'un notlarından faydalanılmıştır.

c) İstanbul yazması (**İ**). D. ROSS bu yazmayı İstanbul'da keşfetmiş olduğu halde, nerede olduğunu açıklamadığından, bunda da notlarından faydalanmakla yetinilmiştir. İngiliz müsteşrikine göre en eski yazmalardan biri olmakla birlikte türkçe kısım iki elden çıkmıştır.

d) E. DENISON ROSS yazması (**R**). D. ROSS tarafından Rusya'da satın alınmıştır. Kendisine göre XIV. yüzyıl istinsahı olup kaybolan ilk kısmı XVIII. yüzyılda tamamlanmıştır. Yazma görülemediğinden ROSS'un notlarından faydalanmakla yetinilmiştir.

e) Konya Müze Kitaplığında 74 sayılı yazma (**M** 74). Üç mesnevîyi de içinde bulundurur. 628 yaprak. Nesih. *İbtidaname*'nin türkçe beyitleri 110b de başlar. Tarihi 732/1331 (RITTER, g.y. 232. s.; burada numarası 133 veya 76 dır).

f) Konya Müze Kitaplığında 2131 sayılı yazma (**M** 2131). Üç mesnevî de içindedir. 353 yaprak. *İbtidaname*'nin türkçe beyitleri 116b de başlar (RITTER, g.y. 232. s.).

g) Konya Müze Kitaplığında 2137 sayılı yazma (**M** 2137). Üç mesnevî de içindedir. 396 yaprak. Nesih. *İbtidaname*'nin türkçe beyitleri 134b de başlar. Tarihi 1000/1591 den sonra (RITTER, g. y. 233. s.).

h) Konya Müze Kitaplığında 2138 sayılı yazma (**M** 2138). 287 yaprak. Nesih. Türkçe beyitler 249b de başlar (RITTER, g. y. 232. s.).

i) Konya Müze Kitaplığında 2139 sayılı yazma (**M** 2139). 250 yaprak. Talik. Türkçe beyitler 241b de başlar. Tarihi 1255/1839 (RITTER, g. y. 233. s.).

j) Konya Müze Kitaplığında 2140 sayılı yazma (**M** 2140). 321 yap-

[1] TM VII—VIII (1942), 104. s. v. dd. 3 s. tıpkı baskı.

rak. Nesih. Türkçe beyitler 285a da başlar. Tarihi 869/1464 (RITTER, g. y. 232. s..)

k) Konya Müze Kitaplığında 2141 sayılı yazma (M 2141). 246 yaprak. Talik. Türkçe beyitler 231a da başlar (RITTER, g. y. 233. s.).

l) Nafiz Kitaplığında 480 sayılı yazma (N 480). 288 yaprak. Nesih. Tarihi 697/1297 (RITTER, g. y. 232. s.). Divan-ı türkî-i Sultan Veled'de (2. sahifedeki 3. nota bk.) *İbtidaname* için esas alınan yazma. Görülemedi.

2. *Rebabname*'deki türkçe beyitler. Çeşitli yazmaların karşılaştırılmasından *Rebabname*'de 162 türkçe beyit bulunabilmiştir. Bunlar geçen yüzyıldan beri Batı'da bilinmekte olup "Selçuklu beyitleri" adı ile neşirleri ve işlemeleri yapılmıştır. Buradaki transkripsionlu neşirde (II) içindeki türkçe beyitler için faydalanılan yazma, neşir ve incelemeler şunlardır:

a) Viyana yazması (V). 767/1365 te kopye edilen 1. kısmın sonundaki 156 türkçe beyit üzerinde ilk olarak J. v. HAMMER durarak bunları almanca tercümeleri ile birlikte yayınlamıştır.[1] Bundan sonra M. WICKERHAUSER kısa bir önsözle aynı yazmadaki beyitlerin transkripsion ve almanca tercümelerini yapmıştır.[2] Ancak bunu yaparken metni kendi anlayışına göre harekelemiştir. Daha sonra W. F. A. BERNHAUER Sultan Veled ve Celâleddin Rumî hakkında bilgi vererek WICKERHAUSER'in okumasında bazı düzeltmeler yapmış ve aynı cilde FLEISCHER bazı açıklama ve ilâveler yapmıştır.[3] Nihayet W. RADLOFF metni bütün eksik ve yanlışları ile olduğu gibi yayınlamış, fonetiği üzerinde açıklamalar yapmış, türkçe sözleri bir sözlük halinde toplamış, gramer şekilleri hakkında bilgi vermiş ve metnin Rus harfleri ile çevri yazısını yapmıştır.[4] WICKERHAUSER, BERNHAUER ve FLEISCHER incelemeleri *Rebabname*'nin türkçe beyitlerinin dil hususîliklerini belirtmek bakımından yeni hemen hiç bir şey getirmiş değildirler. Buna karşılık RADLOFF 'un incelemesi, bugünkü anlayışımızla eksik ve yanlışlı olmakla birlikte Türk dili araştırmaları bakımından bir ilerileme sayılabilir.

b) Peşte yazması (P). 157 türkçe beyti olan bu yazmanın türkçesi Macarlar tarafından fotograf halinde yayınlanmıştır.[5]

[1] Jahrbücher der Litteratur XLVIII (1829), 103 — 120.

[2] Seldschukische Verse: ZDMG XX (1866), 574 — 589.

[3] Über die 156 seldschukischen Distichen aus Sultan Weled's Rebânâme: ZDMG XXIII (1869), 201 — 211.

[4] Über alttürkische Dialekte. 1. Die seldschukischen Verse im Rebâb-Nameh: Mélanges Asiatiques tirés du Bulletin de l'Académie Impériale des Sciences de St.-Pétersbourg X (1890), 17 — 77.

[5] KCsA I (1924 — 1925), 4. ve 5. cüz sonlarında.

c) Petersburg yazması (Pet.). 1819 da ROUSSEAU kolleksionu arasında satın alınan bu yazma 192 sayılı olup 767/1365 te kopye edilmiştir. 162 türkçe beyti vardır. Bu beyitler C. SALEMANN tarafından yayınlanmış, almancaya çevrilmiş, notlar konmuş, RADLOFF sözlüğüne ilâveler yapılmış, bu münasebetle Celâleddin Rumî'de geçen türkçe sözler de alınmış ve nihayet bir ek yazı ile Peşte yazmasındaki rumca beyitler hakkında da bilgi verilerek bunların da yayınlanması, Yunan harflerine çevrilme ve açıklaması yapılmıştır.[1] SALEMANN bu incelemesinde RADLOFF'un yanlış okuduğu bir takım sözleri düzelttiği gibi doğru müşahedesi sayesinde onun bir kaç dil bilgisi yanlışını da düzeltebilmiştir.

d) VELED ÇELEBİ neşri (VÇ). Divan-ı türkî-i Sultan Veled'de (2. sahifedeki 3. nota bk.) esas alınan fakat hangi yazmaya dayandığı bildirilmeyen nusha.

e) Konya Müze Kitaplığında 74 sayılı yazma (M 74). *İbtidaname* bahsinde e bölümünde gösterilen yazma (3. s.). *Rebabname*'nin türkçe beyitleri 214a da başlar.

f) Konya Müze Kitaplığında 2131 sayılı yazma (M 2131). *İbtidaname* bahsinde f bölümünde gösterilen yazma (3. s.). *Rebabname*'nin türkçe beyitleri 243b de başlar.

g) Konya Müze Kitaplığında 2135 sayılı yazma (M 2135). 308 yaprak. Nesih. Türkçe beyitler 290a da başlar. Tarihi 742/1341 (RITTER, g.y. 234. s.).

h) Konya Müze Kitaplığında 2137 sayılı yazma (M 2137). *İbtidaname* bahsinde g bölümünde gösterilen yazma (3. s.). *Rebabname*'nin türkçe beyitleri 215b de başlar.

i) Konya Müze Kitaplığında 2142 sayılı yazma (M 2142). 332 yaprak. Nesih. Türkçe beyitler 302a da başlar. Tarihi 751/1350 (RITTER, g. y. 234. s.).

j) Konya Müze Kitaplığında 2143 sayılı yazma (M 2143). 275 yaprak. Nesih. Türkçe beyitler 257b de başlar. Tarihi 700/1300 — 1301 (?) (RITTER, g. y. 233. s.; buradaki sayısı 2145 tir.).

k) Konya Müzesi Kitaplığında 2144 sayılı yazma (M 2144). 279 yaprak. Nesih. Türkçe beyitler 267b de başlamakta olup eksik ve sırası karışıktır. Tarihsiz (RITTER, g. y. 234. s.; burada gösterilen sayı 2145 tir).

l) İstanbul Üniversitesi Kitaplığında farsça yazmalardan 1375 sayılı

[1] Noch einmal die seldschukischen Verse: Mélanges Asiatiques X (1890), 174 — 245 (rumca beyitler için 8 — 9. s. bk.).

yazma (Ü 1375). 238 yaprak. Türkçe beyitler 223b de başlar. Tarihi 747/1346.

Rebabname'deki türkçe beyitlerin değişik yazmaları üzerinde yapılan yukarıdaki araştırmalar dışında, umumiyetle bu mesnevîdeki türkçe beyitler üzerinde bazı incelemeler vardır, ki bunlar içerisinde bildiklerim şunlardır:

a) I. KUNOS'un metin neşri ve tercümesi.[1] Konu hakkında bilinenlere yeni bir şey katmış değildir.

b) V. SMİRNOV incelemesi.[2] Bu da o zamana kadar bilinenlerin daha çok tekrarı mahiyetindedir.

c) J. THÚRY de bu yayınlar münasebetiyle *Rebabname*'nin Viyana, Petersburg ve Peşte yazmalarından bahsetmiştir.[3]

3. *Sultan Veled Divanı*'ndaki türkçe beyitler. *Sultan Veled Divanı*'nın gazeller kısmında türkçe-farsça ve türkçe-farsça-rumca gazeller, beyitler, hatta mısralar vardır. İlk olarak VELED ÇELEBİ Celâleddin Rumî ile Sultan Veled'in bazı türkçe manzumelerini yayınladı.[4] Bundan sonra NECİP ASIM Sultan Veled'in bir gazelini neşretti.[5] Daha sonra yine VELED ÇELEBİ Sultan Veled'e ait küçük bir parçayı diline ait bazı izahlarla birlikte yayınlamıştır.[6]

Sonradan 15 türkçe manzumesini VELED ÇELEBİ yayınlamıştır (2. sahifedeki 3. nota bk.). Ancak bunlardan sonra yapılan FERİDUN N. UZLUK neşrinde[7] türkçe manzume birliklerinin sayısı 28 e yükselmektedir. Fakat bunda da gerek esas alınan, gerek karşılaştırılan yazmalardaki yerler gösterilmediği gibi nusha farkları da eksiğine bildirilmiş-

[1] Egy ó-török nyelvemlék: NyK XII (1892), 480—497.

[2] Les vers dits 'Seldjouks' et le christianisme turc: Actes du IXe Congrès International des Orientalistes. Paris 1899, 143—144.

[3] THÚRY JOZSEF, Török nyelvemlékek a XIV. század végéig: Ertekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XVIII, 7. Budapest 1903, 23—26. s. Türkçesi: XIV. asır sonlarına kadar Türk dili yadigârları: Millî Tetebbular Mecm. II (1351), 103 — 105. Burada Ziya Paşa'nın *Harabat*'ta yanlışlıkla Sultan Veled'e tanıdığı 5 mısra bir keşif sayılmıştır (buna dair V. SMİRNOV, Mnimıy turetskiy sultan imenuemıy u evropeyskih pisateley XIV v. *Calepinus Cyriscelebes*: Zapiski Vost. Otd. İmp. Rus. Arheol. Obş. XVIII, 1908, 1 — 70 bk.).

[4] Edebiyat-ı osmaniye: Tercüman-ı Hakikat ve Servet-i Fünun tarafından Girit muhacirleri menfaatine müştereken çıkarılan fevkalâde nusha.

[5] Türk tarihi. İstanbul, 439—442. s.

[6] Sultan Veled hazretlerinin bazı şiirleri: Türk Derneği (1327), 7—11 ve 41—45.

[7] Divan-ı Sultan Veled. İstanbul 1941.

tir. Buradaki transkripsionlu neşirde (**III—XXVIII**) türkçe ve karışık beyitler 129 tanedir. Gerek bahsi geçen iki neşirde, gerek bu kitapta faydalanılan *Sultan Veled Divanı* yazmaları şöyle sıralanabilir:

a) İstanbul Süleymaniye-Halet Efendi Kitaplığında İlâve 139 sayılı yazma (**H** 139). 417 yaprak. Nesih. Tarihi 722/1322 (RITTER, g.y. 230. s.). UZLUK neşrinde (6. sahifedeki 7. nota bk.) Azadlı Köle Osman oğlu Hasan Dede nushası adı ile esas alınmış ve burada bulunmayan manzumeler başka yazmalardan tamamlanmıştır.

b) İstanbul Süleymaniye - Halet Efendi Kitaplığında 328 sayılı yazma (**H** 328). 327 yaprak. Nesih. Tarihi 700/1300 civarı (RITTER, g. y. 231. s.).

c) Konya Müze Kitaplığında 76 sayılı yazma (**M** 76). 121 yaprak. Tarihi 793/1390 (RITTER, g.y. 231. s.; burada sayısı 75 tir).

d) Konya Müze Kitaplığında 2145 sayılı yazma (**M** 2145). 175 yaprak. Tarihi VIII./XIV. yüzyılın ilk yarısı (RITTER, g.y. 231. s.).

e) Konya Müze Kitaplığında 2146 sayılı yazma (**M** 2146). 112 yaprak. Talik. Tarihi XII.—XIII./XVIII.—XIX. yüzyıl (RITTER, g. y. 232.s.).

f) Abdülbaki Efendi yazması (**A**). 313 yaprak. Nesih. Tarihi, 712/1312 (RITTER, g. y. 231. s.). VELED ÇELEBİ neşrinde (2. sahifedeki 3. nota bk.) gazeller için esas alınmıştır. UZLUK neşrinde (6. sahifedeki 7. nota bk.) Nurulbuharî nushası adı ile farkları gösterilmiştir. Yazma ayrıca görülemedi.

Divan'daki türkçe gazel, beyit ve mısraların yukarıda sıralanan basma ve yazmalardaki yerleri şunlardır:

Burada	**VÇ ve A**	**Uzluk**	**H** 139	**H** 328	**M** 76	**M** 2145	**M** 2146
III	6. s.	13. s.	7b	7b	119b	yok	6b
IV	yok	44. s.	28b	308a	yok	yok	yok
V	42. s.	48. s.	31a	yok	120a	yok	25b
VI	34. s.	81. s.	53a	yok	120b	yok	43b
VII	yok	85. s.	55b	312b	yok	yok	yok
VIII	22. s.	116. s.	76b	yok	120b	yok	62a
IX	24. s.	117. s.	77a	49b	121a	yok	62b
X	43. s.	149. s.	98b	yok	yok	yok	yok
XI	44. s.	228. s.	153a	111a	yok	yok	yok
XII	30. s.	238. s.	yok	114a	yok	yok	yok
XIII	yok	263. s.	176b	yok	yok	yok	yok
XIV	yok	306. s.	205a	yok	yok	22a	yok
XV	yok	307. s.	205a	135a	yok	21b	yok

XVI	18. s.	309. s.	207a	136b	121b	yok	yok
XVII	28. s.	351. s.	yok	yok	yok	yok	yok
XVIII	yok	355. s.	237a	170b	yok	yok	yok
XIX	12. s.	359. s.	239b	172b	yok	yok	yok
XX	yok	365. s.	243b	175b	yok	yok	yok
XXI	yok	395. s.	264b	yok	yok	yok	yok
XXII	yok	471. s.	316a	193b	yok	yok	yok
XXIII	14. s.	505. s.	339a	215a	122a	yok	yok
XXIV	16. s.	512. s.	344b	219a	122b	yok	yok
XXV	22. s.	533. s.	360a	yok	yok	113b	yok
XXVI	yok	550. s.	yok	yok	yok	yok	yok
XXVII	yok	556. s.	377a	246b	yok	yok	yok
XXVIII	38. s.	558. s.	378b	243b	123a	yok	yok

*

Gerek Türkiye'de, gerek başka ülkelerde *İbtidaname* ve *Rebabname* mesnevîleri ile *Sultan Veled Divanı*'nın yukarıda sayılanlardan bir kaç misli yazması bulunduğu kolaylıkla kestirilebilir. Ancak bunların bir kısmı yeni ve dolayısiyle bozuk istinsahlar olduğu gibi eski tarihte yazılanları, bilgime göre, burada sayılan yazmalara türkçe beyitler bakımından yeni bir şey katacak mahiyette değildirler. Son olarak İngiliz türkologlarından GERARD CLAUSEN'in hakkında etraflı bilgi vermek lûtfunda bulunduğu British Museum'da *Or. 8200* işaretli yazma da bulundurduğu *İbtidaname* ve *Rebabname*'deki türkçe beyitlere bir yenilik getirmediği için faydalanılanlar arasına alınmamıştır.

*

Sultan Veled'in bir miktar rumca beyit de yazdığı yukarıda kaydedilmişti (2. s.). Bunlardan türkçe beyitleri takip eden *Rebabname*'dekiler üzerinde çalışıldığı halde[1] türkçe beyitlerden hemen önce olan *İbtidaname*'deki rumca beyitlerle *Divan*'ındaki (UZLUK neşri, 6. sahifedeki 7. nota bk., 48. s. 940—943. beyitler, burada V in 7—9. beyitleri; 305. s. 6279—6283. beyitlerin meydana getirdiği gazel; 355. s. 7333—7334. beyitlerin 2. mısraları, burada XVIII i takip eden mısra ve beyit; 536. s. 11295—11304. beyitlerin meydana getirdiği gazel) rumca beyitler, bilgime göre, henüz hiç ele alınmış değillerdir.

[1] J. v. HAMMER: Jahrbürcher der Litteratur XL VIII (1829), 119 v. d.; C. SALEMANN, Noch einmal die seldschukischen Verse. Beilage. Die Budapester Handschrift des Rabâb-Namah und seine griechischen Verse: Mélanges Asiatiques X (1890), 237 — 245 (12. notu krş.) ve G. MEYER, Die griechischen Verse im Rebâb-nâma: Byzantinische Zeitschrift IV (1895), 401 — 411; K. KRUMBACHER, Geschichte der byzantinischen Litteratur. München 1897², 811. s. de krş. (Birinci incelemede 22 beyit ele alındığı halde, ikincide beyit sayısı 23 tür.)

*

Bu kitapta en eski Anadolu türkçesinin şimdiki halde en bol ve çeşitli kaynaklara sahip olan Sultan Veled'in 367 beyitlik türkçe manzumelerinin tenkitli bir transkripsion neşri yapıldıktan sonra, elde edilen metnin gerek türkçe, gerek yabancı unsurları üzerinde inceden inceye durulmağa çalışılmış ve nihayet manzumelerin bir sözlüğü tertiplenmiştir. Bütün bunlar yapılırken, metnin aslına en yakın şeklini elde etmek isteği ile hiç bir yazma esas alınmayarak, çeşitli istinsah ve yardımcı bilgilerin kılavuzluğundan faydalanılmıştır. Bu maksat için son yıllarda yurdumuzda umumîleşen çevri yazı sistemi kullanılmakla birlikte (Türk ilmî transkripsion kılavuzu, İstanbul 1946) buna metnimiz için önemi olan kapalı *e* (*ê*)'yi eklemek gerekmiştir. Bundan başka gerektikçe sınırlı bir transliterasiona da baş vurulmuştur. Ayrıca metnin daha kolay anlaşılabilmesi için öz adlar büyük harfle başlanmış ve noktalama işaretleri konmuştur.

İbtidaname

Vezni: Hafif: – ⏑ – – | ⏑ – ⏑ – | ⏑⏑ –
⏑ ⏑ – – – –

1 Bu ḥadīṯi buyurdı Peyġamber:
"Ḳanḳı kişi, ki dirligin ister,

2 gendüzinden gerek, kim ol öle,
dirligüñ ma'nīsin ölüp bula!"

3 Ölmedin tīz ölüñ, aġuñ göge,
kim sizi ay ile güneş öge.

4 Ol, kim öldi ölümsüz, ol ḳaldı,
uçmaḳı bu cihānda naḳd aldı.

5 Kim ölürse bu gün, diri ola;
ol, kim ölmez, yarın yavuz ola.

6 Dünyānuñ dirligi geçer, ḳalmaz;
Teñriden kim dirise, ol ölmez.

7 Girtü dirlük ölümsüz ölmekdür,
Teñri birle hemīşe olmaḳdur.

8 Bu cihān sevmegin gemişmekdür,
'ışḳ odından hemīşe bişmekdür,

1. İ, R ve N 480 de bu beyit yok. ḳanḳı: M 2131 ḳanġı. 2. İ, R ve N 480 de bu beyit yok, ma'nīsin: IO ve M 2141 ma'nīsi. 3. R ve N 480 de bu beyit yok. ölmedin: İ ve M 2141 ölmeden, M 2139 ölmedi. tīz: İ nīz. 4. R ve N 480 kim ecelsüz ölürse, ol ḳalur, uçmaḳı... alur. M 2137 uçmaḳı: N 480 uçmaġı. 5. ol, kim ölmez: N 480 kim ölürse. yavuz: R onur (?). 6. dünyānuñ: R dünyānı. 7. ölümsüz: N 480 ecelsüz, M 2139 ölmez. ölmekdür :O, IO, İ, R, M 2137, M 2138 olmaḳdur. birle: İ yola. 8. sevmegin: R sevmügün (ikinci -ü- harekesiz). odından: M 2139 odında, R odıdan.

9 gendüden yavuzı gidermekdür,
ol, kim ėtmez bunı, ne ıraḳdur!

10 Ölmegüñ ma'nīsi budur, gey bil;
nefsüñ öldür, kim ola sen bismil.

11 Gendüzüñden yavuzlıġı sürgil,
ne neseden, ki Ḥaḳ degül, durġıl.

12 Sarp işdür, bunı ėdemeye sen,
yaluñu bu yola gidemeye sen,

13 gendüzüñle içi çıḳamaya sen,
gözsüz ol ay yüze baḳamaya sen.

14 İste anı, ki yolı varmışdur,
cānımı Ḥaḳ nūrına ḳarmışdur,

15 kim sini ol ulu Ḥaḳa degüre,
ḳorḳulu köprüden geñez geçüre.

16 Ṣıdḳ ile dut ḳatı anuñ etegin,
kim sini ilte ol Çelebe degin.

17 Dikeni var bırak, gülef alġıl,
ḳamusını koġıl, baña gelgil.

18 Ol yola ben eyü ḳulavuzvan,
sen binüm südüm iç, kim aġuzvan.

19 Gözlerüñ ben açam, ki gey göre sen,
degmelerden nėçe nėçe sora sen.

20 Ne, ki vardur cihānda, bildüreven,
sini Ḥaḳdan tamām tolduravan.

9. gendüden: M 2141 gendüzinden. gidermekdür: O, IO, İ, R, M 2138, M 2141, N 480 gidermaḳdur. M 2140 gidermeḫdür. ıraḳdur: M 2140 ıraḫdur. 10. gey; M 2141 ki. kim : M 2137 ki. 11. sürgil: O, IO, İ, R, M 2137, M 2138, M 2140, M 2141, N 480 sürġıl. durġıl: M 2131, M 2139 turġıl. 13. gendüzüñle: O gendüz bile. içi: M 2137ü çi (?), Oaḥı (?). 14. ki: M 2137 gey. Ḥaḳ: IO da yok. 15. sini: M 2138, N 480 seni. ḳorḳulu: M 2137 ḳorḫulu. köprüden: M 2141 yėrden. geñez: N 480 seni, IO gengi (?), R gelen (?). 16. dut: M 2131, M 2139 tut. dut ḳatı: N 480 berḳ dut. sini: M 2140, N 480 seni. ol: M 2141 de yok. 17. dikeni...alġıl: N 480 dikeni tīz çıḳar gülef dikgil. alġıl: IO, M 2141 algil, M 2131, M 2139 olġıl. gelgil: M 74, M 2140, gelġıl. 18. ol ... ḳulavuzvan: N 480 kim saña ol yola ḳulavuzın. südüm: IO südin. kim: M 2137 ki. aġuzvan: N 480 aġuzın, 19. göre sen: M 2139 gire sen. degmelerden: O bundan, andan. 20. sini: M 2140 seni.

21 Ol buñardan, ki Ḫıżr su içdi,
diri ḳaldı u nefsini biçdi,

22 içürem ben saña, ki ḳurtıla sen,
Teñri yolın anuñ gibi bula sen,

23 yėri ḳoyubanın göge aġa sen,
ḳarañu yėre nūr gibi yaġa sen,

24 raḥmetüñle düni gün eyleye sen,
ḳudretüñle güni dün eyleye sen,

25 ne, ki sen ḥükm ėde sen, ol ola,
az gelürse, ḳatuñda bol ola.

26 Etegüm dut, kesilme binden sen,
gendüzüñ görme, dėmegil: "sen, ben"!

27 Gendüzüñi unıt, bini bilgil,
gendüzüñ yavu ḳıl, bini bulġıl.

28 Gendüzüñden cihānı ger sora sen,
biñ cihān ol cihānda sen göre sen.

29 Ne balıḳlardur ol deñiz içre!
Ger saña Teñri ol sudan içüre,

30 deñiz içre balıḳların göre sen,
ol balıḳlar ile bile dura sen.

31 Duruban anda sen balıḳ ola sen,
ne, kim ister iseñ, bayıḳ bula sen.

32 Ölmegi ol deñizde görmeye sen,
göre sen, ne ki varsa, sormaya sen.

---

21. buñardan: **IO** Teñriden, **M 2141** biyerden (?). içdi: **O, IO, İ, R, M 74, M 2137, M2138, M 2140, M 2141, N 480** içti. ḳaldı: **N 480** oldı. u: **M 2141** de yok. biçdi: **O, IO, İ, R, M 74 M 2137, M 2138, M 2140, M 2141** biçti. **22.** içürem ben saña: **N480** ben saña içürem. ḳurtıla sen: **O, M 2140, N 480** ḳurtılasın. anuñ: **O** in (?). bula sen: **M 2140** bulasın. **23.** yėri: **N 480** bu yėri. ḳoyubanın: **M 2131, M 2139** koyubanı, **M 2138, M 2141** ḳoyubanu, **IO, İ, R, M 2137, N 480** ḳoyuban, **O** ḳoyın (-ı- noktasız). **24.** raḥmetüñle: **O** raḥmetile. raḥmetüñle düni: **N 480** gėçeyi nūr ile. **25.** ol ola: **R, M 2141, N 480** ola ol. ḳatuñda bol ola: **N 480** saña ola ol bol, **IO** mānend-i bol ola, **R** velā (?) ol bol. bol ola: **M 2141** bola yol. **26.** etegüm: **M 2138, N 480** etegin. dut: **M 2131, M 2139** tut. binden: **M 2140** benden, **M 2138, N 480** andan. dėmegil: **IO M 2137, M 2141** dėmeġıl, **M 2138, N 480** aytmaġıl. **27.** unıt: **M 2131, M 2140** unut. bini: **M 2140** beni, **M 2138, N 480** anı. bilgil: **O, IO, İ, R, M 74, M 2137, M 2138, M 2140, M 2141, N 480,** bilġıl. ḳıl: **M 2139** ġıl. bini: **M 2138, N 480** anı. **29.** balıḳlardur: **N 480** balıḳlar var. ol: **M 2141** o. **30.** ol... dura sen: **M 2137** o balıḳlar ile dura sen. dura sen: **M 2131, M 2139** tura sen. **31.** duruban: **M 2131, M 2139, N 480** turuban.

33 Anda gözler yėrinde görmekdür,
anda, kim göz göre, ne sormaḳdur?

34 Anda elsüz, aġuzsuz içmekdür,
ol çümende ḳanatsuz uçmaḳdur.

35 Yėmek, içmek bihiştde nūrdandur,
ḫoşluġuñ uçmaḳ içre ḥūrdandur.

36 Toḫumı uçmaḳuñ namāz oldı,
yėrleri, evleri niyāz oldı.

37 Yėmiş u yapraḳ anda söylerler,
ırlayuban budaḳda oynarlar.

38 Ẕikrden doġdı andaġı ḳuşlar,
dükeli anda yaylayup ḳışlar.

39 Ẕikr uçmaḳda ḳuş olup uçar
baḫtlu ol kişi, ki ẕikr ėder.

40 Ol, kim ekdi, delim delim götüre,
uçmaḳ içre sevinüben otura.

41 Az ekenler yaḳīn, kim az götüre,
ol, kim ekmez, yarın oda otura.

42 Dīnüñ artur, ki sen diri ḳala sen,
küfrüñ arturma, it gibi öle sen.

43 Cānlaruñ cānı ṣıdḳ u īmāndur,
kişi bu nūr ile Müsülmāndur.

44 Kişinüñ, kim ḳatı degül ʿışḳı,
ḳaynamaz ḫōş bıñar gibi ṣıdḳı.

---

33. görmekdür: **O, IO, İ, R, M 74, M 2137, M 2138, M 2141, N 480** görmaḳdur, **M 2140** görmeḥdür. sormaḳdur: **M 2140** sormaḥdur. **34.** içmekdür: **O, IO, İ, R, M 74, M 2137, M 2138, M 2141, N 480** içmaḳdur, **M 2140** içmeḥdür. çümende: **M 2140, N 480** çemende. uçmaḳdur: **M 2140** uçmaḥdur. **35.** bihiştde: **O, İ, R, M 74, M 2131, M 2139, M 2141, N 480** bihişte. ḫōşluġuñ: **M 2138** ḫoşluġ. **36.** uçmaḳuñ: **M2131, M 2137, M 2139, M 2140, N 480** uçmaġuñ. **37.** yapraḳ: **N 480** yarpaḫ. söylerler: **O** da yok. budaḳda: **N 480** budaḥda, **O, M 2137** budaġda. **38.** doġdı: **M 2131, M 2137, M 2139, N 480** toġdı. **39.** ėder: **O** aydur. **40,** ol, kim ekdi: **R, N 480** kim ekerse. ekdi: **O, M 2137, M 2139** ekti; krş. bir de 41 **N 480. 41. M 2137, M 2140, M 2141** de yok. az ... götüre: **N 480** ol, kim ekti bu gün, yarın götüre. **42.** it: **O** at. öle sen: **M 2140** ölesin. **43.** cānlaruñ: **O** cānlıdan. **44.** kişinüñ: **IO, İ, M 2131, M 2137, M 2139, M 2140** kimsenüñ, **O** lmstn (?). kim: **M 2137** ki. ḳatı degül: **O, İ, R, M 2137, N 480** degül ḳatı. ḳaynamaz ḫōş: **R, M 74, M 2138, M 2141, N 480** ḳaynamazdur. bıñar: **M 2137** buñar, **M 2141** bayar (?).

45 ṣıdk suyı, kim az durur, ḳurıya,
çoḳ degül, kim Furāt gibi yorıya.

46 Mededi ger degeydi eksüksüz,
yorıyadı, olaydı biri yüz,

47 ṣıdḳ baġı biteydi göñlinden,
ḳurımayaydı köki ulımdan.

48 Kim meded buldı Teñriden, ḳaldı,
ḳılıçın nefsüñ boynına çaldı.

49 Bıçdı nefsüñ başın, ki gāvurdı,
durmadın Teñri yolın ururdı.

50 Teñridendür diri, ki cān vèrdi;
Teñri yolın uranları ḳırdı.

51 Kim bunı ètdi, ḳorḳudan geçdi,
uçmaḳa girdi, bol süçü içdi,

52 ol süçüden, ki Teñri nūrıdur,
sāḳīsi uçmaḳ içre ḥūrīdür.

53 Gevdeden çıḳ, ki cānuñı bula sen,
cān gözin aç, ki cānlaruñ ola sen.

54 Teñri aydur: "Eger baña gele sen,
ne, ki göñlüñ diler ise, ala sen."

---

45. kim: **N 480** ki. az durur: **M 2131** azdur. kim: **M 2141** ki. Furāt: **M 2138, M 2141, N 480** deñiz. gibi: **M 2139** da yok. yorıya: **IO** büriye. **46.** eksüksüz: **IO, M 74, M 2138, M 2140, N 480** Teñriden. yorıyaydı ... yüz: **IO, M 74, M 2138, M 2140, N 480** hamçū bar kaşt vaḳt-i bārīden. **47.** ṣıdḳ: **M 2131, M 2137** ṣıdkı. göñlinden: **M 2137** gülinden, **N 480** gölünden. köki: **N 480** güli. nefsüñ: **IO, M 2131, M 2137, M 2139, M 2141, N 480** nefsi. boynına: **M 2138** boyunına. **49.** bıçdı: **IO, M 2138, M 2140, M 2141** bıçtı. nefsüñ başın: **M 2141, N 480** ol nefsini. durmadın: **M 2131, M 2139** turmadın. Teñri: **N 480** Teñriye. ururdı: **N 480** urdı. **50.** Teñridendür : **N 480** Teñriden ol. uranları: **N 480** uranı top. **51.** ètdi: **O, IO, İ, R, M 74, M 2138, M 2141, N 480** ètti. ḳorḳudan: **M 2131, M 2139** ḳorḫudan. geçdi: **O, IO, İ, R, M 74, M 2131, M 2138, M 2140, M 2141** geçti, **N 480** geşti. uçmaḳa: **M 74, M 2131, M 2137, M 2139, M 2140** uçmaġa. süçü: **M 2137, M 2139, M 2140** süçi. içdi: **O, IO, İ, R, M 74, M 2138, M 2141** içti, **N 480** işti. **52.** süçüden: **M 2139** süçiden. Teñri nūrıdur: **M 74, M 2138, M 2140, N 480** ān ṭahūr būd, **IO** an ẓahūr būd. sāḳīsi ... ḥūrīdür: **IO, M 74, M 2138, M 2140, M 2141, N 480** andan içgil, ki ʿayni nūr būd. içgil: **IO, M 74, M 2138, M 2141, N 480** içġıl. **53.** gevdeden: **M 2138, M 2140, N 480** gövdeden. cānuñı: **M 2141** cānuy (?). bula sen: **M 2140** bulasın. cānlaruñ: **N 480** cānlıdan. **54.** gele sen: **O, M 2140** gelesin. ala sen: **M 2140** alasın.

55 Gendüzüñi ḳoġıl, bini dutġıl,
mālunı oyna, ʿışḳumı utġıl,

56 kim sinüñ ben olam, ki Teñriven,
yèrüñe ben ḳalam, ki Teñriven.

57 ḳanḳı tamla, ki bu deñize gele,
gendüden ḳurtıla, deñiz ola.

58 İlerü ol ikiydi, bir oldı,
tamla, kim gendü deñizin buldı.

59 Tamla, kim deñize turup gelmez,
ḳaynayup ʿışḳdan deñiz olmaz,

60 güneş u yèl anı yèye, bilgil,
yaşlığı gide, ḳalmaya, bilgil!

61 Yèr daḫı yèl gibi anı sora,
deñiz ol tamlayı ḳaçan süre.

62 Nese, kim ḳalmadı, kimi soralar?
yoḳ neseyi, ayıt, nète göreler?

63 Şimdi, kim sen diri sen, anda var;
ne, kim ister iseñ sen, anda var.

64 Gendüzüñ bil, ki Teñriyi bula sen,
ölmeye sen, ebed diri ḳala sen.

65 Teñriden sen tolu, ıraḳ baḳma,
sinden ayru degül, ḳapu ḳaḳma!

66 *Tan zicān zinda ast u cān azvay*,
iste cānuñ içinde vuṣlat-ı Ḥay.

---

55. bini: **M 2137** beni. dutġıl: **M 2131, M 2139** tutġıl. mālunı ... utġıl: **R, N 480** gendüzüñ sen unıt, bini bulġıl. gendüzüñ: **N 480** gendüzin. unıt: **R** unut. bini: **N 480** beni. maluñı: **M 2141** maluy (?). utġıl: **M 2131, M 2139** ütgil. **56.** sinüñ ben: **O** senüñdin. yèrüñe: **M 2141** yèrüve **57.** ḳanḳı: **M 2137, M 2141, N 480** ḳanġı. deñiz: **R** deñizden. **58.** gendü deñizin: **M 2137** gendüde deñiz. deñizin: **IO** deñiz; **60.** bilgil: **O, IO, İ, R, M 2137, M 2138, M 2140, N 480** bilġıl. gide: **N 480** barça. **61.** yèr: **M 2137** dir(?). daḫı: **M 2140** daġı. tamlayı: **O, IO, İ, R, M 2141** tamla. **62.** nese: **M 2131, M 2139, M 2140** nesne. **63.** şimdi: **N 480** şehrī. diri sen: **O, IO, İ, R, M 2138, M 2140** dirisin, **N 480** durursın. ister iseñ: **N 480** ister, diler iseñ. **64.** gendüzüñ: **M 2138** gendüñi. bula sen: **IO, M 2140, N 480** bilesin. **65.** Teñridensen: **M2131, M 2139** Teñri dèr sen. sinden: **M 2140** senden. ḳapu ḳaḳma: **N 480** memān ʿāmā. **66.** iste ... Ḥay: krş. **68 İ, R.**

67 Cānuñ içinde iste anı sen,
kim bula sen, işit bunı binden!

68 Cānuñ andan diri durur, gey gör,
gevdeden geç, anı cānuñdan sor!

69 Baḳıruñ altun ėde ol kimyā,
daḳı yüz biñ bunuñ gibi adaya.

70 Dükeli yazuġuñı müzd ėde,
nūr ola sen ḳarañuluḳ gide.

71 (IO, İ, R, M 2138, M 2140, M 2141,
N 480 de fasça beyit)

72 (IO, İ, R, M 2131, M 2137, M 2138, M 2140, N 480
de farsça beyit)

73 Müzdden yigrek eyleye yazuġuñ,
baḫşadat bīcihād ʿilm-i ladun.

74 (Farsça beyit)

75 (M 2131, M 2137, M 2138, M 2141 de
farsça beyit)

76 Çelebüñ ḳudreti ʿaẓīm, çoḳdur,
iki ʿālem kişinde bir oḳdur.

77 Dile sıġmaz anuñ sözi ė dedem,
dek turam, az ile ḳanāʿat ėdem.

78 Türk dilin bilürmiseydüm ben,
söz ile bellü göstereydüm ben,

79 bildüreydüm ḥalāyıḳa söz ile,
görelerdi yaratġanı göz ile.

---

67. O, İ, R, M 2139, M 2141 de 68 de. IO, M 2138, N 480 de yok. cānuñ: M 2139 cānı. binden: M 2140 benden. **68.** O, İ, R, M 2139, M 2141 de 67 de. IO, M 2138, N 480 de yok. cānuñ: M 2131 canuñı, M 2139 cānı. gevdeden ... sor: İ, R iste cānuñ içinde vuṣlat-ı Ḥay, krş. 66. gevdeden: O gevreden (?), M 2138 gövdeden. **69.** IO, M 2138, N 480 de yok. daḳı: M 2131, M 2139 daḫı. adaya: M 2137 addaya. **70.** IO, N 480 de yok. ola sen: M 2140 olasın. ḳarañuluḳ: M 2137 ḳaraḳulıḳ. **73.** O, İ, R, M 2131, M 2137, M 2139 da yok. müzdden: M 2140 müzden. **76.** oḳdur: O aḳdur. **77.** M 2141 de mısralar yer değiştirmiştir. sözi: N 480 sırı. ė : O, IO, İ, R, M 74, M 2137, M 2138, M 2141 a. ė dedem: N 480 ödem (?). turam: M 2149 duram. dek turam: N 480 düketem, O, İ, R dökerem. **78.** bellü: N 480 benlü. **79.** yaratġanı: O, İ, R, N 480 yaratḳanı, M 74 yaradanı.

80 Tatça aydam ne, kim dilersiz siz,
bula siz kimseyi, ki bulduḳ biz.

II

Rebabname

Vezni: Remel: – ∪ – – | – ∪ – – | – ∪ –

1 Mevlānādur evliyā ḳutbı bilüñ!
Ne, kim ol buyurdısa, anı ḳılıuñ!

2 Teñriden raḥmetdür anuñ sözleri,
körler oḳırsa, açıla gözleri.

3 Ḳanḳı kişi, kim bu sözden yol vara,
Teñri anuñ müzdini baña vėre.

4 Yoḳ idi mālum, tavarum, kim vėrem,
dōstlıġım māl ile bellü gösterem.

5 Mālı, kim Teñri baña vėrdi, budur,
Kim bu mālı isteye, ol usludur.

6 Uslu kişinüñ mālı sözler olur,
mālını vėrür, bu sözleri alur.

7 Māl toprakdur, bu sözler cān durur,
uslular andan ḳaçar, bunda durur.

8 Söz ḳalur bāḳī, tavar fānī olur,
diriyi dut, ḳoġıl anı, kim ölür.

---

80. siz: O sez. bulduḳ: O, İ, R, M 74, N 480 bulduḫ.

II. 1. kim: Ü 1375 ki. ol: Pet. o. buyurdısa: V buyurdursa. **3.** ḳankı : P ḳangı. müzdini: M 2137 derdeni (?). **4.** yoḳ: M 2131 yoġ. tavarum: M 2142 davarum. dōstlıġım: VÇ dōstlıġum. **5.** ol: Pet. gey, M 2135 ki. **6.** bu: P de yok. **7.** durur (2. mısra): Pet., M 2131 turur. **8.** dut: Pet., VÇ, M 2131, M 2137 tut.

9 Teñriyi dut, kim ḳala sen sen ebed,
gün u gėçe Teñriden iste meded.

10 Yalvarup, zārī ḳılup dėgil aña:
"Raḥmet ėtgil gendü luṭfuñdan baña.

11 Gözümi aç, kim sini bellü görem,
tamla gibi deñize girem, duram.

12 Nėte kim tamla deñize ḳarılur,
iki ḳalmaz, tamla, deñiz bir olur,

13 ben daḳı tamla gibi deñiz olam,
ölmeyem, deñiz gibi diri ḳalam."

14 Uslular ḥayrān ḳalur bu sözlere,
kim: "Ḫalāyıḳ ḫālıḳı nėte göre?"

15 Ben bulara ayduram, kim: "Ol yüzi,
kimse görmez, gėrü görür gendüzi;

16 Teñri gendü nūrını aña vėrür,
ol nūr ile Teñriyi bellü görür.

17 Nūr eger ola gözinde, nūr göre,
güneşüñ nūrı aña gele, dura.

18 Nūr birdür, iki görme sen anı,
cān olursa kişide, göre cānı.

19 Us gerek, kim usları göre bile,
delünüñ, ki ussı yoḳ, nėte göre?

20 Her nese, kim sinde andan yoḳ durur,
ol nese gerçi cihānda çoḳ durur.

---

9. dut: **Pet., M 2131, M 2137** tut. ḳala sen: **V** ḳalasın. gün u gėçe: **P** (kenarda) gėçe, gündüz. **10.** yalvarup: **V** yalvarıp. dėgil: **V, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375** dėġıl. ėtgil: **V, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375** ėtġıl. **11.** sini: **VÇ** seni, **M 2137** senni. tamla **M 74, M 2131, M 2137, M 2144** damla. gibi: **M 74, M 2131, M 2144** bigi. duram: **Pet., M 74, M 2131, M 2143, Ü 1375** turam. **12.** ḳarılur: **P.** ḳarlulur, **M 2135** ḳaralur. bir: **M 2137** pür. **13.** daḳı: **P, M 2131, M 2137** daḫı, gibi (1. mısra): **M 2142** bigi. diri: **V** dizi. **16.** bellü: **V** bilü. **17. V, P, VÇ, M 2142, M 2143** te yok. gözinde: **M 2131, Ü 1375** gözüñde. dura: **P, M 74, M 2131** tura. **18. V, P, VÇ, M 2142, M 2143** te yok. **19. V, P, VÇ, M 2142, M 2143** te yok. **Pet.** da **20.** usları: **M 2131, Ü 1375** usluyı. **20. V, P, VÇ, M 2142, M 2143** te yok. **Pet.** da **19.** sinde: **Pet.** sinden, **M 2131** sende.

21 Bil bunı, kim ussuñ anı bilmeye,
eyle kim cānsuz kişi cān görmeye.

22 Ḥarf içinde bu ḳadar ma'nī sıġar,
bu söz ile uslu yoḳaru aġar.

23 Fehm ėder, kim Teñri gördi Teñriyi,
Teñri nūrıdur, ki sordı Teñriyi.

24 Mevlāna gibi cihānda olmadı,
ançılayın kimse Ḥaḳdan tolmadı.

25 Ol güneşdür evliyālar yulduzı,
dükeline ol degürür uruzı.

26 Teñriden her bir kişi baḫşīş bulur,
ḫaṣlaruñ baḫşīşi ayruḳsı olur.

27 Baḫşīşi, kim vėrdi Haḳ Mevlānāya,
anı ne yoḳsula vėrdi, ne baya.

28 Siz anı binüm gözümle görüñüz,
anuñ esrārını binden soruñuz.

29 Ben dėyem sözler, ki kimse dėmedi,
ben vėrem ni'met, ki kimse yėmedi.

30 Ben vėrem ḫil'at, ki kişi geymedi,
kimse binüm baḫşīşümi saymadı."

31 Sordılar binden ḫalāyıḳ bu sırrı:
Ölüyi 'Īsī nėte ḳıldı diri?

32 Muṣṭafā gökte nėte yardı ayı,
nėçe ayırdı yavuzlardan geyi?

33 Mūsī elinden nėte oldı 'aṣā
düşmeninüñ gürligine ejdehā?

34 Nėte oldı ġark Fir'avn-ı la'īn,
eyle kim işitdüñ ol itüñ çavın?

---

21. V, P, VÇ, M 2143 te yok. **23.** sordı: **M 2131** sevdi: **24.** olmadı: **Ü 1375** gelmedi. **25.** ol: **Pet.** o. yulduzı: **M. 2131** ıldızı (ı- şüpheli). **26.** baḫşīş: **M 2131** baḫşüş. ḫāṣlaruñ: **M 2137** ḫāṣlarıñ. **27.** yoḳsula: **Pet., M 2131, M 2137** yoḫsula. **28.** binüm: **M 2135, Ü 1375** benüm. binden: **M 2131** benden. **30.** kişi: **M 2131** kimse. binüm: **VÇ, Ü 1375** benüm. saymadı: **V** sanmadı. **31.** binden: **M 2131** benden. sırı: **P** sözi. **33.** elinden: **V** ėlinden, **Pet.** elinde. **34.** işitdüñ ol itüñ çavın: **Pet.** ol itüñ işütdüñ ḥālin. ol: **M 2137** de yok.

35 Ḳan olurdı arı su kāfirlere,
cānları olur idi andan ḳara.

36 Teñriden her gün bunuñ gibi belā
dürlü dürlü gelür idi anlara.

37 Od Ḫalīl içün nėte oldı gülef?
Oda düşicek odı buldı gülef.

38 Bir üyezle Nemrūdı ḳahr eyledi,
aña dünyā ni'metin zehr eyledi.

39 Ḳayır ün olur idi İbrāhīme,
mu'cize bunuñ gibi biñ dā'imā!

40 Ṣāliḥ içün toġdı taġdan bir deve,
ümmeti iltürdi süd andan eve.

41 Hūd içün yėl ḳırdı ol münkirleri,
taġa, taşa urdı ol kāfirleri.

42 Anları, kim Hūd dilerdi, ḳırmadı,
anlarıñ arasına yėl girmedi.

43 Nūḥ içün ṭūfān ḳamu kāfirleri
boġdı, sudan ḳomadı kimse diri.

44 Ḳaynadı sular, cihān oldı deñiz,
ne ata ḳodı su, ne oġul, ne ḳız.

45 Su tenūrdan ḳaynadı bıñar gibi,
buyruġın dutdı Nūḥuñ ḳullar gibi.

46 Gendüziçün bir gemi Nūḥ eyledi.
ümmetini sudan anda bekledi.

47 Nūḥ Ādem gibi ikinçi atamız,
Ādem anı bilürüz biz ḳamumuz.

48 Bu öġütdür: Ḫaḳ ḫāṣına sıġınuñ,
gemidür anuñ ögüdi, tīz binüñ.

---

35. arı: **M. 2131** aru. ḳara: **M 2137** ḳarah (?). **38.** üyezle: **Pet.** üveyzle, **M 2137** üvezle. **39.** ḳayır: **P** ḳābir (?). un: **M 2135** ol. **40.** toġdı: **VÇ, M 2142, M 2143** doġdı. taġdan: **M 2131** daġdan. süd: **Pet., M 2137** su. eve: **Pet., M 2137** yaña. **41.** taġa: **M 2142** daġa. urdı: **Ü 1375** vurdı. **43.** sudan: **V, P, M 74, M 2135, M 2144** suda. kimse: **Pet.** hergiz. **45.** tenūrdėn: **Pet., M 2137** deñizden, **VÇ** teñizden. gibi (her iki mısrada): **V, P, M 74, M 2135, M 2144** bigi. dutdı: **Pet., M 2131, M 2137** tutdı. **46.** gendüziçün: **M 2131, M 2137** gendüsiçün. anda: **Pet., M 2137** andan. **47.** bilürüz: **M 2131** bilüriz. **48.** ögüdi: **V, P, VÇ, M 2135, M 2142, M 2144** ögüti.

49 Biñ bunuñ gibi kerāmet ḫāṣlara
vėrdi Teñri, girü anı ol bile.

50 Teñri ėtdi ne, kim anlar ėtdiler,
Teñri ḥāżırdur, ger anlar gitdiler.

51 Teñriden gör ne, kim anlardan gelür,
Teñriden bil ne, kim anlardan ḳalur.

52 Sen velīden ayru görme Teñriyi,
andan iste, ḫalḳa sorma Teñriyi.

53 Binden işit, Teñri ḫāṣın iste, bul,
etegin dut, cāndan olġıl aña ḳul.

54 Teñri ḫāṣı Ḫaḳ sırıdur dünyāda,
sır dilerseñ, anı dutġıl ė dede!

55 Ben nėte aydam eren sırrın size,
ol ḳulaḳ ḳanı, ki bu sırlar sıġa.

56 Sır dile sıġmaz, ḳulaḳlar ne olur,
bu ikiden kim çıḳarsa, ol bulur.

57 Ol neseyi, kim kimesne bulmadı,
ol, kim anı buldı, cānı ölmedi.

58 Ussuñı ḳoġıl, delü ol bu yola,
bu yola bir cān vėren yüz cān ala.

59 Teñridendür cān, gėrü vėrġil aña,
kim 'ivaż vėre öküş cānlar saña.

60 Ol yėre ek cānı, kim bir yüz ola,
ekmeyen anda ḥāli yavuz ola.

61 Uyḳuda gör cānuñı, ḳanda gider,
sinsüz anda cān nėçe işler ėder.

---

51. gelür: **Ü 1375** geler. **52.** ayru: **Pet.** ayrı. **53.** binden: **VÇ** benden. ḫāṣın: **M 2137** ḫāṣı, **V** ḥāżır. dut: **Pet., M 2131, M 2144** tut. **55.** eren: **Pet.** erin. sırlar: **Pet., M 2142,** sözler. **56.** sır: **VÇ** siz. ne olur: **Ü 1375** nevolur. bu ikiden: **Pet., M 2131, M 2135, M 2137, M 2144** gendizinden. **57.** cānı: **M 2142, M 2143** hergiz. **58.** yüz: **M 74, M 2131, M 2135, M 2143,** biñ. **59.** vėrgil: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, Ü 1375** vėrġıl. öküş: **M 2137** ökiş (vėre'deki *-e* ökiş'teki eliften sonra yazılmış). **61.** isnsüz: **VÇ,** sensüz, **M2142** sinüz (*-s-* unutulmuş).

62 Sen yatıçaḳ gevdeden cānuñ uçar
ḳuş gibi, ḳanda dilerse, yėr, içer.

63 Gendüzinden yüz ṣūret, bir cān olur,
şehr olur, bāzār olur, dükkān olur.

64 Gendüden hem yėr olur, hem gök olur.
cān oyanuḳdur, eger gevde yatur.

65 Böyle bilgil, sen öliçek cānuñı,
cān vėrürken gey saḳın īmānuñı

66 Kim bile, ilte anı cān Teñriye,
uçmaḳ içre ḥūrīlerle yorıya.

67 Baḫtlu ol cān, ki cānı 'ışḳdur,
ḳulluġı bu yolda ṣāfī ṣıdḳdur.

68 'Işḳsuz cānı ölü bilmek gerek,
ol, ki 'āşıḳdur, anı bulmaḳ gerek.

69 Kim cānını 'ışḳ ile diri ėde,
hem nūrından bu ḳarañulıḳ gide,

70 gendüzi gibi sini ḫāṣ eyleye,
raḥmetinden yazuḳuñ baġışlaya.

71 Bu cihānda ol eri gey istegil,
anı dutġıl, ayruḳın elden ḳoġıl.

72 Anı dutanlar cihān issi olur,
bil, ki anlardan cihān diri ḳalur.

73 Bu cihān gevde gibi, anlar cānı,
gevdeye baḳma, içi gör, cān ḳanı ?

---

62. yatıçaḳ: **VÇ, Pet., M 2143** yatiçek, **Pet.** yatınça. gevdeden: **M 2131, M 2143** gövdeden. gibi; **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143** bigi. dilerse: **V, P** olursa. **64.** gevde: **Pet.** gögde. yatur: **VÇ** yatar, **M 2131** uyur. **65.** bilgil: **V, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, Ü 1375** bilġıl. **66.** içre: **V** içerye. **67.** ḳulluġı: **V, P** ḳullıḳı, **M 2142** ḳulluḳı, **Pet., VÇ** ḳulluġı. **68.** bilmek: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, Ü 1375** bilmaḳ. bulmaḳ: **Pet., M 2137** bilmek. **69.** nūrından bu ḳarañulıḳ: **Pet.** ḳarañulıḳ nūrından. **70.** gendüzi: **Pet., M 74, M 2131, M 2137, M 2144** gendüsi. gibi: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143** bigi. yazuġuñ: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143** yazuḳuñ. **71.** istegil: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2144, Ü 1375** istegil. dutġil: **Pet., M 74, M 2131, M 2144** tutġıl. ayruḳın: **M 2131, M 2144, Ü 1375** ayruġın, **P** ġayrusın. **72.** dutanlar: **Pet., M 2131, M 2144** tutanlar. bil, ki: **P** belki. **73.** gevde: **M 2131** gövde. gibi: **V, P, V,Ç, M 74, M 2135, M 2142 M 2143** bigi. gevdeye: **M 2131, M 2142, M 2143** gövdeye.

74 Gevde görinür, cānı göz görmedi,
cān nėteligini uslu sormadı.

75 Cān görinmez, kim yüzin gözler göre,
gevde degül, kim gele ḳarşu dura.

76 'İlm ile gör cān yüzin, ḳo bu gözi,
eyle kim ussuñ görür her bir sözi.

77 Her nesenüñ gözleri ayruḳsıdur,
sinde yüz göz var, dükelini görür.

78 Sözlerüñ gözi bayıḳ ḳulaḳ olur,
gey sözi, yavuz sözi ḳulaḳ bilür.

79 Tatmaġuñ gözi aġuzdur gevdede,
datluyı açıdan ol gey farḳ ėde.

80 Her neseneye anuñ göziyle baḳ,
kim göre sen, düşmeye sen sen ıraḳ.

81 Cān yüzine cān ile baḳmaḳ gerek,
cān dilerseñ, gevdeden çıḳmaḳ gerek.

82 Nūr dilerseñ, var nūr olġıl nūr içün,
ḥūr dilerseñ, var ḥūr olġıl ḥūr içün.

83 At ile, bilgil, deve cüft olmadı,
eyle kim yavuz ėden gey bulmadı.

84 Her nese lāyıḳ gerek, kim cüft ola,
ḳanı ol uslu, ki bu sözden tola.

85 Her kim ister Teñriyi, ol usludur,
ḫalḳ arasında güneşden bellüdür.

86 Görklü yüzi kimseye hīç beñzemez,
Teñri ḳatında biñi bire samaz.

---

74. niteliğini: **V, VÇ, P, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, Ü 1375** nitelıġını. **75.** görinmez: **V, P, M 2135, M 2137, M 2143** görinmes. gözler: **Pet.** gözlü. dura: **Pet., M 2131, M 2144** tura. **76.** ḳo: **Ü 1375** kö. görür: **Ü 1375** bilür. **77.** **P** de yok. sinde: **M 2131** sende. **78.** **Ü 1375** te yok. **79.** tatmaġuñ: **M 2135** tadımaġuñ. gevdede: **VÇ, M 2142, M 2143** gövdede. **80.** düşmeye sen: **V, Ü 1375** düşmeyesin. **81.** gevdeden: **M 2131** gövdeden. **83.** bilgil: **M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375** bilġıl, **V, P, VÇ** bilġın. bilgil, deve: **M 2131** deveye baḳ. yavuz ėden gey: **M 2131** cānsuz kişi cān. **84.** **V** de yok. tola: **M 2142** tolan. **86.** samaz: **V, Ü 1375** saymaz.

87 Teñriyi gören kişi gözler açar,
ḳarañu cānlar üzerne nūr saçar.

88 Ay bigi ʻālemde aydınlıḳ vérür,
yüzi nūrından ḳarañulıḳ varur.

89 Diri eyler ölüyi ʻĪsī bigi,
yol açar deñizde ol Mūsī bigi.

90 Biñ bunuñ gibi éder bir demde ol,
degme bir yoḳsula vérür mālı bol.

91 Ne ki peyġamberlerüñ var, ol bilür,
kim anı dutdı, ḳamusını bulur.

92 Nūrı birdür mūmlaruñ, ger yüz ise,
iki göre her, kim ol ussuz ise.

93 Susaduñsa, bardaḳa baḳma, su iç,
ṣūretā nefsüñ baḳır başını biç.

94 Gevdeden geç, ḳatı dut bunda cānı,
kim bula sen cānuñ içinde anı.

95 Cānuñ içindedür ol, gey istegil,
anı dutġıl berk, ayruġm ḳoġıl,

96 kim göre sen cānuñ içre Teñriyi,
göstere sen ḳamusına Teñriyi.

97 Türkçe bilseydüm, adaydum ben size
sırları, kim Teñriden degdi bize.

98 Bildüreydüm söz ile bildügümi,
bulduraydum ben size bulduġumı.

---

87. ḳarañu: **M 2131** ḳarañluk. ḳarañu cānlar: **M 2142, M 2143** ol ḳarañu cān. üzerne: **M 2131** üzere. **88.** bigi: **M 2131** gibi. **89.** bigi (1. mısra): **M 2131** gibi. bigi (2. mısra) **M 2131, Ü 1374** gibi. **90.** gibi: **Pet., M 2142** bigi. yoḳsula: **Pet., M 2131, M 2137** yoḫsula. **91.** peyġamberlerüñ var: **Pet., VÇ** peyġamber gerekdür (her halde peyġamberlerüñdür). var: **M 2135** te yok. dutdı: **Pet., M 2131** tutdı. **93,** susaduñsa: **Pet., M 213** susuz iseñ, **M 2131** susaduḳsa. bardaḳa: **Pet., M 2131** bardaġa. ṣūretā: **M 2131** ṣūrete. gevdeden: **M 2142** gövdeden. dut: **Pet., M 2131** tut. **95.** istegil: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375,** isteġıl, **M 2142** isteġıl (şüpheli). dutġıl: **Pet., M 2131, M 2137** tutġıl. berk, ayruġm: **Ü 1375** ayruġm elden. göre sen: **V, M 2142** göresin. göstere sen: **M 2142** gösteresin. ben: **Pet., M 74, M 2137, M 2144** te yok. sırları: **M 2131** sözleri. **98.** bildügümi: **V, P, VÇ, Pet., M 74, M 2135, M 2144, M 2144, Ü 1375** bilduġumı, **M 2142** bilduġgümi (karışık). bulduġumı: **Pet., M 3137** bildügimi.

99 Dilerem, kim göreler ḳamu anı,
cümle yoḳsullar ola binden ġanī.

100 Bildürem dükeline bildügümi,
bulalar ulu, giçi bulduġumı.

101 Yalvarurvan Teñriye ben dün u gün,
kim: "Dükelin yarlıġa binüm içün."

102 Ata gibi dükelini severem,
ḳamuya Teñriden eylik dilerem.

103 Siz daḳı bini sevüñ, eyle ki ben
sizi severem, nète kim cānı ten.

104 Ben sizüñçün gey dilervem, siz baña
gey dilemez siz, ḳaçar siz dört yaña.

105 Gözüñüzi Teñri açarsa, bini
göre siz, eyle ki görür siz güni.

106 Bini ḳatı duta siz bu dünyāda,
ol, ki binden ayrıla, ḳanda gide.

107 Yol budur, ol cān, ki bu yoldan çıḳa,
degmeze gāvur gibi ol cān Ḥaḳa.

108 Teñriyi peyġāmberinden istegil,
zinhār anı Ḥaḳdan ayru sanmaġıl.

109 Ol, ki buldı Teñriyi, gey dut anı,
anı bulıçaḳ, déme: "Teñri ḳanı?"

110 Teñri andan ayru degül, aç gözüñ!
Ol vérür saña hemīşe uruzuñ.

111 Kim, ki biri iki görür, şaşıdur,
sözini işitmegil, ḳulmāşīdür.

---

99. yoḳsullar: **M 2131, M 2137** yoḫsullar, **Pet.** yoḫsul. **100.** bildüġümi: **V, Peş., VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375** bilduġumı. bularak: **M 2131** buluñuz. **101.** yalvarurvan: **Pet., M 2131, M 2137** yalvarurvam, **M 2143** yalvarunu. gün: **VÇ.** de yok. **102.** severem: **M 2131** severven. eylik: **VÇ, Ü 1375** eylük. dilerem: **M 2131, M 2137** dilerven. **103.** daḳı: **M 2131, M 2137** daḫı. kim: **Pet., VÇ, M 2137** ki. cānı ten: **Pet.** cān u ten. **104. M 2131** de yok. dilervem: **Pet., M 2131** dilerven. **105. M 2131** de yok. gözüüüzi: **VÇ** gözüüüzi. ki: **Pet.** de yok. **106.** duta siz: **Pet., M 2131** tuta sız. binden: **M 2131,** benden. gide: **P** de yok. **107.** gāvur: **M 2131, M 2142** kāfir. ol cān: **Pet.** cānı: **P** de yok. **108.** istegil: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375** istegil. ayru: **Pet.** ayrı. **109.** dut: **Pet., M 2131** tut. **110.** ayru: **Pet.** ayrı. **111.** kim... görür: **Pet., M 2137,** kim biri iki görürse. görür: **Ü 1375** göre. iki: **VÇ** ike. işitmegil: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375** işitmaġıl, **M 2142** işitmaġgil (karışık).

112 Ė ḳarındaş bu sözi eyle ki var,
ol bile, kim Teñriyi cāndan sever.

113 Gök u yėr anuñ ḳatında bir ola,
Teñriden içi, taşı bir sır ola.

114 Yüz olursa ḥarfler, bir söz olur,
sözler ile ʻāḳıbet bir göz olur.

115 Ne, ki varsa, ölür, ol bir cān ḳalur,
ol cihānda ḳul ile sulṭān ḳalur.

116 Ḳul u sulṭān bir durur, iki degül!
Ol serā içre bir olur beg u ḳul.

117 Teñri nūrından toludur cānları,
iki görme, gözlü iseñ, anları.

118 Ṣūret içre anlar iki görinür,
maʻnīye baḳ, kim göre sen bir durur.

119 Evlere baḳan nūrı iki görür,
eve baḳma, nūra baḳ, kim bir durur.

120 Uslu evler içre nūrı bir bile,
ḳanda, kim göre Ḥaḳı, anda ḳala.

121 Dutmadı söziyle, kim gėrü kaya
berkişüpdür, eyle kim taġda ḳaya.

122 Ḥalk aña dėrlerse, bu yol Ḥaḳ degül,
bu yolı ḳo, Ḥaḳ yolın gey iste, bul.

123 Ḳulaḳına ḳoymaya bu sözleri,
Ḥaḳ nūrın çün bellü gördi gözleri.

124 Sözlerin göz, sözlerin söz sanmaġıl,
dükeli yañlış durur, inanmaġıl.

---

113. bir: **VÇ, M 2131, M 2144** pür. ola (2. mısra): **P** de yok. **114** ḥarfler: **Pet.** ḥarfleri. **115.** ki: **Pet., M 2137** de yok. ḳul ile: **M 2131** ḳulla bir. **116.** serā: **M 2131, Ü 1375** sarāy. **118.** göre sen: **VÇ, M 2142** göresin. **119. M 2131** de yok. **120.** Ḥaḳı: **V, P, VÇ** çoḳı. **121.** dutmadı: **Pet., M 2131** tutmadı. berkişüpdür: **M 2131** berkimişdür. **122.** aña: **M 2131** eger. **123.** ḳulaḳına: **Pet., M 2131, M 2137, Ü 1375** ḳulaġına. nūrın: **M 2131** yüzin. çün: **P., Pet.** de yok. **124.** sözlerin (her ikisi): **M 2131, M 2137,** sözlerüñ. sözlerin (ikincisi): **Pet.** sırlaruñ. söz: **V** sūr (?). sanmaġıl: **M 2142** saynmaġıl, **M 2137** saġmaġıl, **V** satmaġıl.

125 Söz anuñdur, kim açuḳdur gözleri,
ol ne dėrse, Teñridendür sözleri.

126 Ol kişi, kim eyle oldı, azdur,
ne, kim ol ayda, ḳamusı rāzdur.

127 Teñri rāzın andan işit ė ėçi,
gey uludur, görmegil anı kiçi.

128 Teñri dėdi: "Sayru oldum" Mūsīye,
"gendü dōstın kişi böyle isteye?

129 Ulu, giçi geldi bini görmeğe,
nėtedür, kim gelmedüñ sen sormaġa?"

130 Mūsī dėdi: "Ḥāşā sinden sayrulıḳ!
Sen ḫālıḳ sen, saña ḳandan sayrulıḳ?"

131 Yine dėdi: "Sayru oldum, gelmedüñ,
dėdügüm sözi ḥisāba almaduñ."

132 Mūsī dėdi: "Bu sırı añlamazam,
maḳṣūduñ nedür bu sözden, bilmezem."

133 Teñri dėdi: "Sayru oldı bir velīm.
dünyā içre sayrulıḳ dartdı delim.

134 Bir gün anı nişe varup görmedüñ?
"Nėte sen?" dėyüp ḥālinden sormaduñ?

135 Ben anuñ sayrulıġından sayruvam,
sanma, kim ben ol velīden ayruvam,

136 Kim anı göre, bini görmişdür ol,
kim anı sora, bini sormışdur ol.

137 Bini anda, anı binde görüñüz,
bini andan, anı binden soruñuz.

---

127. görmegil: **Ü 1375** görmeġıl. **128.** dōstın: **Pet., M 2137** dōstımı. **129.** bini: **M 2137** beni. görmege: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375** görmaġa. sormaġa: **Pet., M 2137** sormege. **130.** ḫālıḳ sen: **VÇ** ḫālıḳsın. ḳandan: **VÇ** ḳanda. **131.** dėdügüm: **Pet., M 2137** dėdigim veya dėdi, kim, **M 2131** dėdi **132.** sırı: **M 2131** sözi. sözden: **V, P** sırdan. **133.** dartdı: **M 2131** tartdı. **134.** nişe: **V, P,** nėte. nėte sen: **M 2135** nėtesin. ḥālinden: **M 74** ḥālinden. sayruvam: **Pet., M 2131** sayruyam. sanma, kim ben: **Ü 1375** sanmaġıl, kim. velīden: **Pet.** velīmden. ayruvam: **Pet.** ayruyam. **137.** anda: **VÇ, M 2131** andan. binde: **M 2131** binden, **M 2144** bunda..

138 Gevdedür ol, ben cānı, bilüñ bunı,
gök bigidür gögsi anuñ, ben güni.

139 İkimüz birüz, iki görmeñ bizi,
dutuñ anı, yarlıġaya ol sizi.

140 Kim anı binden seçerse, ol bayık
düşmenümdür, evini başına yıḳ.

141 Ben anuñ içün yaratdum ʻālemi,
ol velīm içün getürdüm Ādemi,

142 kim doġa andan sağışsuz kişiler,
cüft olalar ėrkek ile dişiler.

143 Hem bulardan doġalar ḫāṣ ḳullarum,
kim bular ḳanatlarumdur, ḳollarum.

144 Bini ol ḫāṣlar bile, kim ben nevem.
anları sevenleri ben gey sevem.

145 Ḫāṣ ėrüm binüm sırumdur, bilüñüz,
ne, kim ol aydursa, anı ḳıluñuz,

146 kim sevem ḳamuñuzı anuñ içün,
ḳamuñuz açuñ gözi anuñ içün.

147 Aña baḳuñ, baḳmañuz ayruḳ yüze,
kim nūrından nūr gire gözüñüze.

148 Raḥmetüm oldur cihānda, gey bilüñ,
etegin dutuñ, bini andan buluñ,

149 kim sizi uçmaḳa ol ḫāṣ givüre,
nefsüñüz, kim yol urur, boynın ura.

150 Ḳamuñuzı ol tamudan geçüre,
uçmaḳ içre şerbetinden içüre.

---

138. gök: **Pet.** gün, **V, P.** gül (?). bigidür: **Pet., M 2131** gibidür. **139.** dutuñ: **Pet., M 2131** tutuñ. **142.** getürdüm: **M 2131** gezdüm. Ādemi: **Pet., VÇ** de yok. **142.** doġa: **Pet., M 2131, Ü 1375** toġa. sağışsuz: **M 2131, M 2137** saḳşuz (?). **143.** bulardan: **Pet., M 2137** bu ėrden. doġalar: **Pet., M 2131, M 2137, M 2142, Ü 1375** toġalar. **145.** ḫāṣ ėrüm: **V, P, VÇ** ḫāṣlarum. **147.** nūrından: **M 2137** nūrında, **M 2131** yüzinden. **148.** dutuñ: **Pet., M 2131, M 2135, M 2137** tutuñ. **149.** givüre: **Ü 1375** girüre, **Pet., VÇ** götüre. nefsüñüz: **Pet., M 74, M 2137, M 2144** nefsüñ veya nefsinüñ, **M 2135** nefsüñ gözi.

151 Ḥūrīlerle anda içe siz süçi,
görmeye siz kimseden anda küçi.

152 Ol süçüden, kim ṭahūr oldı adı,
Teñri Ḳur'ānda adın eyle dėdi.

153 Uçmaḳ içre ʻadl olur, güç yoḳ durur,
ne kim anda siz diler siz, çoḳ durur,

154 Yėmek, içmek anda dā'imdür, bilüñ,
cehd ėdüñ, kim uçmaḳı bunda buluñ.

155 Ger vėre siz bu cihānı, uçmaḳı
ala siz bunda, göre siz hem Ḥaḳı.

156 Gördiler bunda erenler ne, ki var,
naḳdi bu gün, yarına baḳmadılar.

157 Sen daḳı uçmaḳı bunda istegil,
uçmaḳ içün dünyāyı elden ḳoġıl.

158 Bunda buldılar erenler, bil bunı,
dün içinde gördiler bellü güni.

159 Ḳarañuda gördiler Ḥaḳ nūrını,
dīn içinde buldılar hem ḥūrīni.

160 Küfr içinde dīn u īmān buldılar,
gendülerden öldiler, Ḥaḳ oldılar.

161 Tamla bigi ol deñize girdiler,
gendülerini deñize vėrdiler.

162 Tamla dėme anlara, deñiz dėgil,
anları dutġıl, ḳalanını ḳoġıl.

---

151. kimseden: **V, P** kimsede. **152.** ol: **M 2131, M 2137, M 2142, M 2144** o. süçüden: **Pet., M 2131, M 2137, M 2144** süçiden. adın: **M 2137** adı. **154.** ki: **P, M 2135** de yok, **P, VÇ, Ü 1375** gey. uçmaḳı: **M 2131, M 2137** uçmaġı. uçmaḳı bunda: **Pet.** bunda uçmaġı. **155.** uçmaḳı: **Pet., M 2131, M 2137** uçmaġı. ala siz: **M 2137** ister. göre siz: **Pet., M 2137** bula sız. hem: **V, P** de yok. **156.** naḳdi: **M 2131:** naḳd. naḳdi bu gün: **Pet.** naḳdiken. **157.** daḳı: **M 2131, M 2137** daḥı. uçmaḳı: **Pet., M 2131, M 2137** uçmaġı. istegil: **V, P, VÇ, M 74, M 2138, M 2143, M 2144, Ü 1375** isteġıl, **M 2142** isteġgil (karışık). uçmaḳ: **Pet., M 2131, M 2137** uçmaġ. **159. M 2131** de yok. **160** öldiler: **P** öldi bir (?). **161.** bigi: **Pet., M 2131, M 2137, Ü 1375** gibi. **162.** dėgil: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375** dėġıl. **M 2142** dėġgil (karışık). dutġıl: **Pet., M 2131, M 2137** tutġıl.

III

Vezni: Recez: – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ –

1 Baḳma baña, baḳma baña bu göz ile, bu göz ile;
cān gözini ger aça sen, sen nola sen, sen nola?

2 Ger bini sen gey göre sen, gendüzüñi bay göre sen;
ne nese, kim ister iseñ, saña gele, saña gele!

3 Teñriyi bilgil, dek tur, Teñriyi görgil dek tur,
aytma bunı, kim: "Teñri ḳanda ola, ḳanda ola?"

4 Binden işit: Var anda, kim cānuña cān ḳatıla;
aġla anı, kim andan bunda ḳala, bunda ḳala.

5 Ben, ki sözin söylervem, gün u gèçe göynervem,
bu umuda, kim kişiler anı bula, anı bula,

6 Ben, ki ana ʻāşıḳvam, uslu iken delüvem,
delü gibi ırlarvam; taralalla, taralalla!

7 Ol, kim bunuñla sevinür, bunı diler, bunı görür;
anda varursa bundan, ol ne ḳıla, ol ne ḳıla?

8 Ger göremez siz anı, ger bulamaz siz cānı,
isteñ anı, kim sizi anda sala, anda sala.

9 Anda yaḳın Raḥmāndur, bunda yaḳın şeyṭāndur,
şeyṭān elinden ḳaçuñ, ayduñ: "Lāḥavlavalā!"

10 Koñ savaşı siz bu gün, şeyṭān başını dögüñ,
süd bigi u bal bigi ḫōş ḳarıluñ bir bir ile.

11 Türkçe eger bileydüm, bir sözi bin èdeydüm.
tatça eger diler siz, *gūyam asrār-i ʻulā.*

12 Kim Veledi severse, gey göz ile baḳarsa,
Teñri anuñ başından sava belā, sava belā.

III. 1. nola sen, sen nola: **yazmalarda** nola sen, nola. **2.** saña gele, saña gele: **H 139** saña, saña gele. **3.** görgil: **M 2146** bilgil. dek tur (2.): **M 76** tek tur. **4.** binden **H 139, M 76, A** benden. işit: **H 328, M 76, M 2146** işid. anda: **M 76** onda. **5. H 328** de yok söylervem: **M 2146** söylerem. göynervem: **M 76, M 2146** göynerem. **6. H 139, M 76, M 2146** da yok. **7.** ol, ki bunuñla: **H 139, M 76, M 2146** dünyāda her, kim. anda: **H 328** bundan. bundan: **H 328** anda. **8.** siz anı: **H 328, M 2146, A** sen ḳanı. bulamaz siz: **H 328, M 2146, A** bulamaz sen. isteñ: **H 328, A** iste. sizi: **H 328, A** sini. **10.** bir bir ile: **H 328** bile bir birle. **11.** biñ: **M 2146** biñe. **12. H 328, A** da: Kim Veledden ḳorḳmazsa , gey göz ile baḳmazsa — tīz göre siz, kim başına gele belā, gele belā.

IV

Vezni: Recez: – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ –

11 *Ḫāmuş azīn guft* Veled: "Aytma delīm, aytma delīm!
Kutah kun, kutah kun, dartma uzun, dartma uzun!"

V

Vezni: Recez: – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ –

1 Gelüñ, görüñ bu dügüni, ḳutlu èdüñ ay u güni;
Teñri yüzin bir görüñüz, ḳoñuz anı, dutuñ bunı.

2 ʻÖd bigi yandı göñlüm, görüñ, görüñ bu dütüni;
Usluya vèrgil süçümi, al başından ussını.

3 Olma semiz yèmekten, sevmez Teñri yoġunı;
ʻÖmr ikidür, bilgil, ḳo ḳısayı, dut uzunı.

VI

Vezni: Münserih: – ⏑ ⏑ – | – ⏑ – | – ⏑ ⏑ – | – ⏑ –

1 Teñriñ içün gel baña, kim aña sen Teñriyi;
vèr bu cihānı bu gün, kim ala sen Teñriyi.

2 Baş ne olur bu yola? Vèr tavaruñ sen yèle;
başsuz cān gözüñ aç, kim göre sen Teñriyi.

3 Uşsuñı ḳoġıl bu gün, yaylada görgil dügün;
delü bigi oynaġıl, kim bula sen Teñriyi.

4 Gendüzüñe baḳmaġıl, gendüzüñi sen ḳoġıl;
gendüzüñi yavu ḳıl, kim bula sen Teñriyi.

5 Göge aġa sen cānum, ger ola sen sen binüm;
aç elüñi, vèr māluñ, kim duta sen Teñriyi.

6 Ḳıymetüñ artuḳ ola, ay saña yastuḳ ola;
seve sini gök u yèr, ger seve sen Teñriyi.

IV. 1. *Ḫāmuş azīn guft:* **H 328** *bas tū Valad, bas tū.*

V. 1. yüzin: **A** yüzi. **2.** süçümi: **M 76** süçüyi. **3.** semiz: **A** semin (?). yèmekden: **yazmalarda** yèmaḳdan, **M 2146** yatmaḳdan. bilgil: **yazmalarda** bilġıl. ḳısayı: **M 2146** ḳısadan. **A** ḳıssayı. dut: **M 2146** at.

VI. 1. Teñriñ: **M 2146, A** Teñri. sen (bildirici): **yazmalarda** -sin.**2.** sen (bildirici): **yazmalarda** -sin. **3.** yaylada: **M 2146** böylede. sen (bildirici): **H 139, M 2146** -sin. **4.** yavu: **M 2146** yave. sen (bildirici): **H 139, M 2146, A** -sin. **5.** sen (bilrici): **yazmalarda** -sin. binüm: **H 139, M 2146, A** benüm. **6.** sini: **A** seni.

7 Görmeye sen sen cānı, bilmeye sen cān ḳanı,
binden ırak ė ėçi ger sana sen Teñriyi.

8 Şeyḫ açar ise gözüñ, uçmak ola uruzuñ,
tamuda göyne özüñ, ger ḳoya sen Teñriyi.

9 Görmeye sen sen cānı, bilmeye sen cān ḳanı,
binden ırak ė ėçi ger sana sen Teñriyi.

10 Nėçe Veled ḫalḳ içün, bir ḳaç ʿāṣī içün
yıl on ikay aġlayup yalvara sen Teñriyi.

VII

Vezni: Recez: – ∪ ∪ – | – ∪ ∪ – | – ∪ ∪ – | – ∪ ∪ –

14. *Ṣūrāt-i nāḳḳāş bin ḫīra magū*: "Ol ḳanı?"

VIII

Vezni: Hezec: – – ∪ | ∪ – – – | – – ∪ | ∪ – – –

1 Hem sen göre sen bini, elden varavam bir gün,
yolda oturam cānsuz, ḳan aġlayavam bir gün.

2 Ger olmaya sen binüm, tenden çıḳa tīz cānum,
bu ḳayu bini duta, añsuz ölevem bir gün.

3 Süçü içevem, süçü, delü olavam delü!
Nem var, vèrevem yèle, sini dutavam bir gün.

4 Sini nişe severem; yüz cān bigi dilerem;
ôla, ki ḳolay gele, sinüñ olavam bir gün.

5 Dururvam u aġlarvam, otururvam u ıñlarvam;
eyle ḳomaya Teñri, hem ben gülevem bir gün.

6 Gözler sini görürse, ʿālem sini bilürse,
elüm degiçek sini ben gözleyevem bir gün.

---

7. Yalnız A da. 8. sen (bildirici): yazmalarda -sin. ırak: A ayruḳ. 9. sen (bildirici); yazmalarda -sın.

VIII. 1. sen (bildirici): yazmalarda -sin. varavam: A varavum, M 2146 varuram. oturam: A oturum. aġlayavam: A aġlayavum 2. binüm: H 139, M 76, A benüm, M 2146 nenüm (?). çıḳa tīz: M 2146 Ḥaḳ atar. ḳayu: H 139, M 76, M 2146 derd. bini: yazmalarda beni. ölevem: M 76, A ölevüm. 3. içevem: A içevüm, M 76, M 2146 içerem. olavam: A olavum. dutavam: A dutavum. 4. severem: A severüm. dilerem: metinlerde dilerüm. sinüñ: H 139, M 76 senüñ, M 2146 sayn (?). 5. otururvam: M 2146 oturırum. ıñlarvam: M 2146 ıñlarum. gülevem: A gülevüm. 6. sini: H 139, M 76 seni. gözleyevem: A gözleyevüm.

7 Veled yüzüñi gördi, geldi ḳapuya durdı,
aytdı, ki: "Gele ol, kim sini öpevem bir gün."

IX

Vezni: Hezec: – – ∪ | ∪ – – – | – – ∪ | ∪ – – –

2 Ė ay u güneş ḳuluñ, alduñ cānumı bu gün;
ger bir baḳa sen baña, eksük ne ola sinden?

4 Ol ay yüzüñi gördüm, gāvur gözüñe sordum,
aytdum: "Ne çıḳarur sen bir gezde bini dinden?"

6 Sen bay sen u ben yoḳsul, sen beg sen u ben bir ḳul;
Teñri içün bir yalan dėgil, ki sinüñvem ben!"

8 Binden yuḳumı ḳaptuñ, varduñ yaluñuz yattuñ;
Aytġıl, ne belādur bu, ʿışḳuñ ne diler binden?

10 Ger sen dilemez sen, kim bini delü ėde sen,
ol ay yüz ile gündüz damda nişe gezer sen?

12 Paşa sen ė gözüm, aytġıl ne diler göñlüñ,
kimdür, ki saña ayda: "Bu yaḫşı u ol yaman?"

---

7. ḳapuya: A ḳapuña. aytdı: H 139, M 76, M 2146 ini (?).

IX. 2. sen (bildirici): H 139, M 76, M 2146, A -sin. ne ola: H 139, H 328, M 76 nola. sinden: H 139, M 76, M 2146, A senden. 4. gözüñe: H 328, M 2146 gözüñi. sen (bildirici): H 139, M 76, A -sın. bini: H 139, M 76, A beni 6. sen (bildirici): M 76, A -sın, M 2146 -sıñ. sen (bildirici): A -sin, M 2146 -siñ. Teñri: H 328 göñlüm. dėgil: H 139, M 76, A dėġıl, H 328 aytġıl. sinüñvem: M 2146 sinüñem. 8. binden: H 139, M 76 benden. ḳaptuñ: M 2146 ḳısduñ. yaluñuz: A yaluvuz, M 2146 bir dèye. yattuñ: M 2146 gitdüñ. aytġıl: M 2146 eytgil. binden: H 139 benden. 10. sen (bildirici): M 76 -sin. sen (bildirici): M 76 -sin, M 2146 -siñ. damda: H 139, M 76, M 2146, A tamda. 12. sen (bildirici): M 76, M 2146, A -sın. gözüm: H 139, M 76, M 2146, A cānum. aytġıl: M 2146 eytgil. ayda: M 2146 eylede (?). ol: M 2146 o.

X

Vezni: Müctes: ⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – – | ⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ –

11 Kime gerek, ki diri ḳala, ölmeye cānı,
bu yola gelsün u görsün binümle ol yüzi!

12 Kime gerek, ki ola ol cihānda yüzi aḳ,
bunı işitsün u dutsun ḳatı bu gey sözi.

XI

Vezni: Hezec: ⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – – –

10 Sini ben cāndan istervem, sini her laḥża dilervem
dar ān dam kaz dilat cūyam, ne ma'nīdür, ki ḳaçar sen?

11 Gözüm sen sen, cānum sen sen, bu 'ālemden binüm sen sen;
çū pīşam bih ziḫūbānī, bini ne kem dutar sen sen?

XII

Vezni: Hezec: ⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – – –

1 Ḳara ḳaşlar, ḳara gözler cānum aldı, cānum aldı;
Müsülmānlar nedür bu, kim baña geldi, baña geldi?

2 Müslümānlar 'āşıḳ oldum, süçü işdüm, delü oldum,
dükeli çağıruñ götrü: "Devā ḳıldı, devā ḳıldı!"

3 Sini gördüm, saña geldüm, elüm dutġıl oda düşdüm,
isim vèrdi, delü oldum, bini Teñri saña saldı.

1a Ne datludur sinüñ 'ışḳuñ, ki binden göñlümi aldı,
aña bir cān fidā ḳıldum, iki bin cān baña geldi.

2a Anuñ, kim cānı nūrluydı, 'Īsī gibi göge aġdı;
ḳarañu cānlu yèr üzre eşek gibi girü ḳaldı.

3a Sini buldum, saña geldüm, gözüm açtum, yüzüñ gördüm;
isim vèrdi delü oldum, bini 'ışḳuñ saña saldı.

X. **11.** cānı: **A** hergiz.

XI. **10.** ben cāndan: **A** cāndan ben. sini (2.): **A** seni. dilervem: **A** dilerven. **11.** sen (bildirici): **A** (1.), **H 139** (1. ve 2.) -sin. bini: **H 139** beni.

XII. **1. H 139** da yok. **2. M 139** da yok. **3. H 139** da yok. sini: **A** seni. **1a. H 139** da 1. beyit. datludur: **H 139** tatludur. **2a. H 139** da 2. beyit. **3a. H 139** da 3. beyit.

4 Sini gördüm geçer idüñ, cānūm yolın açar idüñ,
'āşıḳları seçer idüñ, ḳalanın yuldurum çaldı.

5 Ulu, giçi sini sever, sini ister, sözin söyler,
güneş gibi yüzüñ toġar, ḳamu 'ālem nūruñ toldı.

6 Ḫalāyıḳlar cānı seçüñ, bu dünyādan berü ḳaçuñ,
gözi açuñ, gözi açuñ, görüñ Teñri neler ḳıldı.

7 Veled geldi size aydur, ne ister siz, sizüñledür;
kim usluysa bini bildi, deñiz oldı, güher buldı.

XIII

Vezni: Recez: – – ⏑ – | – – ⏑ – | – – ⏑ – | – – ⏑ –

7 Sordı baña ol cān: "Gözüñ, gönlüñ ne diler, ne gerek?"
ayttum, ki: "Bir Teñri bilür, kim dilerem cāndan sini."

8 Geldi delim ḫōş gül bigi, oldum aña ben ḳul bigi.
Geldi bini öpti delim; ayttı, ki: "Dut, ḳuçġıl bini!"

XIV

Vezni: Remel meşkûl: ⏑ ⏑ – ⏑ – | ⏑ – – | ⏑ ⏑ – ⏑ – | ⏑ – –

1 — 13

. . . . . begümüz bizi unıtma!

XV

Vezni: Remel meşkûl: ⏑ ⏑ – ⏑ – | ⏑ – – | ⏑ ⏑ – ⏑ – | ⏑ – –

1 — 15

. . . . . çelebī bizi unıtma!

---

4. sini: **A** seni. cānum: **H 328**, **A** cānlar. **5.** sini: **A** seni. **6.** toġar: **A** toġı. **7.** bini: **A** beni.

XIII. 7. gözüñ: **yazmada** gösüñ. sini: **yazmada** seni. **8.** bini: **yazmada** beni.

XVI

Vezni: Remel meşkûl: ∪ ∪ – ∪ – | ∪ – – | ∪ ∪ – ∪ – | ∪ – –

1 Bu cihāndan kim çıḳarsa, bizi ol bile, ki nevüz;
yolumuza kim girerse, bile, ḳuş bigi uçavuz.

2 Bile elümüz dutavuz, bu aġır yolı kesevüz;
kişinüñ ki, gözi görmez, dutavuz, gözin açavuz.

3 Yèi ḳoyuban gidevüz, bu ḥalāyıḳı ḳoyavuz:
'İsīnün yolın dutavuz, yoḳaru göge aġavuz.

4 Yolumuzı kim urursa, ileyümüze durursa,
duravuz çalış ḳılavuz, dartavuz ḳılıç uravuz.

5 Ḳarañu süsi, ki durur, yolumuzda bizi urur,
duravuz nūruñ süsiyle ḳarañu süsin sıyavuz.

6 Ḳarañu süsin sıyavuz, sümüz ile ḫōş varavuz,
ḳarañu èle girerken köylerin, şarın yıḳavuz.

7 Oları, ki biz ḳıravuz, girü cānların vèrevüz.
ol èli, ki biz yıḳavuz, girü anı biz yapavuz.

8 Kişinüñ, ki gözi görür, bize cān vèrürken aydur:
"Ne, ki bu yola vèrevüz, yüz anuñ bigi alavuz!"

9 Yorı è Veled, ki bu gün süçü Teñriden içevüz;
çayır u çümen içinde ayumuz yüzin görevüz.

XVII

Vezni: Mütedarik: ∪ ∪ – | ∪ ∪ – | ∪ ∪ – | ∪ ∪ –

1 Göñli dilemez, ben ne èdeven?
Cānı dartmaz; ben ne èdeven?

2 Ayttum: "İçgil sen bu süçüyi!"
Aytti: "Gerekmez!" Ben ne èdeven?

3 Ayttum: "Bu gèçe sini ḳuçavan"
Aytti: "Olmaz!" Ben ne èdeven?

XVI. 1. yolumuza: **H 328** yolumuzda. girerse: **H 328**, **A** girürse. 3. ḳoyavuz: **M 76** ḳayavuz (?). 4. urursa: **H 328** vurursa. ileyümüze: **H 328** ḳarşumuz gelüp. dartavuz: **H 328** dırtavuz (?). 6. **M 76** da yok. èle: **H 328** ilen. 6. köylerin: **A** köyin u. 8. bigi: **H 328**, **M 76** gibi.

XVII. 1. dartmaz: **A** tartmaz. 2. içgil: **A** içgıl.

4 Eyte, kim oldum ben anuñ içün,
ḥālüm görmez; ben nè èdeven?

5 Anı dilerüm, anı severüm;
ol bini sevmez; ben ne èdeven?

6 Binden yèg eger ola bunler,
paşadur baḳmaz; ben ne èdeven?

7 Ayttum ben aña: "Mālum sinüñdür!"
Ḳatumda durmaz; ben ne èdeven?

8 Anuñ elinden oda düşeydüm;
yine el ḳomaz; ben ne èdeven?

9 Veled evine vardı tapuya;
ḳapusı açılmaz; ben ne èdeven?

XVIII

Vezni: Remel: – ∪ – – | – ∪ – – | – ∪ –

13 Ger diler sen sen, ki ben diri olam,
(rumca)

XIX

Vezni: Remel: – ∪ – – | – ∪ – – | – ∪ –

1 Ḳarnum açdur, ḳarnum açdur, ḳarnum aç!
Raḥmet ètgil Teñri, baña ḳapu aç!

2 Uçmaḳ aşından dilerven bir çanaḳ,
nūr ḥamīrinden iki üç bazlamaç.

3 Raḥmetüñ çoḳdur, deñizdür è Çelep;
raḥmetüñ eksilmeye sen çoḳ saç!

4 Ger yazuḳluvan, baġışla è Kerīm!
Ḳuluña dutma ḳatı, bu gez geç!

5 Sen buyurduñ ḳuluña: "Gel bir ḳarış!"
kim gelem sinüñ içün ben bir ḳulaç.

XVIII. 1. sen (bildirici): **H 139** -sin. sen: **H 328** cān.

XIX. 1. ètgil: **yazmalarda:** ètġıl. 2. **H 328** Aş dilerven Teñri sinden èt ile, bir çanaḳ tolu bile ḳaç bazlamaç. 4. yazuḳluvan: **H 328** günehlüven. baġışla: **H 328** baḫışla. ḳuluña: **H 328** ḳuluñı. 5. **H 328** Sen ḳılınçan cān gözin (aslında: gösin) bir ḳol gel, kim sinüñçün ben gelem yüz biñ ḳulaç. gelem sinüñ içün: **A** sinüñ içün gelem. sinüñ: **H 139**, **A** senüñ.

6 Kim sini bir bilmeye cānlar cānı,
oldı gāvur, boynına asıldı ḫāç.

7 Kim sini göre u ʿāşıḳ olmaya,
ya eşekdür, yā ki taşdur, yā aġaç.

8 Sen güneş sen, gök taḫtun ė paşa!
Çayır u çümen nūruñdan oldı çaç.

9 Ḳaşlaruñ yadur, gözüñ oḳlar atar;
göñlüm ol oḳlar içün oldı amaç.

10 Ol ne ḳaşdur, ol ne gözdür, cān alur:
ol ne boydur, ol ne yüzdür, ol ne saç!

11 Ė Veled gözlü cihānda azdur;
gözsüze baḳma, ıraḳdan ḳaç, ḳaç!

XX

Vezni: Remel: – ∪ – – | – ∪ – – | – ∪ –

5 Bu ḳapudan sürme bini ė Çelep;
dün u gün göñlüm, cānum sini diler.

6 Sen bini ėttüñ delü ol göz ile;
delüye ḥir baḳ, ne aydur, ne ėder.

XXI

Vezni: Hafif: – ∪ – – | ∪ – ∪ – | ∪ ∪ –

9 *Ay ʿacab āyad ĭnçunān rūzī,*
kim baña ayda sen: "Senüñvem cān!"

---

6. sini: **H 139**, **A** seni. cānlar cānı: **H 328** ė cān ḳuluñ. asıldı: **H 328** sen as· **7.** sini: **H 139** seni. yā eşekdür, yā ki: **A** anı cānsuz bil, yā. **8.** sen (bildirici): **H 139**, **A** -sin. çayır u çümen: **H 328** yėr u çayırlar. çümen: **H 139** çimen. **9.** göñlüm ol: **H 139**, **A** gözlerüm.

XX. **5.** dün u gün göñlüm, cānum: **H 328** gėçe, gündüz bu cānum. **6.** delüye bir baḳ: **H 328** delüyi baḳġıl.

XXI. **9.** sen: **yazmada** -sın.

XXII

Vezni: Hezec: ∪ – – – | ∪ – – – | ∪ – –

9 Zihī süçü, ki bir cürʿāsı anuñ,
bay eyler yoḫsulı, *mīnūş mayrā*!

XXIII

Vezni: Hezec: ∪ – – – | ∪ – – – | ∪ – –

1 Sinüñ yüzüñ güneşdür, yoḳsa aydur,
Cānum aldı, gözüñ daḳı ne aydur?

2 Binüm iki gözüm, bilgil, cānum sen;
bini cānsuz ḳoya sen sen, bu geydür!

3 Gözümden çıḳma, kim bu yėr sinüñdür;
binüm gözüm saña yaḫşı sarāydur.

4 Ne oḳdur bu, ne oḳ, kim degdi sinden!
Binüm boyum süñüydi, şimdi yaydur.

5 Temāşāçün berü gel, kim göre sen,
nėte gözüm yaşı ırmaḳ u çaydur.

6 Sinüñ boyun budaġdan aġdı, geçti,
cihān ėmdi yüzüñden yaz u yaydur.

7 Bu gün ʿışḳuñ odından ıssı alduḫ,
bize ḳayu degül, ger ḳar u ḳaydur.

8 Baña her gėçe sinden yüz biñ assı,
binüm her gün işim sinden ḳolaydur.

9 Veled yoḫsuldı senşüz bu cihānda;
sini buldı, bu gezden beg u baydur.

XXII. **9.** **H 328** Ne yoḫsul, kim bu süçi aldı, işti, olur bay u velī...

XXIII. **1.** sinüñ: **H 139**, **A** senüñ. cānum: **M 76** çānum. **2.** binüm: **A** benüm. bilgil: **yazmalarda** bilġıl. sen (bildirici): **H 139**, **M 76**, **A** -sın. bini: **H 139** beni. **3.** yėr: **A** ev. sinüñdür: **M 76**, **A** senüñdür. binüm: **A** benüm. **4.** ne oḳdur: **M 76** da yok. oḳ, kim: **H 328** oḳdur. sinden: **A** senden. binüm: **A** benüm. **5.** sen (bildirici): **yazmalarda** -sin. **6.** sinüñ: **H 139**, **M 76**, **A** senüñ. budaġdan: **A** budaḫdan. geçti: **H 328** geşti. **7.** alduḫ: **A** alduḳ. **8.** sinden: **H 139**, **M 76** senden. binüm: **yazmalarda** benüm. sinden: **H 139**, **M 76** senden. **9.** yoḫsuldı: **A** yoḳsuldı. sini: **H 139**, **M 76** **seni.**

XXIV

Vezni: Hezec: ⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – –

1 Duruñ, görüñ, bu gèçe ne yatur siz?
Ulu devlet görindi; ne durur siz?

2 Anı, kim göñlünüz aydur, ki: "Ḳanı?"
güneş gibi anı bellü görür siz.

3 Siz andan hem toyar siz, hem açar siz;
siz andan hem yatur siz, hem durur siz.

4 Cihānı, kim görür siz, ḳamu oldur;
eger iki göre siz, siz kör siz.

5 Yèri, gögi, ne varsa, ol yarattı;
gözüñüzi açuñ, ḳanda varur siz?

6 Kişi gendü işinden bellü olur;
göremez siz anı taşsuz, demürsüz.

7 Elinde siz anuñ, görüñ ne èder;
bilüñ andan nèçe dürlü olur siz.

8 Görüñ ussuñuzı gevde içinde;
gèçe yavu varur, gündüz bulur siz.

9 Veled aydur, ki: "Binden gey işidüñ,
anuñçün siz bile siz, kim ögür siz!"

XXV

Vezni: Hezec: ⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – –

1 Anı, kim ben görürvem, ger göre sen,
binüm ḥālüm nètedür, gey bile sen.

2 Eger taş sen, eger demür, bu nūrdan
tola sen, bil, ki küllī nūr ola sen.

XXIV. 1. görüñ: **H 328** yarlañ. siz: **H 328** ne. 4. göre: **A** görür. **H 328** de yok. 5. **H 328** de yok. 6. **H 328** de yok. 7. **H 328** de yok. 8. **H 328** de yok. gevde: **H 139** gövde. varur: **M 76** vur. 9. binden: **H 139, M 76, A** benden.

XXV. 1. görürvem: **M 2145** görürüm. ger: **A** sen. sen (bildirici): **H 139, A** -sin 2. sen (bildirici): **H 139, A** -sın.

3 İki ʿālem eger sinüñ olursa,
ḳoya sen ʿālemi, anı duta sen.

4 Erenler göge aġdılar bu yèrden;
erenlerle bile göge aġa sen.

5 Ṭahūrdur Ḥaḳ süçüsi uçmaḳ içre;
eger ṭāhir sen, sen andan içe sen.

6 Yavu ḳıl gendüzüñi delü bigi;
anı, kim sen diler sen, tīz bula sen.

7 Veled sini güneşden bellü gördi;
nèçe andan sırruñı gizleye sen.

XXVI

Vezni: Hezec: ⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – –

9 *Şavam banda-i urā*, kim sini gördi.

XXVII

Vezni: Hezec: ⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – –

7 Başuñçün sen baña bir raḥmet ètgil;
senüñçünvem delü, *dastam nagīrī*.

XXVIII

Vezni: Hezec: ⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – –

1 Sinüñ evüñ bu gèçe nūr duttı;
anuñçün, kim içinde ay düşti.

2 Ḳarañu ḳalmaya anda, ki bu ay
ḳarañuyı nūr ile daşra yitti.

---

3. sinüñ: **yazmalarda** senüñ. 4. sen (bildirici): **H 139, A** -sın. 5. sen (bildirici): **H 139, A** -sin. 6. anı, kim: **A** kim anı. sen (bildirici): **H 139, A** -sin. -sın. tīz: **M 2145** yèr (?). 7. sen (bildirici): **H 139, A** -in.

XXVII. 7. ètgil: **yazmalarda** ètġıl.

XXVIII. 1. sinüñ: **H 139, M 76, A** senüñ. düşti: **H 328** yattı. 2. daşra: **A** taşra. yitti: **H 139** itti.

3 Ev aydından tolıçaḳ bellü olur,
kim oġrı evde ḳaldı yoḳsa gitti.

4 Ev aydından bu gèçe eyle toldı,
kişi göden degüldi, vardı yitti.

5 Ne yaġmurdur, ki yaġdı cān üzerne,
ki cāndan biñ gülef, biñ baġ bitti.

6 Ne gevher oldı bu bir tamla cānum,
ki yüz biñ deñiz aña girdi battı.

7 Baña sorma: "Nişün esrük olur sen?"
Bunı gör sen, ne süçü bini duttı.

8 'Acā'ibe ḳalurvan ol Çelepden,
iki cānı nète bir birne ḳattı?

9 İki ya ḳaşlaruñdan bir soraydum,
ḳara gözüñ baña ne oḳlar attı?

10 Yüregümde ne datlu 'ışḳuñ odı?
yüregüm 'öd bigi yandıydı, dütti.

11 Veled bāzār ètti gendü birle;
sini aldı, cihānı vèrdi, sattı.

---

3. tolıçaḳ: **A** toliçek. **4.** ev aydından: **H 328** bu gèçe ev aydan. **5.** biñ: **A** miñ. yüz biñ deniz aña: **H 328** deñizler içinde. **7.** nişün: **A** nişe. sen (bildirici): **yazmalarda** -sın. bunı: **H 328** beni. süçü: **H 328** süçi. bini: **A** beni. **10.** datlu: **H139, M 76, A** tatlu. yandıydı: **A** yandı. **11.** sini: **H 139, M 76** seni.

DİL HUSUSÎLİKLERİ

1. Sultan Veled'e ait türkçe manzumelerin dil hususîlikleri Arap yazısının daha sonraki devirlerde Batı Türklerinde görülenden oldukça farklı kullanılışı yanında türkçe şekillerin bolluğu ve çeşitliliği ve nihayet türkçe olmayan söz ve şekillerle dikkate değer bir değişiklikte olmasıdır. Bu sebeple metinler bütün incelikleri ile ele alınarak, çok hallerde hiç bir örnek atlanmaksızın, türkçenin bu karanlık devresine, bir derece olsun, ışık serpilmeğe çalışılmıştır.

YAZILIŞ HUSUSÎLİKLERİ

2. Eski Anadolu türkçesi üzerinde çalışanlar bu devre metinlerinin daha sonraki Anadolu türkçesi mahsullerindeki imlâ sisteminden farklı olduklarını görmüşlerdir. Fark eski istinsahlarda daha belirli, yeniye doğru ilerilendikçe daha silinmiş olmakla birlikte, eski sistemin izlerine XV. yüzyılda kopye edilmiş metinlerde de rastlanılabilir. Metinlerimiz değişik zaman ve hatta bölgelerde istinsah edilmiş oldukları için, bir kısmında eski yazılış sisteminin daha belirli olmasına karşılık başka bir bölüğünde bu cihet daha az seçilebilmektedir. Aşağıda gerektiği kadar örnekle desteklenerek yazılış hususîlikleri belirtilmeğe çalışılmıştır. Kesin neticelere ancak zaman ve yerce yakın başka metinlerle karşılaştırmalar yapıldıktan sonra varılabilecektir.

Bu maksatla aşağıda metinlerimizde görülen yazılış hususîlikleri her türlü dikkate değer tarafları ile gözden geçirilmiştir.

1. Ünlü harfinin yazılıp yazılmaması

3. Bilindiği gibi Arap harfleri ile yazılan türkçe söz ve eklerin klâssik Doğu türkçesinde değişmez bir yazılışı bulunmasına karşılık Anadolu türkçesinde yazılışları değişip durmuştur. Bu değişmeye sebep olarak gösterilen esasata uzun ünlü bulundurmayan türkçenin bu kolunda arapça ve farsçaya uyularak ünlü harflerinin yazılmaması

ve aruz kalıplarına uydurmak gayreti Doğu türkçesinde aynı meseleler bulunduğu halde böyle bir yola sapılmaması karşısında kuvvetini kaybetmektedir.

Metinlerimiz Anadolu türkçesinin en eski devrini temsil ettikleri, oldukça eski veya eskilikleri bozulmamış istinsah mahsulleri oldukları ve aruz vezninde yazıldıkları için Anadolu türkçesinin başlangıcında ünlü harfini ne maksat ve nisbette kullandığını aydınlatmağa yarayacağı düşüncesi ile en çok nusha farkı gösteren beyitlerden seçilen örneklerle mesele burada ele alınmıştır.

4. Sözde vezne uygun yazılışlar:

1. Vezin gereği açık birinci hecesi uzun okunan sözlerde ünlü harfinin yazıldığı:

a) türkçe sözlerde: آنی *anı* II 1: **V, P, Pet, VÇ, M 74, M 2131, M 2135, M 2137, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375,** آنك *anuñ* XXII 9: **H 139,** آی *ay* XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** بانکا *baña* IX 2, XIX 1: **A,** بانا *baña* IX 2, XIX 2: **H 328,** باکا *baña* IX 2: **H 139, M 76, M 2146,** XIX 1: **H 139,** بینی *bini* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** XX 5: **H 139,** بو *bu* I 1, III 1, V I, IX 2, XII 1, XX 5: **bütün yazmalarda,** بولسز بوله‌سز *bula siz* I 80: **IO, M 2131, M 2138, M 2139, M 2140,** بویوردسه بویوردسا *buyurdısa* II 1: **V, P, VÇ, M 74, M 2131, M 2135, M 2137, M 2142, M 2144, Ü 1375,** داقی *dakı* XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** دیمه دیما *dème* II 162: **bütün yazmalarda** داکز داکیز *deñiz* II 162: **M 2131, M 2142, Ü 1375,** دیلر *diler* XIII 7: **H 139,** دیلرم *dilerem* XII 7: **H 139,** دیری *diri* XVIII 13: **H 139, H 328,** دوتك دوتن *dutuñ* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** دوکلی *dükeli* II 124: **bütün yazmalarda,** ای *è* IX 2, XX 5: **bütün yazmalarda,** آون *evüñ* XXVIII 1: **H 328,** کیجه کیجا *gèçe* XX 5: **H 328,** XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A,** XXVIII 1: **H 139, H 328, A,** کالن *gelüñ* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** کورك کورن *görüñ* XXIV 1: **H 139, M 76, A,** چن جن ایچون *içün* II 40: **V, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375** اینمغل *inanmagıl* II 124: **bütün yazmalarda,** کیشی *kişi* I 1: **O, M 74, M 2131, M 2138, M 2139, M 2140, M 2141,** قاله *ḳala* X 11: **H 139, A,** قاپو قاپو *ḳapu* XIX 1: **H 139, H 328, A,** قوکز قونز *ḳoñuz* **H 139, M 76, M 2146, A,** قولن قولك *ḳuluñ* IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** نا *ne* II 1: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2144,** XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A,** ناوز *nevüz* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,** نولا *nola* III 1: **H 139, H 328, M 76, A,** او *o* II 1: **Pet.,** اولا *ola* III 1: **M 2146,** سینی sini XX 5: **H 139, H 328,** صو *su* II 40: **M 2137, M 2142,** سوجی *süçi* XXII 9: **H 328,** سوجو *süçü* XXII 9: **H 139,** یولا *yola* X 11: **H 139, A,** یوزك یوزن *yüzüñ* XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** یوزی *yüzi* X 11: **H 139, A;**

b) kapalı bir heceden ibaret olan türkçe sözlerin ünlü ile başlayan söze ulaşmasında: آی و *ay u* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** بای و *bay u* XXII 9: **H 328** دون و *dün u* XX 5: **H 139,** کون و *gün u* XX 5: **H 328;**

c) arapça ve farsça sözlerde: جانی *cānı* XVII 1: **A,** حالم *ḥālüm* XXVI 1: **H 139, M 2145, A,** صالح *Ṣāliḥ* II 40: **bütün yazmalarda.**

2. Vezin gereği açık ikinci hecesi uzun okunan sözlerde ünlü harfinin yazıldığı:

a) eklikleri sezilmeyen türkçe sözlerde: اراسندا آراسنده اراسنده *arasında* II 85: **bütün yazmalarda,** بانکا بانا باکا *baña* IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** بکی *bigi* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,** داقی *dakı* XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** دوا *deve* II 40: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2137, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375,** دری دیری *diri* XVIII 13: **H 139, H 328,** کیجا کجا *gèçe* XX 5: **H 328,** XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A,** XXVIII 1: **H 139, H 328, M76,** لا *ile* III 1:

H 139, H 328, M 76, M 2146, A, كيشى *kişi* I 1; **bütün yazmalarda,** قلانى قلانينى *ḳalanını* II 168: **bütün yazmalarda,** قپو *ḳapu* XX 5: **H 139, H 328,** قرا *ḳara* XII 1: **H 328, A,** نتا *nète* XXV 1: **H 139, M 2145,** سوجى *süçi* XXII 9: **H 328,** سوجو *süçü* XXII 9: **H 139,** تنكرى تكرى *Teñri* II 85: **VÇ, M 2131, M 2135, M 2137,** XIII 7: **H 139,** اولو الو *ulu* XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A;**

b) arapça ve farsça sözlerde: جهانى *cihānı* VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** حديثى *ḥadīşi* I 3: **bütün yazmalarda,** ولى *velī* XXII 9: **H 328,** زهى *zihī* XXII 9: **H 139;**

c) arapça bir sözde imlâ bozularak: جرعا *cürʿā* XXII 9: **H 139.**

3. Vezin gereği açık üçüncü hecesi uzun okunan iki arapça sözde ünlü harfinin yazıldığı: اوليا *eıliyā* II 1: **bütün yazmalarda,** مولانا مولنا *Mevlānā* II 1: **V, VÇ, M 74, M 2131, M 2135, M 2137, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375.**

4. Vezin gereği açık birinci hecesi kısa okunan sözlerde ünlü harfinin yazılmadığı:

a) türkçe sözlerde: اچسن *aça sen* III 1: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** السن *ala sen* VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** اكسين انكسن اكسن *aña sen* VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** انى *anı* V 1: **H 139,** XXV 1: **H 139,** اراسندا اراسنده *arasında* II 85: **V, P, Pet., VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375,** بقسن بقەسين *baḳa sen* IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146,** بكا بنا بنكا *baña* III 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** XII 1: **H 328, A,** XIII 7: **H 139,** XXVII 7: **H 139,** بشن بشك *başuñ* XXVII 7: **H 139, H 328,** بكى *bigi* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,** بلا *bile* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,** XXV 1: **H 139, M 2145, A,** بلر *bilür* XIII 7: **H 139,** بنم *binüm* X 11: **H 139, A,** XXV 1: **H 139, M**

2145, A, بزا *bize* XXVII 7; **H 328,** بزى *bizi* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,** بلنك بلك *bilüñ* II 1: **bütün yazmalarda,** بلەسز بلسز *bula siz* I 80: **O, İ, R, M 74, M 2137, M 2141, N 480,** بنى *bunı* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** بيردى *buyurdı* I 1: **bütün yazmalarda** چلب چلپ *Çelep* XX 5: **H 139, H 328,** چقرسا *çıḳarsa* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,** دكل دغل *degül* II 162: **M 2131, Ü 1375,** دلم دليم *delim* I 40: **bütün yazmalarda,** دلو *delü* XXVII 7: **H 139, H 328,** دوا دوه *deve* II 40: **bütün yazmalarda,** دلر *diler* I 80: **O, İ, R, M 74, M 2131, M 2137, M 2139, M 2141, N 480,** XVIII 13: **H 139, H 328,** XX 5: **H 139, H 328,** دلز *dilemez* XVII 1: **A,** درى *diri* X 11: **H 139, A,** درك درن *duruñ* XXIV 1: **H 139, H 328, M 76,** درر *durur* II 124: **bütün yazmalarda,** XXIV 1: **H 139, H 328, M 76,** دكنى *dügüni* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** ادون *ėdeven* XVII 1: **A,** ادك ادن *ėdüñ* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** اكرسه اكرسا *ekerse* I 40: **O, N 480,** كرك *gerek* X 11: **H 139, A,** XIII 7: **H 139,** كرا *göre* XXV 1: **H 139, M 2145, A,** كرسن كرەسن *göre sen* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** كرندى *görindi* XXIV 1: **H 139, H 328, M 76,** كرك *görüñ* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** كرنز *görüñüz* V 1: **A,** كرورم *görürem* XXV 1: **M 2145,** كررسا *görürse* XVI 1: **H 139, H 328, A,** كرروم *görürvem* **H 139,** كزنى *gözini* III 1: **H 328, A,** كسك *gözüñ* XIII 7: **H 139,** كزن كزك *gözüñ* XXIII 1: **H 139, H 328, M 76,** كنى *güni* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** كنش *güneş* II 85: **Pet., VÇ, M 74, M 2131, M 2135, M 2137, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375,** IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** اچندا *içinde* XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76,** چن *içün* VI 1: **H 139,** *ile* III 1: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** كما *kime* X 11: **H 139, A,** قلانى قلانينى *ḳalanını* II 168: **bütün yazmalarda,** قپو *ḳapu* XX 5: **H 139, H 328,** قرا *ḳara*

XII 1: **H 328**, **A**, قلنك قلنك *ḳuluñ* II 1: **bütün yazmalarda**, نه ; *ne* I 80: **bütün yazmalarda**, III 1: **M 2146**, IX 2: **H 139**, **H 328**, **M 76**, **M 2146**, **A**, XIII 7: **H 139**, XXII 9: **H 328**, XXIII 1: **H 139**, **H 328**, **M 76**, **A**, نته نته *nėte* XXV 1: **H 139**, **M 2145**, ولا *ola* IX 2: **H 139**, **H 328**, **M 76**, الم *olam* XVIII 13: **H 139**, **H 328**, الر *olur* XXII 9: **H 328**, اترا اتره *otura* I 40, 41: **M 2131**, **M 2137**, **M 2139**, **N 480**, سوينبن *sevinüben* I 40: **bütün yazmalarda**, سنى *sini* XIII 7: **H 139**, سنن سنك *sinüñ* XXIII 1: **H**, **139**, **H 328**, **M 76**, **A**, XXVII 7: **H 139**, **H 328**, XXVIII 1: **H 139**, **H 328**, **M 76**, **A**, سزلرك *sözlerüñ* II 124: **M 74**, **M 2131**, **M 2137**, اچاوز *uçavuz* XVI 1: **H 139**, **H 328**, **M 76**, **A**, الو *ulu* XXIV 1: **H139**, **H 328**, **M 76**, ورم *varavam* VIII 1: **H 139**, **M 76**, **A**, وررم *varuram* VIII 1: **M 2146**, يتر *yatur* XXIV 1: **H 139**, **H 328**, **M 76**, **A**, يلموزه XVI 1: **H 139**, **M 76**; يلمزدا *yolumuzda* XVI 1: **H 328**;

b) kapalı bir heceden ibaret olan türkçe sözlerin ünlü ile başlayan söze ulaşmasında: بى ايلر *bay eyler* XXII 9: **H 139**, كم اكدى *kim ekdi* I 40: **O**, **IO**, **İ**, **M 2131**, **M 2137**, **M 2138**, **M 2139**, **M 2140**, **M 2141**, كم اكرسه *kim ekerse* I 40: **N 480**, كم استر *kim ister* II 85: **VÇ**, **M 74**, **M 2131**, **M 2135**, **M 2137**, **M 2142**, **M 2143**, **M 2144**, **Ü 1375**, كم اول *kim ol* II 1: **VÇ**, **M 74**, **M 2131**, **M 2135**, **M 2137**, **M 2142**, **M 2143**, **M 2144**;

c) arapça ve farsça sözlerde: جهان *cihān* VI 1: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, **A**, XVI 1: **H 139**, **H 328**, **M 76**, **A**, حديثى *ḥadīṣi* I 1: **bütün yazmalarda**, كه *ki* I 1: **bütün yazmalarda**, I 80: **bütün yazlörda**, II 85: **V**, **P**, X 11: **H 139**, **A**, XIII 7: **H 139**, XVI 1: **H 139**, **H 328**, **M 76**, **A**, XVIII 13: **H 139**, **H 328**, XXII 9: **H 139** مسلمانلر *Müsülmānlar* XII 1: **H 328**, **A**, و *u* IX 2: **H 139**, **H 328**, **M 76**, **M 2146**, **A**, X 11: **H 139**, **A**, XX 5: **H 139**, **H 328**, ولى *velī* XXII 9: **H 328**, زهى *zihī* XXII 9: **H 139**;

d) farsça bir sözde imlâ bozularak: جنم *cānum* IX 2: **H 139**, **H 328**, **M 76**, **A**, XII 1: **H 328**, **A**, XX 5: **H 328**, XXIII 1: **H 139**, **H 328**, **M 76**.

5. Vezin gereği açık ikinci hecesi kısa okunan sözlerde ünlü harfinin yazılmadığı:

a) eklikleri sezilmeyen türkçe sözlerde: دلمز *dilemez* XVII 1: **A**, دكنى *dügüni* V 1: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, **A**, دوكلى *dükeli* II 124: **bütün yazmalarda**, كوترا كترا كتره *götüre* I 40: **bütün yazmalarda**, چن *içün* VI 1: **H 139**, **M 76**, كمسهٔ كمسى *kimseyi* I 80: **bütün yazmalarda**, قنق *ḳanḳı* I 1: **bütün yazmalarda**, اوترا اترا اتره *otura* I 40: **bütün yazmalarda**, اوترم *oturam* VIII 1: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, طمله طامله *tamla* II 162: **bütün yazmalarda**, تنكرى تكرى تكرى *Teñriyi* II 85: **bütün yazmalarda**, VI 1: **A**, **H 139**, **M 76**, **M 2146**, يخسلى *yoḫsulı* XXII 9: **H 139**;

b) arapça sözlerde: اوليا *evliyā* II 1: **bütün yazmalarda**, امتى *ümmeti* II 40: **bütün yazmalarda**;

c) arapça bir sözde imlâ bozularak: مولنا *Mevlānā* II 1: **Ü 1375**;

d) kapalı heceli olan arapça sözlerin ünlü ile başlayan söze ulaşmasında: رحمت اتغل *raḥmet ėtgil* XIX 1: **H 139**, **H 328**, **A**, XXVII 7: **H 139**, **H 328**, صالحچون صالحيچن صالح ايچن *Ṣāliḥ içün* II 40: **bütün yazmalarda**.

6. Vezin gereği kapalı birinci hecesi uzun okunan sözlerde ünlü harfinin yazılmadığı:

a) türkçe sözlerde: اچ اچ *aç* XIX 1: **H 139**, **H 328**, **A**, اغليوم *ağlayavam* VIII 1: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, الدى *aldı* XII 1: **H 328**, **A**, XXII 9: **H 328**, XXIII 1: **H 139**, **H 28**, **M 76**, الدن الدك *alduñ* IX 2: **H 139**, **H 328**, **M 76**, **M 2146**, **A**, انلر *anlar* II 162: **V**, **P**,

Pet., VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375, ايدم *aydam* I 80: **bütün yazmalarda,** ايدر *aydur* XXIII 1: **H 139, H 328, M 76,** ايتم *ayt(t)um* XIII 7: **H 139,** بقما *baḳma* III 1: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** بللو *bellü* II 85: **bütün yazmalarda,** بن *ben* XVII 1: **A,** XVIII 13: **H 139, H 328,** XXV 1: **H 139, M 2145, A,** بر *bir* II 40: **V, P, Pet., VÇ, M 2131, M 2137,** V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** VIII 1—7 **H 139, M 76, M 2146,** IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146,** XX II 9: **H 139,** XXII 9: **H 139,** XXVII 7: **H 139, H 328, M 76, M 2146,** بز *biz* I 80: **bütün yazmalarda,** بلدق بلدخ *bulduḫ, bulduḳ* I 80: **O, M 74, M 2137, M 2140, M 2146, N 480,** دغدن طغدن *dağdan* II 40: **M 2131, M 2137,** درلكن *dirligin* I 1: **bütün yazmalarda,** دغدى طغدى *doġdı* II 40: **VÇ, M 2131, M 2137, M 2143,** دتغل طتغل *dutġıl* II 162: **M 2131, M 2137, Ü 1375,** دشتى *düşti* XXVIII 1: **H 139, M 76, A,** اكدى اكتى *ekdi, ekti* I 40: **O, M 76, M 2131, M 2137, M 2138, M 2139, M 2140, M 2141,** اكسك اكسيك *eksik, eksük,* IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** الدن *eldın* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** اتغل *ėtgil* XXVII 7: **H 139, H 328,** XIX 1: **H 139, H 328,** ايلر *eyler* XXII 9: **H 139,** كل *gel* VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** كلدى *geldi* XII 1: **H 328, A,** كلسن *gelsün* X 11: **H 139, A,** كى *gey* XXV 1: **H 139, M 2145, A,** كنلى *göñli* XVII 1: **A,** كنكلم *göñlüm* XX 5: **H 139,** كرسن *görsün* X 11: **H 139, A,** كز *göz* II 124: **M 74, M 2131, M 2137,** XII 1: **H 328, A,** كن *gün* VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** IX 2: **H 139, H 328, M 76, A,** اچرا اچره *içre* I 40: **O, M 2131, M 2137, M 2139, M 2141,** التردى *iltürdi* II 40: **M 2131, M 2137,** استر *ister* I 1: **bütün yazmalarda,** II 85: **bütün yazmalarda,** اشتى *işti* XXII 9: **H 328,** كم *kim* I 80: **bütün yazmalarda,** VI 1: **H 139, M 76, M 2146 A,** XII 1: **A, H 328,** XIII 7: **H 139,** XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,**

XXII 9: **H 328,** XXV 1: **H 139, M 2145, A,** XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** كمسهٔ كمسى *kimseyi* I 80: **bütün yazmalarda,** قشلر *ḳaşlar* XII 1: **H 328, A,** قنقى قنق *ḳanḳı* I 1: **bütün yazmalarda,** قرنم *ḳarnum* XIX 1: **H 139, H 328,** قش *ḳuş* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,** قتلو *ḳutlu* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** ال *ol* I 40: **O, İ, R, M 2131, M 2139, N 480,** X 11: **H 139, A,** XIII 7: **H 139,** XVI 1: **H 139, H 328, M 76,** المیا *ölmeye* X 11: **H 139,** سقمغل *saḳmağıl* II 124: **M 2137,** سنمغل صنمغل *sanmağıl* II 124: **P, Pet., VÇ, M 74, M 2131, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375,** ستمغل *satmağıl* II 124: **V,** صيمغل *saymağıl* II 124: **M 2142,** سن *sen* III 1: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** VI 1: **H 139, M 76, M 2149, A,** VIII 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** IX 2: **H 139, H 328, M 76, A,** XVIII 13: **H 139, H 328,** XXV 1: **H 139, M 2145, A,** XXVII 7: **H 139, H 328,** سندن *sinden* IX 2; **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** سز *siz* I 80: **bütün yazmalarda,** XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A,** سز *söz* II 124: **M 74, M 2131, M 2137, Ü 1375,** سرمه *sürme* XX 5: **H 139, H 328,** سد *süd/t* II 40: **M 2142,** طمله *tamla* II 162: **M 2131, M 2137,** طتجه *tatça* I 80: **O, M 74, M 2131, M 2137, M 2139, M 2141, N 480,** تكرى تنكرى تنرى *Teñri* II 85: **bütün yazmalarda,** V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** XIII 7: **H 139,** XIX 1: **H 139, H 328, A,** اچمق اچماق *uçmaḳ* I 40: **O, M 2131, M 2137, M 2139, M 2140, M 2141, N 480,** اسلو اصلو *uslu* II 85: **V, VÇ, M 74, M 2131, M 2135, M 2137, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375,** ور *vėr* VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** يكلش *yañlış* II 124: **M 2131, M 2137,** يرلان *yarlañ* XXIV 1: **H 328,** يخسل *yoḫsul* XXII 9: **H 139, H 328,** يقسه يقسا *yoḳsa* XXIII 1: **H 139, H 328, M 76,** يلدا *yolda* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146;**

b) arapça ve farsça sözlerde: جرعا *cürʿā* XXII 9: **H 139,** دولت *devlet* XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A,** اوليا *eıliyā* II 1: **bütün yaz-**

malarda, كر **ger** III 1: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** XVIII 13: **H 139, H 328,** XXV 1: **H 139, M 2145,** خلق *ḫalḳ* II 85: **bütün yazmalarda,** هم *hem* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** هر *her* II 85: **bütün yazmalarda,** هركز *hergiz* X 11: **A,** قطبى *ḳuṭbı* II 1: **bütün yazmalarda,** مولانا *Mevlānā* II 1: **bütün yazmalarda,** پيغامبر *Peyġamber* I 1: **bütün yazmalarda,** رحمت *raḥmet* XIX 1: **H 139, H 328, A,** XXVII 7: **H 139, H 328,** امتى *ümmeti* II 40: **bütün yazmalarda.**

7. Vezin gereği kapalı ikinci hecesi uzun okunan sözlerde ünlü harfinin yazılmadığı:

a) eklikleri sezilmeyen türkçe sözlerde: بيردى *buyurdı* I 1: **O, M 74, M 2131, M 2137, M 2138, M 2139, M 2140, N 480,** بويردسه *buyurdısa* II 1: **V, M 2131, M 2137, Ü 1375,** چلب چلب *Çelep* XX 5: **H 139, H 328,** دلم *delim* I 40: **O, M 2137, M 2141, N 480,** كرك *gerek* X 11: **H 139, A,** XIII 7: **H 139,** اكسك *eksük* IX 2: **H 139, H 328, M 76, A,** كنش كونش *güneş* II 85: **bütün yazmalarda,** IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** ايچن *içün* II 40: **V, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144,** الترى ايلترى *iltürdi* II 40: **bütün yazmalarda,** يانكلش ياكلش يكلش *yañlış* II 124: **bütün yazmalarda,** يخسل *yoḫsul* XXII 9: **H 328;**

b) arapça iki sözde: دولت *devlet* XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A,** مسلمانلر مسلمانلر *Müsülmānlar* XII 1: **H 328, A.**

8. Vezin gereği kapalı üçüncü hecesi uzun okunan farsça bir sözde ünlü harfinin yazılmadığı: پيغامبر *Peyġāmber* I 1: **bütün yazmalarda.**

9. İki ünsüz ile biten türkçe ve arapça bir sözde hecenin vezinde kapalı açık sayılması: آى *ay* XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** نور *nūr* XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76, A.**

5. Sözde vezne uymayan yazılışlar:

1. Vezin gereği açık birinci hecesi uzun okunan sözlerde ünlü harfinin yazılmadığı:

a) türkçe sözlerde: بنى *bini* XX 5: **H 328,** دنكيز دكيز *deñiz* II 162: **V, VÇ, M 74, M 2135, M 2137, M 2143, M 2144,** اون اوك *evüñ* XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76,** كجا *gèçe* XXVIII 1: **M 76,** كرسن *görsün* X 11: **H 139, A,** چرن *içün* II 40: **VÇ, M 2131, M 2137,** كشى *kişi* I 1: **M 21 7,** قغل *ḳoġıl* II 162: **V, Ü 1375,** نه *ne* II 1: **M 2131, M 21 7,** III 1: **M 2146,** XIII 7: **H 139,** XVII 1: **A,** XXIV 1: **A;**

b) farsça bir sözde: و *u* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** XXII 9: **H 328.**

2. Vezin gereği açık ikinci hecesi uzun okunan eklikleri sezilmeyen türkçe sözlerde ünlü harfinin yazılmadığı: دوه *deve* II 40: **M 2131,** كيجه *gèçe* XXVIII 1: **A,** نته *nète* XXV 1: **A.**

3. Vezin gereği açık birinci hecesi kısa okunan sözlerde ünlü harfinin yazıldığı.

a) türkçe sözlerde: آنى *anı* V 1: **M 76, M 2146, A,** XXV 1: **M 2145, A,** آننك *anuñ* XXVIII 1: **A,** آرا *ara* II 85: **VÇ, M 2131, M 2137,** باقسن *baḳa sen* IX 2: **A,** بيله *bile* XVI 1: **A,** بر *bu* VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** X 11: **H 139, A,** XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,** XXII 9: **H 328,** XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A,** XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** ديكل ديغل *dègil* II 162: **V, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144,** ديلر *diler* I 80: **M 2138, M 2140,** دورن *duruñ* XXIV 1: **A,** دورر *durur* XXIV 1: **A,** كورندى *görindi* XXIV 1: **A,** كوركز *görüñüz* V 1: **H 139, M 76, M 2146,** كورروم *görürvem* XXV 1: **A,** كوترا *götüre* I 40: **M 76, M 2138,** كوزن كوزنى *gözini* III 1: **H 139, M 76, M 2146,** كوزن *gözüñ* XXIII 1: **A,** كونش *güneş* II 85: **V,** ايچينده *içinde* XXVIII 1: **A,** ايچون *içün* VI 1: **M 2146,**

A, قوغل *ḳoġıl* II 162: V, Pet, M 74, M 2131, M 2135, M 2137, M 2142, M 2144, نولا *nola* III 1: H 139, H 328, M 76, A, اولا اوله *ola* IX 2: M 2146, A, اوترا *otura* I 40: O, M 76, M 2138, M 2140, M 2141, اوترم اوتوروم *oturam* VIII 1: H 139, M 76, M 2146, A, اولو *ulu* XXIV 1: A, يولمزه *yolumuza* XVI 1: A, يوزى *yüzi* V 1: A, يوزن *yüzin* V 1: H 139, M 76, M 2146;

b) kapalı bir heceden ibaret olan türkçe sözlerde ünlü ile başlayan söze ulaşmasından: كوزلا *göz ile* III 1: H 139, H 328, M 76, M 2146, A, كيم اول *kim ol* II 1: V;

c) farsça bir sözde: جانم *cānum* IX 2: H 139, XX 5: H 139, XXIII 1: A.

4. Vezin gereği açık ikinci hecesi kısa okunan sözlerde ünlü harfinin yazıldığı:

a) eklikleri sezilmeyen türkçe sözlerde: بللو *bellü* II 85: bütün yazmalarda, قاله *ḳala* X 11: H 139, A, قنغى *ḳanġı* I 1: M 2131, قنقى *ḳanḳı* I 1: M 2137, M 2138, M 2139, M 2140, M 2141, قاپو قابو *ḳapu* XIX 1: H 139, H 328, A, قتلو *ḳutlu* V 1: H 139, M 76, M 2146, A, تنكرى تنرى *Teñri* V 1: H 139, M 76, M 2146, A, VI 1: H 139, M M 2146, XIX 1: H 139, H 328, A, اسلو اصلو *uslu* II 85: bütün yazmalarda;

b) arapça bir sözde: مولانا *Mevlānā* II 1: V, VÇ, M 74, M2131, M 2135, M 2137, M 2142, M 2143, M 2144.

5. Vezin gereği kapalı birinci hecesi uzun okunan sözlerde ünlü harfinin yazıldığı:

a) türkçe sözlerde: آچ آج *aç* XIX 1: H 139, H 328, A, آغليوم *ağlayavam* VIII 1: A, آلدى *aldı* XXIII 1: A, آندن *andan* II 40: VÇ, M 74, M 2131, M 2135, M 2137, M 2142, M 2143, M 2144,

آنلر *anlar* II 162: VÇ, M 2131, M 2137, آيدر *aydur* XXIII 1: A, بير *bir* II 40: M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375, VIII 1: A, IX 2: A, بولدوق بولدق *bulduḳ* I 80: M 2131, M 2138, M 2139, طاغدن *dağdan* II 40: V, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2144, Ü 1375, دوغدى طوغدى *doġdı* II 40: V, M 76, M 2135, M 2142, M2144, Ü 1375, دوتغل *dutġıl* II 162: V, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, دوتى دوتّى *duttı* XXVIII 1: H 139, H 328, M 76, A, ايتغل *ėtgil* XIX 1: A, كوكلك *göñlüñ* XIII 7: H 139, كوز *göz* II 124: V, VÇ, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375, كون *gün* IX 2: M 2146, XX 5: H 139, ايچره *içre* I 40: M 76, M 2138, M 2140, ايلتردى *iltürdi* II 40: V, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375, قان *ḳan* VIII 1: H 139, M 76, M 2146, A, قارنم *ḳarnum* XIX 1: A, اول *ol* I 40: M 76, M 2137, M 2138, M 2140, M 2141, II 1: bütün yazmalarda, II 85: bütün yazmalarda, XVI 1: A, سين *sen* VI 1: M 76, M 2146, IX 2: M 2146, سوردى *sordı* XIII 7: H 139, سوز *söz* II 124: V, VÇ, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375. سود صود *süd/t* II 40: V, VÇ, M 74, M 2131, M 2143, M 2144, Ü 1375, طامله *tamla* II 162: V, VÇ, M 76, M 2135, M 2142, M 214[illegible], M 2144, Ü 1375, طاتچه *tatça* I 80: M 2138, M 2140, اوچماق *uçmaḳ* I 40: M 76, M 2138, يانكلش يا كلش *yañlış* II 124: V, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375, يوقسه *yoḳsa* XXIII 1: A, يولده *yolda* VIII 1: A;

b) farsça bir sözde: جان *cān* III 1: H 139, H 328, M 76, M 2146, A, VIII 1: H 139, M 76, M 2146, A, XIII 7: H 139, XVIII 13: H 328.

6. Vezin gereği kapalı ikinci hecesi uzun okunan sözlerde ünlü harfinin yazıldığı:

a) eklikleri sezilmeyen türkçe sözlerde: بيور بويور *buyur-* I 1: **M 2141, II 1: VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144,** دليم *delim* I 40: **M 76, M 2131, M 2138, M 2139, M 2140,** دلو *delü* XXVII 7: **H 139, H 328,** دنكيز دكيز داكيز *deñiz* II 162: **V, VÇ, M 74, M 2131, M 3135, M 2137, M 2142, M 2143, M 2144,** اكسيك *eksik* IX 2: **M 2146,** ايچون *içün* II 40: **VÇ, M 2131, M 2137, Ü 1375, VI 1: M 76, A,** يرلان *yarlañ* XXIV 1: **H 328;**

b) iki farsça sözde: جهان *cihān* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,** پيغامبر *Peyġāmber* I 1: **bütün yazmalarda.**

7. Vezin gereği kapalı üçüncü hecesi uzun okunan arapça bir sözde: مسلمان *Müsülmān* XII 1: **H 328, A.**

8. Vezin gereği kapalı birinci hecesi uzun okunan türkçe bir sözün sonunda çift ünsüz bulunduğu: طرتمز *dartmaz* XVII 1: A.

9. Vezin gereği kısa okunan kapalı ve ekliği sezilmeyen türkçe bir sözün ikinci hecesinde ünlü harfinin yazıldığı: اوتوروم *oturvam* VIII 1: A.

6. Ekte vezne uygun yazılışlar:

1. Vezin gereği uzun açık hecede ünlü harfinin yazıldığı:

a) *-a, -e* verme eki: انلرا *anlara* II 162: **V, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375,** بنكا بنا بكا *baña* III 1: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** XII 1: **H 328, A** XIII 7: **H 139,** XIX 1: **H 139, H 328, A,** XXVII 7: **H 139,** بزا *bize* XXIII 7: **H 328,** اوا *eve* II 40: **V, VÇ, M 2135. M 2142, M 2143, Ü 1375,** كما *kime* X 11: **H 139, A,** يكا *yaña* II 40: **M 2137;**

b) *-a-, -e-* dilek-gelecek zaman eki: بلا *bile* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,** XXV 1: **H 139, M 2145, A,** كرا *göre* XXV 1: **H 139,**

M 2145, A, كوترا كترا *götüre* I 40: **O, M 76, M 2137, M 2138, M 2140, M 2141, M 480,** اچرا *içre* I 40: **O, N 480,** نولا *nola* III 1: **H 139, H 328, M 76, A,** اولا ولا *ola* III 1: **H 139, H 328 M 76, A,** اوترا اترا *otura* I 40: **O, M 76, M 2137, M 2138, M 2140, M 2141, N 480,** اليا *ölmeye* X 11: **H 139, A,** اچاوز *uçavuz* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A;**

c) *-da, -de* bulunma eki: اراسندا *arasında* II 85: **V, M 2135, M 2142, M 2144, Ü 1375,** اچندا *içinde* XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76,** يلدا *yolda* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146,** يلمزدا *yolumuzda* XVI 1: **H 328;**

d) *-dı, -dı, -tı, -ti* geçmiş zaman eki: آلدى *aldı* XII 1: **H 328 A,** XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** دوتى دوتى *duttı* XXVIII 1: **H 139. H 328, M 76, A,** دشتى *düşti* XXVIII 1: **H 139, M 76, A,** كلدى *geldi* XII 1: **H 328 A,** كورندى كرندى *görindi* XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A,** اشتى *işti* XXII 9: **H 328,** سوردى *sordı* XIII 7: **H 139,** يتى *yattı* XXVIII 1: **H 328;**

e) *-ı, -i* 3. iyelik eki: جانى *cānı* X 11: **H 139,** XVII 1: **A,** دوكلى *dükeli* II 124: **bütün yazmalarda,** كنلى *göñli* XVII 1: **A,** قلانينى *ḳalanını* II 168: **V, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2146, Ü 1375,** قطبى *ḳuṭbı* II 1: **bütün yazmalarda,** امتى *ümmeti* II 40: **bütün yazmalarda;**

f) *-ı, -i* yükleme eki: آنى *anı* II 1: **bütün yazmalarda,** XXV 1: **H 139, M 2145, A,** آنلرى *anları* II 162: **bütün yazmalarda,** بنى بنى *bini* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** XX 5: **H 139, M 328,** بنى *bunı* V 1: **H 139, M 76, M 2146,** جانمى جنمى *cānumı* IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** جهانى *cihānı* VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** دكنى *dügüni* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** كزنى

كوزنى *gözini* III 1: **H 139, H 328, M 76, A,** كنى *güni* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** حديثى *ḥadīṣi* I 1: **bütün yazmalarda,** كمسئ *kimseyi* I 80: **M 2140,** قلانى قلانينى *ḳalanını* II 162: **bütün yazmalarda,** سنى سينى *sini* XIII 7: **H 139,** XX 5: **H 139, H 328,** تنكرى *Teñriyi* VI 1-7: **H 139, M 76, M 2146, A,** يخسلى *yoḫsulı* XXII 9: **H 139,** يوزى *yüzi* V 1: **A,** X 11: **H 139, A;**

g) *-ma, -me* olumsuzluk eki: بقما *baḳma* III 1: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A;**

h) *-muz, -müz* 1. çkl. iyelik eki (bağlayıcı ünlüde): يلموزه *yolumuza* XVI 1: **H 139, M 76;**

i) *-n-* fiilden fiil yapma (dönüşlüklük) eki (bağlayıcı ünlüde): سوينبن *sevinüben* I 40: **bütün yazmalarda;**

j) *-sa, -se* gerçeksizlik-şart eki: بويردسا *buyurdısa* II 1: **V, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375,** چقرسا *çıḳarsa* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,** كررسا *girerse, girürse,* XVI 1: **H 138, H 328, A,** يقسا *yoḳsa* XXIII 1: **H 139, M 76;**

k) *-ur, -ür* fiilden isim yapma (isim-fiil: geniş zaman) eki: كرورم *görürem* XXV 1: **M 2145.**

2. Vezin gereği kısa açık hecede ünlü harfinin yazılmadığı:

a) *-a-, -e-* gelecek zaman-dilek eki: اچسن *aça sen* III 1: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** آغليوم اغليوم *ağlayavam* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** السن *ala sen* VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** انكسن اكسن اكسين *aña sen* VI 1: **H 139, M 76, M 2146 A,** بقهسين باقسن بقسن *baḳa sen* IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** بيله *bile* XVI 1: **A,** بولسز بلهسز بولهسز بلسز *bula siz* I 80: **bütün yazmalarda,** ادون *ėdeven* XVII 1—9: **A,** كرسن كرهسن *göre sen* III 2, VI 2, VIII 1: **H 139, M 76, M 2146,** الميا *ölmeye* X 11: **H 139, A,** وروم *varavam* VIII 1: **H 139, M 76, A;**

b) *-ar, -er* fiilden isim yapma (isim-fiil: geniş zaman) eki ünlü ile genişleyince: ديلرم *dilerem* XIII 7: **H 139;**

c) *-ça, -çe* eşitlik eki: طاتچه طتجه *tatça* I 80: **bütün yazmalarda;**

d) *-çun, -çün* sebep eki: انكجن اننجن *anuñçün* XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76;**

e) *-dan, -den* ayrılma eki ünlü ile başlayan söze ulaşınca: آندن اوه *andan eve* II 40: **V, VÇ, M 76, M 2131, M 2142, M 2143, Ü 1375;**

f) *-dı, -di* geçmiş zaman eki: بويوردسا *buyurdısa* II 1: **bütün vazmalarda;**

g) *-dur, -dür* 3. bağ eki: ندر *nedür* XII 1: **H 328, A;**

h) *-ı, -i* 3. iyelik eki: كوزنى كزنى *gözini* III 1: **H 139, H 328, A;**

i) *-la, -le-* isimden fiil yapma eki: آغليوم *ağlayavam* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146, A;**

j) *-la, -le* vasıta eki: بنملا *binümle* X 11: **H 139, A;**

k) *-lar, -ler* çkl. eki ünlü ile genişleyince: آنلره انلرا *anlara* II 162: **bütün yazmalarda,** آنلرى انلرى *anları* II 162: **bütün yazmalarda;**

l) *-lıḳ, -lik* isimden isim yapma eki ünlü ile genişleyince: درلكن *dirligin* I 1: **bütün yazmalarda;**

m) *-m* 1. tkl. iyelik eki (bağlayıcı ünlüde): جنمى جانمى *cānumı* IX 2: **H 139, M 76, M 2146, A;**

n) *-m* 1. tkl. iyelik eki ünlü ile başlayan söze ulaşınca: قرنم اچ *ḳarnum aç* XIX 1: **H 139, H 328;**

o) *-ma, -me* olumsuzluk eki: اينمغل *inanmağıl* II 124: **bütün yazmalarda,** صمغل سيمغل ستمغل صنمغل سقمغل سغمغل *sağmağıl, saḳmağıl, sanmağıl, satmağıl, saymağıl* II 124: **bütün yazmalarda,** سرمه *sürme* XX 5: **H 139, H 328;**

p) *-muz, -müz* 1. çkl. iyelik eki (bağlayıcı ünlüde): يولمزه *yolumuza* XVI 1: **A**, يلمزدا *yolumuzda* XVI 1: **H 328**;

q) *-ñuz, -ñüz* 2. çkl. emir eki (bağlayıcı ünlüde): كوركز كرنز *görüñüz* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A**;

r) *-ñuz, -ñüz* 2. çkl. emir eki ünlü ile başlayan söze ulaşınca: قوكز آنى *ḳoñuz anı* VI: **H 139, M 76, M 2146, A**;

s) *-sa, -se* gerçeksizlik-şart eki: يوقسه يقسه *yoḳsa* XXIII 1: **H 328, A**;

t) *-sun, -sün* 3. tkl. emir eki ünlü ile başlayan söze ulaşınca: كلسن و *gelsün u* X 11: **H 139, A**;

u) *-uban, -üben* zarf-fiil eki (1. hecede): سوينبن *sevinüben* I 40: **bütün yazmalarda.**

3. Vezin gereği uzun kapalı hecede ünlü harfinin yazılmadığı:

a) *-am, -em* 1. tkl. dilek eki: ايدم *aydam* I 80: **bütün yazmalarda,** اوترم *oturam* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146,** الم *olam* XVIII 13: **H 139, H 328**;

b) *-am, -em* 1. tkl. şh. eki: ديلرم *dilerem* XIII 7: **H 139,** كرورم *görürem* XXV 1: **M 2145**;

c) *-ar-, -er-* fiilden fiil yapma (yaptırma) eki: چقرسا *çıḳarsa* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A**;

d) *-ar, -er* fiilden isim yapma (isim-fiil: geniş zaman): اكرسه *ekerse* I 40: **N 480**;

e) *-çun, -çün* sebep eki: آننكچن اننجن انكچن *anuñçün* XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** بشنجن بشكچن *başuñçün* XXVII 7: **H 139, H 328,** سننجن وم سنكچن وم *sinüñçünvem* XXVII 7: **H 139, H 328**;

f) *-dan, -den* ayrılma eki: جاندن *cāndan* XIII 7: **H 139,** جهاندن

cihāndan XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A,** دغدن طغدن طاغدن *dağdan* II 40: **bütün yazmalarda,** الدن *elden* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** كنشدن كونشدن *güneşden* II 85: **bütün yazmalarda,** قپودن *ḳapudan* XX 5: **H 139, H 328,** سندن *sinden* IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2346, A**;

g) *-duḳ, -dük, -duḫ, -düḫ* 1. çkl. geçmiş zaman eki: بلدخ بلدق بولدق *bulduḳ* I 80: **O, M 74, M 2131, M 2139, M 2140, M 2146, N 480**;

h) *-dum, -düm, -tum, -tüm* 1. tkl. geçmiş zaman eki: ايتم *aytum* XIII 7: **H 139**;

i) *-duñ -düñ* 2. tkl. geçmiş zaman eki: الدك الدن *alduñ* IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A**;

j) *-dur, -dür* 3. bağ eki: بللودر *bellüdür* II 85: **bütün yazmalarda,** كنشدر *güneşdür* XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** مولانادر *Mevlānādur* II 1: **bütün yazmalarda,** ندر *nedür* XII 1: **H 328, A,** نتادر نتەدر *nėtedür* XXV 1: **H 139, M 2145, A,** اصلودر اسلودر *usludur* II 85: **bütün yazmalarda**;

k) *-ġıl, -gil* 2. emir eki: ديكل دكل ديغل دغل *dėgil* II 168: **bütün yazmalarda,** طتغل دوتغل دتغل *dutġıl* II 168: **bütün yazmalarda,** اتغل ايتغل *ėtgil* XIX 1: **H 139, H 328, A,** XXVII 7: **H 139, H 328,** اينمغل *inanmaġıl* II 124: **bütün yazmalarda,** قوغل قغل *ḳoġıl* II 168: **bütün yazmalarda**;

l) *-ın, -in* 3. iyelik ve yükleme ekleri: درلكن *dirligin* I 1: **bütün yazmalarda,** سزلرن *sözlerin* II 124: **V, VÇ, M 2135, M 214 , M 2143, M 2144, Ü 1375,** يوزن *yüzin* V 1: **H 139, M 76, M 2146**;

m) *-lan, -len* vasıta ekleri: كوزلن *göz ilen* III 1: **M 76**;

n) *-lar, -ler* çokluk eki: كزلر *gözler* XII 1: **H 328, A,** قشلر *ḳaşlar* XII 1: **H 328, A**;

o) *-m* 1. iyelik eki (bağlayıcı ünlü ile): بنم *binüm* X 11: **H 139, A,** جانم جنم *cānum* XII 1: **H 328, A,** XX 5: **H 139, H 328,** XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** حالم *ḥālüm* XXV 1: **H 139, M 2145, A,** كنكلم *göñlüm* XX 5: **H 139;**

p) *-maz, -mez* fiilden isim yapma (isim-fiil: geniş zaman) olumsuzluk eki: طرتمز *dartmaz* XVI 1: **A,** دلمز *dilemez* XVII 1: **A;**

q) *-muz -müz* 1. çkl. iyelik eki: يلمزدا *yolumuzda* XVI 1: **H 328;**

r) *-n-* 3. iyelik eki ile isim çekim ekleri arasına giren ek (bağlayıcı ünlü ile): آراسنده آراسندا *arasında* II 85: **bütün yazmalarda,** ايچنده اچندا *içinde* XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76, A;**

s) *-n-* fiilden fiil yapma (dönüşlük) eki (bağlayıcı ünlü ile de) كورندى كرندى *görindi* XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A,** اينمغل *inanmağıl* II 124: **bütün yazmalarda;**

t) *-ñ* 2. iyelik eki (bağlayıcı ünlü ile): بشك بشن *başuñ* XXVII 7: **H 139, H 328,** اوك اون *evüñ* XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** كوكلك *göñlüñ* XIII 7: **H 139,** كسك كزك كزن كوزن *gözüñ* XIII 7: **H 139,** XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** قولك قولن *ḳuluñ* IX 2: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A,** سزلرك *sözlerüñ* (?) II 124: **M 74, M 2131, M 2137,** يوزك يوزن *yüzüñ* XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A;**

u) *-ñ* 2. çkl. emir eki (bağlayıcı ünlü ile): بلك بلنك *bilüñ* II 1: **V, VÇ, M 74, M 2131, M 2135, M 2137, M 2143, M 2144, Ü 1375,** درك درن دورن *duruñ* XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A,** ادك ادن *ėdüñ* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** كالن *gelüñ* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** كورك كورن *görüñ* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** XXIV 1: **H 139, M 76, A,** قلك قلنك *ḳıluñ* II 1: **bütün yazmalarda;**

v) *-ñuz, -ñüz* 2. çkl. emir eki: كوركز كرنز *görüñüz* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A;**

w) *-r* fiilden isim yapma (isim-fiil: geniş zaman) eki: دلر ديلر *diler* I 80: **bütün yazmalarda,** XIII 7: **H 139,** XX 5: **H 139, H 328,** استر *ister* I 1: **bütün yazmalarda,** II 85: **bütün yazmalarda;**

x) *-sun, -sün* 3. tkl. emir eki: كلسن *gelsün* X 11: **H 139, A,** كرسن *görsün* X 11: **H 139, A;**

y) *-suz, -süz* bulunmazlık eki: جانسز *cānsuz* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146;**

z) *-uban, -üben* zarf-fiil eki (2. hece): سوينبن *sevinüben* I 40: **bütün yazmalarda;**

aa) *-uñ, -üñ* ilgi eki: آنك آننك آنن *anuñ* XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** سنك سنن *sinüñ* XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** XXVII 7: **H 139, H 328,** XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76, A;**

bb) *-ur, -ür* fiilden isim yapma (isim-fiil: geniş zaman) eki: آيدر *aydur* XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** بلر *bilür* XIII 7: **H 139,** دورر درر *durur* II 124: **bütün yazmalarda,** XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A,** كررسا *girürse* XVI 1: **H 139, H 328, A,** كوررروم كررروم *görürvem* XXV 1: **H 139, A,** الر *olur* XXII 9: **H 328,** يتر *yatur* XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A;**

cc) *-vam -vem* 1. tkl. eki: كوررروم كررروم *görürvem* XXV 1: **H 139, A,** اوتوروم *oturavam* VIII 1: **A,** سننچن وم سنكچن وم *sinüñçünvem* XXVII 7: **H 139, H 328,** وروم *varavam* VIII 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** وررورم *varuram* VIII 1: **H 139, A;**

dd) *-van, -ven* 1. tkl. eki: ادون *ėdeven* XVII 1: **A;**

ee) *-vuz, -vüz* 1. çkl. eki: اچاوز *uçavuz* XVI 1: **H 139, H 328, M 76, A;**

7. Ekte vezne uymayan yazılışlar:

1. Vezin gereği uzun açık hecede ünlü harfinin yazılmadığı:

a) *-a*, *-e* verme eki: آنلره *anlara* II 162: **VÇ, M 2131, M 2137,** او اوه *eve* II 40: **M 74, M 2131, M 2144,** یلمزه یولمزه *yolumuza* XVI 1: **H 139, M 76, A;**

b) *-a-*, *-e-* gelecek zaman-dilek eki: کتره *götüre* I 40: **M 2131, M 2139,** اوله *ola* IX 2 **A,** اتره *otura* I 40: **M 2131, M 2139;**

c) *-da*, *-de* bulunma eki: آراسنده *arasında* II 85: **VÇ, M 74, M 2131, M 2137, M 2143,** ایچنده *içinde* XXVIII 1: **A,** یولده *yolda* VIII 1: **A;**

d) *-ı*, *-i* 3. iyelik eki: قلانی *ḳalanını* II 162: **M 2131, M 2137;**

e) *-ı*, *-i* yükleme eki: کسهٔ *kimseyi* I 80: **O, M 74, M 2131, M 2137, M 2138, M 2139, M 2146, N 480;**

f) *-ma*, *-me* olumsuzluk eki: دیمه *dème* II 162: **VÇ, M 74, M 2131, M 2135, M 2137, M 2143;**

g) *-muz -müz* 1: çkl. iyelik eki ünlü ile genişleyince: یولمزه *yolumuza* XVI 1: **A;**

h) *-ra*, *-re* yöneltme eki: اچره *içre* I 40: **M 2131, M 2137, M 2139, M 2141;**

i) *-sa*, *-se* gerçeksizlik-şart eki: بویردسه *buyurdısa* II 1: **M 2131, 213**, اکرسه *ekerse* I 40: **N 480;**

2. Vezin gereği kısa açık hecede ünlü harfinin yazıldığı:

a) *-a*, *-e* verme eki: یولا *yola* X 11: **H 139, A;**

b) *-a*, *-e* gelecek zaman-dilek eki: بلا *bile* XVI 1: **H 139, H 328, M 76;**

c) *-dı*, *-di* 3. geçmiş zaman eki: الدی *aldı* XXII 9: **H 328,**

بیردی *buyurdı* I 1: **bütün yazmalarda,** طغدی دوغدی *doġdı* II 40: **bütün yazmalarda,** ایلتردی التردی *iltürdi* II 40: **bütün yazmalarda;**

d) *-ı*, *-i* 3. iyelik eki: کزینی *gözini* III 1: **M 76, M 2146;**

e) *-ı*, *-i* yükleme eki: بزی *bizi* XVI 1: **H 139, H 228, M 76, A;**

f) *-muz*, *-müz* 1. çokluk iyelik eki ünlü ile genişleyince: یلموزه *yolumuza* XVI 1: **H 139, M 76;**

g) *-sı*, *-si* 3. teklik iyelik eki: جرعاسی *cürʿāsı* XXII 9: **H 139;**

h) *-ur*, *-ür* fiilden isim yapma (isim-fiil: geniş zaman) eki ünlü ile genişleyince: وررم *varuram* VIII 1: **M 2146.**

3. Vezin gereği kısa açık olması gereken hecede kapalı hece bulunması:

a) *-dur-*, *-dür-* fiilden fiil yapma (yaptırma) eki: بویردرسا *buyurdursa* (?) II 1: **V;**

b) *-ñ* 2. çokluk emir eki (bağlayıcı ünlü ile): دوتن دوتك *dutuñ* A 1: **H 139, M 76, M 2146, A.**

4. Vezin gereği uzun kapalı hecede ünlü harfinin yazıldığı:

a) *-duḳ*, *-dük* 1. çokluk geçmiş zaman eki: بولدوق *bulduḳ* I 80: **M 2138;**

b) *-ñ* 2. çokluk emir eki (bağlayıcı ünlü ile): بلوك *bilüñ* II 1: **M 2142;**

c) *-suz*, *-süz* bulunmazlık eki: جان سوز *cānsuz* VIII 1: **A.**

2. Ünsüz yazılışı

8. Metinlerimizin ünsüz yazılışında, daha sonraki Anadolu türkçesinden farklı olarak, *ñ* sesinin yazılışı ile *ç*, *p*, *ş* ve *t* harflerinin daha az kullanılması vardır. Bunları bir sıra içerisinde gözden geçirelim.

9. *ñ* sesi için şu harfler kullanılır:

1. نك : انکسن *aña sen* VI 1: **A,** آننك *anuñ* XXVIII 1: **M 76,** بنکا بانکا *baña* III 1: **M 2146,** VI 1: **M 2146,** IX 2: **A,** XIX: **A,** بلنك

bilüñ II 1: **V, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144,** دنكيز *deñiz* II 162: **V, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144,** كنكلم *göñlüm* XX 5: **H 139,** قلنك *ḳıluñ* II 1: **V, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144,** سنك *sinüñ* XXVII 7: **H 139,** تنكرى *Teñri* II 85: **VÇ, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375,** V 1: **H 139, M 76, M 2146,** VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** XIII 7: **H 139,** XIX 1: **H 139, H 328, A,** يانكلش *yañlış* II 124: **V, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375.**

2. ن: الدن *alduñ* IX 2: **H 328, A,** بنا بانا *baña* III 1: **H 328, A,** IX 2: **H 328,** XII 1: **H 328, A,** XIX 1: **H 328,** بشن *başuñ* XXVII 7: **H 328,** دورن درن *duruñ* XXIV 1: **H 139, H 328, A,** دوتن *dutuñ* V 1: **A,** ادن *ėdüñ* V 1: **A,** آون اون *evüñ* XXVIII 1: **H 328, A,** كالن *gelüñ* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** كنلى *göñli* XVII 1: **A,** كورن *görüñ* XXIV 1: **A,** كرنز *görüñüz* V 1: **A,** كوزن كزن *gözüñ* XXIII 1: **H 328, A,** قونز *ḳoñuz* V 1: **A,** قولن *ḳuluñ* IX 2: **H 328, A,** سنن *sinüñ* XXVII 7: **H 328,** XXVIII 1: **H 328, A,** تنرى *Teñri* V 1: **A,** يرلان *yarlañ* XXIV 1: **H 328,** يوزن *yüzüñ* XXIII 1: **H 328, A.**

3. ك: الدك *alduñ* IX 2: **H 139, M 76, M 2146,** انك *anuñ* XXVIII 1: **H 139,** اكسين اكسن *aña sen* VI 1: **H 139, M 76, M 2146,** باكا بكا *baña* III 1: **H 139, M 76,** VI 1: **H 139, M 76,** IX 2: **H 139, M 76, M 2146,** XIII 7: **H 139,** XIX 1: **H 139,** XXVII 7: **H 139,** بشك *başuñ* XXVII 7: **H 139,** بلوك بلك *bilüñ* II 1: **M 2131, M 2137, M 2142, Ü 1375,** داكز دكيز داكيز *deñiz* II 162: **V, VÇ, M 74, M 2131, M 2135, M 2137, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375,** درك *duruñ* XXIV 1: **M 76,** دوتك *dutuñ* V 1: **H 139, M 76, M 2146,** ادك *ėdüñ* V 1: **H 139, M 76, M 2146,** اوك *evüñ* XXVIII 1: **H 139, M 76,** كوكلك *göñlüñ* XIII 7: **H 139,** كرك كورك *görüñ* V 1: **H 139, M 76, M 2146, A,**

XXIV 1: **H 139, M 76,** كوركز *görüñüz* V 1: **H 139, M 76, M 2146,** كزك كسك *gözüñ* XIII 7: **H 139,** XXIII 1: **H 139, M 76,** قلوك قلك *ḳıluñ* II 1: **M 2131, M 1137, M 2142, Ü 1375,** قوكز *ḳoñuz* V 1: **H 139, M 76, M 2146,** قولك *ḳuluñ* IX 2: **H 139, M 76, M 2146,** سنك *sinüñ* XXVIII 1: **H 139, M 76,** سزلرك *sözlerüñ* II 124: **M 74, M 2131, M 2137,** تكرى *Teñri* II 85: **V, M 74, M 2131, M 2137,** يكا *yaña* II 40: **M 2137,** يكلش ياكلش *yañlış* II 124: **M 2131, M 2137, M 2142,** يوزك *yüzüñ* XXIII 1: **H 139, M 76.**

10. *ç* sesi için چ harfi yerine ج harfinin de kullanıldığı görülür: اج *aç* XIX 1: **H 328,** كيجه كجا كيجا *gėçe* XX 5: **H 328,** XXIV 1: **H 139, H 328, M 76, A,** XXVIII 1: **H 139, H 328, M 76, A,** جون *içün* II 40: **Ü 1375,** سوجو سوجى *süçi, süçü* XXII 9: **H 139, H 328,** طتجه *tatça* I 80: **O, M 74, M 2131, M 2137, M 2139, M 2141, N 480.**

11. *p* sesi için پ harfi yerine ب harfinin de kullanıldığı görülür: چلب *Çelep* XX 5: **H 328,** قابو *kapu* XIX 1: **H 328,** بيغامبر *Peyġāmber* I 1: **O, M 74, M 2131, M 2137, M 2138, M2139, M 2140, M 2141,** *-up, -üp* zarf-fiil eki: وب ب.

12. Kalın ses gruplarında da *s* sesi için ص harfi yerine س harfinin kullanıldığı görülür: آس *as* XIX 6: **H 328,** آسلدى *asıldı* XIX 6: **H 139, A,** سغمغل *saġmaġıl* II 124: **M 2137,** سقمغل *saḳmaġıl* II 124: **M 2137,** سنمغل *sanmaġıl* II 124: **P, VÇ, M 74, M 2143, Ü 1375,** ستمغل *satmaġıl* II 124: **V,** سورميسن سرمياسن سرميسن سرميه‌سين *sormaya sen* I 32: **O, IO, İ, R, M 2137, M 2138, M 2141, N 480,** سوردى *sordı* XIII 7: **H 139,** سو *su* I 21: **bütün yazmalarda,** اسلودر *usludur* II 85: **V, Pet., VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375.**

13. Söz sonunda *-t* sesi için ت harfi yerine د harfinin de yazıldığı görülür: قندسوز قنادسز *kanad/tsuz* I 34: **O, IO, İ, R, M 2138, M 2140,** اود *od* II 37: **bütün yazmalarda,** سد سود *süd/t* II 40: **V, VÇ, P, M 74, M 2131, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375,** III 10: **H 139, H 328, M 76, M 2146, A.**

3. Türkçe sözlerde şedde ve tenvin

14. Şedde ve tenvin metinlerimizde türkçe sözlerde tutarlı bir kullanılışta görülmemektedir. Bu sebeple Arap yazısının bu iki işaretinin kullanılışlarını gözden geçirmek gerekmektedir.

15. Şedde kullanılışı şöyle toplanabilir.

1. İki harf yazıldığı halde konulduğu: بلّو *bellü* I 78: **IO, M 2138, M 2140,** II 11, **Pet., M 2135, Ü 1375,** XXIV 2: **H 139, M 76,** قللرم *ḳollarum* II 143: **Pet., Ü 1375.**

2. Tek harf yazılarak konulduğu: باتّی *battı* XXVIII 6: **A,** دارتّی *darttı* II 133: **VÇ,** اسّی *issi* II 72: **bütün yazmalarda.**

3. Tek harf yazılarak konulmadığı: قولقی *ḳulluḳı* II 67: **V, P,** اصوك اسك اسنك *ussuñ* II 76: **bütün yazmalarda,** یتی *yattı* XXVIII 4: **H 139, H 328, M 76.**

16. Sınırlı tenvin kullanılışları görülür: كندداً *gendüden* I 9: **İ,** كندزكداً *gendüzüñden* I 11: **İ,** نساداً *neseden* I 11: **İ,** اولمداً *ölmeden* I 3: **İ,** تنكرداً *Teñriden* I 6: **İ.**

4. Kalın yazılan ekler

17. Bazı eklerin ince söz gruplarında da kalın yazıldığı görülür. Bu ekler şunlardır:

1. *-duḳ, -dük* fiilden isim yapma (isim-fiil: geniş zaman) eki: بلدوغمی *bildügümi* II 98: **V, P, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375.**

2. *-ġıl, -gil* 2. teklik emir eki: دغل ديغل *dėgil* II 162: **V, VÇ, P, M 74, M 2135, M 2143, Ü 1375,** اتغل ايتغيل *ėtgil* XIX 1: **H 139, H 328, A,** XXVII 7: **H 139, H 328,** سرغل سورغل *sürgil* I 11: **O, IO, İ, R, M 74, M 2137, M 2138, M 2140, M 2141, N 480.**

3. *-maḳ, -mek* fiilden isim yapma eki: كدرمقدر كدرمخدر *gidermek/ḫdür* I 9: **IO, O, İ, R, M 76, M 2138, M 2141, N 480,** كورمغا *görmege* II 129: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144,** كرمقدر كورماقدر كرمخدر *görmek/ḫdür* I 33: **O, IO, İ, R, M 2137, M 2138, M 2140, M 2141, N 480,** اولمقدر المقدر *ölmekdür* I 7: **O, IO, İ, R, M 74, M 2138, M 2140.**

5. Ayrı yazılan ekler

18. Şu ekler ayrı yazılmıştır:

1. *-dan, -den* ayrılma eki: كنشدن *güneşden* II 85: **Ü 1375.**

2. *-dur, -dür* 3. bağ eki: اچدر *açdur* XIX 1: **H 139, H 328, A,** كدرمخدر *gidermeḫdür* I 9: **M 2141,** كنشدر *güñeşdür* XXIII 1: **H 139, H 328, M 76, A.**

3. *-la, -le* vasıta eki: بنم لا *binümle* X 11: **H 139, A.**

4. *-lar, -ler* çokluk eki: قوللرم *ḳollarum, ḳullarum* II 143: **M 74, M 2131, M 2135,** مسلمانلر *Müsülmānlar* XII 1: **H 328.**

5. *-lu, -lü* isimden isim yapma eki: بللو *bellü* I 78: **M 2140;**

6. *-suz, -süz* bulunmazlık eki: جان سوز *cānsuz* VIII 1: **A.**

6. Bitişik yazılan sözler

19. Bitiştirilen sözler şöyle sıralanabilir:

1. *degin* son çekim edatı: جلابدكن *Çelebe degin* I 16: **O, IO, İ, R, M 2131, M 2137, M 2138, M 2139, M 2140, M 2141.**

2. *içün* son çekim edatı: خليلچن *Ḫalīl içün* II 37, صالحيچون

صالحچون صالحیچن *Ṣāliḥ içün* II 40: **VÇ, M 74, M 2131, M 2135, M 2137, M 2142, M 2143, M 2144,** تنکریچون *Teñri içün* VI 1: **A,** تنکرکچن *Teñriñ içün* VI 1: **M 76.**

3. *ki* bağlama edatı: بلکه *bil, ki* II 72: **V, VÇ, P, M 74, M 2131, M 2135, M 2137, M 2142, M 2143, M 2144,** کرککه *gerek, ki* X 11: **H 139.**

4. *kim* bağlama edatı: نکم *ne, kim* I 80: **M 74, M 2131, M 2137, M 2139, M 2141,** الکم *ol, kim* I 40: **O, M 2131, M 2139.**

5. *sen* bildirici zamiri: اچسن *aça sen* III 1: **H 139, II 328, M 76, M 2146, A,** السن *ala sen* VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A,** انکسن اکسن *aña sen* VI 1: **H 139, A,** باقسن بقسن *baḳa sen* IX 2: **H 139, H328, M 76, A.**

6. *siz* bildirici zamiri بلسز *bula siz* I 80: **N 480.**

7. *gey* zarfı کییل *gey bil* I 10: **O, IO.**

8. *ne* soru zamiri: نولا *ne ola* IX 2: **H 139, H 328, M 76.**

SES HUSUSÎLİKLERİ

20. Eski Anadolu türkçesi metinleri üzerinde çalışanlar onlarda eski türkçe kadar yeni Anadolu türkçesinden ayrılan sesler bulunduğunu farketmişlerdir. Arap yazısından kestirilebilen bu farkların ses olarak neler bildirdiğini anlayabilmek için, metnimize en yakın düşen Türk dili yadigârlarından başlamak üzere, çeşitli yer ve zamanlardaki Türk ses bilgisi hususîliklerine baş vurulması gerekeceği meydandadır. Ancak gaye Sultan Veled'in türkçe manzumelerini aslına en yakın şekli ile elde etmek olduğuna göre, burada meselelerin mümkün olduğu kadar çoğunu metinlerimizin içinden çözmek isteği ile hareket edilmiş ve eldeki yazmaların epey bol ve çeşitli olması sayesinde çağdaş ve derece derece uzak düşen metinlerden faydalanmak en az derecede tutulmuştur. Ses hususîliği olarak eski ve orta türkçe ile Türkiye türkçesinden farklı taraflar belirtilmiştir. Böylelikle metinlerimizin Türk ses bilgisi tarihi içindeki yeri de daha yakından tayin edilebilecektir. Sözlüğe alınan tanıklar için ayrıca tanık yeri verilmemiştir.

1. Ünlüler

A. Kök ünlüleri

21. Türkçede aslî olarak bulunduğu halde Türkiye türkçesinde değişen kök ünlülerinin XIII. yüzyıl Anadolu türkçesinde henüz kendilerini tuttuğu anlaşılmaktadır. Sultan Veled'in türkçe manzumelerinde görülen bu çeşit ünlüler aşağıya sıralanmıştır.

a. Kapalı *e*

22. Eski Anadolu türkçesinde kökte kapalı *e* bulunup bulunmadığını tayin etmek güçtür. Umumiyetle türkçede ve bu arada Anadalu türkçesinde kapalı *e* bulunduran sözler metinlerimizde hemen her zaman ی veya ـِ ile yazılmışlardır. Bundan Arap yazısında bu sesi vermeğe başka vaşıta bulunmadığı için böyle bir çareye baş vurulduğu düşünülebilir. Ancak unutulmamalıdır, ki bugünkü Anadolu'da dahi bu sesi *i* söyleyen ağızlar vardır. Geçmişte *e* ile *i*'nin yaygınlık derecelerini tayin etmek ise, tabiî daha güçtür. Meseleyi ileriki araştırmalara kolaylaştırmak için eski ve orta türkçe ile Türkiye türkçesinde *e* (kapalı veya açık) söylendiği halde metinlerimizde *i* karşılığı harflerle verilen kök ünlüleri *ė* harfi ile gösterilmiştir. Bu sözler şunlardır: *dė-, ė, ėçi, ėl* II 33: V, *ėmdi, ėr, ėrkek, ėt(d)-, gėçe, gėrü, nėçe, nėte, vėr-, yė-, yėg, yėl, yėr.*

b. *e*

23. *eyle* sözünde *e* ünlüsü kendini eski türkçede olduğu gibi tutmuştur. Bağ fonksionunda görülen *sen* de çok defa *ė* sesini bulundurduğunu ima edecek şekilde yazılmakla birlikte bazı nushalarda *-sın, -sin* okunması gerekecek şekilde yazılmıştır: I 22: **O, M 2140, N 480,** I 30: **M 2131, M 2139,** I 42: **M 2140,** I 53: **M 2140,** I 54: **O, M 2140,** I 63: **O, IO, İ, R, M 2138, M 2140,** I 70: **M 2140,** II 9: **V,** II 80, **V, Ü 1375,** II 96: **V, M 2142,** II 118: **VÇ, M 2142,** II 130: **VÇ,** II 134: **M 2135,** VI 1: **yazmalarda,** VI 2: **yazmalarda,** VI 3: **yazmalarda,**

VI 4: **H 139, M 2146, A,** VI 5: **yazmalarda,** VI 8: **yazmalarda,** VI 9: **yazmalarda,** VIII 1: **yazmalarda,** IX 2: **H 139, M 76, M 2146, A,** IX 4: **H 139, M 76, A,** IX 6: **M 76, A,** IX 10: **M 76,** XI 11: **H 139, A,** IX 12: **M 76, M 2146, A,** XVIII 13: **H 139,** XIX 8: **H 139, A,** XXI 9: **yazmada,** XXIII 2: **yazmalarda,** XXIII 2: **H 139, M 76, A,** XXIII 5: **yazmalarda,** XXV 1: **H 139, A,** XXV 2: **H 139, Ai** XXV 4: **H 139, A,** XXV 5: **H 139, A,** XXV 6: **H 139, A,** XXV 7: **H 139, A,** XXVIII 7: **yazmalarda.** Pek nadir olarak ekimizi *-sıñ-siñ* şekli ile de görülebilmekteyiz: IX 6: **M 2146,** IX 10: **M 2146.**

c. *o*

24. Arap yazısı ip ucu vermediği halde, başka kaynaklarla karşılaştırma ile şu sözlerde *o* sesinin eski ve orta türkçede olduğu gibi kaldığı anlaşılmaktadır: *oyanuḳ, yoḳaru, yorı-.*

d. *u*

25. *u* şu sözlerde kendini eski ve orta türkçede olduğu gibi tutmuştur: *ḳulavuz, ur-* (*v-* katmasız olarak; nushalarda *v-* katmalı yazılışları için 61. § bk.).

e. *ı*

26. *ı*'nın şu sözde kendini kalın olarak tuttuğu kabul edilmiştir: *bıç-.*

f. *a*

27. *daş* 'da *a* kendini eski türkçede olduğu gibi tutmuştur. *ayıt-* fiilini de, hiç değilse kısmen, henüz incelmemiş ünlü ile kabul ettiren eski Anadolu türkçesi yazılışları vardır.

B. Uzun ünlüler

28. Sultan Veled manzumelerinin tesbit edildiği yazı sistemi kökte uzun ünlü bulunup bulunmadığını anlamağa el verişli değildir Yalnız belirli sözlerin sonunda sert ünsüz yerine yumuşa ı bulunduğu görülür. Bunlar şunlardır: *ad, od, süd.* Yine belirli sözlerde kök he. celerinin sonundaki sert ünsüzler ünlü ile başlayan bir ekle genişletildikleri veya kendilerini ünlü ile başlayan bir söz takip ettiği zaman yumuşamaktadırlar: *ėde* I 69, 70, II 69, 79, IX 10, *ėdem* I 77, *ėden* II 83, *ėder* II 23, 61, 90, XX 6, XXIV 7, *ėdeven* XVII 1—9, *ėdüñ* V 1, *gibi, gide* I 60, 70, II 69, 106, *gider* II 61, *gidevüz* XVI 3, *yoġun; yoġ idi* II 4: **M 2131,** *uçmaġ içün* II 157: **Pet., M 2131, M 2137.** B na kıyasla yazıdan anlaşılmayan daha bazı sözlerin de ilk hece sonundaki sert ünsüzlerini ünlü ile başlayan bir ek ile genişlemede yumuşattığını ve dolayısiyle metinlerimizde daha başka uzun kök ünlüleri bulunduğu kolayca kestirilebilir. Yumuşamış transkribe edilenler: *göge* I 23, XII 2a, XVI 3, XXV 4, *gögi* XXIV 5. (İkinci hecede yumuşayan iç ünsüzleri için 95. § bk.)

C. Ünlü değişmesi

29. Ünlü değişmesi olarak şu olaylar vardır: *e* > *i*: *i-* (< *er-*); *a* > *ı*: *dırt-* XVI 4: **H 328** (< *dart-*) ve bunların aksi olan: *ı* > *a*: *aġaç* (< *ıġaç*), *ḳaral-* II 12: **M 2135** (< *ḳarıl-*); *i* > *e*: *ike* II 111: **VÇ** (< *iki*); *u* > *a*: *oyan-* (< *oḍun-*).

D. Büzülme

30. Büzülme için şu örnekler vardır:: *böyle* (< *bu eyle*), *gendüz* (< *kentü öz*), *böylet(d)-* VI 3: **M 2146** (< *böyle ėt(d)-* *nese* (< *ne ise*), *nol-* (< *ne ol-*), *şimdi* (< *şu ėmdi*), *baḳama-* I 13, *bulama-* III 8, *çıḳama-* I 13, *ėdeme-* I 12, *gideme-* I 12, *göreme-* III 8, XXIV 6 (< *-a -e uma-*), *ikay* VI 10 (< *iki ay*).

E. Diftonglaşma

31. Diftoglaşma şu sözlerde görülmektedir: Ünlü ile biten sözleri takip eden *i-* fiilinde: *aydaydum* II 97, *bildüreydüm* I 79, II 98, *bileydüm* III 11, *bilseydüm* II 97, *bilürmiseydüm* I 78, *biteydi* I 47, *bulduraydum* II 98, *degeydi* I 46, *düşeydüm* XVII 8, *ėdeydüm* III 11, *göstereydüm* I 68, *ikiydi* I 58. *ḳurumayaydı* I 47, *nūrluydı* XII 2a, *olaydı* I 46, *soraydum* XXVIII 9, *süñüydi* XXIII 4, *usluysa* XII 7, *yandıydı* XXVIII 10, *yorıyaydı* I 46; ünlü ile biten sözleri takip eden *ile* son çekim edatının ekleşmesinde: *göziyle* II 80, *süsiyle* XVI 5.

F. Ünlü türemesi

32. Bir yazmada *tatmaḳ* sözünde *-ı-* türemiştir: *tadımaġuñ* II 79: **M 2135.** Bundan başka farsça *rūz* 'nasip, kısmet' sözünün önüne metinlerimizde *u-* getirilmiştir: *uruz.*

G. Ünlü düşmesi

33. *yuḳu* sözünde baştaki *u-* düşmüştür. Vurgusuz olan açık orta hecelerin dar ünlüleri de bütün türkçede olduğu gibi düşerler Metinlerimize ait tipik bazı örnekler: *bellü*, *birne* XXVIII 8, *götrü*, *göyne-*, *ḳanda*, *ḳandan*, *sayru* (< * *sayırıġ*), *üzerne* II 87, XXVIII 5, *üzre*, *yahşı*; *ile* edatında: *birle*, *binümle* X 11, *erenlerle* XXV 4; *i-* yardımcı fiilinde: *kimse*, *kimesne*, *nese*, *nesne*; *degüldi* XXVIII 1, *dilerdi* II 42, *gāvurdı* I 49, *görelerdi* I 79, *iltürdi* II 40, *olurdı* II 35, *ururdı* I 49, *yoḫsuldı* XXIII 9, *yoḳsuldı* XXIII 9: **A**; *gerekmez* XVII 2 (<*gerek imez*); *açarsa* II 105, *aydursa* II 145, *baḳarsa* III 12, *baḳmazsa* III 12: **H 328**, **A**, *bilürmiseydüm* I 78 (101. § 2 krş.), *bilürse* VIII 6, *buyurdısa* II 1, *buyurdursa* II 1: **V**, *çıḳarsa* II 56, XVI 1, *dèrlerse* II 122, *dèrse* II 125, *dilerse* II 62, *dilerseñ* II 45, 81, 82, *dirise* I 6, *durursa* XVI 4, *ekerse* I 40: **R**, **N 480**, *gelürse* I 25, *girerse* XVI 1, *girürse* XVI 1: **H 328**, **A**, *görürse* II 111: **Pet.**, **M 2137**, VIII 6, *ḳorḳmazsa* IIII 2: **H 328**, **A**, *oḳırsa* II 2, *olursa* II 18, II 62 **V**, **P**, II 114, XXV 3, *ölürse* I 4: **R**, **N 480**, I 5, *seçerse* II 140, *severse* III 12, *susaduḳsa* II 93: **M 2131**, *susaduñsa* II 93, *urursa* XVI 4, *varsa* I 32, III 115, XXIV 5, *varursa* III 7, XVI 4: **H 328**, *yoḳsa* XXIII 1, XXIII 3; *girerken* XVI 6, *vèrürken* II 65, XVI 8; *içün* son çekim edatında: *anuñçün* XXIV 9, XXVIII 1, *başuñçün* XXVII 7, *gendüziçün* II 46, *gendüsiçün* II 46: **M 2131**, **M 2137**, *senüñçün* XXVII 7.

2. Ünsüzler

A. Kök ünsüzleri

34. Türkçede aslî oldukları halde Türkiye türkçesinde değişen kök ünsüzlerinin önemlice bir kısmı XIII. yüzyıl Anadolu türkçesinde kendilerini henüz tutmaktadırlar. Bunlar altta ele alınmışlardır.

a. *ñ*

35. *ñ* ünsüzü eski ve orta türkçe ile Türkiye türkçesi dışındaki bir çok Türk ağızlarında olduğu şekilde metinlerimizde devam etmektedir. Bu sesi bulunduran hemen bütün kök ve eklerde ünsüzümüz tesbit edilebilir. Metinlerimizde bu bakımdan yalnız *aydın* sözü fark göstermektedir.

b. *ç*

36. *ç* ünsüzünün de henüz hiç bir yerde yumuşamadığı Türkiye türkçesinde yumuşayan söz ve eklerde dahi bazen ج ve bazen ج harfleri ile yazılmasından anlaşılmaktadır.

c. *b-*

37. *b-* sesi *barça* sözünde kendini tutmuştur. Bundan başka şu sözlerde de *b-*'nin eski ve orta türkçede olduğu gibi kaldığı görülmektedir: *berk*, *biş-*, *bıñar*, *bol-*, *buñar*.

d. *ḳ-*

38. Bugünkü Anadolu ağızlarının aksine olarak *ḳ* hiç bir yerde yumuşamamıştır (bununla birlikte 93. § krş.).

39. Yazıdan kestirilememekle birlikte yakın düşen metinlere kıyasla şu sözlerde *k-* kabul edilmiştir: *kes-*, *kim*, *kimse*, *kimesne*, *kiş*, *kişi*, *kök*, *köprü*. (Metinlerimizde *g-* olduğu kabul edilen *k-*'ler için 94. § bk.)

f. *t-*

40. *t-* ünsüzü kendini şu sözlerde istisnasız olarak tutmuştur: *tamla*, *tamu*, *tapu*, *taş*, *tatça*, *tat-*, *tavar*, *Teñri*, *tol-*, *top*, *toy-*, *Türk*, *türkçe*. Şu sözlerde de *d-* yanında *t-*'lileri vardır: *taġ* II 40, II 41, II 121, *tam* IX 10: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, **A**, *tart-* II 133: **M 2131**, XVII 1: **A**, *taş* II 113, XXVIII 2: **A**, *tatlu* XII la: **H 139**, XXVIII 10: **H 139**, **M 76**, **A**, *tek* III 3: **M 76**, *teñiz* II 45: **VÇ**, *toġ-* I 38: **M 2131**, **M 2137**, **M 2139**, **M 2140**, **N 480**, II 40, II 142: **Pet.**, **M 2131**, **Ü 1375**, II 143: **Pet.**, **M 2131**, **M 2137**, **M 2142**, **Ü 1375**, XII 5, *tur-* I 11: **M 2131**, **M 2139**, I 30: **M 2131**, **M 2139**, I 31: **M 2131**, **M 2139**, **N 480**, I 49: **M 2131**, **M 2139**, I 59, 77, II 7: **Pet.**, **M 2131**, II 11: **Pet.**, **M 74**, **M 2131**, **M 2143**, **Ü 1375**; II 17: **P**, **M 74**, **M 2131**, II 75: **Pet.**, **M 2131**, **M 2144**, III 3, *tut-* I 16: **M 2131**, **M 2139**, I 26: **M 2131**, **M 2139**, I 55: **M 2131**, **M 2139**, II 8: **Pet.**, **VÇ**, **M 2131**, **M 2137**, II 9: **Pet.**, **M 2131**, **M 2137**, II 45: **Pet.**, **M 2131**, **M 2137** II 53: **Pet.**, **M 2131**, **M 2144**, II 71: **Pet.**, **M 74**, **M 2131**, **M 2144**, II 72: **Pet.**, **M 2131**, **M 2144**, II 91: **Pet.**, **M 2131**, II 94: **Pet.**, **M 2131**, II 95: **Pet.**, **M 2131**, **M 2137**, II 106: **Pet.**, **M 2131**, II 109: **Pet.**, **M 2131**, II 121: **Pet.**, **M 2131**, II 139: **Pet.**, **M 2131**, II 148: **Pet.**, **M 2131**, **M 2135**, **M 2137**, II 162: **Pet.**, **M 2132**, **M 2137**. (*d-* için 92. § bk.)

g. *-l*

41. *ol* zamiri henüz sonundaki *-l*'yi düşürmemiştir. (Bu zamirde düşen *-l* için 69 . § bk.)

h. *-ġ*, *-g*

42. Tek heceli sözler sonundaki *-ġ*, *-g*'ler yazıdan anlaşıldığı kadar kendilerini olduğu gibi tutmuşlardır: *aġ-*, *beg*, *boġ-*, *deg-*, *degme*, *sıġ-*, *yeġ*.

B. Ünsüz değişmesi

43. Başka seslerin tesiri altında (78—101. § krş.) olduğu anlaşılmayan ünsüz değişmeleri aşağıya sıralanmıştır.

a. *ḍ* > *y*

44. Eski ve orta türkçedeki *ḍ* metinlerimizde artık tamamen *y*'ye dönmüştür: *ayır-*, *ayrı*, *ayru*, *ayruḳ*, *boy*, *eyle-*, *eyü*, *gey*, *gey-*, *ḳay*, *ḳayu*, *ḳoy-*, *oyan-*, *uyu-*, *uyḳu*, *yuḳu*. (*-madın*, *-medin*'de aslî şeklinde kalması için 250. § bk.)

b. *b* > *v*

45. *b* ünsüzü şu hallerde *v*'ye dönmüştür:

1. Üç sözün başında: *var*, *var-*, *vér-*.

2. Söz içerisinde veya sonunda: *çav*, *deve*, *ev*, *sav-*, *sev-*, *tavar*, *yalvar-*, *yavuz*.

3. Bildiricilerde kişi alâmeti olarak görülen şu eklerde: *-van*, *-ven*; *-vam*, *-vem*; *-vum*, *-vüm*; *-vuz*, *-vüz* (kullanılışları için 239. § bk.).

c. *k*, *ḳ* > *ḫ*

46. *k*, *ḳ*'nın *ḫ*'ya dönüşü için şu örnekler vardır: *budaḫ* I 37: **N 480**, XXIII 6: **A**, *daḫı* I 61, 69: **M 2131**, **M 2139**, II 13: **P**, **M 2131**, **M 2137**, II 103: **M 2131**, **M 2137**, II 157: **Pet.**, **M 2131**, **M 2137**, *ıraḫ* I 9: **M 2140**, *ḳorḫu* I 51: **M 2131**, **M 2139**, *yaḫşı*, *yarpaḫ* I 37: **N 480**, *yoḫsul* II 27: **Pet.**, **M 2131**, **M 2137**, II 90: **Pet.**, **M 2131**, **M 2137**, II 99: **Pet.**, **M 2131**, **M 2137**, XXII 9, XXIII 9, *alduḫ* XXIII 7, *bulduḫ* I 80: **O**, **İ**, **R**, **M 74**, **N 480**, *gidermeḫ* I 9: **M 2140**, *görmeḫ* I 33: **M 2140**, *içmeḫ* I 34: **M 2140**, *sormaḫ* I 33: **M 2140**, *uçmaḫ* I 34: **M 2140**.

d. *g* > *y*

47. *g* > *y*'ye *söyle-* sözünde rastlamaktayız.

e. *-ḳ* > *-ġ*

48. *-ḳ* sesinin *-ġ*'ya dönmesi için iki örneğe sahibiz: *budaġ* I 37: **O**, **M 2137**, XXIII 6, *saġ-* II 124: **M 2137**.

e. *-ñ-* > *-ḳ-*

49. *-ñ-* > *-ḳ-* için bir örneğe sahibiz: *ḳaraḳulıḳ* I 70: **M 2137**.

B. Ses gruplarının ünsüze dönmesi

50. Eski ve orta türkçenin bazı ses grupları metinlerimizde ünsüze dönmüşlerdir. Bunları bir sıra içerisinde gözden geçirelim.

a. *taş-* > *ç-*

51. Eski ve orta türkçenin *taşıḳ-* fiili metinlerimizde artık *çıḳ-* olmuştur.

b. *-ts-* > *-ç-*

52. Eski türkçedeki *sütsig* sözü metinlerimizde *süçü* ve *süçi* şekillerinde görülür. (Birden fazla hecedeki *-ġ*, *-g* için 70. § bk.)

c. *-be* > *ü*

53. Eski ve orta türkçenin *telbe*, *telwe* sözleri metinlerimizde *delü* olmuştur. (*t-* > *d-* için 92 . § bk.)

D. Ünsüz çiftlenmesi

54. Metinlerimizde şu ünsüzler çiftlenmiştir. Bu keyfiyet belki de bir ünsüz uzaması veya hece denkleşmesi sebebi iledir.

a. *-s-* > *-ss-*

55. Şu sözlerde *-s-* ünsüzü önünde veya gerisindeki hecede kendi cinsinden bir ses daha türeterek çiftlenme olmuştur: *assı* (< *asıġ*), *ıssı* (< *ısıġ*) (*-ġ*, *-g* düşmesi için 70. § bk.), *issi* (< *ïsi* < *iḍisi*), *ḳıssa* (< *ḳısġa*) V 3: **A**, (*-ġ-*, *-g-* düşmesi için 66. § bk.), *ussı* 11 19 (< *usı*), *ussını* V 2 (< *usını*), *ussuñ* II 21, 76 (< *usuñ*), *ussuñı* II 58, VI 3 (< *usuñı*), *ussuñuzı* XXIV 8 (< *usuñuzı*).

b. *-d-* > *-dd-*

56. *-d-* ünsüzü ise şu halde çiftlenmiş olarak görülür: *adda-* I 69: **M 2137** (<*ada-*).

c. *-n-* > *nn-*

57. *-n-* ünsüzü şu örnekte çiftlenmiştir: *senni* II 11: **M 2137** (. . § krş.).

E. Ünsüz yer değiştirmesi

58. Ünsüz yer değiştirmesi için şu örneğimiz vardır: *yarpaḫ* I I 37: **N 480** (<*yapraḫ*).

F. Ünsüz türemesi

59. Ünsüz türemesi olarak *-y* ile iki örneğimiz vardır: *yay*, *üveyz* (< *üvez*, bu söz için bir de 89. § krş.).

G. Ünsüz katması

60. Metinlerimizde iki örnekte iki çeşit ünsüz katması vardır.

a. *v-*

61. *v-* katması Türkiye türkçesinde umumîleşen *ur-*'da olup iki örnekle temsil edilir: *vur-* XVI 4: **H 328**, XXIV 8: **M 76.**

b. *y-*

62. *y-* katması için bir örneğimiz vardır: *yit-*. (< *it-*).

H. Ünsüz düşmesi

63. Metinlerimizi eski ve orta türkçeden ayırıp Anadolu türkçesi yapan taraflardan biri de düşen bazı ünsüzlerdir. Bunlar şöyle sıralanabilir.

a. *b-*

64. *bol-* fiilinde *b-* düşmüştür: *ol-*. (Nadir *bol-* kullanılışları için 37. § bk.) Bir nushada *nevol-* vardır, II 56: **Ü 1375.**

b. *y-*

65. Bir kere *yılduz* sözünde *y-* düşmüştür: *ıldız* II 25: **M 2131.**

c. *-ġ-*, *-g-*

66. Ek başında şu *-ġ-*, *-g-*'ler düşmüştür: Söz yapma eklerinde: *bellü* (< *belgülü*), *çümen* (< *çimgen*), *eyü* (< *eḍgü*), *gerek* (< *kergek*), *ḳalan* (< *ḳalġan*), *ḳayu* (< *ḳaḍġu*), *ḳısa* (*ḳısġa*), *ḳorḳu*, *ḳorḫu* (< *ḳorḳġu*), *ḳulaḳ* (< *ḳulġaḳ*), *yalan* (< *yalġan*), *yapraḳ* (< *yalpırġaḳ*); işletme eklerinde: verme: *-a*, *-e* < *-ġa*, *-ge*; 181. § bk.), yöneltme: *-aru*, *-erü* (< *-ġaru*, *-gerü*>; 183. § 2 bk.).

67. Bu olayın tabiî bir neticesi olarak ünlü ile biten kök veya gövdelere ünlü ile başlayan bir ek getirildiği zaman araya *-y-* ünlü karşılaştırmayanı sokulmaktadır: *bağışla-y-a* II 71, *dė-y-em* II 29, *ekme-y-en* II 60, *eyle-y-e* II 70, *gevde-y-e* II 73, *gövde-y-e* II 73: **M 2131, M 2142, M 2143,** *nese-y-i* II 57, *ölü-y-i* II 31, *Teñri-y-e* II 66, *Teñri-y-i* II 52, *yorı-y-a* II 66.

d. *-r-*

68. *-r-* düşmesi için şu örnekler vardır: *bekle-* (< *berkle-*), *bile* (< *birle*), *givür-* (< *kirgür-*, için bir de 89. § krş.), *i-* (< *er-*; *e* > *i* için 29 .§ bk.).

e. *-l-*, *-l*

69. *-l-* şu iki sözde düşmüştür: *getür-* (< *keltür-*), *otur-* (< *oltur-*). *-l* düşmesi olarak nisbeten nadir olan *o* (< *ol*) vardır, I 29: **N 480**, I 30: **M 2137**, II 1: **Pet.**, II 25: **Pet.** II 152: **M 2131, M 2137, M 2142, M 2144**, IX 12: **M 2146.**

f. *-ġ*, *-g*

70. Bir heceden fazla olan sözlerin ve dolayısiyle bütün eklerin *-ġ*, *-g*'leri düşmüştür. Bu düşmeler şu kategoriler altında toplanabilir:

1. Geniş düz nlülerden sonra bunlarda hiç bir değişiklik yapmaksızın düşmüştür: *nėte* (< *neteg*), *tamla* (*tamlaġ*), *yayla* (< *yaylaġ*).

2. Önündeki dar yuvarlak ünlüde de bir değişiklik meydana getirmez: *köprü* (< *köpıüg*), *ölü* (< *ölüg*).

3. Önündeki dar düz ünlüyü yuvarlaklaştırır: *aru* II 35: **M 2131** (< *arıġ*), *ayru* (< *aḍrıġ*), *bilü* II 16: **V** (< *bilig*), *ḳamu* (< *ḳamıġ*),

ḳapu (< *ḳapıġ*), *sayru* (< **sayırıġ*), *süçü* (< *sütsig*), *tapu* (< *tapıġ*), *-lu,-lü* (< *-lıġ*, *-lig*) örnekleri için 149. § bk.)

4. Dar düz ünlü sözün aslında ise, kendini tutabilir: *arı* (< *arı-ġi* *ayruḳsı* (< *aḍruḳsı-ġ*).

5. Diş, diş oyuğu ve yakını ünsüzlerden sonra düşen *-ġ*, *-g* önündeki dar düz ünlünün yuvarlaklaşması önlenebilir: *açı* (< *açıġ*), *giçi* (< *kiçig*), *süçi* II 152: **Pet., M 2131, M 2137, M 2144**, XXII 9: **H 328**, XXVIII 7: **H 328**, *assı* (< *asıġ*), *ıssı* (< *ısıġ*; *-s-* çiftlenmes için 55. § bk.), *dizi* II 13: **V** (< *tizig*), *ḳatı* (< *ḳatıġ*),*ayrı* II 52: **Pet.** II 108: **Pet.**, II 110: **Pet.** (< *aḍrıġ*), *diri* (< *tirig*). (Bu ses olayı hakkında daha fazla bilgi için 88. § bk.)

71. *-lu*, *-lü* ekindeki yuvarlak ünlüye (70. § 3 bk.) analogya dolayısiyle *-suz*, *-süz* bulunmazlık eki, eski ve orta türkçe kadar Türkiye türkçesinin de aksine olarak, metinlerimizde her zaman yuvarlak ünlü iledir (örnekler için 150. § bk.)

g. *-v* (< *-b*)

72. *su* sözünün sonundaki ünsüz (*suv* < *sub*) düşmüştür. Bununla birlikte 3. iyelik şekli *-sı* ile bildirilmez (176. § bk.).

İ. Ünsüz tekleşmesi

73. Ünsüz tekleşmesi şu ad çekimi eklerinde görülür: *bihişte* I-35: **O, İ, R, M 74, M 2131, M 2139, M 2141, N 480** (< *bihiştde*), *müzden* I 73 (< *müzdden*).

J .Hece düşmesi

74. Metinlerimizde görülen hece düşmeleri şunlardan ibarettir.

a. *-ig-*

75. Eski ve orta türkçede *elig* şeklinde görülen söz metinlerimizde artık *el*'dir.

b. Ünlü *-pı-*

76. Aslında *yalpırġaḳ* olan söz metinlerimizde artık *yapraḳ*'tır.

C. Benzer hece düşmesi

77. Benzer hece düşmesi olarak şu örnek vardır: *oturam* VIII 1, *oturum* VIII 1: **A** (< *otururam*).

3. Ses uyumu (benzeşme)

78. Yakın ve uzak, ileriden ve geriden, kısmî veya tam benzeşmeden başka bir şey olmayıp ünlüler kadar ünsüzlere de uzanan ses uyumu olayları aşağıda sıralanmıştır.

A. Çıkış yeri uyumu

79. Çıkış yeri uyumu kökünde, yani ilk hecesinde kalın (arka damak) sesler bulunan bir sözün her türlü ekleri ile takip eden hecelerinin de kalın, ilk hecesinde ince (ön damak) sesler bulunan bir sözün ise, yine her türlü ekleri ile takip eden hecelerinin ince oluşudur.

a. Aslî çıkış yeri uyumu

80. Metinlerimizde sözlerin büyük bir kısmı genişletildikleri her türlü eklerle birlikte eski türkçede görüldükleri kalın veya ince gruptandır. Bunun tabiî bir neticesi olarak eklerin de eski ve orta türkçede olduğu gibi yalnız kalın ve ince şekilleri vardır; yani bunlar da büyük çoklukları ile aslî olan düz veya yuvarlak ünlüleri ile belirirler. Bu arada *Teñri* sözünün de metinlerimiz için başka eski Anadolu türkçesi metinlerine kıyasla eski ve orta türkçede görüldüğü gibi aslî olan ince şekli kabul edilmiştir.

b. İnceltici unsurlar

81. Eski ve orta türkçede kalın olarak görüldükleri halde bulundurdukları diş, diş oyuğu veya yakını ünsüzler dolayısiyle kısmen metinlerimizden, kısmen de yine başka eski Anadolu metinlerinde şu sözlerin artık incelmiş oldukları anlaşılmaktadır: *biç-* (< *bıç-*), *degül* (< *daġ ol*), *dişi* (< *tışı*), *içün* (< *üçün* < *uçun*), *iş* (< *ış*), *it* (< *ıt*), *yine* (< *yene* < *yana*). Aldıkları ince ekler veya yazılışları dolayısiyle ince okunan sözler ise şunlardır: *eytgil* IX 8: **M 2146,** IX 12: **M 2146**, XX *kö-* II 76: **Ü 1376**, *ütgil* I 55: **M 2131, M 2139** (< *ut-*). Bir de *-içek* (268. § bk.): *tol-içek* XXVIII 3: **A**, *yat-içek* II 62: **VÇ, Pet., M 2143.**

Yazıdan anlaşılmamakla birlikte *inan-* sözü de Türkiye türkçesine uygun söylenişte yazılmıştır.

c. İnce kökte kalın veya kalın kökte ince ek

82. Üstte metinlerimize ait yazmalarda bir kısım eklerin ince beklenirken kalın yazıldıkları görülmüştü (17. §). Bunlar arasında bir kaç tane kalın beklenirken ince yazılan ek de vardır. En çok kafiyede görülen bu olayı daha tam olarak gözden geçirelim.

1. *-maḳ*: *bil-maḳ* II 68: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, Ü 1375**, *gider-maḳ* I 9: **O, IO, İ, R, M 2138, M 2141, N 480**, *gör-maḳ* I 33: **O, IO, İ, R, M 74, M 2137, M 2138, M 2141, N 480**, *gör-maġ-a* II 129: **V, P, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375**, *iç-maḳ* I 34: **O, IO, İ, R, M 74, M 2137, M 2138, M 2141, N 480**, *yė-maḳ* V 3; *-mek*: *sor-meg-e* II 129: **Pet., M 2137**.

2. *-duḳ*: *bil-duġ-umı* II 98: **V, P, VÇ, Pet., M 74, M 2135, M 2144, Ü 1375**, II 100: **V, Peş., VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375**.

3. *-lıḳ*: *nėte-lıġ-ını* II 74: **V, VÇ, P, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, Ü 1375**.

4. *-ġıl*: *bil-ġıl* I 27: **O, IO, İ, R, M 74, M 2137, M 2138, M 2140, M 2141, N 480**, I 60: **O, IO, İ, R, M 2137, M 1240, N 480**, II 65: **V, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, Ü 1375**, II 83: **M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375**, V 3, XXIII 2, *dė-ġıl* II 10: **V, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375**, II 162: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375**, IX 6: **H 139, M 76, A**, *dėme-ġıl* I 26: **IO, M 2137, M 2141**, *ėt-ġıl* II 10: **V, M 2135, M 2137, M 2144, Ü 1375**, XIX 1, XXVII 7, *gel-ġıl* I 17: **M 74, M 2140**, *görme-ġıl* II 127: **Ü 1375**, *iç-ġıl* I 52: **IO, M 74, M 2138, M 2140, N 480**, *iste-ġıl* II 71: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2144, Ü 1375**, II 95: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375**, II 108: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2142, M 2143, M 2144, Ü 1375**, II 157: **V, P, VÇ, M 74, M 2138, M 2143, M 2144, Ü 1375**, *işitme-ġıl* II 111: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, M 2144, Ü 1375**, *sür-ġıl* I 11: **O, IO, İ, R, M 2137, M 2138, M 2140, M 2141, N 480**, *vėr-ġıl* II 59: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143, Ü 1375**; *-ġın*: *bil-ġın* II 83: **V, P, VÇ**; *-gil*: *al-gil* I 17: **IO, M 2141**.

B. Dudak uyumu

83. Bütün Türk lehçelerinde olduğu gibi metinlerimizde de dudak uyumu yalnız ünlüler arasında kalmayıp ünsüzlerin ünlülere tesir etmesi ve nihayet ünlülerin ünsüzlere tesir etmesi olmak üzere üç grup altında toplanır. Bu üç olay aşağıda daha yakından gözden geçirilecektir.

a. Ünlü dudak uyumu

84. Birinci derecede kökteki ünlüye göre takip eden ünlülerin, hiç değilse darlarının, düz veya yuvarlak oluşu safhasına metinlerimiz henüz lâyıkı ile ulaşamamışlardır. Bu sebepledir, ki dar ünlü bulunduran eklerin hemen hiç birinin hem düz, hem de yuvarlak ünlü olmak üzere dört şekli yoktur (79. § krş.). Ancak daha çok tek nushalarda olmak üzere bu uyuma doğru bir gidiş de sezilebilmektedir. Bütün bunlar şu esaslar içerisinde gösterilebilir:

1. Etimologyaları kestirilemeyen bazı sözlerde: *bayıḳ*, *baḳır*, *bigi*, *çayır*, *unut-* I 27: **M 2131, M 2140**, I 55: **R**.

2. Bağlayıcı ünlülerde: *çal-ı-ş*, *dėdig-i-m* II 131: **Pet., M 2137**, *de-l-i-m*, *sem-i-z*, *yaḳ-ı-n*, *yar-ı-n*; bir de *ḥāṣlar-ıñ* II 26: **M 2137**, *sevmü-g-ün* I 8: **R** (87. § 4 bk.), *yalvar-ıp* II 10: **V**; *bildüg-i-mi* II 98: **Pet., M 2137**.

3. Önü ve sonu ünsüz, ortasında ise, ünlü bulunduran eklerde: a) *-lıḳ*, *-lik*, *luḳ*, *-lük* (147. § bk.); b) *-sul*, *-sül* (*-su-l* v.b., 166. ve 125. §§ bk.): *yoḳ-sul*, *yoḫ-sul*; c) *-duḳ*, *-dük*, *-dıḳ*, *-dik* (140. § 2 bk.): *dė-dig-im* II 131: **Pet., M 2137**.

b. Dudakta uyum

85. Eski Anadolu türkçesinin en yaygın olan ses uyumu olayı dudakta uyumdur. Bu da dudak ünsüzlerinin düz ünlüleri yuvarlaklaştırması ile dudakla ilgisi olmayan ünsüzlerin yuvarlak ünlüleri düzleştirmesi olmak üzere iki bölüm altında toplanır.

1. Yuvarlaklaşma

86. Eski türkçenin ve geniş olarak orta türkçe ile Türkiye türkçesinin aksine olmak üzere metinlerimizde dudak ünsüzleri yanlarındaki düz ünlüleri yuvarlaklaştırırlar. Bu dudak uyumu şu esaslar içerisinde gösterilebilir:

1. Sözlerde: *buñar* I 44: **M 2137** (< *bıñar*), *çümen* (< *çimgen*) *demür* (< *temir*), *gövde* I 53: **M 2138, M 2140, N 480**, I 68: **M 2138**, II 62: **M 2131, M 2143**, II 73: **M 2131**, II 79: **VÇ, M 2142, M 2143**, II 81: **M 2131**, II 94: **M 2142**, XXIV 8: **H 139** (< *gevde*), *köprü* (< *gevre-*), *yavuz* (< *yabız*); alınma sözlerde: *yavu* (< f. *yāva*).

2. Bağlayıcı ünlülerde: a) 1. teklik iyelik: *-u-m*, *-ü-m*: *eteg-ü-m* I 26 (179. § bk.); b) *ben*'in ilgi hali: *binüm*, *benüm* II 28: **M 2135**, **Ü 1375**, II 30: **VÇ**, **Ü 1375**, VIII 2: **H 139**, **M 76**, **A**, XXIII 2: **A**, XXIII 3: **A**, XXIII 4, XXIII 8 (201. § bk.); c) 1. teklik geçmiş zaman: *-t-u-m*, *-t-ü-m*: *aytt-u-m* XIII 7 (258. § bk.); d) 1. çokluk iyelik: *-u-muz*, *-ü-müz*: *beg-ü-müz* XIV 1 (179. § bk.); 1. teklik geniş zaman: *-u-m*, *-ü-m*: *ıñlar-u-m* VIII 5 (141. § 1—4 bk.).

3. Aslında bağlayıcı ünlü iken metinlerimizde artık ekten olan ünlülerde: a) zarf-fiil: *-üp*, *-üp*: *yayla-y-up* I38 (270. § bk.); b) *-uban*, *-üben*: *ırla-y-uban* I 37 (271. § bk.).

4. İki ünsüz arasındaki ek ünlülerinde: a) 1. çokluk iyelik: *-muz*, *-müz*: *ata-muz* II 47 (179. § bk.); b) 1. teklik şimdiki-gelecek zaman: *-vum*, *-vüm*: *güle-vüm* VIII 5: **A** (259. § bk.).

87. Dudak ünsüzlerinin bu yuvarlaklaştırması (86. § bk.) analogya ile fonksionca üstteki eklere yakınlığı olan ve fakat dudak ünsüzü olmayan sesler yanlarındaki ünlüleri de yuvarlaklaştırır. Bunları da kategorilerine ayrılmış olarak daha yakından görelim:

1. Bağlayıcı ünlülerde: a) 2. teklik iyelik: *-u-ñ*, *-ü-ñ*: *ḳat-u-ñ* I 25 (179. § bk.); b) 2. çokluk iyelik: *-u-ñuz*, *-ü-ñüz*: *nefs-ü-ñüz* II 149 (179. § bk.); c) 2. çokluk emir: *-u-ñ*, *-üñ*: *aġ-u-ñ* I 2 (260. § bk.); d) 2. teklik geçmiş zaman: *-t-u-ñ*, *-t-ü-ñ*: *işitd-ü-ñ* II 34 (258. § bk.).

2. Ekin aslından olan ünlülerde: ilgi: *-uñ*, *-üñ*: *güneş-üñ* II 17, (182. § bk.), *siz-üñ* XII 7, *sin-üñ* VIII 4 *sen-üñ* I 56: **O**, VIII 4: **H 139**, **M 76**, XXIII 3: **M 76**, **A**, XXIII 6: **H 139**, **M 76**, **A**, XXVIII 1: **H 139**, **M 76**, **A**, XXVII 7 (201. § bk.).

3. İki ünsüz arasındaki ek ünlülerinde: a) 2. çokluk iyelik: *-ñuz*, *-ñüz*: *ḳamu-ñuz* II 150 (179. § bk.); b) 2. çokluk emir: *-ñuz*, *-ñüz*: *baḳma-ñuz* II 147 (259. § bk.); c) ilgi eki: *-nuñ*, *-nüñ*: *kişi-nüñ* I 44 (182. § bk.), *a-nuñ* XXIV 7 (201. § bk.).

4. Üç garip yuvarlaklaşma: *sevmügün* I 8: **R**, (< *sevmegin*), *oturum* VIII 1: **A** (< *oturam*), *baḫşüş* II 26: **M 2131**.

2. Düzleşme

88. Ses gelişmesi bakımından metinlerimizde yuvarlak ünlü beklenirken yanlarındaki diş, diş oyuğu ve yakını sesler dolayısiyle düzleşen ünlülerde eski Anadolu türkçesine mahsus bir olaydır. Bunları da bir sıra içerisinde gözden geçirelim:

1. Sözlerde: a) *ç*'de: *çimen* XIX 8: **H 139** (< *çümen*; 86. § krş.), *ėçi* (< *eçü*), *içün* (< *üçün*, 81. § krş.), b) *n*'de: *ḳanı* (< *ḳanu*); *t*' de: *bit-* (< *büt-*).

2. Birden fazla heceli sözlerde düşen *-ġ*, *-g*'nin geriye bıraktığı dar yuvarlak ünlüde (70. § 3 bk.): a) *ç*'de: *giçi* (<**giçü*), *süçi* I 51: **M 2137**, **M 2139**, **M 2140**, I 52: **M 2139**, II 151, XXII 9, XXVIII 7: **H 328** (< *süçü*); b) *r*'de: *arı* (< *aru*), *ayrı* II 108: **Pet.**, II 110: **Pet.** (< *ayru*) *diri* (<**dirü*); c) *s*'de: *assı* (<**asu*, *-s-* çiftlenmesi için 55. § bk.), *ıssı* (<**ısu*), *-s-* çiftlenmesi için 55. § bk.); d) *ş*'de; *şaşı* (<**şaşu*<**saşıġ*); f) *t*'de: *ḳatı* (<**ḳatu*).

3. Çatı eklerinin bağlayıcı ünlülerinde: a) *n*'de *gör-i-n-*; b) *t*'de: *ḳurt-ı-l-*.

4. Dağınık olarak başka bağlayıcı ünlülerde: a) *ş*'de: *ök-i-ş* II 59: **M 2137**, *iş-i-m* XXIII 8 (86. § krş.) b) *z*'de: *bilür-i-z* II 47: **M 2131**, *göz-i-ñüzi* II 105: **VÇ** (87. § 3 krş.).

2. Dudaklaşma

89. Yuvarlak ünlülerin ünsüzlere tesir ederek onları dudaklaştırması metinlerimizde az olup şu örneklerle temsil edilmektedir: *givür-* (< *kirgür-*), *üvez* II 38: **M 2137**, *üveyz* II 38: **Pet.** (< *üyez*), *yaluvuz* IX 8: **A** (< *yaluġuz* < *yaluñuz*), *yėrüve* I 56: **M 2141** (< *yėrüge* < *yėrüñe*).

G. Ses telleri uyumu

90. Ses tellerinin titreyip titrememesi ile meydana gelen yumuşaklık veya sertlik uyumunun pek değişik belirişleri vardır. Bunlar yumuşak veya sert seslerin tesiri altında ünsüz yumuşamaları veya sertleşmeleri olup şöyle sıralanabilirler.

a. Geriden yakın yumuşama

91. Geriden yakın yumuşama ünlünün ünsüz üzerine tesiri ile meydana gelmekte olup şu seslerle ilgilidir:

1. *t-* > *d-*

92. İnce ses gruplarında *t-* > *d-* hemen hemen umumîdir. Kalın ses gruplarında ise, şu *t-*'ler yumuşamıştır: *dağı*, *daḫı*, *daḳı*, *dut-*. Pek

nadir iki yumuşama: *damla* II 11: **M 74, M 2131, M 2137, M 2144,** *davar* II 4: **M 2142** (40. § krş.).

2. *ḳ-* > *ġ-*

93. *ḳ-* > *ġ-* için tek nushaya dayanan yalnız bir örneğimiz vardır: *ġıl-* I 27: **M 2139** (38. § krş.).

3. *k-* > *g-*

94. Arap yazısının anlatmağa el verişli olmaması karşısında ince ses gruplarında *t-* > *d-*'nin hemen hemen umumî olması (92. § bk.) dolayısiyle metinlerimizde *g-* okunuşuna da büyük bir yer ayrılmıştır. (*k-* okunuşları için 39. § bk.)

b. İç seslerde yumuşama

95. İki yumuşak ses arasında kalan eski ve orta türkçenin bazı sert ünsüzleri yumuşamaktadır. Bunlar şu bölümler altında toplanabilir:

1. Söz içinde: *ada-* (< *ata-*), *dağı* I 61: **M 2140** (< *taḳı*), *ėmdi* (< *emti*), *gendü* (< *kentü*), *gündüz* (*küntüz*), *sağış* (< *saḳış*), *yarlığa-* (< *yarlıḳa-*).

2. Sonu *-ḳ* ile biten sözlerde ünlü ile başlayan bir ekle genişleyince: *ayruğ-ın* II 71: **M 2131, M 2144, Ü 1375,** II 95, *bardağ-a* II 93: **Pet., M 2131,** *ḳulağ-ına* II 123: **Pet., M 2131, M 2137, Ü 1375,** *sormağ-a* II 129, *uçmağ-uñ* I 36: **M 2136, M 2137, M 2139, M 2140, N 480,** *uçmağ-ı* I 4: **N 480,** II 154: **M 2131, M 2137,** II 155: **Pet., M 2131, M 2137,** *uçmağ-a* I 51: **M 74, M 2131, M 2137, M 2139, M 2140,** *yazuğ-uñ* II 71: **V, P, VÇ, M 74, M 2135, M 2143;** *-lıḳ, -lik, -luḳ, -lük:* *dōst-lığ-ın* II 4, *ḫōş-luğ-uñ*: I 35, *ḳul-lığ-ı* II 67: **Pet., VÇ,** *ḳul-luğ-ı* II 67, *sayru-lığ-ından* II 135, *yaş-lığ-ı* I 60.

3. *-ḳı, -ki* eki yumuşak ses ile temasta: *anda-ġı* I 38, *ḳan-ġı* I 1: **M 2131,** I 57: **M 2137, M 2141, N 480,** II 3: **P.**

4. *-t* ile biten sözlerde ünlü ile başlayan bir ekle genişleyince: *aydam* I 80, II 55, *ayd-asın* XXI 9, *ayd-a* II 126, IX 12, XXI 9, *ayduram* II 15, XII 7, XVI 8, XX 6, XXIII 1, XXIV 2, 9, *ayd-uñ* III 9, *işid-üñ* XXIV 9, *ögüd-i* II 48, *umud-a* III 5, *Yarad-an* I 79: **M 74.**

5. *-t* ile biten bir sözde ünlü ile başlayan bir ek veya söz takip etmediği halde: *işid* III 4: **H 328, M 76, M 2146.**

6. Yazı bize anlatamamakla birlikte bu yumuşama kıyasla (2. krş.) *-k'* de de kabul edilmiştir: *eteg-üm* I 26, *eteg-in* I 16, I 26: **M 2138, N 480,** II 53, II 148, *gürlig-ine* II 33, *gög-e* XVI 3, *görmeg-e* II 129, *nėtelig-ini* II 74, *ölmeg-i* I 32, *semeg-in* I 8. (Yumuşak ses yanında sert ünsüz bulunuşu için 96. § bk.)

96. İki yumuşak ses arasında bulunduğu halde bir kısım aslî sert ünsüzler ise, sertliklerini tutmaktadırlar. Bunları da bir sıra içerisinde gözden geçirelim:

1. Söz içinde: *altun, ata, baḳır, daḳı* I 69, *gösüñ* XIII 7, *gösin* XIX 5, *ḳaraḳulıḳ* I 70: **M 2137,** *otur-, saḳın-, uyḳu, yuḳu.*

2. Sonu *-ḳ* ile biten sözlerde ünlü ile başlayan bir ekle genişleyince: *ayruḳ-ın* II 71, *baḳ-an* II 119, *baḳ-a* IX 2, *baḳ-a-sın* IX 2: **H 139, M 76, M 2146 A,** *barda-ḳa* II 93, *çıḳ-ar* I 17, II 56, *çıḳ-a* II 107, *çoḳ-ı* II 120: **V, P, VÇ,** *ḳulaḳ-ına* II 123, *uçmaḳ-uñ* I 36, *uçmaḳ-ı* I 4, II 154, 155, 157, *uçmaḳ-a* I 51, II 149, II 71, *yıḳ-avuz* XVI 6, 7; *-lıḳ, -lik, -luḳ, -lük: ḳul-lıḳ-ı* II 67: **V, P,** *ḳul-luḳ-ı* II 67: **M 2142.**

3. *-ḳı, -ki* eki yumuşak ses yanında da: *ḳan-ḳı* I 1, 57, II 3.

4. *-t* ile biten sözlerde ünlü ile başlayan bir ekle genişleyince: *ögüt-i* II 48: **V, P, VÇ, M 2135, M 2142, M 2144,** *art-ur-, iltür-, art-uḳ, at-ar* VIII 2: **M 2146,** XIX 9, *dart-avuz* XVI 4, *dut-ar* XI 11, *dut-avam* VIII 3, *dut-avum* VIII 3: **A,** *dut-avuz* XVI 2, 3, *dut-a* II 106, VIII 2, XXV 3, *tut-a* II 106: **Pet., M 2131,** *dut-uñ* II 139, *ilt-e* I 16, II 66, *yat-ar* II 64: **VÇ,** *yat-ur* II 64, XXIV 3, *yat-ıçaḳ* II 62.

5. *-p* ile biten bir sözde ünlü ile başlayan ekle genişleyince: *yap-avuz* XVI 7.

6. Yazıdan anlaşılmamakla birlikte kısmen Türkiye türkçesindekilere kıyasla şu sözlerde yumuşak sesler arasında sert ünsüz kabul edilmiştir: *diken, dök-erem* I 77: **O, İ, R,** *dükeli, düket-* I 77: **N 480,** *ek-erse* I 40: **R, N 480,** *ek-en, iken, iki, öküş.*

c. Sertleşme

97. Sertleşme olayları şu katagorilere ayrılabilirler:

1. Aslında yumuşak iken hece sonunda olmak dolayısiyle sertleşme ve takip eden ünsüzü de sertleştirme: *gögüs* (< *kögüz*), *görinmes* II 75: **V, P, M 2135, M 2137, M 2143** (<-mez), *gösin* XIX: **H328** (< *közin*), *gösüñ* XIII 7: **H 139** (< *közüñ*), *göster-* (< *gözder-*), *iste-* (< *izde-*); tahmin üzerine: *eksil-* (< *egsü-*), *eksük.*

2. Uzak benzeşme ile: *köprü* (< *kövrüg*).

3. Metinlerimizin normal yazılışının (**98.** § bk.) aksine olarak sert ünsüzle biten sözlerden sonra ek başındaki yumuşak ünsüzün sertleşmesi: a) *-t-* geçmiş zaman ekinde: *aç-t-um* XII 3a, *at-t-ı-* XXVIII 7, *ayt-tum* XIII 7, XVII 2, 3, 7, *ayt-t-ı* XIII 8, XVII 2, 3, XXVIII 6, *bıç-t-ı* I 49: **IO, M 2138, M 2140, M 2141**, *biç-t-i* I 21: **O, IO,İ, R, M 74, M 2137, M 2138, M 2140, M 2141**, *bit-t-i* XXVIII 5, *dut-t-ı* XXVIII 1, 7, *düş-t-i* XXVIII 1, *düt-t-i* XXVIII 10, *ek-t-i* I 40: **O, M 2137, M 2139**, I 41: **N 480**, *ėt-t-i* I 51: **O, IO, İ, R, M 74, M 2138, M 2141, N 480**, XXVIII 11, *geç-t-i* I 51: **O, IO, İ, R, M 74, M 2138, M 2141**, XXIII 6, *geş-t-i* I 51: **N 480**, XXIII 6: **H 328**, *git-t-i* XXVIII 3, *iç-t-i* I 21: **O, IO, İ, R, M 74, M 2137, M 2138, M 2140, M 2141, N 480**, I 51: **O, IO, İ, R, M 74, M 2138, M 2141**, *iş-t-i* I 51: **N 480**, *it-t-i* XXVIII 2: **H 139**, *ḳap-t-uñ* IX 8, *ḳat-t-ı* XXVIII 8, *öp-t-i* XIII 8, *sat-t-ı* XXVIII 11, *yarat-t-ı* XXIV 5, *yat-t-uñ* IX 8, *yat-t-ı* XXVIII 1, *yit-t-i* XXVIII 2; b) *-ġan*, *-gen*'de: *Yarat-ḳan* I 79: **O, İ, R, N 480**; c) *-duḳ*, *-dük*'te: *yas-tuḳ*. (Yumuşamayan ek baş ünsüzleri için 96. § bk.)

98. Ancak metinlerimizde sert ünsüzle biten sözlerden sonra yumuşak ünsüzle başlayan ekler çoğunluktadır: a) *-da*, *-de* bulunma eki: *gök-de* II 32, (186. § bk.); b) *-dan*, *-den* ayrılma eki: *ıraḳ-dan* XIX 11 (187. § bk.); c) *-dur*, *-dür* 3. teklik bağ eki: *aç-dur* XIX 1 (274. § bk.); d) *-d-* gecmiş zaman eki: *ek-d-i* I 40; (258. § bk.) e) *-ġıl*, *-gil* 2. teklik emir: *ayt-ġıl* IX 8 ve buna kıyasla yazının anlatamadığı incelerde: *ėt-gil* XIX 1 (260. § bk.); *-ġan*, *-gen* fiilden isim yapma ekinde: *Yarat-ġan* I 79 (134. § bk.). (Sertleşen ek baş ünsüzleri için 97. § bk.)

D. Süreklilik uyumu

99. Takip eden ünlü veya sürekli ünsüz *d*, *t* önünde *-ç-* sesinin süreklileşerek *-ş-*'ye döndüğünü yazı bize şu hallerde anlatmaktadır: *nişe*, *nişün*, *geşti* I 51: **N 480**, XXIII 6: **H 328**, *işdüm* XII 2, *işti* I 51: **N 480**, XXII 9: **H 328**.

E. Geniz uyumu

100. Geriden uzak benzeşme olmak üzere metinlerimizde şu geniz ünsüzünde uyum görülebilmiştir: *miñ* XXVIII 5: **A.**

F. Tam benzeşme

101. Tam benzeşme için şu örnekler vardır:

1. Geriden uzak: *şaşı* (<*saşıġ*).

2. İleriden yakın ve tek ses oluş: *yapraḳ* <*yappırġaḳ* <*yapırġaḳ*; düşen hece için 76. § bk.), *-mısa*, *-mise* (<*-mıssa* < *-mış ise*) gerçeksizlik eki (263. § 4 bk.; orta hece düşmesi için 33. § bk.).

4. Ayrılışma

102. Ayrılışma için metinlerimizde şu örnek vardır: *ben-lü* I 68: **N 480.**

SÖZ YAPILIŞI

103. Bütün Türk lehçelerinde olduğu gibi, metinlerimizde de söz yapılışı fiil kök ve gövdelerinden üretilen fiil ve isimlerle isim kök ve gövdelerinden üretilen isim ve fiillerden ibarettir. Yine umumiyetle türkçede olduğu gibi, metinlerimizde de asıl zamirler ve sayı sözleri bu sayılan gruplar dışında kalırlar. Fakat bunlardan üretmeler yapılmaz. Aşağıda metinlerimizde görülen kök ve söz yapma ekleri ile asıl zamirler ve sayı sözleri, fonksionları da belirtilerek, ele alınmışlardır. Hemen söylenmelidir, ki buradaki ekler birinci derecede söz yapma ekleri olmakla birlikte bir kısmı ya tamamen veya kısmen işletme eki fonksionundadırlar. Gaye bütün şekilleri her türlü incelik ve kullanışları ile belirtmek olduğuna göre, bazen pek bilinen ve dolayısiyle lüzumsuz sayılabilecek hususlar da sırf sistem zoru ile gösterilmişlerdir. Bu maksat için pek değişik eserlere baş vurulmuş, fakat çok bilinen bu kaynaklara ayrıca hiç bir yerde işaret edilmemiştir. Sözlüğe girmiş örnekler için ayrıca tanık yeri gösterilmemiştir.

1. Fiilden üretmeler

104. Metinlerimizdeki fiil kökleri son seslerine göre sıralanmış olarak şunlardı: **ḳa-* (*ḳar*, *ḳay*), *sa-* (*saḳ-*, *san-*, *say-*, *saġıs*), *ya-* (*yaḳ-*, *yan-*, *yaḳşı*, *yaḫşı*), *dė-* (*dil*), *yė-*, **ḳı-* (**ḳıl-*), *sı-*, **di-* (*dik-*), *i-*, *ḳo-*, **to-* (*tol-*, *top*, *toy-*), **yo-* (*yoḳ*), *ö-* (*öz*: *gendüz*, *ögüt*), **gö-* (*göz*), **sö-* (*söz*), *yü-* (*yüz*), *aç-*, *bıç-*, *biç-* *geç-*, **giç-* (*giçi*), *iç-*, *ḳaç-*, *ḳuç-*, *saç-*, *uç-*, *deg-*, *dög-*, *düg-*, *ög-*, *aġ-*, *aġ-* (*aġır*), **baġ-* (*baġışla-*), *boġ-*, *doġ-*, **oġ-* (*oġul*), **aḳ-* (*aġuz*), *sıġ-*, *toġ-*, *yaġ-*, **yoġ-* (*yoġun*), *dök-*, *ek-*, *ök-* (*öküş*), *baḳ-*,

daḳ- (*daḳı, daġı, daḫı*), *ḳaḳ-*, *yıḳ-*, *al-*, **bel-* (*bellü*), *bil-*, *bol-* > *vol-* > *ol-*, *ol-* (*otur-* > *oltur-*), *bul-*, *çal-* (*çalış*), *del-* (*delim*), *gel-*, *gül-*, *il-* (*ile, birle, bile*), *ḳal-*, *ḳol-* (*ḳolay*), **ḳul-* (*ḳulaḳ*), *öl-*, *sal-*, **yal-* (*ya lan*), **yul-* (*yulduz, yuldurum*), *dam-* (*tamla, damla*), **gem-* (*gemiş-*) *um-* (*umut*), **sem-* (*semiz*), *bin-*, *yan-* (*yine*), *añ-*, **bıñ-* (*bıñar, buñar*) **süñ-* (*süñü*), *teñ-* (*teñiz, deñiz*), **yañ-* (*yañlış*), *ḳap-* **ḳap* (*ḳapu*), *öp-*, *tap-* (*tapu, tavar*), *yap-*, *ar-* (*ara*), *bür-* (*büri-*), *dir-* (*diri*), *dur-*, **ger-* (*gerek*), *gir-*, *gör-*, **ır-* (*ırmaḳ*), *ḳar-*, **ḳar-* (*ḳarış, karşu*), *ḳır-*, *sar-* (*sarp*), *sor-*, *sür-*, *ur-*, *var-*, *vėr-*, *yar-*, *yor-* (*yorı-*), *as-*, *kes-*, *ḳıs-*, **yas-* (*yastuḳ*), *biş-*, *eş-* (*eşek*), *şaş*, (< *saş-*: *şaşı*), *at-*, *bat-*, *bit-*, *dat-*, *dut-*, *düt-*, *ėt(d)-*, **et-* (*etek*), *git(d)-*, **göt-* (*götür-, götrü*), *it-* (*yit-*), *ḳat-*, *sat-*, *ut-* (*üt-*), *yat-*, **göv-* (*köprü*), *sav-*, *sev-*, **yav-* (*yavuz*), *ay-* (*ayıt-*), **ay-* (*ayır-*), **bay-* (*bayıḳ*), *göy-* (*göyne-*), *ḳay-*, **ḳay-* (*ḳayu*), **kay-* (*ḳayna-*), *oy-* (*oyna-*), *oy-* (*oyan-*), *diz-*, *gez-*, **göz-* (*göster-*), *yaz-* (*yazuḳ*).

Bu köklerden türkçenin karakterine uygun olarak belirli eklerle, yeni isim ve fiiller elde edilmiştir. Ancak, üstte de söylendiği gibi (103. §), bu eklerin bir kısmı söz yapma değil, işletme fonksionundadır.

A. Fiilden fiil yapılışı

105. Metinlerimizde de fiilden fiil yapan ekler iki başlık altında toplanırlar: a) fiilden yeni bir fiil elde eden veya, hiç değilse, onun gramer bakımından fonksionunda bir değişiklik meydana getirmeyen gövde veya söz yapma ekleri; b) fiilin manasında değil de, gramer fonsionunda değişikliğe sebep olan çatı ve dolayısiyle işletme ekleri.

a. Asıl fiilden fiil yapılışı

106. Asıl fiilden fiil yapan ekler sınırlı olup canlılıklarını, bir derece olsun, kaybetmişlerdir. Bu sebeple mana fonksionları açıkça anlaşılamamaktadır. Metinlerimiz zamanında kökleri de artık kullanılır olmaktan çıkmak yolunu tutmuşlardır. Bu ekler alfabe sırası ile şunlardır.

107. *-ı-*, *-i-*: *bür-i-*, *tad-ı-*, *yor-ı-*.

108. *-ḳ-*, *-k-*, *-ḫ-*: *çıḳ-* (< *taşı-ḳ-*), *yuḳu* (< *uḍu-ḳ-ġu*), *yaḳ-ş-ı*, *yaḫ-ş-ı*.

109. *-y-*: *ko-y-*, *sa-y-*, *to-y-*.

110. *-z-* > *-s-*: *gö-s-ter-*.

b. Çatı yapılışı

111. İkinci kategori fiilden fiil yapan ekler çok çeşitli olup fiilin çatısını bildirirler. Bunlar şu şekilde sıralanabilirler:

112. Yapılma şu eklerle temsil edilir:

1. *-l-*: *aç-ı-l-*, *as-ı-l-*, *ayr-ı-l-*, *eksi-l-*, *kes-i-l-*, *ḳar-ı-l-*, *ḳat-ı-l-*, *ḳurt-ı-l-*, *yañ-l-ış*. Kalıplaşmış kullanılışlar: *ḳı-l-*, *to-l-*

2. *-n-*: *gör-i-n-*.

113. Dönüşlülük: *-n-*: *oya-n-*, *sıġ-ı-n-*, *saḳ-ı-n*, *say-ı-n-*, *sev-i-n-* Az çok kalıplaşmış: *ina-n-*, *sa-n-*, *ya-n-*.

114. Karşılıklılık: *-ş-*. Bir yere ulaşma: *berki-ş-*. Gayret: *gem-i-ş-*. Kalıplaşmış: *ḳar-ş-u*, *yaḳ-ş-ı*, *yaḫ-ş-ı*.

115. Yaptırma şu eklerle temsil edilir:

1. *-ar-*, *er-*. Sebep olmayı bildirir: *çıḳ-ar-*, *gid-er-*.

2. *-r-*. Az çok kalıplaşmış: *ay-ı-r-* (*ay-r-uḳ*).

3. *-t-*. Sebep olma: *böyle-t(d)-*, *düke-t-*, *il(e)-t-*, *yara-t(d)-*. Kalıplaşmış: *ay-ı-t-*, *yul-t-uz*.

4. *-tar-*, *-ter-*. Sebep olma: *göstер-*.

5. *-tur-*, *-tür-*, *-dur-*, *-dür-*. Sebep olma: *bil-dür-*, *bul-dur-*, *ge-tür-* (< *kel-tür-*), *tol-dur-*. Kalıplaşmıs: *o-tur-* (< *ol-tur-*), *yul-dur-um*.

6. *-ur-*, *-ür-*. Sebep olma: *art-ur*, *buyur-dur-*, *deg-ür-*, *geç-ür-*, *gir-ü-r-*, *giv-ür-* (< *kir-gür-*), *göt-ür-*, *iç-ür-*. Kalıplaşmış: *göt-r-ü*.

B. Fiilden isim yapılışı

116. Fiilden isim yapan ekler de ikiye ayrılırlar: a) fiilden sadece isim yapanlar, b) fiilden isim yaptıkları kadar çekimli fiil de yapan, dolayısiyle aynı zamanda işletme eki olanlar.

a. Asıl fiilden isim yapılışı

117. Asıl fiilden isim yapan ekler mümkün oldukça mana incelikleri de belirtilmek üzere aşağıya sıralanmıştır.

118. *-O*; *-u*, *-ü*; *-ı*, *-i* (< *-ġ*, *-g*; *-ıġ*, *-ig*; *uġ*, *-üg*: birden fazla hecelilerde düşen *-ġ*, *-g* önünde geniş ve dar ünlü ile meydana gelen şe-

kil, 70. § bk.). Fiille bildirilen mananın sonucunu anlatır: *ayruḳsı, damla, tamla, yayla; aru, ayru, bellü, benlü, bilü, datlu. tatlu, dir(ü)lük, köprü, ḳapu, ölü, sayru, süçü, tapu; arı, assı, ayrı, diri, dizi, giçi, ıssı, ḳatı, süçi, şaşı, yar(ı)lan-.*

119. *-a, -e* (< *ġa, -ge*). Vasıf bildirir: *ḳıs-a.*

120. *-aḳ, -ek* (< *ġaḳ, -gek*). Şu örnekler vardır: *eş-ek, ger-ek, ḳul-aḳ, yapra-ḳ* (< *yalpırġaḳ*).

121. *-ay, -ey.* Vasıf bildirir: *ḳol-ay.*

122. *-ç. ḳılı-ç.*

123. *-ḳ, -k, -ḫ; -uḳ, -ük, uḫ, üḫ* (ünlü ile biten fiillerde doğrudan doğruya ek getirildiği halde ünsüz ile bitenlerde bağlayıcı durumunda olan ünlü yuvarlaktır). Fiilin bildirdiği işten meydana gelen şeyi anlatır: *barda-ḳ, buda-ḳ, buda-ḫ, çana-ḳ, eksü-k, ete-k, ıra-ḳ, ıra-ḫ, topra-ḳ, yo-ḳ, yo-ḫ; aç-u-ḳ, art-u-ḳ, ayr-u-ḳ, buyr-u-ḳ, esr-ü-k, oyan-u-ḳ, yaz-u-ḳ.* Bir örnekte bağlayıcı ünlü düzdür: *bay-ı-ḳ.* Yine bi örnekte bağlayıcı ünlü erimiştir: *gör-k-lü.* Bunlardan başka bazı nushalarda *-ḳ* yumuşamıştır: *buda-ġ* I 37: **O, M 2137**, XXIII 6.

124. *-ġut, -güt.* Mücerret kavram bildirir: *ö-güt.*

125. *-l.* Müşahhas kavram bildirir: *di-l, düke-l-i, oġ-u-l, yoḳsu-l, yoḫ-su-l.*

126. *-m.* Mücerret ve müşahhas kavram bildirir: *del-i-m, öl-ü-m, yuldur-u-m.*

127. *-ma, -me.* Şu örneği vardır: *deg-me.*

128. *-maç, -meç.* Yemek bildiren şu örneğe sahibiz: *bazla-maç.*

129. *-maḳ, -mek, -maḫ, -meḫ.* Mücerret kavram bildirir: *baḳ-maḳ, bil-mek, biş-mek, bul-maḳ, çıḳ-maḳ, öl-mek, gemiş-mek, gider-mek, gider-meḫ, gör-meḫ, iç-mek, iç-meḫ, uç-maḳ, ol-maḳ, sev-mek, sor-maḳ, sor-maḫ, tat-maḳ, tadı-maḳ, yat-maḳ, ye-mek.* Bir de müşahhas kavram bildiren: *ır-maḳ.*

130. *-mur, -mür.* Şu örnek vardır: *yaġ-mur.*

131. *-n.* Fiilden elde edilen nesneyi bildirir: *çime-n, düg-ü-n, düt-ü-n, göy-(ü-)n-e-, ḳay-(ı-)n-a- ,oy-(u-)n-a-, yaḳ-ı-n, yoġ-u-n.*

132. *-ñ.* Yalnız şu sözde: *yal-u-ñ-u-z.*

133. *-ş.* Mücerret ve müşahhas kavram bildirir: *baġ-ı-ş-la-, ça-l-ı-ş, güne-ş, ḳar-ı-ş, ök-ü-ş, sava-ş, yañl-ı-ş, saġ-ı-ş.*

134. *-t.* Fiilden elde edilen nesneyi bildirir: *um-u-t.*

135. *-an, -en, -ġan, -gen.* Devamlı olarak bir işi yapanı veya yapılan nesneyi bildirir: *dik-en, Yarat-ġan, yal-an.*

136. *-u, -ü,* (< *-ġu, -gü*). Mücerret kavram veya alet bildirir: *ḳay-u, ḳorḳ-u, ḳorḫ-u, uyḳ-u, yuḳ-u, süñ-ü.*

137. *-y.* Şu örnek vardır: *ḳa-y.*

138. *-z.* Şu kullanılışlar vardır: *aġ-u-z, beñ-(i-)z-e-, deñ-i-z, geñe-z gö-z, ö-z (gendüz* < *gendü öz), sem-i-z, sö-z, yaluñu-z, yav-u-z.*

b. Fiilden isim-fiil yapılışı

139. Fiilden isim kadar çekimli fiil de yapan isim-fiil ekleri metinlerimizde bazen isim, bazen de fiil olarak belirdikleri gibi, aynı ek hem isim, hem de fiil olarak görülebilir. Fiil kullanılışlarında zaman manası daha açıktır. Kişi alâmetleri kişi zamirleri veya onlardan bozulmuş eklerdir. 3. çokluk *-lar, -ler* ile anlatılır. 3. teklikte kişi alâmeti çok defa bulunmaz.

140. Geçmiş zaman manası veren ekler.

1. *-an, -en.* Metinlerimizde yalnız isim olarak görülür: *baḳ-an' dut-an, ėd-en, ek-en, ekme-y-en, gel-en, gör-en, ḳal-an, sev-en, tol-an, ur-an, vėr-en, Yarad-an.*

2. *-duḳ, -dük, -duḫ, düḫ.* a) İsim kullanılışı: *yas-tuḳ; bil-düg-ümi* II 98, 100, *bul-duġ-umı* II 98, *dė-düg-üm* II 131; b) Çekimli fiil olarak yalnız 1. çoklukta: *ıssı al-duḫ, al-duḳ* XXIII 7, *bul-duḳ, bul-duḫ* I 80, *susa-duḳ-sa* II 93: **M 2131.**

3. *-mış, -miş.* a) İsim kullanılışı: *yė-miş;* b) *-dur, -dür* (274. § bk.) ve *i-* yardımcı fiili (263. § bk.) ile çekimli fiile yaklaşan kullanılışlar: *berki-miş-dür eyle, kim taġda ḳaya* II 121: **M 2131**, *bini gör-miş-dür ol* II 136, *cānını Ḥaḳ nūrına ḳar-mış-dur* I 14, *bini sor-mış-dur ol* II 136, *iste anı, ki yolı var-mış-dur* I 14; *Türk dilin bilür-mise-ydüm ben* I 78 (*-mise* için 263. § 4 bk.).

141. Geniş zaman manası veren ekler:

1. *-r-.* a) İsim kullanılışı için bir örneğimiz vardır: *ḳa-r;* b) *i-* yardımcı fiili ile çekimli fiile yaklaşan kullanılışlar: *anları, kim Hūd dile-r-di* II 42; *ol ne dė-r-se* II 125, *ḫalḳ aña dė-r-ler-se* II 122, *sır dile-r-señ* II 54, aynı fiil: II 81, 82, *ne, kim iste-r iseñ* I 31, aynı fiil: III

2, *göñlüñ dile-r ise* I 54, aynı fiil: I 63: **N 480**, *ḳanda dile-r-se* II 62, *körler oḳı-r-sa* II 2; c) çekimli fiil olarak: *aġla-r-vam* VIII 5, *Teñri dė-r* I 65: **M 2131**, **M 2139**, *dile-r-ven bir çanaḳ* XIX 2, aynı fiil II 104: **Pet.**, **M 2131**, *ben sizüñçün gey dile-r-vem* II 104, aynı fiil: XI 10, *dile-r-em, kim göreler ḳamu anı* II 99, aynı fiil: II 102, VIII 4, XIII 7, *anı dile-r-üm* XVII 5, aynı fiil VIII 4: **H 139**, **M 76**, **M 2146 A**, *ne kim dile-r siz siz* I 80, aynı fiil: II 153, III 11, *ger dile-r sen sen* XVIII 13, aynı fiil: XXV 6, *dile-r-sin* XVIII 13: **H 139**, XXV 6: **H 139**, **A**, *bunı dile-r* III 7, aynı fiil: IX 8, 12, XIII 7, XX 5, *diri eyle-r ölüyi* II 89, aynı fiil: XXII 9, *gün u gėçe göyne-r-vem* III 5, *göyne-r-em* III 5: **M 76**, **M 2146**, *ıñla-r-vam* VIII 5, *ıñla-r-um* VIII 5: **M 2146**, *delü gibi ırla-r-vam* III 6, *sini ben cāndan iste-r-vem* XI 10, *ne iste-r siz* XII 7, *dirligin iste-r* I 1, aynı fiil: II 85, 155: **M 2137**, XII 5, *dükeli anda yaylayup ḳışla-r* I 38, *budaḳda oyna-r-lar* I 37, *sözin söyle-r-vem* III 5, *söyle-r-em* III 5: **M 2146**, *sözin söyle-r* XII 5, *yėmiş u yapraḳ anda söyle-r-ler* I 37, *eger gevde uyu-r* II 64: **M 2131**.

2. *-ar, -er*. a) İsim kullanılışı: *bıñ-ar, buñ-ar, tav-ar, dav-ar*; b) *i-* yardımcı fiili ile çekimli fiile yaklaşan kullanılışlar: *cānum yolın aç-ar idüñ* XII 4, *geç-er idüñ* XII 4, *ʿāşıḳları seç-er idüñ* XII 4; *şeyḫ aç-ar ise* VI 8, *gözüñüzi Teñri aç-ar-sa* II 105, *gey göz ile baḳ-ar-sa* III 12, *bu ikiden kim çıḳ-ar-sa* II 56, aynı fiil: XVI 1, *kim ek-er-se* I 40: **R**, **N 480**, *yolumuza kim gir-er-se* XVI 1, *kim anı binden seç-er-se* II 140, *kim Veledi sev-er-se* III 12; *ḳarañu ėle gir-er-ken* XVI 6; c) çekimli fiil olarak: *siz andan . . aç-ar siz* XXIV 3, *yol aç-ar* II 89, *dök-er-em* I 77: **O**, **İ**, **R**, *bini ne kem dut-ar sen sen* XI 11, *ol kişi, ki ẓikr ėd-er* I 39, aynı fiil: II 23, 61, 90, XX 6, XXIV 7, *dünyānuñ dirligi geç-er* I 6, *ne, kim anlardan gel-er* II 51: **Ü 1375**, *damda nişe gez-er sen* IX 10, *gez-er-sin* IX 10: **M 76**, *gez-ersiñ* IX 10: **M 2146**, *ḳanda gid-er* II 61, *süçü iç-er-em* VIII 3: **M 76**, **M 2146**, *ḳanda dilerse, yėr, iç-er* II 62, *ne maʿnīdür, ki ḳaç-ar sen* XI 10, *ḳaç-ar siz dört yaña* II 104, *uslular andan ḳaç-ar* II 7, *nūr saç-ar* II 87, *dükelini sev-er-ven* II 102: **M 2131**, *sizi sev-er-em* II 103, aynı fiil: II 103, VIII 4, *anı sev-er-üm* XVII 5, aynı fiil: VIII 4: **A**, *sini sev-er* XII 5, aynı fiil: II 112, *ḥarf içinde bu ḳadar maʿnī sıġ-ar* II 22, *güneş gibi yüzüñ toġ-ar* XII 5, *siz andan . . toy-ar siz* XXIV 3, *ḳuş olup uç-ar* I 39, aynı fiil: II 62, *eger gevde yat-ar* II 64: **VÇ**.

3. *-ur, -ür*. a) *-i* yardımcı fiili ile çekimli fiile yaklaşan kullanışlar: *dürlü dürlü gel-ür idi anlara* II 36, *cānları ol-ur idi andan ḳara* II 35, aynı fiil: II 39, *ümmeti ilt-ür-di süd andan eve* II 40, *ḳan ol-ur-d-ı arı su kāfirlere* II 35, *durmadın Teñri yolın ur-ur-dı* I 49; *Türk dilin bil-ür-miseydüm ben* I 78 (*-mise* için 263. § 4 bk.); *ne, kim ol ayd-ur-sa* II 145, *ʿālem sini bil-ür-se* VIII 6, *ileyümüze dur-ur-sa* XVI 4, *az gel-ür-se* I 25, *yolumuza kim gir-ür-se* XVI 1: **H 328**, **A**, *kim biri iki gör-ür-se* II 111: **Pet.**, **M 2137**, aynı fiil: VIII 6, *cān ol-ur-sa kişide* II 18, aynı fiil: II 62: **V**, **P**, II 114 XXV 3, *yolumuzı kim ur-ur-sa* XVI 4, *anda var-ur-sa bundan* III 7, *yolumuzı kim vur-ur-sa* XVI 4: **H 328**, *kim ecelsüz öl-ür-se* I 4: **R**, **N 480**, aynı fiil: I 5; *cān vėr-ür-ken* II 65, aynı fiil: XVI 8; b) çekimli fiil olarak: *uçmaḳı bu cihānda naḳd al-ur* I 4: **R**, **N 480**, aynı fiil: II 6, XIX 10, *ben bulara ayd-ur-am* II 15, *Teñri ayd-ur* I 54, aynı fiil: I 39: **O**, XII 7, XVI 8, XX 6, XXIII 1, XXIV 2, 9, *Ādem anı bil-ür-üz biz* II 47, *her bir kişi baḫşīş bul-ur* II 26, aynı fiil: II 56, *dükelini bil-ür* II 76: **Ü 1375**, aynı fiil: II 78, 91, *Teñri bil-ür* XIII 7, *gündüz bul-ur siz* XXIV 8, *ḳamusını bul-ur* II 91, *ne çıḳar-ur sen* IX 4, *ol degür-ür uruzı* II 25, *dur-ur-vam* VIII 5, *şehrī, kim sen dur-ur-sın* I 63: **N 480**, *ne dur-ur siz* XXIV 1, aynı fiil: XXIV 3, *cānuñ andan diri dur-ur* I 68, aynı fiil: II 7, 20, 116, 118, 119, 124, 153, XVI 5, *Teñriden bil ne, kim anlardan gel-ür* II 51, *anı, kim ben gör-ür-vem* XXV 1, *anı, kim ben gör-ür-üm* XXV 1: **M 2145** *eyle, ki gör-ür siz güni* II 105, aynı fiil: XXIV 2, 4: **A**, *gėrü gör-ür gendüzi* II 15, aynı fiil: II 16, 76 77, 111, 119, III 7, XVI 8, *gevde görin-ür* II 74, aynı fiil: II 118, *ʿacāʾibe ḳal-ur-van* XXVIII 8, *ol ḳal-ur* I 4: **R**, **N 480**, II 8, 14, 51, 72, 115, *tamla deñize ḳarıl-ur* II 12, *nişün esrük ol-ur sen* XXVIII 7, *ol-ur-sın* XXVIII 7: **H 139**, **H 328**, **M 76**, **A**, *nėçe dürlü ol-ur siz* XXIV 7, *mālı sözler ol-ur* II 6, aynı fiil: II 8, 12, 26, 56, 63, 64, 72, 78, 114, 116, 153, VI 2, XXII 9: **H 328**, XXIV 6, XXVIII 3, *otur-ur-vam* VIII 5, *kim ög-ür siz* XXIV 9, *ḳoġıl anı, kim öl-ür* II 8, aynı fiil: II 115, *ol, kim bunuñlā sevi-n-ür* III 7, *bu sözler cān tur-ur* II 7: **Pet.**, **M 2131**, *nefsüñüz, kim yol ur-ur* II 149, aynı fiil: XVI 5, *elden var-ur-am bir gün* VIII 1: **M 2146**, *ḳanda var-ur siz* XXIV 5, *yüzi nūrından ḳarañulıḳ var-ur* II 88, aynı fiil: XXIV 8, *mālını vėr-ür* II 6, aynı fiil: II 16, 88, 90, 110, *ḳulaḳlar nevol-ur* II 56: **Ü 1375**, *yalvar-ur-van Teñriye ben dün u gün* II 101, *yalvar-ur-vam* II 101: **Pet.**, **M 2131**, **M 2137**, *bu gėçe ne yat-ur siz* XXIV 1, aynı fiil: XXIV 3, *eger gevde yat-ur* II 64.

4. *-ır, -ir*. a) İsim olarak: *aġ-ır*; b) çekimli fiil olarak: *otur-ır-um* VIII 5: **M 2146**.

5. *-maz, -mez* (bundan önceki eklerin, 1—4, olumsuzu). a) İsim

kullanılışı: *öl-mez* I 7: **M 2139**; b) *i-* yardımcı fiili ile çekimli fiile yaklaşan kullanılışlar: *gey göz ile baḳ-maz-sa* III 12: **H 328, A**, *kim veledden ḳorḳ-maz-sa* III 12: **H 328 A**; c) çekimli fiil kullanılışları: *ḳapusı açıl-maz* XVII 9, *bu sırı añla-maz-am* II 132, *paşadur, baḳ-maz* XVII 6, *kimseye hiç beñze-mez* II 86, *maḳṣūduñ nedür bu sözden, bil-mez-em* II 132, *ger bula-maz siz cānı* III 8, *cānı dart-maz* XVII 1, *ger sen dile-mez sen* IX 10, *dile-mez-sin* IX 10: **M 76**, *dile-mez-siñ* IX 10: **M 2146**, *siz baña gey dile-mez siz* II 104, *göñli dile-mez* XVII 1, *ḳatumda dur-maz* XVII 7, *ol, kim ek-mez* I41, *ol, kim ėt-mez bunı* I 9, *tamla, kim deñize turup gel-mez* I 59, *aytıı: 'gerek-mez'* XVII 2, *ol yüzi kimse gör-mez* II 15, aynı fiil: XVI 2, XVII 4, *ger göre-mez siz anı* III 8, aynı fiil: XXIV 6, *cān görin-mez* II 75, *dünyānuñ dirligi geçer, ḳal-maz* I 6, aynı fiil: II 12, *ḳayna-maz ḥōş bıñar gibi ṣıdḳı* I 44, *ḳayna-maz-dnr* I 44: **R, M 74, M 2128, M 2141, N 480**, *yine ol ḳo-maz* XVII 8, *'ışḳdan deñiz ol-maz* I 59, aynı fiil: XVII 3, *ol öl-mez* I 5, *biñi bire sa-maz* II 86, *say-maz* II 86: **V, Ü 1375**, *sev-mez Teñri yoġunı* V 3, aynı fiil: XVII 5, *dile sıġ-maz anuñ sözi* I 77, aynı fiil: II 56, *cānı tart-maz* XVII 1: **A**.

2. İsimden üretmeler

142. Metinlerimizde isim kökleri son seslerine göre sıralanmış olarak şunlardır: *ya*, **ge* (*gerü*), *a* (< *ı*, *aġaç*), *aç*, **aç* (*açı-*), *çaç*, *güç iç*, *ḳaç*, *uç* (*içün*), *ad*, *bud* (*budaḳ*), *od*, *süd* (*süçü, süçi*), *beg*, *eg* (*eksü-*, (< *egsü-*), **gög* (*gögüs*), *teg* (*degül, nėte*), *yėg*, **aġ* (< *ıġ*, *aġla-* < *ıġla-*). *daġ*, *taġ*, *dek*, *tek*, *gök*, *dük* (*dükeli*), *kök*, *çaḳ* (*çaġır-*), *çoḳ*, *oḳ*, *yoḳ* (*yoḳaru*), *bal*, *bol*, *ėl*, *göl*, *il* (*ilerü, iley*), *ḳıl* (*ḳılıç*), *ḳol*, *ḳul*, *ul* (*ulu* <* *ul-luġ*), **yal* (*yaluñuz*), *yėl*, *yıl*, *yol*, *çim* (*çimen, çemen*), *dam*, *tam*, *ėm* (*am*: *ėmdi, şimdi*), *çan* (*çanaḳ*), *dün*, *gün* (*güneş*), **in* (*inan-*), *ḳan*, *un*, *yan*, *añ* (*añsuz*), *beñ* (*beñze-*), *geñ* (*geñez*), *ıñ* (*ıñla-*), *gip* (gibi), *bar* (*barça*), *var*, *dür* (*dürlü*), *er* (*ėrkek, eren*), *gür*, *ır* (*ırla-*), **ır* (*ıraḳ*), *ḳur* (*ḳurı-*), *yar* (*yarın*), *yar* (*yarlıḳa-*), **yar* (*yarat-*), *yėr*, *es* (*esrük*), *as*, *us*, *baş*, *daş*, *ḳaş*, *ḳış* (*ḳışla-*), *ḳuş*, *taş*, *taş* (*çıḳ-* < *taşıḳ-*), *kiş*, *yaş*, *at*, *ėt*, *it*, *ḳat*, *ḳut*, *Tat* (*tatça*), *su* (*susa-*), *ev*, *ay*, *bay*, *boy*, *çay*, **say* (*sayru*), *söy* (*söyle-*), *ey* (*eyü* < *eḍgü*, *eyle-* < *eḍle-*, *gey*, *uy* (*uyḳu*, *yuḳu*), *yay*, *yay* (*yayla*, *yayla-*), *az*, *baz* (*bazlamaç*), *gez*, *giz* (*gizle-*), *iz* (*iste-* < *izde-*), *ḳız*, *uz* (*uzun*), *üz* (*üzere*), *yaz*, *yüz*.

Bu köklerden de belirli eklerle yeni isim ve fiiller elde edilmiştir.

A. İsimden isim yapılışı

143. Metinlerimizde isimden isim yapan ekler aşağıya sıralanmıştır.

144. *-an, -en.* Mana fonksionu seçilemeyen şu örnek vardır: *er-en.*

145. *-daş, -deş.* Eşlik bildiren şu örnek vardır: *ḳarın-daş.*

146. *-dı, -di.* Manası bir derece solmuş zaman zarfı bildiren şu kullanılışlar vardır: *ėm-di, şim-di.*

147. *-lıḳ, -lik,-luḳ, -lük.* Mücerret kavram bildirir: *aydın-lıḳ, dirlik, dir-lük, dōst-lıḳ, ey-lik, ey-lük, gür-lik, ḥōş-luḳ, ḳarañu-lıḳ, ḳarañu-luḳ, ḳarañ-luḳ, ḳaraḳu-lıḳ, ḳul-lıḳ, ḳul-luḳ, nėte-lik, sayru-lıḳ, yaşlıḳ, yavuz-lıḳ.*

148. *-ġaç, -geç.* Bir örnek vardır: *a-ġaç.*

149. *-ḳaḳ, -kek.* Bir örnek vardır: *ėr-kek.*

150. *-lu, -lü.* Sahip olanı bildirir: *baḫt-lu, cān-lu* (*cān-lı*), *dat-lu, tat-lu, dür-lü, görk-lü, göz-lü, güneh-lü, ḳorḳu-lu, ḳorḫu-lu, ḳut-lu, nūr-lu, ulu* (< **u-lu*), *us-lu, yazuḳ-lu.* Bir de eskimiş: *yar-lı-ġa-* (< *yar-lıġ*).

151. *-raḳ, -rek.* Bir örnek vardır: *yėg-rek:*

152. *-suz, -süz.* İsmin bildirdiği şeyden mahrum oluşu anlatır: *aġuz-suz, añ-suz, baş-suz, cān-suz, demür-süz, ecel-süz, eksük-süz, el-süz, göz-süz, 'ışḳ-suz, ḳanat-suz, ölüm-süz, saġış-suz, sen-süz, sin-süz, su-suz, taş-suz, us-suz.* (kök ünlüsünün değişmesi için 71. § bk.).

153. *-u, -ü* (< *-ġu, -gü*). Bir örnek vardır: *ey-ü.*

154. *-n.* Bir örneğimiz vardır: *boy-u-n.*

155. *-s* (< *-z*). Bir örneğimiz vardır: *gög-ü-s.*

156. *-z. yıld-u-z* (*ıld-ı-z*), *yü-z.*

B. İsimden fiil yapılışı

157. Metinlerimizde isimden fiil yapan ekler aşağıya sıralanmıştır. Bunların mana farkları seçilememektedir.

158. *-a-, -e-: -ad-a-, bard-a-ḳ, beñz-e-, bud-a-ḳ, çan-a-ḳ, dil-e-, dük-e-li, dük-e-t-, et-e-k, geñ-e-z, göyn-e-, gün-e-ş, ır-a-ḳ, ır-a-ḫ, il-(e-)t-, il-e-y, in-a-n-, ḳayn-a-, oyn-a-, yar-a-t-.*

159. *-a-, -e-*(< *-ġa-,-ge-*): *çim-e-n, ger-e-k, ḳul-a-ḳ, yarlıġ-a-.*

160. *-da-, -de-, -ta-, -te-: ad-da-, is-te-.*

161. *-ı-, -i-, -u-, -ü-: beñ-(i-)ze-, berk-i-ş-, çıḳ-* (< *taş-ı-ḳ*), *ḳıl-ı-ç, ḳur-ı-, oyan-* (< *oḍ-u-n-*), *uy-u-, yal-u-ñuz.*

162. *-la-, -le-*: *ağ-la-, ançı-la-yın, añ-la-, bağış-la-, baz-la-maç bek-le-, dam-la, tam-la, ey-le-, giz-le-, göz-le-, ıñ-la-, ır-la-, ḳış-la-, söy-le-, yar-la-, yay-la-, yay-la* (< *yay-la-ġ*).

163. *-r-*: *çağ-ı-r-, es-r-ük, say-r-u.*

164. *-ra-*: *top-ra-ḳ.*

165. *-sa-, -se-*: *su-sa-.*

166. *-sı-, -si-, -su-, -sü-*: *ayruḳ-sı, ek-si-l-, ek-sü-k, süçi, süçü* (< *süt-si-g*), *yoḳ-su-l, yoḫ-su-l.*

3. Açıklanmayan fiil ve isimler

167. Etimologyaları yapılamayan, yani tek heceye indirilemeyen fiil ve isimler şunlardır: *arı-* (*aru, arı*), *art-, bıraḳ-, buyur-, dart-, tart-, dırt, ısı-* (*ıssı*), *işit(d)-, *kirt-* (*girtü*), *ḳorḳ-, *ḳurt-* (*ḳurtıl-*), **sava-* (*savaş*), *unıt-, unut-, *yalpır-* (*yapraḳ* < *yapırġaḳ* < *yalpırġaḳ*), *yalvar-; altun, amaç. ata, aydın, baḳır, balıḳ, bart* (*bardaḳ*), *berk, bigi, çayır, dede, delü, demür, deve, dişi, ėçi, el* (< *elig*), *eyle, gemi, gendü, göden, göñül, gündüz, i* (< *iḍi, issi*), *ini, kişi, ḳaçan, ḳanı* (*ḳanda, ḳandan, ḳanḳı, ḳanġı*), *ḳara* (*ḳarañu*), *ḳarın, ḳaya, ḳayır, ḳulaç, ḳulavuz, oġrı, Teñri, Türk* (türkçe), *üyez, üvez* (*üveyz*), *yürek.*

4. Katışık sözler

168. Metinlerimizde görülen katışık sözler şunlardır: *böyle* (< *bu eyle*), *degül* (< *taġ ol*), *gendüz* (< *kentü öz*), *nėt-* (< *nėt-*), *nėte* (< *ne teg*), *nese* (*ne ise*), *nesne, nesene,* (< *ne ise ne*), *niçün* (< *ne içün*), *nişe* (< *ne işe*), *nol-* (< *ne ol-*), *şimdi* (< *şu ėmdi*).

5. Asıl zamirler

169. Metinlerimizde görülen asıl zamirler altta gösterilmiştir. Bunlardan üretmeler yok gibidir. Nadiren isimden isim yapma ekleri ile genişletilmişlerdir: *ben, biz, sen, siz, ol(o), bu, şu, kim, ne.* (Çekimleri ve üretmeleri için 199. v.dd. §§ bk.)

6. Asıl sayı sözleri

170. Metinlerimizdeki asıl sayı sözleri de şunlardır; *bir, iki, ike, üç, dört, on, biñ, miñ.*

171. Bu sayı sözlerinden üretmeler olarak bir sıra sayı sözü: *iki-nçi* ve *-la, -le* (190. § bk.) ile genişletilmiş: *birle, bile* (251. § bk.) sözü vardır.

7. Alınma sözler

172. Gerek uzak Doğu medeniyeti dillerinden girmiş, gerekse yeni medeniyet çevresinde alınmış olup yazılışları kadar yaygınlıkları dolayısiyle metinlerimizde benimsendikleri kabul edilebilecek alınma sözler şunlardır: *ḳamu, tamu, uçmaḳ, uçmaḫ; bismil, Çelep, çelebī, gāvur, gevde, gögde, gülef, kör, köy, paşa, şar, uruz, yavu.*

8. Yabancı sözler

173. Türkçe metin içerisinde geçen ve yazılışları aslî dildeki yazılışlarına uyduğu gibi metinlerimiz kadar öteki eski Anadolu türkçesi metinlerinde de sık görülmedikleri için yabancı olarak kabul edilen söz malzemesinin daha çoğu arapçadır. Farsçalar bunlara nazaran daha azdır: *ʿacāʿib, Ādem, ʿadl, aḫı* (< *aḫī*), *ʿāḳıbet, ʿālem, ʿamā, ʿaṣā, ʿāṣī, ʿāşıḳ, ʿaẓīm, bāḳī, bārī, belā, belki, cehd, cürʿā, cümle, dāʾim, dāʾimā, devā, devlet, dīn, dükkān, dünyā, ebed, ecel, ejdehā, esrār, evliyā, fānī, farḳ, fehm, fidā, Firʿavn, Furāt, ġanī, ġarḳ, ġayru, ḥadīs, Ḥaḳ, ḥāl, ḥalāyıḳ, ḥālıḳ, ḥalḳ, Ḫalīl, ḥamīr, ḥarf, ḥāş, ḥāşā, Ḫay, ḥayrān, ḥāżır, Ḫıżr, ḥilʿat, ḥisāb, Hūd, ḥūrī, ḥükm, ʿışḳ, İbrāhīm, ʿilm, īmān, ʿĪsī, isim, ʿivaż, kāfir, kerāmet, Kerīm, kīmyā, küfr, küllī, ḳābir, ḳadar, ḳahr, ḳanāʿat, ḳıyāmet, ḳudret, Ḳurʾān, ḳuṭb, laḥża, laʿīn, lāyıḳ, luṭf, maḳṣūd, māl, maʿnī, meded, Mevlānā, muʿcize, mūm, Mūsī, Muṣṭafā, münkir, Müsülmān, naḳd, namāz, nefs, Nemrūd, niʿmet, niyāz, Nūḥ, nūr, ʿöd, ʿömr, Raḥmān, raḥmet, ṣāfī, sāḳī, Ṣāliḥ, ṣıdḳ, sır, sulṭān, ṣūret, ṣūretā, şerbet, şehrī, şeyḫ, şeyṭān, ṭāhir, ṭahūr, tamām, tenūr, ṭūfān, ümmet, vaḳt, Veled, velī, vuṣlat, yaḳīn, ẕikr; ay, bāġ, baḫşīş, baḫt, bāzār, bihişt, cān, cihān, cüft, çūn, dem, derd, dōst, düşmen, eger, ger, gerçi, gevher, güher, gül, güneh, ḫāç, hem, hemīşe, her, hergiz, hīç, ḫīra, ḫōş, ḫūr, kem, ki, ḳulmāşī, mānend, müzd, nīz, peyġāmber, pür, rāz, rūzī, ṣarāy, serā, şehr, taḫt, temāşā, ten, tīz, toḫum, u, yā, yāve, zehr, zinhār, zārī, zihī.*

SÖZ BÖLÜMLERİ

174. Türkçede söz bölümlerinin yerine göre hiç bir ek almaksızın yalnız dizilişle anlaşıldıkları düşünülecek olursa, bu bahiste şekil bilgisi kadar, belki ondan da çok cümle bilgisine yer verilmesi gere-

keceği kendiliğinden anlaşılır. Bu sebeple altta şekil bilgisi kadar cümle bilgisi de dikkate alınarak metinlerimizin söz bölümleri her türlü incelikleri ile gösterilmeğe çalışılacaktır. Belki ayrıca söylemeğe bile lüzum yok, ki söz yapılışında isim, fiil, zamir ve sayı sözü olarak açıkça biri birinden seçilen sözler burada fonksionlarına göre değişik söz bölümleri altında toplanmış olarak gözden geçirilecektir.

1. Ad

175. Metinlerimizde ad olarak beliren bütün sözlerin çeşitli işletme ekleri ve eksiz olarak kullanılışları aşağıya sıralanmıştır.

A. Çokluk

176. Çokluk bildiren şekiller metinlerimizde şunlardan ibarettir.

a. *-lar, -ler*

177. İşlek olan tek türkçe çokluk eki *-lar, -ler* olup şu adlarla görülür: *'āşıḳ-lar* XII 4, *balıḳ-lar* I 29, 30, *cān-lar* I 43, 53, II 35, 59, 87, 117, XII 4, XVI 7, XIX 6, *çayır-lar* XIX 8: **H 328**, *degme-ler* I 19, *deñiz-ler* XXVIII 6, *dişi-ler* II 142, *dutan-lar* II 72, *eken-ler* I 41, *eren-ler* II 156, 158, XXV 4, *ev-ler* I 36, II 119, 120, *göz-ler* I 19, 33, II 2, 75, 77, 87, 123, 125, VIII 6, XII 1, XIX 9: **H 139 A**, *ḥalāyıḳ-lar* XII 6, *ḥarf-ler* II 114, *ḥāş-lar* II 26: **M 2137**, 49, 144, 145: **V**, **P**, **VÇ**, *ḥūrī-ler* II 66, 151, *evliyā-lar* II 25, *iş-ler* II 61, *kāfir-ler* II 35, 41, 43, *kişi-ler* II 142, III 5, *kör-ler* II 2, *köy-ler* XVI 6, *ḳanat-lar* II 143, *ḳaş-lar* XII 1, XIX 9, XXVIII 9, *ḳol-lar* II 143, *ḳullar* II 45, 143, *ḳulaḳ-lar* II 56, *ḳuş-lar* I 38, *mūm-lar* II 92, *Müsülmān-lar* XII 1, 2, *oḳ-lar* XIX 9, XXVIII 9, *peyġāmber-ler* II 91, *seven-ler* II 144, *sır-lar* II 55, 124: **Pet.**, *söz-ler* II 2, 6, 7, 14, 29, 55: **M 2142**, 78, 97: **M 2131**, 114, 123, 124, 125, *su-lar* II 44, *tutan-lar* II 72: **Pet.**, **M 2131**, **M 2144**, *us-lar* II 19, *uslu-lar* 14, *yavuz-lar* II 32, *yer-ler* I 36, *yoḫsul-lar* II 99: **M 2131**, **M 2137**, *yoḳsul-lar* II 98.

b. Arapça çokluklar

178. Metinlerimiz bir kaç tane arapça çokluk vardır. Bunların bir kısmı ayrıca türkçe çokluk eki *-lar, -ler* de almışlardır (177. § bk.): *ḥalāyıḳ, esrār, evliyā.*

B. İyelik ekleri

179. Metinlerimizdeki iyelik ekleri ve fonksionları şunlardır:

1. teklik: *-m.* a) Aitlik bildirir: *baḫşīş-ü-m* II 30, *bildüg-ü-m* II 98, 100, *boy-u-m* XXIII 4, *bulduġ-u-m* II 98. 100, *cān-u-m* VIII 2, IX 2, 12: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, **A**, XI 11, XII 1, 4, XX 5, XXIII 1, 2, XXVIII 6, *davar-u-m* II 4: **M 2142**, *dedüg-ü-m* II 131, *dōstlıġ-u-m* II 4: **VÇ**, *düşmen-ü-m* II 140, *el-ü-m* VIII 6, XII 3, *er-ü-m* II 145, *eteg-ü-m* I 26, *göñl-ü-m* V 2, IX 6: **H 328**, XII la, XIX 9, XX 5, *göz-ü-m* II 11, 28, IX 12, XI 11, XII 3a XXIII 2, 5, *gözler-ü-m* XIX 9: **H 139 A** *ḥāl-ü-m* XVII 4, XXV 1, *ḥāşlar-u-m* II 145: **V**, **P**, **VÇ**, *'ışḳ-u-m* I 55, *iş-i-m* XXIII 8, *ḳanatlar-u-m* II 143, *ḳarn-u-m* XIX 1, *ḳat-u-m* XVII 7, *ḳollar-u-m* II 143, *ḳullar-u-m* II 143, *māl-u-m* II 4, XVII 7, *raḥmet-ü-m* II 148, *sır-u-m* II 145, *süçü-m* V 2, *süd-ü-m* I 18, *tavar-u-m* II 4, *velī-m* II 133, 135: **Pet.**, 141 *yuḳu-m* IX 8, *yüreg-ü-m* XXVIII 10. b) Ünleme bildirir: *cān-u-m* VI 5, *dede-m* I 77, *göz-ü-m* XXIII 2.

1. çokluk: *-muz, -müz.* a) Aitlik bildirir: *ata-muz* II 47, *ay-u-muz* XVI 9, *el-ü-müz* XVI 2, *iki-müz* II 139, *iley-ü-müz* XVI 4, *ḳamu-muz* II 47, *sü-müz* XVI 6, *yol-u-muz* XVI 1, 4, 5. b) Ünleme bildirir: *beg-ü-müz* XIV 1, 13.

2. teklik: *-ñ.* Aitlik bildirir: *baḳır-u-ñ* I 69, *baş-u-ñ* XXVII 7, *boy-u-ñ* XXIII 6, *cān-u-ñ* I 53, 66, 67, II 61, 65, III 4, *dīn-ü-ñ* I 41, *el-ü-ñ-* VI 5, *ev-ü-ñ* XXVIII 1, *göñl-ü-ñ* I 54, IX 12, XIII 7, *göz-ü-ñ* II 17, **M 213**, **Ü 1375**, 110, VI 2, 8, IX 4, XIII 7, XIX 9, XXIII1, XXVIII 9, *gözler-üñ* I 19, *ḫōşluġ-u-ñ* I 35, *'ışḳ-u-ñ* IX 8, XII la, 3a, XXIII 7, XXVIII 10, *īmān-u-ñ* II 65, *küfr-ü-ñ* I 42, *ḳapu-ñ* VII 7: **A**, *ḳaşlar-u-ñ* XIX 9, *ḳat-u-ñ* I 25, *ḳıymet-ü-ñ* VI 6, *ḳudret-ü-ñ* I 24, *ḳul-u-ñ* IX 2, XIX 4, 6, *luṭf-u-ñ* II 10, *maḳṣūd-u-ñ* II 132, *māl-u-ñ* I 55, VI, *nefs-ü-ñ* I 10, II 149: **Pet.**, **M 74**, **M 2137**, **M 2144** *nūr-u-ñ* XII 5, XIX 8, *raḥmet-ü-ñ* I 24, XIX 3, *sırlar-u-ñ* II 124: **Pet.**, *sır-r-u-ñ* XXV 7, *sözler-ü-ñ* II 124: **M 2131**, **M 2137** *taḫt-u-ñ* XIX 8, *tavar-u-ñ* VI 2. *Teñri-ñ* VI 1, *uss-u-ñ* II 21, 58, 76. VI 3, *yazuġ-u-ñ* I 70, 73, *yer-ü-ñ* I 56, *yüz-ü-ñ* VIII 7, IX 4, XII 3a, 5, XXIII 6.

2. çokluk: *-ñuz, -ñüz.* Aitlik bildirir: *göñl-ü-ñüz* XXIV 2, *göz-ü-ñüz* II 14: **Pet.**, 105, 147, XXIV 5, *göz-i-ñüz* II 105: **VÇ**, *ḳamu-ñuz* II 146, 150, *nefs-ü-ñüz* II 149, *uss-u-ñuz* XXIV 8.

3. teklik: ünsüzle bitende *-ı, -i*, ünlü ile bitende *-sı, -si.* a) Aitlik bildirir: *bāġ-ı* I 47, *baḫşīş-i* II 26, *baş-ı* I 49, II 93, 140, III 10, 12, V 2, *boy-n-ı* I 48, II 149, XIX 6, *buyruġ-ı* II 45, *cān-ı* I 14, 43, II 57, 67,

69, 73, 107, 138, X 11, XII 2a, XVII 1, XIX 6, *çav-ı* II 34, *deñiz-i* I 58, *dil-i* I 79, *dirlig-i* I 1, 6, *dōst-ı* II 228, *dōstlıġ-ı* II 4, *düşmen-i* II 33, *er-i* II 55: **Pet.**, *esrār-ı* II 28, *eteg-i* I 16, II 53, 148, *ev-i* II 140, *gögs-i* II 138, *göñl-i* I 47, XVII 1, *göz-i* I 53, II 17, 78, 79, 80, 149: **M 2135**, III 1, XII 6, XVI 2, 8, XIX 5: **H 328**, *gül-i*, I 47: **M 2137**, *gürlig-i* II 33, *ḥāl-i* II 34: **M 2137**, 60, 134, *ḫāṣ-ı* II 48, 53, 54, *ıldız-ı* II 25: **M 2131**, *ʿışḳ-ı* I 44, *iç-i* I 66, 67, II 22, 94, 95, 113, 158, 159, 160, XXIV 8, XXVIII 1, 6, *iş-i* XXIV 6, *kiş-i* I 76, *kök-i* I 47, *köy-i* XVI 6: **A**, *ḳalan-ı* II 162, XXII 4, *ḳat-ı* II 86, 113, *ḳılıç-ı* I 48, *ḳudret-i* I 76, *ḳulaḳ/ġ-ı* II 123, *ḳuṭb-ı* II 1, *māl-ı* II 6, *meded-i* I 46, *müzd-i* II 3, *naḳd-i* II 156, *nefs-i* I 21, 49: **M 2141**, **N 480**, 149: **Pet.**, **M 74**, **M 2137**, **M 2144**, *nėtelig-i* II 74, *niʿmet-i* II 38, *nūr-ı* I 52, II 16, 17, 23, 69, 88, 92, 117, 123, 147, 159, *od-ı* I 8, XXIII 7, XXVIII 10, *ögüt/d-i* II 48, *peyġāmber-i* II 108, *raḥmet-i* I 24: **O**, II 70, *rāz-ı* II 127, *sayrulıġ-ı* II 135, *sevmeg-i* I 8, *ṣıdḳ-ı* I 44, 47: **M 2131**, **M 2137**, *sır(r)-ı* II 54, 55, *söz-i* I 77, II 111, 121, III 5, XII 5, *suy-ı* I 45, *süd-i* I 18: **IO**, *şar-ı* XVI 6, *şerbet-i* II 150, *taş-ı* II 113, *toḫum-ı* I 36, *ul-ı* I 47, *uran-ı* I 50: **N 480**, *uss-ı* V 2, *ümmet-i* II 40, 46, *yaş-ı* XXIII 5, *yaşlıġ-ı* I 60, *yėr-i* I 33, *yol-ı* I 22, 49, 50, II 122, XII 4, XVI 3, *yulduz-ı* II 25, *yüz-i* II 75 76, 81, 86, 88, 123, 147, V 1, X 12, XVI 9; *ara-sı* II 42, 85, *cürʿā-sı* XXII 9, *i-ssi* II 72 (55. § bk.), *ḳapu-sı* XVII 9, *maʿnī-si* I 2, 10, *sāḳī-si* I 52, *sü-si* XVI 5, 6, *süçü-si* XXV 5. (Ad ve zamirle ad tamlamalarında aynı fonksion için sırası ile 182. § 1 ve 201. § bk.); b) Belirtme bildirir: *ayruḳ/ġ-ı* II 71, 95, *dükel-i*, *bir-i* I 46, II 111; *ġayru-sı* II 71: **P**, *ḳamu-sı* I 17, II 91, 96, 126; c) Kalıplaşmış olarak: *gib-i*.

3. çokluk: *-ları*, *-leri*. Aitlik bildirir: *balıḳ-ları* I 30, *cān-ları* II 35, 117, XVI 7, *ev-leri* I 36, *göz-leri* II 2, 6, 124, 125, *ḥarf-leri* II 113: **Pet.**, *köy-leri* XVI 6, *söz-leri* II 2, 6, 124, 125, *uran-ları* I 50 *yėr-leri* I 36. (Ad ve zamirle ad tamlamalarında aynı fonksion için sırsı ile 182. § 1 ve 201. § bk.)

C. Ad çekimi

180. Ad çekiminde değişik haller ve kullanılışları altta gösterilmistir.

a. Gövde hali

181. Gövde hali şu fonksionlarda görülür:

1. İşleyici olarak çokluk ve iyelik ekleri ile ve ad tamlaması olarak: *iki ʿ ā l e m kişinde bir oḳdur* I 76, aynı ad: VIII 6, XII 5, XXV 4, *ʿ a ṣ ā oldı . . . ejdehā* II 33, *a t ile . . d ė v e cüft olmadı* II 83, *a y ile g ü n e ş* I 3, *biñ b ā ġ bitti* XXVIII 5, *bir olur b e g u ḳ u l* II 116, *b e l ā . . . gelür idi* II 36, *b i r (i) yüz ol-* I 46, II 50, *Teñridendür c ā n* II 59, aynı ad: II 61, 64, 66, 67, 73, 75, 115, VI 7, XII 7, *c i h ā n oldı deñiz* II 44, aynı ad: II 73 XXIII 6, *ç a y ı r u ç ü m e n . . oldı çaç* XIX 8, *d e ñ i z ol tamlayı ḳaçan şüre* I 61, aynı ad: XXVIII 6, *bu d e r d bini duta* VIII 2, *toġdı . . bir d e v e* II 40, *ulu d e v l e t görindi* XXIV 1, *girtü d i r l ü k ölümsüz ölmekdür* I 7, *e k m e y e n . . . yavuz ola* II 60, *e v aydından tolıçaḳ* XXVIII 4, *ġarḳ oldı F i r ʿ a v n - ı laʿīn* II 34, *g e v d e yatur* II 64, aynı ad: II 74, *g ö k u y ė r . . . bir ola* II 113, *g ö z göre* I 33, ayn ad: XIX 11, *g ü ç yoḳ durur* II 153, *biñ g ü l e f , biñ b ā ġ bitti* XXVIII 5, *g ü n e ş u y ė l anı yėye* I 60, *Ḥ a ḳ degül* I 11, aynı ad: II 27, *ol ḥ ā ṣ givüre* II 149, *Ḫ ı ż r su içti* I 21, *H ū d dilerdi* II 42, *İ s ī nėte ḳıldı diri* II 31, *altun ėde ol k ī m y ā* I 69, *baḫtlu ol k i ş i* I 39, aynı ad: I 1, 43, II 21, 26, 30, 87, 126, 128, XXIV 6, XXVIII 4, *ḳ a m u oldur* XXIV 4, aynı ad: II 99, *ḳ a r a ñ u l l u ḳ gide* I 70, aynı ad: II 69, 88, *ḳ a y ı r un olur idi* II 39, *bu ḳ a y u bini duta* VIII 2, *ḳ u l ile s u l ṭ ā n ḳalur* II 115, aynı adlar: II 116, *ḳ u l a ḳ ḳanı* II 55, aynı ad: II 78, *m a ʿ n ī ı sıġar* II 22, *M e v l ā n ā-dur evliyā ḳuṭbı* II 1, *M ū s ī dėdi* II 132, *M u ṣ ṭ a f ā . . . yardı ayı* II 32, *ol n e se gerçi cihānda çoḳ durur* II 20, aynı adı: II 84, *bir gemi N ū ḥ eyledi* II 46, *n ū r eger ola gözinde* II 17, aynı ad: II 147, *o d . . . oldı gülef* II 37, *buyurdı P e y ġ ā m b e r* I 1, *ḥāṣā sinden s a y r u l u ḳ* II 130, aynı ad: II 130, 133, *s ı r dile sıġmaz* II 56, *s ö z ḳalur bāḳī* II 8, *ḳan olurdı arı s u kāfirlere* II 35, aynı ad: II 44, 45, *ş e y ḫ açar ise gözüñ* VI 8, *t a m l a deñize ḳarılur* II 12, aynı ad: I 54, II 5, 16, 23, 49, 50, 105, 109, 110, 128, 133, V 3, VIII 5, XII 6, XIII 7, *ṭ ū f ā n . . . boġdı* II 43, *u ç m a ḳ ola uruzuñ* VI 8, *bulalar u l u, g i ç i* II 100, aynı ad: II 129, XII 5, *u s gerek* II 19, *u s l u yoḳaru aġar* II 22, aynı ad: II 74, 84, 120, *V e l e d yüzüñi gördi* VIII 7, aynı ad: XII 6, XVII 9 XXIII 9, XXV 7, XXVIII 11, *y ė l ḳırdı* II 41, aynı ad: II 42, *y ė m e k , i ç m e k . . nūrdandur* I 35, aynı

adlar: II 154, *y e m i ş u y a p r a ḳ anda söylerler* I 37, *y ė r . . . anı sora* I 61, aynı ad: XXIII 3, *bu y o l Ḥaḳ degül* II 122, *y u l d u r u m çaldı* XII 4, *ẕ i k r . . ḳuş olup uçar* I 39, *anı d u t a n l a r cihān issi olur* II 72, *cüft olalar ė r k e k ile d i ş i l e r* II 142, *az e k e n l e r . . . az götüre* I 41, *gördiler e r e n l e r* II 156, aynı ad: II 158, XXV 4, *e v l i y ā l a r yulduzı* II 25, *g ö z l e r yėrinde görmekdür* I 33, II 75, VIII 6, aynı ad: II 75, VIII 6, *ḥ a l ā y ı ḳ ḥālıḳı nėte göre* II 14, aynı ad: II 31, *ḥ a l ā y ı ḳ l a r cānı seçüñ* XII 6, *yüz olursa ḥ a r f l e r* II 114, *ol ḥ ā ṣ l a r bile* II 144, *doġa andan saġışsuz k i ş i l e r* II 142, *k ö r l e r oḳırsa* II 2, *ḳ u l a ḳ l a r ne olur* II 56, *doġdı andaġı ḳ u ş l a r* I 38, *bu s ı r l a r sıġa* II 55, *bu s ö z l e r cān durur* II 7, *ḳaynadı s u l a r* II 44, *u s l u l a r andan ḳaçar* II 7, aynı ad: II 14, *cümle y o ḳ s u l l a r ola binden ġanī* II 99, *b o y u m süñüydi* XXIII 4, *tenden çıḳa tīz c ā n u m* VIII 2, aynı ad: XI 11, *e l ü m degiçek* VIII 6, *ḥāṣ e r ü m binüm sırumdur* II 154, *ʿöd bigi yandı g ö ñ l ü m* V 2, aynı ad: XIX 9, XX 5, *g ö z ü m sen sen* XI 11 aynı ad: XXIII 3, *ḥ ā ṣ l a r u m binüm sırumdur* II 145, *ḳ a r n u m açdur (aç)* XIX 1, *yoḳ idi m ā l u m, t a v a r u m* II 4, aynı birinci ad: XVII 7, *sayru oldı bir v e l ī m* I 133, *bulardan doġalar ḥāṣ ḳ u l l a r u m* II 143, *b o y u ñ budaġdan aġdı* XXIII 6, *c ā n u ñ andan diri durur* I 68, aynı ad: II 62, IX 12, *g ö z ü ñ, g ö ñ l ü ñ ne diler* XII 7, *g ö z ü ñ oḳlar atar* XIX 9, aynı ad: XXVIII 9, *ʿ ı ş ḳ u ñ ne diler* IX 8, aynı ad: XII 3a, *ḳ a ş l a r u ñ yadur* XIX 9, *m a ḳ ṣ ū d u ñ nedür* II 132, *r a ḥ m e t ü ñ çoḳdur* XIX 3, aynı ad: XIX 3, *u s s u ñ anı bilmeye* II 21, aynı ad: II 76, *y ü z ü ñ toġar* XII 5, aynı ad: XXIII 1, *ḳ a m u ñ u z açuñ gözi* II 146, *ṭahūr oldı a d ı* II 152, *g ö ñ l i dilemez* XVII 1, *c ā n ı ʿışkdur* II 67, aynı ad: XII 2a, XVII 9, *ḳurımayaydı k ö k i* 47, *ḳ a p u s ı açılmaz* XVII 9, *m e d e d i ger degeydi* I 46, *n a ḳ d i bu gün* II 156, *y a ş l ı ġ ı gide* I 60, *görklü y ü z i kimseye ḥīç beñzemez* II 86, *c ā n l a r ı olur idi andan ḳara* II 35, aynı ad: II 117, *açıla g ö z l e r i* II 2, aynı ad: II 77, 123, 125, *Teñridendür s ö z l e r i* II 125, *y ė r l e r i, e v l e r i niyāz oldı* I 36, *d ü k e l i anda yaylayup ḳışlar* I 38, aynı ad: II 125, XII 2, *ḳ a m u s ı rāzdur* II 126, *g ü n e ş ü ñ n ū r ı aña gele, dura* II 17, *t a t m a ġ u ñ g ö z i aġuzdur* II 79, *t o ḫ u m ı u ç m a ḳ u ñ n a m ā z oldı* I 36, *ṣ ı d ḳ b ā ġ ı biteydi* I 47.

2. Ünleme bildirmede: *sinüñvem c ā n* XXI 9, *ç e l e b ī bizi*

unıtma XV 1–15, *gendüzüñle ė ç i çıḳamaya sen* I 13, *M ü s ü l m ā n l a r nedür bu?* XII 1, *M ü s ü l m ā n l a r ʿāşıḳ oldum* XII 2 (1. teklik iyelik ekleri ile ve ünleme edatı *ė* ile ünleme bildiren adlar için sırası ile 179 ve 254. §§ bk.).

3. Ad tamlamalarında tamlayan olarak: *cān gözi* I 53, III 1, *cān nėteligi* II 74, *cān yüzi* II 75, *cānlar cānı* XIX 6, *cānlar üzeri* II 87, *cānlar yolı* XII 4, *cihān issi* II 72, *cihān sevmegi* I 8, *çayır u çümen içi* XVI 9, *dīn içi* II 159, *dün içi* II 158, *eren sırı* II 55, *evliyā ḳuṭbı* II 1, *Ḥaḳ ḥāṣı* II 48, *Ḥaḳ nūrı* II 123, 159, *Ḥaḳ sırı* II 54, *Ḥaḳ süçüsi* XXV 5, *ḥarf içi* II 23, *ʿışḳ odı* I 8, *ḳarañu süsi* XVI 5, *Mūsī eli* II 33, *ṣıdḳ bāġı* I 47, *ṣıdḳ suyı* I 45, *Teñri ḥāṣı* II 53, 54, *Teñri nūrı* I 52, II 53, 117, *Teñri rāzı* II 127, *Teñri yolı* I 22, 49, *yüzi nūrı* II 88, iyelik ekleri ile: *cān-u-m yolı* XII 4, *göz-ü-m yaşı* XXIII 5, *ay-u-muz yüzi* XVI 9, *cān-u-ñ içi* I 66, 67, II 94, 95, *ışḳ-u-ñ odı* XXIII 7, XXVIII 10, *yüz-i nūrı* II 88 (ilgi halinde tamlayan ile ad tamlamaları ve iyelik ekleri için sırası ile 182 ve 179. §§ bk.).

4. Vasıtasız tamlayıcı olarak çoklukta da: *ata, oġul, ḳız ḳo-* 11, 44, *aydınlıḳ vėr-* II 88, *baḫşīş bul-* II 26, *bazlamaç dile-* XIX 2, *belā sav-* III 12, *biñ ėt-* III 11, *bir bil-* II 120, XIX 6, *cān al-, bul-, dile-, fida ḳıl-, vėr-* II 58, 83, 81, 21, XII 1a, I 50, II 58, 65, XVI 8, *cihān, göz gör-* I 28, 33, *çalış ḳıl-* XVI 4, *çanaḳ dile-* XIX 2, *dīn u īmān bul-* II 160, *dügün gör-* VI 3, *eylik dile-* II 102, *gemi eyle-* II 46, *gey dile-* II 104, *giçi gör-* II 127, *göz san-* II 124, *güher bul-* XII 7, *gülef al-, bul-* I 17, *ḥilʿat vėr-* II 38, *ḥūr dile-* II 82, *ıssı al-* XXIII 7, *iki gör-* II 111, 119, *isim vėr-* XII 3, 3a *kerāmet vėr-* II 49, *ḳan aġla-* XIII I, *ḳapu aç-, ḳaḳ-* XIX 1, I 65, *ḳarañu ḳal-* XXVIII 2, *ḳılıç ur-* XVI 4, *meded iste-* II 9, *naḳd al-* I 4, *niʿmet vėr-* II 27, *nūr dile-, dut-, gör-, saç-* II 82, XXVIII 1, II 17, 87, *sayrulıḳ dart-* II 133, *sır dile-* II 54, *söz san-* II 124, *su iç-* I 21, II 93, *süçi, süçü iç-* I 51, II 151, VIII 3, XII 2, XVI 9, *süd iltür-* II 40, *vuṣlat-ı Ḥay iste-* I 66, *yalan dė-* IX 6, *yavu var-* XXIV 8, *yol aç-, ur-, var-* II 89, 149, 3; *cānlar vėr-* II 59, *gözler aç-* II 87, *sözler dė-* II 27.

5. Belirli vasıtasız tamamlayıcı olarak 1. ve 2. kişi iyelik ekleri ile: *cān-u-m al-* XII 1, XXIII 2, *dōstlıġ-u-m bellü göster-* II 4: **VÇ**, *eteg-ü-m dut-* I 26, *göz-ü-m aç-* XII 3a, *ḥāl-ü-m gör-* XVII 4, *süd-ü-m iç-* I 18, *el-ü-müz dut-* XVI 2, *baḳır-u-ñ altun ėt-* I 69, *dīn-ü-ñ artur-* I 24, *göz-ü-ñ aç-* II 110, VI 8, *gözler-ü-ñ aç-* I 19, *küfr-ü-ñ artur-* I 42, *māl-uñ- vėr-* VI 5, *nefs-ü-ñ öldür-* I 10, *gözler-ü-ñ göz san-* I I

142, **M 2131**, **M 2137**, *tavar-u-ñ yèle vèr-* VI 2, *yazuġ-u-ñ yèġrek eyle-* I 73, *yüz-ü-ñ gör-* XII 3a. aynı şeyin zamirde görülmesi için 217, 244, ve 232. §§ bk. Bu maksatla yükleme ekinin kullanılması için 184. § bk.)

6. Yazmalarda nadiren verme haline karşılık olan vasıtalı tamamlayıcı olarak: *ḳarşumuz gelüp durursa* XVI 4: **H 328**, *peyġāmber gerekdür* II 91; **Pet.**, **VÇ**.

7. Bildirici adı olarak: *ben c ā n ı* II 138, *ben g ü n i* II 138, *ben bir ḳ u l* IX 6, *ben y o ḫ s u l* IX 6, *ikinçi a t a m u z* II 47, *eger taş sen, eger d e m ü r* XXV 2, *sen t o l u* I 65, *b a ḫ t l u ol cān* II 67, *b a ḫ t l u ol kişi* I 39, *ol ḳ a n ı* XII 14, *gök t a ḫ t u ñ* XIX 8, *bu y a ḫ ş ı u ol y a m a n* IX 12, *y a ḳ ī n, kim az götüre* I 41, *anlar c ā n ı* II 73, *evliyālar y u l d u z ı* II 25 (kişi ve bildirici alâmetleri ve yardımcı fiillerle kullanılan bildirici adları için 274 ve 263. §§ bk.).

8. Yardımcı fiillerle birlikte: *a*) *i-*: *gözlü i-* II 117, başka örnekler için sözlükte *i-* bk. 4. orta hece düşmesi ile: *dirise* I 6 (başka örnekler: için 263. § bk. b) *ol-*: *diri ol-* I 5 (başka örnekler için sözlükte *ol-* bk.), c) *èt-*: *ḥükm èt-* I 25 (başka örnekler için sözlükte *èt-* bk.), d) *eyle-*: *ḳahr eyle-* II 38, e) *ḳıl-*: *yavu ḳıl-* I 27 (başka örnekler için sözlükte *ḳıl-* bk.).

9. Bazı son çekim edatları ile birlikte: a) *bigi*: *ay bigi* II 88, b) *bile*: I 13: **O**, c) *birle*: *Teñri birle* I 7, d) *gibi*: *nūr gibi* I 23, e) *içre*: *deñiz içre* I 29, f) *içün*: *uçmaḳ içün* II 157, g) *ile*: *ṣıdḳ ile* I 16. (daha fazla bilgi için 251. § bk.).

b. İlgi hali

182. İlgi hali ünlü ile biten adlarda *-nuñ*, *-nüñ*, ünsüz ile bitenlerde *-uñ*, *-üñ* ekleri ile bildirilir. Nadir olarak *-nı*, *-ni*, *-ı*, *-i* ekleri de görülür. Sahip olanı anlatır. Kullanılışları şunlardır:

1. Bu eki taşıyan ad 3. iyelik ekli adla birlikte meydana getirdiği ad tamlamasında tamlayandır: *delü-nüñ uss-ı* II 19, *dünyā-nuñ dirlig-i* II 16, *düşmeni-nüñ gürlig-i* II 33, *ʿĪsī-nüñ yol-ı* XVI 3, *kimse-nüñ ʿışkı* I 44: **IO**, **İ**, **M 2131**, **M 2137**, **N 480**, *kişi-nüñ māl-ı* II 6, aynı ad: I 44, XVI 2, 8, *nefsi-nüñ boyn-ı* II 149: **Pet.**, **M 74**, **M 2137**, **M 2144**, *nese-nüñ gözler-i* II 77, *cānlar-uñ cān-ı* I 43, *Çeleb-üñ ḳudret-i* I 76, *dirlüg-üñ maʿnī-si* I 2, *güneş-üñ nūr-ı* II 17, *ḫāṣlar-uñ baḫşīş-i* II 26, *it-üñ çav-ı* II 34, *mūmlar-uñ nūr-ı* II 92, *nefs-üñ boyn-ı* I 48, aynı ad: I 49, II 93, *Nūḥ-uñ buyruġ-ı* II 45, *ölmeg-üñ maʿnīsi* I 10, *sözler-üñ göz-i* II 78, *tatmaġ-uñ göz-i* II 79, *uçmaḳ-uñ toḫum-ı* I 36; *cān-ı iç-i* I 67, **M 2139**, *dünyā-nı dirlig-i* I 6: **R**, *nefs-i boyn-ı* I 48, **IO**, **M 2131**, **M 2137**, **M 2139**, **M 2141**, **N 480**. (Aynı fonksiyonda adın ilgi eki olmaksızın kullanılması için 181. § 3 bk.)

2. İşleyici veya bildirici adı olarak: *cānlar-uñ ol-* I 53, *peyġāmberler-üñ vār* II 91; **Pet.**, **VÇ**, *peyġāmberler-üñ-dür* II 91.

183. Türkçe metin içerisinde geçen farsça ad tamlamaları şunlardır: *mānend-i bol* I 25: **IO**, *vaḳt-i bārī* I 46: **IO**, **M 74**, **M 2138**, **M 2140**, **N 480**, *vuṣlat-ı Ḥay* I 66.

c. Yükleme kali

184. Yükleme hali için şu ekler kullanılır:

1. *-ı*, *-i*. 3. iyelik eki bulunmayan adlardan sonra: *Ādem-i getür-* II 141, *ʿālem-i yarat-* II 141, aynı ad: XXV 3, *ʿāşıḳlar-ı seç-* XII 4, *ay-ı yar-* II 32, *bāḫşīş-i vèr-* II 27, *baḫşīşüm-i say-* II 30, *bildügüm-i bildür-* II 98, aynı ad: II 100, *biñ-i sa-* II 85, *bir-i gör-* II 111, *bulduġum-ı buldur-* II 98, aynı ad: II 100, *cān-ı gör-* II 18, aynı ad: II 60, 68, 74, 94, 103, III 8, VI 7, 9, XII 6, XXVIII 8, *cānum-ı al-* IX 2, *cānuñ-ı bul-* I 53, aynı ad: II 61, 65, *cihān-ı sor-* I 28, aynı ad: II 155, VI 1, XXIV 4, XXVIII 11, *çoḳ-ı gör-* II 120: **V**, **P**, **VÇ**, *datlu-y-ı farḳ èt-* II 79, *delü-y-i baḳ-* XX 6: **H 328**, *deñiz-i bul-* I 58: **IO**, *diken-i bıraḳ-* I 17, *diri-y-i dut-* II 8, *dügün-i gör-* V 1, *dün-i gün eyle-* I 24, *dünyā-y-ı elden ḳo-* II 157, *dütün-i gör-* V 2, *èl-i yıḳ-* XVI 7, *elüñ-i aç-* VI 5, *er-i iste-* II 71, *gèçe-y-i gün eyle-* I 24: **N 480**, *gey-i ayır-* II 32, *gög-i yarat-* XXIV 5, *göñlüm-i al-* XII 1a, *göz-i aç-* II 146, aynı ad: II 76, *gözüm-i aç-* II 11, *gözüñüz-i aç-* 105, aynı ad: XXIV 5, *güç-i gör-* II 151, *gün-i dün eyle-* I 24, aynı ad: II 105, 138, 158, V 1, *ḥadīs-i buyur-* I 15 *Ḥaḳ-ı gör-* II 120, 155, *ḥalāyıḳ-ı ḳo-* XVI 3, *ḫālıḳ-ı gör-* II 14, *ʿışḳum-ı ut-* I 55, *iç-i gör-* II 111, *īmānuñ-ı ṣaḳın-* II 65, *kāfirler-i boġ-* II 41, aynı adı: II 43, *ḳamuñuz-ı sev-* II 146, aynı ad: II 150, *ḳarañu-y-ı daşra yit-* XXVIII 2, *ḳısa-y-ı ḳo-* V 3, *māl-ı vèr-* II 5, aynı ad: II 90, *māluñ-ı oyna-* I 55, *Nemrūd-ı ḳahr eyle-* II 38, *nese-y-i gör-* I 62, aynı ad: II 57, *nūr-ı gör-* II 119, aynı ad: II 120, *od-ı bul-* II 37, *ölmeg-i gör-* I 32, *ölü-y-i diri ḳıl-* II 31, aynı ad: II 89, *savaş-ı ḳo-* III 10, *sevenler-i sev-* II 144, II *sır(r)-ı sor-* II 31, aynı ad: II 132, *sıralar-ı ayt-* II 97, *sırruñ-ı gizle-* XXV 7, *söz-i sor-* II 31: **P**, aynı ad: II 112, 131, 132: **M 2131**, III 11, X 12, *sözler-i al-* II 97: **M 2131**, 123, *süçü-y-i vèr-* V 2: **M 76**, aynı ad: XVII 2, *süçüm-i vèr-* V 2, *tamla-y-ı sür-* I 61 *Teñri-y-i bul-* I 64 aynı ad: II 9, 16, 23, 52, 85, 87, 96, 108, 109, 112, III 3, VI 1-9, *uçmaḳ/ġ-ı naḳd al-* I 4 aynı ad: II 154, 155, 157, *uranlar-ı ḳır-* I 50, *uruz-ı degür-*

II 25, *uslar-ı göre bil-* II 19, *ussuñ-ı ḳo-* II 58, VI 3, *ussuñuz-ı gör-* XXIV 8, *uslu-y-ı göre bil-* II 19: **M 2131**, **Ü 1375** *uzun-ı dut-* V 3, *Veled-i sev-* III 12, *Yaradan-ı gör-* I 79: **M 74**, *Yarat-ġ/ḳan-ı gör-* I 79, *yavuz-ı gider-* I 9, *yavuzlıġ-ı sür-* I 11, *yazu-ġuñ-ı müzd ėt-* I 70, *yėr-i ḳo-* I 23, aynı ad: XVI 3, XXIV 5, *yoḫsul-ı bay eyle-* XXII 9, *yol-ı var-* I 14, aynı ad: II 122, XVI 2, *yolumuz-ı ur-* XVI 4, *yuḫum-ı ḳap-* IX 8, *yüz-i gör-* X 11, aynı ad: II 15, *yüzüñ-i gör-* VIII 7, aynı ad: IX 4.

2. *-nı, -ni.* 3. iyelik eki bulunmayan bir addan sonra: *ḥūrī-ni bul-* II 159.

3. *-n.* 3. iyelik eki alan adlardan sonra (4 krş.): *ayruḳ/ġ-ı-n elden ḳo-* II 71, aynı ad: II 95, *balıḳlar-ı-n gör-* I 30, *baş-ın biç-* I 49, *boyn-ı-n ur-* II 149, *buyruġ-ı-n dut-* II 45, *cānlar-ı-n vėr-* XVI 7, *çav-ın işit-* II 34, *deñiz-i-n bul-* I 58, *dil-i-n lil-* I 78, *dirlig-i-n iste-* I 1, *dōst-ı-n iste-* II 128, *dōstlıġ-ı-n bellü göster-* II 4, *dükel-i-n yarlıġa-* II 101, *eteg-i-n dut-* I 16, aynı ad: I 26: **M 2138**, **N 480** II 53, II 53, 148, *göz-i-n aç-* I 53, aynı ad: XVI 2, XIX 5: **H 328**, *ġayru-sı-n elden ḳo-* II 71: **P**, *ḥāl-i-n iste-* II 34: **M 2137**, *ḫāṣ-ı-n iste-* II 53, *köy-i-n yıḳ-* XVI 6: **A**, *köyler-i-n yıḳ-* XVI 6, *ḳalan-ı-n çal-* XII 4, *ḳılıç-ın çal-* I 48, *ma'ni-si-n bul-* I 2, *ni'met-i-n zehr eyle-* II 38, *nūr-ı-n gör-* II 123, *rāz-ı-n işit-* II 121, *sevmeg-i-n gemiş-* I 8, *sırr-ı-n ayt-* II 55, *söz-i-n söyle-* III 5, aynı ad: XII 5, *sözler-i-n san-* II 124, *süd-i-n iç-* I 18: **IO**, *sü-si-n sı-* XVI 5, aynı ad: XVI 6, *şar-ı-n yıḳ-* XVI 6, *yol-ı-n bul-* I 22, aynı ad: I 49, 50, II 122, XII 4, XVI 3, *yüz-i-n gör-*, aynı ad: II 76, 123: **M 2131**, V 1, XVI 9.

4, *-nı, -ni.* 3. iyelik eki alan adlardan sonra (3 krş.): *baş-ı-nı biç-* II 93, aynı ad: III 10, *cān-ı-nı ḳar-* I 14, aynı ad: II 69, *dōst-ı-nı iste-* II 128: **Pet.**, **M 2137**, *dükel-i-ni gör-* II 77, aynı ad: II 102, *esrār-ı-nı sor-* II 28, *ev-i-ni yıḳ-* II 140, *göz-i-ni aç-* III 1, *ḳalan-ı-nı ḳo-* II 162, *ḳamu-sı-nı ḳo-* I 17, aynı ad: II 91, *māl-ı-nı vėr-* II 6, *müzd-i-ni vėr-* II 3, *nefs-i-ni biç-* I 21 aynı ad: I 49: **M 2141**, **N 480**, *nėtelig-i-ni sor-* II 74, *nūr-ı-nı vėr-* II 16, aynı ad: II 159, *söz-i-ni işit-* II 111, *uss-ı-nı al-* V 2, *ümmet-i-ni bekle-* II 46.

d. Verme hali

185. Verme hali eki *-a, -e*'dir. *Yan* sözünden sonra bu ses

-ñ olur. 3. iyelik ekinden sonra araya *-n-* girer. Şu kullanılışları vardır:

1. Yaklaşma ve sokulma bildirir: *bay-a vėr-* II 17, *bir-e sa-* II 86, *d/taġ-a ur-* II 41, *deñiz-e gel-* I 57, aynı ad: I 59, II 11, 161, *dil-e sıġ-* II 56, *el-e gir-* XVI 6, *ev-e ilt-* II 40, *gög-e aġ-* I 3, aynı ad: I 23, VI 5, XII 2a, XVI 3, XXV 4, *gözüñüz-e nūr gir-* II 147, *Ḥaḳ-a degür-* I 5, aynı ad: II 107, *ḫāṣlar-a vėr-* II 49, *ḥisāb-a al-* II 131, *ileyümüz-e dur-* XVI 4, *ḳapu-y-a gel-* VIII 7, *Mevlānā-y-a vėr* II 27, *od-a otur-* I 41, aynı ad: II 37, XII 3, XVII 8, *tapu-y-a var-* XVII 9, *taş-a ur-* II 41, *Teñri-y-e ilt-* II 66, *uçmaḳ/ġ-a gir-* I 51, aynı ad: II 149, *uslu-y-a vėr-* V 2, *yėl-e vėr-* VI 2, aynı ad: VIII 3, *yėr-e yaġ-* I 23, aynı ad: II 90, *yoḳ-sul-a vėr-* II 27, aynı ad: II 90, *yol-a git-* I 12, aynı ad: I 18, X 11, *yolumuz-a gir-* XVI 1, *yaña ḳaç-* II 104, *ara-sı-n-a gir-* II 42, *baş-ı-n-a yıḳ-* II 140, aynı ad: III 12, *bir bir-n-e ḳat-* XXVIII 8, *boyn-ı-n-a çal-* I 48, aynı ad: XIX 6, *dükel-i-n-e degür-* II 25, *ev-i-n-e var-* XVII 9, *ḫāṣ-ı-n-a sığın-* II 48, *ḳulaḳ/ġ-ı-n-a ḳoy-* II 123, *nūr-ı-n-a ḳar-* I 14, *üzer-n-e saç-* II 87, aynı ad: XXVIII 5.

2. 'için'e yaklaşan bir manada: *görmeg-e gel-* II 129, *kāfirler-e ḳan ol-* II 35, *ḳamu-y-a eylik dile-* II 102, *ḳuluñ-a ḳatı dut-* XIX 4, *sormaġ-a gel-* II 129, *bu umud-a göyne-* III 5, *bu yol-a delü ol-* II 58, aynı ad VI 2, XVI 8, *gürlig-i-n-e ejdehā ol-* II 33,

3. Bazı fiillerde: *baḳ-*: *bardaḳ/ġ-a* II 93, *delü-y-e* XX 6, *ev-e* II 119, *evler-e* II 119, *gevde-y-e* II 73, *gözsüz-e* XIX 11, *ma'nī-y-e* II 119, *nesne-y-e* II 80, *nūr-a* II 119, *yarın-a* II 156, *yüz-e* I 13, aynı ad: II 147, *yüz-i-n-e* II 81; *bildür-*: *ḫalāyıḳ-a* I 79, *düke-li-n-e* II 100; *buyur-*: *ḳuluñ-a* XIX 5; *dė-*: *Mūsī-y-e* II 128; *ḫayrān ol-*: *sözler-e* II 14; *göster-*: *ḳamu-sı-n-a* II 96; *ḳal-*: *'acā'ib-e* XXVIII 8, *yėrüñ-e* I 56; *sor-*: *gözüñ-e* IX 4, *ḫalḳ-a* II 52; *yalvar-*: *Teñri-y-e* II 101.

e. Bulunma hali

186. Bulunma hali eki *-da, -de*'dir. 3. iyelik ekinden sonra araya *-n-* girer. Şu kullanılışları vardır:

1. Yer, zaman ve nesnede bulunma bildirir: *'ālem-de aydınlık vėr-* II 88, *bihişt-e* (<-de) *nūrdandur* I 35: **O**, **İ**, **R**, **M 74**, **M 2131**, **M 2139**, **M 2141**, **N 480**, *budaḳ-da oyna-* I 37, *bu cihān-da naḳd al-*

I 4, aynı ad: I 20, 28, II 20, 24, 71, 115, 148, X 12, XIX 11, XXIII 9, *çemen-de uç-* I 34, *d/tam-da gez-* IX 10, *bir dem-de ėt-* II 90, *deñiz-de gör-* I 32, aynı ad: II 89, *Ḥaḳ sırıdur dünyā-da* II 54, aynı ad: II 106, III 7: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, *ev-de ḳal-* XXVIII 3, *gevde-de aġuzdur* II 79, *bir gez-de dīnden çıḳar-* IX 4, *gök-de yar-* II 32, *gözüñ-de nūr ol-* II 17: **M 2131**, **Ü 1375**, *kişi-de cān ol-* II 18, *ḳarañu-da gör-* II 159, *ḳatum-da dur-* XVII 7, *ḳatuñ-da bol ol-* I 25, *Ḳur'ān-da dė-* II 125, *su-da boġ-* II 43: **V**, **P**, **M 74**, **M 2135**, **M 2144**, *taġ-da ḳaya* II 121, *tamu-da göyne-* VI 8, *uçmaḳ-da uç-* I 39, *uyḳu-da gör-* II 61, *yayla-da dügün gör-* VI 3, *bu yol-da ṣıdḳdur* II 67, *yol-da otur-* VIII 1, *yolumuz-da ur-* XVI 5, *yüregüm-de datlu* XXVIII 10, *ḫalḳ ara-sı-n-da bellüdür* II 85, *el-i-n-de ejdehā ol-* II 33: **Pet.**, aynı ad: XXIV 7, *göz-i-n-de nūr ol-* II 17, *cānuñ iç-i-n-de iste-* I 66, aynı ad: I 67, II 94, 95, 158, 159, 160, XVI 9, XXIV 8, *kiş-i-n-de bir oḳdur* I 76, *ḳat-ı-n-da sa-* II 86, aynı ad: II 113, *yėr-i-n-de gör-* I 33.

2. Bazı hareket fiillerinin tamamlayıcısıdır: *yolumuz-da gir-* XVI 1: **H 328**, *iç-i-n-de sıġ-* II 22, *iç-i-n-de düş-* XXVIII 1, *iç-i-n-de gir-* XXVIII 6: **H 328**. (Soru zamiri *ḳanda'da* aynı kullanılış için 252. § bk.)

f. Ayrılma hali

187. Ayrılma hali eki *-dan*, *-den*'dir. İki nushada ve üç yerde *-da*, *-de* görülür. 3. iyelik ekinden sonra araya *-n-* girer. Bununla birlikte bu ses bulunmaksızın kullanılışı için bir örneğe sahibiz. Şu kullanılışları vardır:

1. Bir unsurun ötekinden ayrılmasını bildirir: *datluyı açıdan farḳ ėt-* II 79, *cihān-dan çıḳ-* XVI 1, *dīn-den çıkar-* X 4, *dünyā-dan ḳaç-* XII 6, *el-den ḳo-* II 71, aynı ad: II 95: **Ü 1375**, 157, VIIII, *gevde-den çıḳ-* I 53, aynı ad: I 68, II 62, 81 94, *gözüm-den çıḳ-* XXIII 3, *Ḥaḳ-dan ayru san-* II 108, *iki-den çıḳ-* II 56, *ḳorḳu-dan geç-* I 51, *nese-den dur-* I 11, *ten-den çıḳ-* VIII 2, *velī-den ayru gör-* II 52, aynı ad: II 135, *yavuzlar-dan geyi ayır-* II 32, *yol-dan çıḳ-* II 107, *yėr-den göge aġ-* XXV 4, *baş-ı-n-dan belā sav-* III 12, *baş-ı-n-dan ussını al-* V 2, *el-i-n-den ḳaç-* III 9.

2. Türenilen nesneyi bildirir: *cān-dan bit-* XXVIII 5, *d/taġ-dan toġ-* II 40, *er-den doġ-* II 143: **Pet.**, **M 2137**, *göñli-n-den ṣıdḳ bağı bit-* I 47.

3. Bütünden bir parçayı bildirir: *cānlı-dan ol-* I 53: **480**, *deñiz-den ol-* I 57: **R**, *su-dan içür-* I 29, *süçü-den içür-* I 52 aynı ad: II 152, *aş-ı-n-dan dile-* XIX 2, *şerbet-i-n-den içür-* II 150.

4. Fiille anlatılan olayın başladığı yeri bildirir: *ıraḳ-dan ḳaç-* XIX 11, *ul-ı-n-dan ḳurı-* I 47.

5. Karşılaştırmada karşılaşma konusu olanı bildirir: *budaġ-dan aġ-* XXIII 6, *güneş-den bellüdür* II 85, aynı ad: XXV 7, *müzd-den yėgrek eyle-* I 73.

6. Olayın cereyan ederken içinden veya üzerinden geçtiği yeri bildirir: *köp-rü-den geçür-* I 15, *ḳapu-dan sür-* XX 5, *tamu-dan geçür-* 150, *yėrden geçür-* I 15: **M 2141**.

7. Olayın cereyan ettiği yeri bildirir: *buñar-dan iç-* I 21, *deñiz-den ḳayna-* II 45: **Pet.**, **M 2137**, *tenūr-dan ḳayna-* II 45.

8. Anlatılan olayın maddesini bildirir: *yėmek, içmek bihiştde nūr-dan-dur* I 35.

9. 'tarafından' manasını bildirir: *ay-dan tol-* XXVIII 4: **H 328**, *aydın-dan tol-* XXVIII 3, 4, *barī-den deg-* I 46: **IO**, **M 74**, **M 2138** **M 2140**, **N 480**, *ḫōsluġuñ ḥūr-dan-dur* I 35, *Teñri-den deg-* I 46; **IO**, **M 74**, **M 2138**, **M 2150**, **N 480**, aynı ad: I 48, 5, II 2, 9, 26, 36, 51, 59, 97, 102, 113, 125, XVI 9.

10. 'ile' ye yakın manada: *Ḥaḳ-dan tol-* I 2, aynı ad: II 24, *'ışḳ-dan deñiz- ol-* I 59, *nūr-dan tol-* XXV 2, *sır-dan maḳṣūduñ* II 132: **V**, **P**, *söz-den yol var-* II 3, aynı ad: II 84, 132, *su-dan boġ-* II 43, *Teñri-den diri i-* I 6, aynı ad: I 65, *yatmaḳ-dan semiz ol-* V 3: **M 2146**, *yėmek-den semiz ol-* V 3, *ẕikr-den doġ-* I 38, *luṭfuñdan raḥmet ėt-* II 10, *el-i-n-den ejdehā ol-* II 33, aynı ad: XVII 8, *iş-i-n-den bellü ol-* XXIV 6, *nūr-ı-n-dan ḳarañlıḳ git-* II 69, aynı ad: II 88, 117, 147, *od-ı-n-dan biş-* I 8: aynı ad; XXIII 7, *raḥmet-i-n-den bağışla-* II 70, *sayrulıġ-ın-dan sayruvam* II 135; *od-ı-da biş-* I 8: **R**, *nūr-ı-n-da nūr gir-* II 137: **M 2137**, *od-ı-n-da biş-* I 8: **M 2139**.

11. Nisbet bildirir: *cān-dan ḳul ol-* II 53. aynı ad: II 112, XI 10, XIII 7.

12. 'dolayısiyle' manasında: *'ālem-den sen sen*XI 11, *bu gez-den beg u baydur* XXIII 9, *nūruñ-dan çaç ol-* XIX 8, *yüzüñ-den yaz u yaydur* XXIII 6, *yüz-i-n-den nūr gir-* II 147: **M 2131**.

13. 'hakkında' manasında: *Çelep-den 'acā'ibe ḳal-* XXVIII 8.

14. 'karşı' manasında: *su-dan bekle-* II 46.

15. Bazı fiillerin tamamlayıcısıdır: *iste-*: *peyġāmber-i-n-den* II 108; *ḳorḳ-*: *Veled-den* III 12: **H 328**, **A**; *sor-*: *cānuñ-dan* I 68, *degmeler-den* I 19, *ḳaşlaruñ-dan* XXVIII 9, *ḥāl-i-n-den* II 134, *ḥāl-i-n-de* II 134: **M 74**, (*sor-*'ın verme halinde başka tamamlayıcıları için 185. § 3 bk.).

g. Eşitlik hali

188. Eşitlik hali eki *-ça*, *-çe*'dir ve şu kullanılışları vardır:

1. Kalıplaşmış kullanılışları ile tarz zarfı meydana getirir: *an-çılayın* (< *-ça*), *bar-ça*, *nėçe*.

2. Dil bildirir: *tat-ça*, *türk-çe*.

h. Vasıta hali

189. Vasıta hali için faydalanılan ekler ve kullanılışları altta gösterilmiştir.

1. *-la*, *-le*

190. Daha yaygın olan *-la*, *-le* vasıta ekinin kullanılışları şöyle sıralanabilir:

1. Vasıta bildirir: *gözüm-le gör-* II 28, *göziy-le baḳ-* II 80, *ḳudretüñ-le güni dün eyle-* I 24, *raḥmetüñ-le düni gün eyle-* I 24, *söziy-le dut-* II 121, *üyez-le ḳahr eyle-* II 38.

2. Birliktelik bildirir: *erenler-le bile aġ-* XXV 4, *ḥūrīler-le yorı-* II 66, aynı ad: II 151, *süsiy-le sı-* XVI 5.

3. Beraberlik bildirir: *ḳul-la sulṭan* II 115: **M 2131**.

(Aynı fonksiyonlarda *ile*'nin kullanılması için sırası ile 251 ve 248. §§ bk.)

2. *-n*

191. Daha az görülen *-n* ekinin kullanılışları:

1. Eşitlik ekinin berkitir: *sen ḳılınça-n cān gözi-n* XIX 5: **H 328**.

2. Kalıplaşmış zarf-fiil şekillerine eklenerek edatlar meydana getirmiştir: *ançılayı-n*, *degi-n*, *ile-n*. Bir tane de işlek fakat yazılış bozukluğu sayılabilecek: *bu yėri ḳoyı-n* I 23: **O**.

3. İsimlere eklenmek suretiyle yeni sözler meydana getirmiştir: *içün* (< *uç-u-n*) ve *nişün*, *uz-u-n*, *yar-ı-n*.

i. Yöneltme hali

192. Yöneltme hali için kullanılan ekler altta gösterilmiştir.

1. *-ra*, *-re*

193. *-ra*, *-re* yöneltme ekinin az çok kalıplasmış olarak şu kullanılışlarda görülür: *d/taş-ra yit-* XXVIII 2, *iç-re*, *üze-re*, *üz-re* ve verme eki ile: *üze-r-ne*.

2. *-ru*, *-rü*

194. *-ru*, *-rü* yöneltme ekinin kalıplaşmış olarak görülen kullanılışları şunlardır: *be-rü*, *gė-rü*.

3. *-aru*, *-erü*

195. *-aru*, *-erü* yüneltme eki şu sözlerde görülür: *iç-erü*, *il-erü*, *yoḳ-aru*.

j. İçinde-yanında bulunma hali

196. İçinde-yanında bulunma hali eki *-ḳı*, *-ki*, *-ġı*, *-gi* ekini *ḳan-ḳı*, *ḳan-ġı* soru sözünde bulmaktayız.

k. Sebep hali

197. Aslında türkçede bulunmayan sebep hali eki *içün* son çekim edatının ekleşmesinden başka bir şey değildir: *-çün*: *başuñ-çün raḥmet ėt-* XXVII 6, *temāşā-çün berü gel-* XXIII 5.

2. Zamir

198. Metinlerimizdeki zamir çeşitleri ve kullanılışları altta sıralanmıştır.

A. Kişi zamirleri ve çekimleri

199. Kişi zamirleri ve çekimlerindeki kullanılışlar altta gösterilmiştir. Çekim ekleri ad çekim eklerinden farksızdır. Yalnız bir kısım zamirlerde çekim sırasında hatta çoklukta kök ünlüsü veya kök değişir ve araya *-n-* girer. Kök ünlüsünün değişmesi bir kısım zamir

çekimlerinde aslî olduğu halde bir kısmında bu aslîlere analogya olmak üzere bu devrede meydana gelmiştir.

Bu zamirlerden 2. teklikte yalnız *-suz*, *-süz* eki ile üretme vardır: *sen-süz*. Hatta bir yazmada iğri hallere analogya ile kök ünlüsü değişmiştir: *sin-süz* II 61: **VÇ**.

a. Gövde hali

200. Değişik kişiler için gövde hali ve fonksionları şunlardır: 1) işleyici 2) fiilde kişi alâmeti ve bildirici, 3) yalnız bildirme.

1. teklik: *ben*: 1) *b e n eyü ḳılavuzvan* I 18, *b e n açam* I 19, *içürem b e n* I 22, *b e n olam* I 56, *bilürmiseydüm b e n* I 78, *göstereydüm b e n* I 78, *b e n . . . deñiz olam* II 13, *b e n . . ayduram* II 15, *b e n dėyem* II 29, *b e n vėrem* II 29, 30, *b e n aydam* II 55, *aydaydum b e n* II 97, *bulduraydum b e n* II 98, *yalvarurvan . . b e n* II 101, *b e n . . severem* II 103, *b e n . . . dilervem* II 104, *b e n . . . ayruvam* II 135, *b e n cānı* II 138, *b e n güni* II 138, *b e n . . . yaratdum* II 141, *b e n gülevem* VIII 5, *b e n gözleyevem* VIII 6, *b e n yoḳ-sul* IX 6, *b e n bir ḳul* IX 6, *oldum . . b e n* XIII 8, *b e n ne ėdevem* XVII 1—9, *b e n diri olam* XVIII 13, *gelem . . . b e n* XIX 5, *b e n görürvem* XXV 1, *dėmegil*: "*sen, b e n*" I 26, *b e n, ki sözin söylerem* III 5, *b e n, ki aña ʿāşıḳvam* III 6.

1. çokluk: *biz*: 1) *bulduḳ b i z* I 80, *bilürüz b i z* II 47, *b i z ḳıravuz* XVI 7, *b i z yıḳavuz* XVI 7.

2. teklik: 1) *sen*: *s e n . . . iç* I 18, *s e n ḥükm ėde sen* I 25, *kesilme . . s e n* I 26, *s e n göre sen* I 28, *s e n balıḳ ola sen* I 31, *s e n diri ḳala sen* I 42, *s e n unıt* I 55: **R, N 480**, *iste . . s e n* I 67, *ḳala sen s e n* II 9, *görme s e n* II 18, *s e n . . ayru görme* II 52, *s e n yatıçaḳ* II 62, *s e n öliçek* II 65, *düşmeye sen s e n* II 80, *gelmedüñ s e n* II 129, *s e n ḥālıḳ sen* II 130, *s e n . . . istegil* II 157, *s e n nola sen* III 1, *s e n nola* III 1, *s e n gey göre sen* III 2, *vėr . . s e n* VI 2, *s e n ḳoġıl* VI 4, *ola sen s e n* VI 5, *görmeye sen s e n* VI 7, 9, *s e n göre sen* VIII 1, *s e n bay sen* IX 6, *s e n beg sen* IX 6, *s e n dilemez sen* IX 10, *s e n sen* XI 11, *diler sen s e n* XVIII 13, *s e n . . saç* XIX 3, *s e n buyurduñ* XIX 5, *s e n as* XIX 6: **H 328**, *s e n güneş sen* XIX 8, *s e n . . ėttüñ delü* XX 6, *ḳoya sen s e n* XXIII 2, *s e n göre sen* XXV 1: **A**, *s e n . . içe sen* XXV 5, *s e n diler sen* XXV 6, *s e n . . . raḥmet ėtgil* XXVII 7, *gör s e n* XXVIII 7; 2) *ola s e n* I 10, *ėdemeye s e n* I 12, *gidemeye s e n* I 12, *çıḳamaya s e n* I 12, *baḳamaya s e n* I 13, *göre s e n* I 19, II 96, 118, III 2, VI 2, VIII 1, XXIII 5, XXV 1, *sora s e n* I 19, *ḳurtıla s e n* I 22, *bula s e n* I 22, 31, 53, 67, VI 3, 4, *aġa s e n* I 23, VI 5, XXV 4, *yaġa s e n* I 23, *eyleye s e n* I 24, *ḥükm ėde s e n* I 25, *sora s e n* I 28, *göre s e n* I 28, 30, *dura s e n* I 30, *ola s e n* I 31, 53, 70, XXV 2, *görmeye s e n* I 32, VI 7, 9, *sormaya s e n* I 32, *ḳala s e n* I 42, II 9, *öle s e n* I 42, *gele s e n* I 54, *ala s e n* I 54, *diri s e n* I 63, *düşmeye s e n* II 80, *göstere s e n* II 96, *ḥālıḳ s e n* II 130, *nėte s e n* II 134, *nola s e n* III 1, *göremez s e n* III 8: **H 328, M 2146, A**, *bulamaz s e n* III 8: **H 328, M 2146, A**, *aña s e n* VI 1, *ala sen* VI 1, *duta s e n* VI 5, XXV 3, *seve s e n* VI 6, *bilmeye s en* VI 7, 9, *sana s e n* VI 7, *ḳoya s e n* VI 8, XXV 3, *yalvara s e n* VI 10, *olmaya s e n* VIII 2, *baḳa s e n* IX 2, *çıḳarur s en* IX 4, *bay s e n* IX 6, *beg s e n* IX 6, *dilemez s e n* IX 10, *paşa s e n* IX 12, *ḳaçar s e n* XI 10, *sen s e n* XI 11, *diler s e n* XVIII 13, *güneş s e n* XIX 9, *cānum s e n* XXIII 2, *bile s e n* XXV 1, *taş s e n* XXV 2, *tola s e n* XXV 2, *ṭāhir s e n* XXV 5, *içe s e n* XXV 5, *bula s e n* XXV 6, *gizleye s e n* XXV 7, *olur s e n* XXVIII 7 (aynı maksat için *-sın*, *-sın* ve *-sıñ*, *-siñ* eklerinin kullanılması için 259 ve 261. §§ bk.); 3) *dėmegil*: "*s e n, ben*" 26.

2. çokluk: *siz*: 1) *diler siz s i z* I 80, *s i z . . . görüñüz* II 28, *s i z sevüñ* II 103, *s i z . . . dilemez siz* II 104, *s i z diler siz* II 153, *ḳoñ . . s i z* III 10; 2) *diler s i z* I 80, II 153, III 11, *dilemez s i z* II 104, *göre s i z* II 105, III 12, XXIV 4, *duta s i z* II 105, *içe s i z* II 151, *vėre s i z* II 155, *göremez s i z* III 8, XXIV 6, *ister s i z* XII 7, *yatur s i z* XXIV 1, *durur s i z* XXIV 1, 3, *görür s i z* XXIV 2, 4, *toyar s i z* XXIV 3, *açar s i z* XXIV 3, *yatur s i z* XXIV 3, *kör s i z* XXIV 4, *varur s i z* XXIV 5, *olur s i z* XXIV 7, *bulur s i z* XXIV 8, *bile s i z* XXIV 8, *ögür s i z* XXIV 9.

3. teklik: a) *o* (bazı yazmalarda): 1) *o buyurdısa* II 1: **Pet.**, *o güneşdür* II 25: **Pet.**, *o yaman* X 12: **M 2146**. b) *ol*: 1) *o l öle* I 2, *o l ḳaldı* I 4, *o l ölmez* I 6, *o l . . . degüre* I 15, *ilte o l* I 16, *o l ola* I 25, *o l diri* I 50: **N 480**, *o l ikiydi* I 58, *o l buyurdısa* II 1, *o l usludur* II 5, *o l güneşdür* II 25, *o l bile* II 49,

o l bulur II 56, *o l fark ède* 79, *o l usludur* II 85, *yol açar . . o l* II 89, *éder . . . o l* II 90, *o l bilür* II 91, *o l ussuz ise* II 92, *içindedür o l* II 95, *o l . . . gide* II 106, *o l vérür* II 110, *o l bile* II 112, *o l ne dérse* II 125, *o l ayda* II 126, *görmişdür o l* II 136, *sormışdur o l* II 136, *gevdedür o l* II 138, *yarlıġaya o l* II 139, *o l . . düşmenümdür* II 140, *o l aydursa* II 145, *raḥmetüm o l-dur* II 148, *o l . . geçüre* II 150, *o l . . . diler* III 7, *o l ḳanı* VII 14, *o l yaman* IX 12, *o l bile* XVI 1, *o l . . sevmez* XVII 5, *o l ḳomaz* XVII 8, *o l yarattı* XXIV 5; 3) *o l, kim öldi* I 4, *o l, kim ölmez* I 5, *o l, kim ètmez bunı* I 9, *o l, kim ekdi* I 40, *o l, kim ekmez* I 41, *o l, kim anı buldı* II 57, *o l, ki ʿāşıḳdur* II 68, *o l, ki buldı Teñriyi* II 109. (Bozuk ilgileme cümleleri dolayısiyle işleyici olmayan zamir ve adlar için 234. § bk.)

3. çokluk: kökün değişmesi, araya *-n-* girmesi ve çokluk *-lar, -ler* ekinin getirilmesi ile: *a-n-lar*: *a-n-lar ètdiler* I 50, *a-n-lar cānı* II 73, *a-n-lar . . .görinür* II 118.

b. İlgi hali

201. Değişik kişilerin ilgi halleri altta gösterilmiştir. Bunlarla 1) ad tamlamalarının tamlayanları temsil edilir, 2) işleyici veya bildiricinin sahip bulunması anlatılır, 3) bazı son çekim edatları münasebetlenir, 4) bazı ad çekim eklerinin getirilmesi sağlanır.

1. teklik: a) kök ünlüsü değişmesi ve ilgi eki olarak *-m*'nin (179. § krş.) kullanılması ile: *bin-ü-m*: 1) *bin-ü-m südüm* I 18, *bin-ü-m gözüm* II 28, *bin-ü-m baḫşīşüm* II 30, *bin-ü-m sırum* II 145, *bin-ü-m iki gözüm* XXIII 2, *bin-ü-m gözüm* XXIII 3, *bin-ü-m boyum* XXIII 4, *bin-ü-m işim* XXIII 8, *bin-üm ḥālüm* XXV 1; 2) *bin-ü-m ol-* VI 5, VIII 2; 3) *bin-ü-m içün* II 101; 4) *bin-ü-m-le* X 11; b) kök ünlüsü değişmeksizin ve ilgi eki olarak yine *-m*'nin kullanılması ile, bazı yazmalarda: *ben-ü-m*: 1) *ben-ü-m gözüm* II 28: **M 2135, Ü 1375**, *ben-ü-m baḫşīşüm* II 30: **VÇ, Ü 1375**, *ben-ü-m iki gözüm* XXIII 2: **A**, *ben-ü-m gözüm* XXIII 3: **A**, *ben-ü-m boyum* XXIII 4: **A**, *ben-ü-m işim* XXIII 8: **H 139, H 328, M 76, A**; 2) *ben-ü-m ol-* VIII 2: **H 139, M 76, A**.

2. teklik: a) kök ünlüsünün değişmesi ile: *sin-ü-ñ*: 1) *sin-üñ ʿışḳuñ* XII 1a, *sin-üñ yüzüñ* XXIII 1, *sin-üñ boyuñ* XXIII 6; 2) *sin-üñ-vem* IX 6: *sin-üñ-em* IX 6: **M 2146**, *sin-üñ-dür* XVII 7, XXIII 3, *sin-üñ ol-* I 56, VIII 4, XXV 3; 3) *sin-üñ içün* XIX 5; 4) *sin-üñ-çün* XIX 5: **H 328**; b) kök ünlüsü değişmeksizin yazmalarda: *sen-üñ*: 1) *sen-üñ yüzüñ* XXIII 1: **H 139, A**, *sen-üñ boyuñ* XXIII 6: **H 139, M 76, A**; 2) *sen-üñ-vem* XXI 9: **H 139**, *sen-üñ-dür* XXIII 3: **M 76 A**, *sen-üñ ol-* VIII 4: **H 139, M 76**, XXV 3: **H 139, M 2145, A**; 3) *sen-üñ içün* XIX 5: **H 139, A**, 4) *sen-üñ-din ol-* I 56: **O**, *sen-üñ-çün* XXVII 7: **H 139, H 328**.

2. çokluk: ilgi ekinin getirilmesi ile: *siz-üñ*: 4) *siz-üñ-le* XII 7, *siz-üñ-çün* II 104, XII 2a.

3. teklik: kök değişir, araya *-n-* girer ve ilgi eki getirilir: *a-n-uñ*: 1) *a-n-uñ etegi* I 16, *a-n-uñ sözi* I 77, *a-n-uñ sözleri* II 2, *a-n-uñ müzdi* II 3, *a-n-uñ esrārı* II 28, *a-n-uñ ögüdi* II 48, *a-n-uñ gözi* II 80, *a-n-uñ ḳatı* II 113, *a-n-uñ sayrulıġı* II 135, *a-n-uñ gögsi* II 138, *a-n-uñ başı* III 12, *a-n-uñ cānı* XII 2a, *a-n-uñ eli* XVII 8, XXIV 7, *a-n-uñ cürʿası* XXII 9; 2) *a-n-uñ-dur* II 125; 3) *a-n-uñ bigi* XVI 8, *a-n-uñ gibi* I 22, *a-n-uñ içün* II 141 (başka örnekler için 251. § bk.); 4) *a-n-uñ-çün* XX 9, XXVIII 1.

3. çokluk: kök değişir, araya *-n-* girer ve bunlara çokluk ve ilgi eki getirilir: *a-n-lar-uñ*: 1) *a-n-lar-uñ arası* II 42.

c. Yükleme hali

202. Değişik kişilerin yükleme halleri altta gösterilmiştir.

1. teklik: a) kök ünlüsü değişir ve *-ı, -i* yükleme eki alır: *bin-i*: *bin-i bil-* I 27, II 144, XII 7, *bin-i bul-* I 27, II 148, *bin-i dut-* I 55, II 106, VIII 2, XXVIII 7, *bin-i sev-* II 103, XVII 5, *bin-i gör-* II 105, 129, 136, 137, III 2, *bin-i sor-* II 136, 137, *bin-i çıḳar-* IX 4, *bin-i delü ét-* IX 10, XX 6, *bin-i kem dut-* XI 11, *bin-i sal-* XII 3, 3a, *bin-i öp-* XIII 8, *bin-i sür-* XX 5, *bin-i ḳo-* XXIII 2; b) yalnız *-ı, -i* alır (bazı yazmalarda): *ben-i*: *ben-i bil-* I 27, **M 2140**, XII 7: **A**, *ben-i bul-* I 27, **M 2140**, *ben-i dut-* I 55: **M 2137**, VIII 2: **H 139, M 76, M 2146, A**, XI 11: **H 139**, XXVIII 7: **H 328**, *ben-i gör-* II 129: **M 2137**, *ben-i çıḳar-* IX 4: **H 139, M 76, A**, *ben-i öp-* XIII 8: **H 139**.

1. çokluk: zamir *-ı, -i* eki alır: *biz-i*: *biz-i gör-* II 139, *biz-i unıtma* XIV 1—13, XV 1—15, *biz-i bil-* XVI 1, *biz-i ur-* XVI 5.

2. teklik: a) kök ünlüsü değişir ve *-ı, -i* yükleme eki alır: *sin-i*: *sin-i degür-* I 15, *sin-i ilt-*, I 16, *sin-i toldur-* I 20, *sin-i gör-* II 11, VIII 6, XII 3, 4, XIX 7, XXV 7, XXVI 9, *sin-i ḫāṣ eyle-* II 70, *sin-i sal-* III 8: **H 328, A**, *sin-i sev-* VI 6, VIII 4, *sin-i dut-* VIII 3, *sin-i öp-* VIII 7, *sin-i iste-* XI 10, XII 5, *sin-i dile-* XI 10, XIII 7, XX 5, *sin-i bul-* XII 3a, XXIII 9, *sin-i ḳuç-* XVII 3, *sin-i bil-* XIX 6, *sin-i*

al- XXVIII 11; b) yalnız *-ı, -i* alır (bazı yazmalarda): *sen-i*: *sen-i degür-* I 15: **M 2138, N 480**, *sen-i ilt-* I 16: **M 2140, N 480**, *sen-i toldur-* I 20: **M 2140**, *sen-i sev-* VI 6: **A**, XII 5: **A**, *sen-i gör-* VIII: **H 139, M 76**, XII 3: **A**, 4: **A**, XIX 7: **H 139**, *sen-i iste-* XI 10: **A**, XII 5: **A**, *sen-i dile-* XI 10: **A**, XIII 7: **H 139**, *sen-i bil-* XIX 6: **A**, *sen-i bul-* XXIII 9: **H 139, M 76**, *sen-i al-* XXVIII 11: **H 139, M 76**; c) zamire *-nı, -ni* getirilir (yalnız bir yazmada): *sen-ni*: *sen-ni gör-* II 11: **M 2137**.

2. çokluk: zamire *-ı, i-* eklenir: *siz-i*: *siz-i ög-* I 3, *siz-i sev-* II 103, *siz-i yarlıġa-* II 139, *siz-i givür-* II 149, *siz-i sal-* III 8.

3. teklik: kök değişir, araya *-n-* girer ve *-ı, i-* yükleme eki alır: *a-n-ı*: *a-n-ı iste-* I 14, 67, *a-n-ı bul-* I 27: **M 2138, N 480**, II 57, 68, 94, 109, III 5, *a-n-ı yė-* I 60, *a-n-ı sor-* I 61, 68, II 136, *a-n-ı ḳıl-* II 1, 145, *a-n-ı ḳo-* II 8, V 1, *a-n-ı gör-* II 18, 28, 99, 134, 136, 137, III 8, XXIV 6, XXV 1, *a-n-ı bil-* II 21, 47, 49, XIX 7: **A**, *a-n-ı vėr-* II 27, *a-n-ı dut-* II 54, 71, 72, 91, 95, 109, 139, XXV 3, *a-n-ı ilt-* II 66, *a-n-ı san-* II 108, 127, *a-n-ı seç-* II 140, *a-n-ı aġla-* III 4, *a-n-ı yap-* XVI 7, *a-n-ı dile-* XVII 5, XXV 6, *a-n-ı ayt-* XXIV 2.

3. çokluk: a) çokluk ve *-ı, i-* yükleme ekleri getirilir: *o-lar-ı* (<**ol-lar-ı*): *o-lar-ı ḳır-* XVI 7; b) kök değişir, araya *-n-* girer ve bunlara çokluk ve yükleme ekleri getirilir: *a-n-lar-ı*: *a-n-lar-ı dile-* II 42, *a-n-lar-ı gör-* II 117, *a-n-lar-ı sev-* II 144, *a-n-lar-ı dut-* II 162.

d. Verme hali

203. Değişik kişilerin verme halleri altta gösterilmiştir. Bunlarla 1) yaklaşma ve sokulma bildirilir, 2) bazı fiiller münasebetlenir, 3) 'için'e yaklaşan bir mana elde edilir, 4) yaptırma fiillerinin tamamlayıcısı meydana getirilir.

1. teklik: kök ünlüsü kalınlaşır, *-n* arka damak geniz sesi olur ve *-a, -e* verme eki getirilir: *baña*: 1) *b a ñ a gel-* I 17, 54, VI 1, XII 1, 1a, *b a ñ a vėr-* II 3, 5, *b a ñ a at-* XXVIII 9; 2) *b a ñ a ayt-* XXI 9, *b a ñ a baḳ-* III 1, IX 2, *b a ñ a sor-* XIII 7; 3) *b a ñ a gey dile-* II 104, *b a ñ a ıssı* XXIII 8, *b a ñ a raḥmet ėt-* II 10, XIX 1 XXVII 7.

1. çokluk: zamire verme eki getirilir: *biz-e*: 1) *biz-e deg-* II 97; 2) *biz-e ayt-* XVI 8, 3) *biz-e ḳayu degül* XXIII 7.

2. teklik: kök ünlüsü kalınlaşır, *-n* arka damak geniz sesi olur ve verme eki getirilir: *saña*: 1) *s a ñ a vėr-* II 59, 110, *s a ñ a gel-* III 2, XII 3, 3a, *s a ñ a sal-* XII 3, 3a; 2) *s a ñ a ayt-* IX 12; 3) *s a ñ a ḳulavuzın* I 18: **N 480**, *s a ñ a bol ol-* I 25: **N 480**, *s a ñ a ḳandan sayrulıḳ* II 130, *s a ñ a yastuḳ ol-* VI 6, *s a ñ a yaḥşı sarāydur* XXVIII 3; 4) *s a ñ a içür-* I 22, 29.

2. çokluk: zamire verme eki getirilir: *siz-e*: 2) *siz-e ayt-* II 55, 97, XII 7; 4) *siz-e buldur-* II 98.

3. teklik: kök değişir, araya *-n-* girer, bu ses arka damak geniz sesi olur ve verme eki getirilir: *aña*: 1) *a ñ a vėr-* II 16, 59, *a ñ a gel-* II 17, *a ñ a gir-* XXVIII 6, *a ñ a ʿāşıḳvam* III 6; 2) *a ñ a ayt-* XVII 7, *a ñ a baḳ-* II 147, *a ñ a dė-* II 10, 122, *a ñ a ol-* II 53, XIII 8; 3) *a ñ a zehr eyle-* II 38, *aña fidā ḳıl-* XII 1a.

3. çokluk: kök değişir, araya *-n-* girer, çokluk ve verme ekler eklenir: *a-n-lar-a*: 1) *a-n-l-ar-a gel-* II 36; 2) *a-n-lar-a dė-* II 162.

e. Bulunma hali

204. Metinlerimizde görülen kişi zamirleri bulunma halleri altta gösterilmiştir. Bunlar ilgili kişide bir nesnenin bulunmasını bildirirler.

1. teklik: kök ünlüsünün değişmesi ve *-da, de-* bulunma eki getirilmesi ile: *bin-de*: *bin-de gör-* II 137.

2. teklik: a) kök ünlüsünün değişmesi ve bulunma ekinin getirilmesi ile: *sin-de*: *sin-de yoḳ durur* II 20, *sin-de var* II 77; b) yalnız bulunma ekinin getirilmesi ile (bazı yazmalarda): *sen-de*: *sen-de yoḳ durur* II 20: **Pet.**, *sen-de var* II 77: **M 2131**.

3. teklik: kökün değişmesi, araya *-n-* girmesi ve bulunma ekinin getirilmesi ile: *a-n-da*: *a-n-da gör-* II 137.

f. Ayrılma hali

205. Kişi zamirlerinin ayrılma halleri altta sıralanmıştır. Kullanılışları şöyle gösterilebilir: 1) bir unsurun ötekinden ayrılmasını bildirir, 2) türetilen nesneyi bildirir, 3) bütünden bir parçayı bildirir, 4) karşılaştırmada karşılaşma konusu olanı bildirir, 5) 'tarafından' manasını bildirir, 6) 'ile'ye yakın manada, 7) 'dolayısiyle' manasında, 8) bazı fiillerin tamamlayıcısıdır, 9) bazı son çekim edatları ile münasebetlenir.

1. teklik: a) kök ünlüsünün değişmesi ve *-dan, den-* ayrılma ekinin getirilmesi ile: *bin-den*: 1) *bin-den kesil-* I 26, *bin-den ayrıl-* II 106, *bin-den seç-* II 140, *bin-den ırak* IV 7, *bin-den ḳap-* IX 8, *bin-den al-*

XII la; 4) *bin-den ġanī* II 99, *bin-den yėg* XVII 6; 8) *bin-den işit-* I 67, II 53, III 4, XXIV 9, *bin-den sor-* II 28, 31, 137; b) köke ayrılma ekinin getirilmesi ile (bazı yazmalarda): *ben-den*: 1) *ben-den kesil-* I 26: **M 2140**, *ben-den ayrıl-* II 106: **M 2131**, *ben-den ḳap-* IX 8: **H 139, M 76**; 8) *ben-den işit-* I 67: **M 2140**, II 53: **VÇ**, III 4: **H 139, M 76, A**, XXIV 9: **H 139,M 76, A**, *ben-den sor-* II 31: **M 2131**.

2. teklik: a) kök ünlüsünün değişmesi ve ayrılma ekinin getirilmesi ile: *sin-den*: 1) *sin-den ayru* I 65; 2) *sin-den sayrulıḳ* II 130; 3) *sin-den yoḳ durur* II 20: **Pet.**, *sin-den eksük ol-* IX 2; 5) *sin-den deg-* XXIII 8, *sin-den yüz biñ assı* XXIII 8; 8) *sin-den dile-* XIX 2: **H 328**; *b*) köke ayrılma ekinin getirilmesi ile (bazı yazmalarda): *sen-den*: 1) *sen-den ayru* 1 65: **M 2140**, *sen-den eksük ol-* IX 2: **H 139, M 76, M 2146, A**; 5) *sen-den deg-* XXIII 4: **A**, *sen-den yüz biñ assı* XXIII 8: **H 139, M 76**.

3. teklik: kökün değişmesi, araya *-n-* girmesi ve ayrılma ekinin getirilmesi ile: *a-n-dan*: 1) *a-n-dan kesil-* I 26, *a-n-dan ḳaç-* II 7, *a-n-dan ayru* II 110; 2) *a-n-dan doġ-* II 142, 3) *a-n-dan iç-* I 52: **IO, M 76, M 2138, M 2140, M 2141, N 480**, XXV 5, *a-n-dan yoḳ durur* II 20, *a-n-dan ḳal-* III 4; 5) *a-n-dan ilt-* II 40, *a-n-dan bul-* II 148, *a-n-dan ḳara ol-* II 35, *a-n-dan toy-* XXIV 3, *a-n-dan yat-* XXIV 3, *a-n-dan ol-* XXIV 7; 7) *a-n-dan diri durur* I 68; 8) *a-n-dan iste-* II 25, *a-n-dan işit-* II 127, *a-n-dan sor-* II 137; 9) *a-n-dan yaña* II 40: **Pet., M 2137.**

3. çokluk: kökün değişmesi, araya *-n-* girmesi, *-lar*, *-ler* çokluk ekinin eklenmesi ve ayrılma eki ile: *a-n-lar-dan*: 5) *a-n-lar-dan gel-* II 51, *a-n-lar-dan ḳal-* II 51; 6) *a-n-lar-dan diri ḳal-* II 72.

g. Eşitlik hali

206. Eşitlik hali için 3. teklikte kök değişmesi, araya *-n-* girmesi ve *-ça*, *-çe* eki ile genişletilmiş olan kalıplaşmış *a-n-çı-layın* sözü vardır: *a-n-çı-layın Ḥaḳdan tol-* II 24.

B. Gösterme zamirleri ve çekimleri

207. Metinlerimizde gösterme zamiri olarak uzak için *ol*, yakın için ise, *bu* sözleri kullanılmıştır. *ol* çekimde de 3. teklik kişi zamirinden (200—206. §§ bk.) farksızdır. *bu* ise, şekilce değişmez. Yalnız çekimde ve kısmen çokluk eki aldığı zaman araya *-n-* girer. (Aynı sözlerin gösterme sıfatı olarak kullanılması için 237. § bk.)

a. Gövde hali

208. Gösterme zamirlerinin gövde halleri ve fonsionları şunlardır:

Teklik:

İşleyici olarak:

ol: kişi zamirinden (200. § bk.) ayrılmamaktadır.

bu: *b u ögütdür* II 48, *belādur b u* IX 8, *b u yaḫşı* IX 10, *nedür b u* XII 1, *b u geydür* XXIII 2, *ne oḳdur b u* XXIII 4,

Bildirici olarak:

ol: kişi zamirinden (200. § bk.) ayrılmamaktadır.

bu: *b u-dur* I 10, II 5, 107.

Çokluk:

İşleyici olarak:

a-n-lar: kişi zamirinden (200. § bk.) ayrılmamaktadır.

bu-lar, *bu-n-lar*: *bu-lar ḳanatlarumdur* II 143; *yėg ola bu-n-lar* XVII 6.

b. İlgi hali

209. İlgi hallerinin fonksionları:

Teklik:

gibi son çekim edatı ile münasebetlenir:

a-n-uñ için 201. § bk.

bu-nuñ: *bu-nuñ gibi* I 69 (öteki örnekler için 251. § bk.).

-la, *-le* vasıta eki getirilir:

bu-nuñ-la sevin- III 7.

c. Yükleme hali

210. Yükleme hali kullanılışları:

Teklik: *bu-n-ı*: *bu-n-ı ėt-* I 9, 12, 51, *bu-n-ı işit-* I 67, X 12, *bu-n-ı bil-* II 21, 138, 158, *bu-n-ı ayt-* III 3, *bu-n-ı dile-* III 7, *bu-n-ı gör-* III 7, XXVIII 7, *bu-n-ı dut-* V 1.

d. Verme hali

211. Verme hali elimizdeki tek örnekte *ayt-*'ın tamamlayıcısıdır: Çokluk: *bu-lar-a*: *bu-lar-a ayt-* II 15.

e. Bulunma hali

212. Bulunma halleri fonksionları şöyle toplanabilir: 1) 'orada', 'burada' manası verir, 2) bazı hareket fiillerinin tamamlayıcışıdır, 3) içinde-yanında bulunma ekinin getirilmesine yarar.

Teklik: *a-n-da* ve bir yazmada gövde haline analogya dolayısiyle: *o-n-da*: 1) *a-n-da balıḳ ol-* I 31, *a-n-da gör-* I 33, II 151, *a-n-da sor-* I 33, *a-n-da iç-* I 34, II 153, *a-n-da söyle-* I 37, *a-n-da bekle-* II 46, *a-n-da işler ėt-* II 61, *a-n-da ḳal-* II 120, XVIII 2, *a-n-da dile-* II 153, *a-n-da var* I 63, *a-n-da dā'imdür* II 154, *a-n-da yaḳın Raḥmāndur* III 9; 2) *a-n-da var-* I 63, III 4, 7, *a-n-da ek-* II 60, *a-n-da sal-* III 8; *o-n-da var* III 4: **M 76** (ad ve soru edatı *ḳanda*'da aynı kullanılış için sırası ile 186. § 2 ve 252. § bk.); 3) *a-n-da-ġı* I 38.

Teklik: *bun-da*: 1) *bu-n-da dur-* II 7, *bu-n-da dut-* II 94, *bun-da gör-* II 137: **M 2144**, 156, *bu-n-da bul-* II 154, 158, *bu-n-da al-* II 155, *bu-n-da iste-* II 157, *bu-n-da ḳal-* III 4, *bu-n-da yaḳın şeyṭāndur* III 9.

f. Ayrılma hali

213. Metnimizdeki gösterme zamirlerinin ayrılma halinde kullanılışları şunlardır: 1) türetilen nesne bildirilir, 2) fiille anlatılan olayın başlama yerini bildirir, 3) 'karşı' manasındadır, 4) bazı fiillerin tamamlayıcısıdır.

Teklik: *a-n-dan* 'ondan', 'oradan': 3) *a-n-dan bekle-* II 46: **Pet.**, **M 2137**; 4) *a-n-dan sor-* I 19: **O.**

Teklik: *bu-n-dan*, 'bundan', 'buradan': 2) *bu-n-dan var-* III 7; 4) *bu-n-dan sor-* I 19.

Çokluk: *bu-lar-dan* 'bunlardan' 1) *bu-lar-dan doġ-* II 143.

g. Vasıta hali

214. Eldeki tek vasıta hali örneği ilgi haline getirilen *-la*, *-le* eki ile yapılmış olup teklik *bu* zamirinden vasıta anlatmak için kullanılmıştır: *bu-nuñ-la*: *bu-nuñ-la sevin-* III 7.

h. İçinde-yanında bulunma hali

215. Eldeki tek içinde-yanında bulunma hali örneği bulunma haline getirilmiş *-ḳı*, *-ki* (burada yumuşamış olarak: *-ġı*, *gi*) eki ile yapılmış olup teklik *ol* zamirindendir: *a-n-da-ġı* 'oradaki': *a-n-da-ġı ḳuşlar* I 38.

C. Dönüşlülük zamirleri ve çekimleri

216. Metinlerimizde görülen dönüşlülük zamirleri *gendü*, *gendüz* ve *öz'ün* kullanılışları altta sıralanmıştır. Aslî zamirlerden olmayan bu sözlerin çekimleri ad çekiminden farksızdır.

a. Gövde hali

217. Dönüşlük zamirlerinin gövde halinde kullanılışları şunlardır: 1) işleyici olarak 3. teklik iyelik eki ile, 2) ad tamlamalarında tamlayan olarak, 3) belirli vasıtasız tamamlayıcı olarak 2. teklik iyelik eki ile, 4) eksiz ve 3. teklik iyelik eki ile bazı son çekim edatları ile münasebetlenmede: *gendü*, *gendüz*, *öz*: 1) *gerü görür gendüz-i* II 15; 2) *gendü deñizi* I 58, *gendü luṭfuñ* II 10, *gendü nūrı* II 16, *gendü dōstı* II 128, *gendü işi* XXIV 6; 3) *gendü-zü-ñ gör-* I 26, *gendüz-ü-ñ yavu ḳıl-* I 27, *gendüz-ü-ñ unıt-* I 55: **R**, **N 480**, *gendüz-ü-ñ bil-* I 64; *öz-ü-ñ göyne-* VI 8, 4) *gendü birle* XXVIII 11, *gendü-si gibi* II 70: **Pet.**, **M 74**, **M 2131**, **M 3137**, **M 2144**; *gendüz-i gibi* II 70.

b. Yükleme hali

218. Yükleme hali için şu ekler kullanılmıştır: 1) 2. teklik iyelik ekinden sonra *-ı*, *-i*; 2) 3. teklik iyelik ekinden sonra *-n*; 3) 3. çokluk iyelik ekinden sonra *-nı*, *-ni*: *gendü*, *gendüz*: 1) *gendü-ñ-i bil-* I 64; **M 2138**, *kendüz-ü-ñ-i unıt-* I 27, *gendüz-ü-ñ-i ḳo-* I 55, VI 4, *gendüz-ü-ñ-i bay gör-* III 2, *gendüz-ü-ñ-i yavu ḳıl-* XXV 6; 2) *gendüz-i-n ḳo-* I 55: **N 480**; 3) *gendü-ler-i-ni deñize vėr-* II 161.

c. Verme hali

219. 2. teklik iyelik eki ile ve *baḳ-*'ın tamamlayıcısı olarak bir örnekte verme eki ile: *gendüz*: *gendüz-ü-ñ-e baḳ-* VI 4.

d. Bulunma hali

220. Zamirde bulunma bildiren bir örnekte bulunma eki ile: *gendü*: *gendü-de deñizi bul-* I 58: **M 2137**.

e. Ayrılma hali

221. Doğrudan doğruya zamir ve çokluğundan başka 2. ve 3. teklik iyelik eklerine getirilen ve 3. teklikten sonra araya *-n-* giren ayrılma halleri ayrılma eki ile meydana getirilip şu manaları bildirir: 1) bir unsurun ötekinden ayrılması, 2) 'ile, vasıtasiyle' manasında, 3) *sor-* fiilinin tamamlayıcı olarak: *gendü, gendüz*: 1) *gendü-den yavuzı gider-* I 9, *gendü-den ḳurtıl-* I 57, *gendüz-ü-ñ-den yavuzlıġı sür-* I 11, *gendüz-i-n-den yavuzı gider-* I 9: **M 2141**, *gendüz-i-n-den çıḳ-* II 56: **Pet.**, **M 2131**, **M 2135**, **M 2137**, **M 2144**; 2) *gendü-den yer ol-* II 64; *gendü-ler-den öl-* I 2, *gendüz-i-n-den yüz ṣūret, bir cān ol-* II 63; 3) *gendüz-ü-ñ-den sor-* I 28.

f. Vasıta hali

222. Eldeki tek vasıta hali örneği 2. teklik iyelik ekine getirilen *-la, -le* eki ile vasıta bildirir: *gendüz-ü-ñ-le çıḳ-* I 13.

g. Sebep hali

223. *için* son çekim edatının ekleşmişi *-çün* ile meydana getirilmiş olan sebep hali için eldeki iki örnek de 3. teklik iyelik eki iledir: *gendü, gendüz*: *gendü-si-çün bir gemi eyle-* II 46: **M 2131**, **M 2137**; *gendüz-i-çün bir gemi eyle-* II 46.

D. Bellisizlik zamirleri ve çekimleri

224. Metinlerimizde görülen bellisizlik zamirleri insanlar için türkçe *kim, kimse, kimesne* ve farsça *her*, nesneler için ise *ne*'dir. Çekimleri ad çekiminden farksızdır. *ne* hiç bir çekim eki almaz. Çeşitli kullanılışları altta sıralanmıştır.

a. Gövde hali

225. Gövde hali şu fonksionlarda görülür: 1) işleyici olarak, 2) vasıtasız tamamlayıcı olarak: *kim, kimse, kimesne, ne*: 1) *k i m ölürse* I 5, *k i m dirise* I 6, *k i m meded buldı* I 48, *k i m bunı ėtdi* I 51, *k i m bu māl̄ı isteye* II 5, *k i m çıḳarsa* II 56, XVI 1, *k i m bile* II 66, *k i m diri ėde* II 69, *k i m anı dutdı* II 91, *k i m, ki biri iki görür, şaşıdur* II 111, *k i m . . göre* II 136, XIX 7, *k i m anı sora* II 136, *k i m . . . seçerse* II 140, *k i m Veledi severse* III 12, *k i m usluysa* XII 7, *k i m urursa* XVI 4, *k i m sini bir bilmeye* XIX 6; *k i m s e görmez* II 15, *k i m s e Ḥaḳdan tolmadı* II

24, *k i m s e geymedi* II 29, *k i m s e dėmedi* II 29, *k i m s e . . . saymadı* II 30; *k i m e s n e bulmadı* II 57; *h e r , kim ister* II 85, *h e r , kim sevinür* III 7: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, *h e r , kim ol ussuz ise* II 92; *n e , kim ister iseñ, anda var* I 63, *n e, ki varsa, ölür* II 115, *n e, kim anda siz diler siz, çoḳ durur* II 153, *n e varsa* XXIV 5, *ne-m var* VIII 3; işleyicisinin bir başka zamirle tekrarlanması: *n e , ki sen ḥükm ėde sen, ol ola* I 25, *n e , ki ol ayda, ḳamusı rāzdur* II 126; 2) *ḳomadı k i m s e diri* II 43; *n e , ki vardur cihānda, bildüreven* I 20, *n e , kim ister iseñ, bayıḳ bula sen* I 31, *n e , ki varsa, sormaya sen* I 32, *n e, ki göñlüñ d i l e r ise, bula sen* I 54, *tatça aydam n e , kim diler siz siz* I 80, *Teñri ėtdi n e , kim anlar ėtdiler* II 50, *Teñriden bil n e , kim anlardan ḳalur* II 51, *Teñriden gör n e , kim anlardan gelür* II 51, *n e , ki peyġāmberlerüñ var, ol bilür* II 91, *n e dėrse* II 125, *gördiler bunda erenler n e , ki var* II 156; tamamlayıcının bir başka zamir veya adla tekrarlanması: *n e , kim ol buyurdısa, anı ḳıluñ* II 1 *n e, kim ol aydursa, anı ḳıluñuz* II 155, *n e , ki bu yola vėrevüz, yüz anuñ bigi alavuz* XVI 8.

b. İlgi hali

226. Ad tamlamasında tamlayan olarak görülen bir ilgi hali örneğimiz vardır: *kimse*: *kimse-nüñ ʿışḳı* I 44: **IO**, **İ**, **M 2131**, **M 2137**, **M 2139**, **M 2140**.

c. Yükleme hali

227. Yükleme hali olarak da bir örneğe sahibiz: *kimse*: *bula siz kimse-y-i* I 80.

d. Verme hali

228. Bir bildirici ve bir fiile münasebetlenen iki verme hali belsizlik zamiri vardır: *kim, kimse*: *kim-e gerek* X 11; *kimse-y-e beñze-* II 86.

e. Bulunma hali

229. Kişide bulunma bildiren bir bulunma haline sahibiz: *kimse*: *görmeye siz kimse-de anda güçi* II 151: **V**, **P**.

f. Ayrılma hali

230. 'tarafından' manasında olmak üzere bir ayrılma hali örneği vardır: *kimse*: *görmeye siz kimse-den anda güçi* II 151.

E. Soru zamirleri ve çekimleri

231. Metinlerimizdeki soru zamirleri insanlar için *kim*, nesneler için *ne*'dir. Çekimleri ad çekimlerinden farksızdır. *ne* hiç bir çekim eki alamaz. Çeşitli kullanılışları altta gösterilmiştir.

a. Gövde hali

232. Gövde hali şu fonksionlarda görülür: 1) işleyici olarak, 2) vasıtasız tamamlayıcı olarak: *kim ne*: 1) *kim-dür* IX 12; *ne-vem* II 144, *ne-vüz* XVI 1, *ne-dür* II 132, XII 1, *n e gerek* XIII 7, *n e ol-* II 56, VI 2, IX 2; 2) *k i m ögür siz* XXIV 9; *n e dė-* II 125, *n e ḳıl-* III 7, *n e dile-* IX 8, 12, XIII 7, *n e iste-* XII 7, *n e ėt-* XVII 1—9, XX 6, XXIV 7, *n e ayt-* XX 6, XXIII 1, *ne-ler ḳıl-* XII 6.

b. Yükleme hali

233. Yükleme hali olarak bir örneğe sahibiz: *kim*: *kim-i sor-* I 62.

F. İlgileme zamirleri

234. Aslında türkçenin tanımadığı ilgileme cümlelerini başlamak için türkçe *kim* ve farsça *ki* sözlerinden faydalanılmıştır. Ancak buna rağmen başarılı ilgileme cümleleri yanında epey bozukları da vardır. Bunlar şu suretle sıralanabilir: 1) İlgileme zamirleri çekilemediğinden değişik haller için hep aynı şekilleri kullanmak gerekmiştir; 2) haller belirtilmek istenildiği zaman bu, ilgileme cümlesi dışında kalan ilgilenen ad veya zamirde gösterilmiştir; 3) baş cümlede bulunan ilgilenen ad veya zamir ilgileme cümlesinden sonra bir daha tekrarlanmıs yahut yerine başka ad veya zamir kullanılmıştır; 4) ilgileme cümlesi bir de şart eki ile belirtilmiştir. Bütün bu hususlar için örnekler:

1) *ol, k i m ölmez, yarın yavuz ola* I 5, *ol, k i m ėtmez bunı, ne ıraḳdur* I 9, *ol, k i m ekdi, delim delim götüre* I 40, *ol, k i m ekmez, yarın oda otura* I 41, *ṣıdḳ suyı, k i m az durur, ḳurıya* I 45, *tamla, k i m gendü deñizin buldı* I 58, *tamla, kim deñize turup gelmez* I 59, *ḳanḳı kişi, k i m bu sözden yol vara* II 3, *ḳoġıl anı, k i m ölür* II 8, *Teñriden gör ne, k i m anlardan gelür* II 51, *Teñriden bil ne, k i m anlardan ḳalur* II 51, *sırları, k i m Teñriden degdi bize* II 97, *ol, k i m bunuñla sevinür, bunı diler* III 7, *nedür bu, k i m baña geldi* XII 1, *ne oḳ, k i m degdi sinden* XXIII 4, *şavam banda-i ūrā, k i m sini gördi* XXVI 9; *ḳanḳı kişi, k i dirligin ister* I 1, *ne neseden, k i Ḥaḳ degül, durġıl* I 11, *iste anı, k i yolı varmışdur* I 14, *ne, ki vardur cihānda, bildüreven* I 20, *baḫtlu ol kişi, k i ẕikr ėder* I 39, *ṣıdḳ suyı, ki az durur, ḳurıya* I 45: N **480**, *bıçdı nefsüñ başın, k i gāvurdı* I 49, *ol süçüden, k i Teñri nūrıdur* I 52, *ḳanḳı tamla, k i bu deñize gire, gendüden ḳurtıla* I 57, *Teñri nūrıdur, k i sordı Teñriyi* II 23, *ben vėrem ḥil'at, k i kişi geymedi* II 30, *baḫtlu ol cān, k i cānı 'ışḳdur* II 67, *ḳanı ol uslu, k i bu sözden tola* II 84, *ne, k i peyġāmberlerüñ var, ol bilür* II 91, *ol, k i binden ayrıla, ḳanda gide?* II 106, *kim, k i biri iki görür, şaşıdur* II 111, *ben, k i sözin söylerem* III 5, *ben, k i aña 'āşıḳ-vam* III 6, *kimdür, k i saña ayda* IX 12, *ne datludur sinüñ 'ışḳuñ, k i binden göñlümi aldı* XII 1a, *ḳarañu süsi, k i durur* XVI 5, *ne yaġmurdur, k i yaġdı cān üzerne* XXVIII 5; *kişinüñ, k i m ḳatı degül 'ışḳı, ḳaynamaz ḫōş bıñar gibi ṣıdḳı* I 44, *söz anuñdur, k i m açukdur gözleri* II 125, *ol süçüden, k i m ṭahūr oldı adı* II 152, *kişinüñ, k i ḳatı degül 'ışḳı, ḳaynamaz ḫōş bıñar gibi sıdḳı* I 44: **M 2137**; *kişinüñ, k i gözi görmez, dutavuz, gözin açavuz* XVI 2, *zihī süçü, k i bir cür'ası anuñ bay eyler yoḫsulı* XXII 9; *tatça aydam ne, k i m diler siz siz* I 54, *anları, k i m Hūd dilerdi, ḳırmadı* II 42, *Teñri ėtdi, ne k i m anlar ėtdiler* II 50, *ol neseyi, k i m kimesne bulmadı* II 57; *bula siz kimseyi, k i bulduḳ biz* I 80, *ne, kim anda siz diler siz, coḳ durur* II 153, *anı, k i m ben görürvem, ger göre sen* XXV 1, *anı, k i m sen diler sen, tīz bula sen* XXV 6; *ben dėyem sözler, k i kimse dėmedi* II 29, *ben vėrem ni'met, k i kimse yėmedi* II 29, *gördiler bunda erenler ne, k i var* II 156; *ol ḳulaḳ ḳanı, k i bu sırlar sıġa* II 55; *şimdi, k i m sen diri sen, anda var* I 63; *ol buñardan, k i Ḫıżr su içdi* I 21.

2) *ol, k i m anı buldı, cānı ölmedi* II 57, *nefsüñüz, k i m yol urur, boynın ura* II 149; *anuñ, k i m cānı nūrlıydı, 'Īsī gibi göge aġdı* XII 2a; *delünüñ, k i ussı yoḳ, nėte göre* II 19, *kişinüñ, k i gözi görür, bize cān vėrürken aydur* XVI 8; *mālı, k i m Teñ-*

ri baña vèrdi, budur II 5, *anı, kim göñlüñüz aydur, ki:* "*Ḳanı?*" XXIV 2, *cihānı, k i m görür siz ḳamu oldur* XXIV 4; *mālı, k i Teñri baña vèrdi, budur* II 5: **M 2135**, *oları, k i biz ḳıravuz, gèrü cānların vèrevüz* XVI 7; *anda, k i m göz göre ne sormaḳdur* I 33.

3) *ol, k i m öldi ölümsüz, ol ḳaldı* I 4, *nese, k i m ḳalmadı, kimi soralar* I 62, *her nese, k i m sinde andan yoḳ durur, ol nese gerçi cihānda çoḳ durur* II 20, *her, k i m ister Teñriyi ol usludur* II 85; *ol, k i ʿāşıḳdur, anı bulmaḳ gerek* II 68, *ol, k i buldı Teñriyi, gey dut anı* II 109; *ne, k i sen ḥükm ède sen, ol ola* I 25, *ne, k i ol buyurdısa, anı ḳıluñ* II 1: **Ü 1375**; *baḥşīşi, k i m vèrdi Ḥaḳ Mevlānāya, anı ne yoḳsula vèrdi, ne baya* II 27, *ne, k i m ol ayda, ḳamusı rāzdur* II 126; *ḳanda, k i m göre Ḥaḳı, anda ḳala* II 120.

4) *göre her, k i m ol ussuz ise* II 92; *göre sen ne, k i varsa, sormaya sen* I 32, *ne, k i varsa, ölür* II 115; *ne, k i m ister iseñ, bayıḳ bula sen* I 31, *ne, k i m ol buyurdısa, anı ḳıluñ* II 1, *ne, k i m ol aydursa, anı ḳıluñ* II 145, *ne nese, k i m ister iseñ, saña gele* III 2; *ne, k i göñlüñ diler ise, ala sen* I 54.

3. Sıfat

235. Metinlerimizde görülen sıfat çeşitleri kullanılışları ile birlikte altta sıralanmıştır.

A. Vasıflama sıfatları

236. Vasıflama sıfatları türkçe ve farsça kaidelerine göre şu sıfat tamlamaları ile görülürler: *aġır yol* XVI 2, *arı su* II 35, *ay yüz* I 13, IX 4, 10, *ayruḳ yüz* II 147, *bol süçü* I 51, *cānsuz kişi* II 21, 83, *cümle yoḳsullar* II 99, *dèdügüm söz* II 131, *dükeli yazuḳ* I 70, *eyü ḳulavuz* I 18, *gāvur göz* IX 4, *gey söz* II 78, X 12, *gey ulu* II 127, *girtü dirlük* I 7, *gören kişi* II 87, *görklü yüz* II 86, *ḫāṣ er* II 145, *ḫāṣ ḳullar* II 143, *ḫōş bıñar* I 44, *ḫōş gül* XIII 8, *ʿışḳsuz cān* II 68, *ḳamu ʿālem* XII 5, *ḳamu kāfirler* II 43, *ḳara göz* XXVIII 9, *ḳara gözler* XII 1, *ḳara ḳaşlar* XII 1, *ḳarañu cān* II 87: **M 2142**, **M 2143**, *ḳarañu cānlar* II 87, *ḳarañu èl* XVI 6, *ḳarañu yèr* I 23, *ḳorḳulu köprü* I 15, *öküş cānlar*, II 59, *saġışsuz kişiler* II 142, *sarp iş* I 12, *tamla cān* XXVIII 6, *ulu devlet* XXIV 1, *ulu Ḥaḳ* I 15, *uslu kişi* II 6, *ya ḳaş* XXVIII 9, *yaḫşı sarāy* XXIII 3, *yavuz söz* II 78; *Firʿavn-ı laʿīn* II 34.

B. Gösterme sıfatları

237. Gösterme sıfatları yakın için *bu*, uzak için *ol ve* bazı yazmalarda *o* olup şu sıfat tamlamalarında görülürler (aynı sözlerin gösterme zamiri olarak kullanılması için 207—215. § bk.)

bu: bu ʿālem XI 11, *bu ay* XXVIII 2, *bu cān* XXVIII 6, *bu cihān* I 4, 8, II 71, 73, 155, VI 1, XVI 1, XXIII 9, *bu deñiz* I 57, *bu derd* VIII 2: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, *bu dügün* V 1, *bu dünyā* II 106, XII 6, *bu dütün* V 2, *bu gèçe* XVII 3, XXIV 1, XXVIII 1, 4, *bu gez* XIX 4, XXIII 9, *bu göz* II 76, III 1, *bu gün* I 5, I 41: **N 480**, II 156, III 5, VI 1, 3, IX 2, XVI 9, XXIII 7, *bu ḥadīs* I 1, *bu ḥalayıḳ* XVI 3, *bu iki* II 56, *bu ḳadar* II 22, *bu ḳarañulıḳ* II 69, *bu ḳapu* XX 5, *bu ḳayu* VIII 2, *bu nūr* I 43, XXV 2, *bu sır* II 31, 132, *bu sırlar* II 55, *bu söz* II 3, 84, 112, X 12, *bu sözler* II 6, 7, 14, 123, *bu süçi* XXII 9: **H 328**, *bu süçü* XVII 2, *bu umut* III 5, *bu yèr* I 23: **N 480**, XXIII 3, XXV 4, *bu yol* I 12, II 58, 67, 107, 122, VI 2, X 11, XVI 2, 8.

ol: ol ay yüz I 13, IX 4, 10 , *ol balıḳlar* I 30, *ol buñar* I 21, *ol cān* XIII 7, *ol cihān* I 28, X 12, *ol Çelep* XXVIII 8, *ol çümen* I 34, *ol deñiz* I 29, 32, II 161, *ol èl* XVI 7, *ol göz* XX 6, *ol ḫāṣ* II 149, *ol ḫāṣlar* II 144, *ol kīmyā* I 69, *ol kişi* I 39, *ol oḳlar* XIX 9, *ol su* I 29, *ol süçü* I 25, II 152, *ol tamla* I 61, *ol velī* II 135, 141, *ol yol* I 18, *ol yüz* X 11.

o: o balıḳlar I 30: **M 2137**, *o deñiz* I 29: **M 2141**, *o su* I 29: **M 2141**, *o süçü/i* II 152: **M 2131**, **M 2137**, **M 2142**, **M 2144**.

C. Belirtme sıfatları

238. *ne* ve *nèçe* sözleri belirtme sıfatı olarak da görülürler: *ne balıḳlar* I 29, *ne boy* XIX 10, *ne dıtlu* XII 1a, XXVIII 10, *ne gevher* XXVIII 6, *ne göz* XIX 10, *ne* I 9, *ne ḳaş* XIX 10, *ne maʿnī* XI 10, *ne nese* I 11, III 2, *ne oḳ* XXIII 4, *ne oḳlar* XXVIII 9, *ne saç* XIX 10, *ne süçü* XXVIII 7, *ne yaġmur* XXVIII 5, *ne yoḫsul* XXII 9: **H 328**, *ne yüz* XIX 10; *nèçe dürlü* XXIV 7, *nèçe işler* II 61.

D. Bellisizlik sıfatları

239. Metinlerimizde bellisizlik sıfatı olarak da türkçe *bir, bir ḳaç, degme bir, iki üç, ḳanḳ/ġı* ile farsça *her* ve *her bir* sözleri kullanılmıştır.

bir: *bir cān* II 115, *bir deve* II 40, *bir gemi* II 46, *bir gün* II 134, VIII 1—7, *bir velī* II 133.

bir ḳaç: *bir ḳaç ʿāṣī* II 90.

iki üç: *iki üç bazlamaç* XIX 2.

ḳanḳ/ġı: *ḳanḳ/ġı kişi* I 3, II 3, *ḳanḳ/ġı tamla* II 90.

her: *her ġece* XXIII 8, *her gün* II 36, *her laḥża* XI 10, *her nese* II 20, 77, 80, 84.

her bir: *her bir kişi* II 26, *her bir söz* II 76.

E. Sayı sıfatları

240. Tek ve katışık olarak metinlerimizde şu sayı sıfatları görülür:

bir: *bir cān* II 58, 63, XII 1a, *bir cürʿā* XXII 9, *bir gez* IX 4, *bir göz* II 114, *bir ḳarış*, XIX 5, *bir ḳul* IX 6, *bir ḳulaç* XIX 5, *bir oḳ* I 76, *bir söz* II 114, III 11, *bir tamla* XXVIII 6, *kir üyez* II 38.

iki: *iki ʿālem* I 76.

yüz: *yüz cān* VIII 4, *yüz ṣūret* II 63.

biñ: *biñ bāġ* XXVIII 5, *biñ cān* II 58: **M 74**, **M 2131**, **M 2135**, **M 2143**, *biñ cihān* I 28, *biñ gülef* XXVIII 5.

on ikay VI 10 (< *on iki ay*).

iki biñ: *iki biñ cān* XII 1a.

yüz biñ: *yüz biñ assı* XXIII 8, *yüz biñ deñiz* XXVIII 6, *yüz biñ ḳulaç* XIX 5: **H 328**.

4. Zarf

241. Metinlerimizdeki türkçe ve yabancı asıldan zarflar alta sıralanmıştır.

A. Tarz zarfları

242. Türkçe ve yabancı asıllı tarz zarfları ve kullanılışları şunlardır: *añsuz öl-* VIII 2, *ayru gör-* II 25, *bāḳī ḳal-* II 8, *baṣsuz aç-* VI 2, *bayıḳ ol-* II 87, *bayıḳ düşmenümdür* II 140, *bellü gör-* II 11, 16, 123, 158, XXIV 2, XXV 6, *bellü göster-* I 78, II 4, *bellü ol-* XXIV 6, *berk dut-* I 16, II 95, *bile dur-* I 30, *cānsuz ḳo-* XXIII 2, *cānsuz otur-* VIII 1, *d/tek dur-* I 77, III 3, *diri ḳal-* II 12, 21, 72, X 11, *diri ḳo-* II 43, *dürlü dürlü gel-* II 36, *ecelsüz öl-* I 4, 7, *eksüksüz deg-* I 46, *elsüz, aġuzsuz iç-* I 34, *eyle dė-* II 152, *eyle ḳo-* VIII 4, *eyle tol-* XXVIII 4, *geñez geçür-* I 15, *gėrü vėr-* II 59, *gey bil-* II 148, *gey bul-* II 83, XXVI, *gey cehd ėt-* II 154, *gey dut-* II 109, *gey farḳ ėt-* II 79, *gey gör-* I 19, 67, III 1, *gey iste-* II 71, 95, 122, *gey işit-* XXIV 9, *gey saḳın-* II 65, *gey sev-* II 144, *götrü çaġır-* XII 2, *gözsüz baḳ-* I 31, *ḥayrān ḳal-* II 14, *hergiz öl-* II 57, *hīç beñzeme-* II 86 *ḫōş var-* XVI 6, *kem dut-* XV 11, *ḳanatsuz uç-* I 34, *ḳatı dut-* I 16, II 94, 106, X 12, XIX 4, *ḳolay gel-* VIII 4, *nişe sev-* VIII 4, *ölü, bil-* II 68, *ölümsüz öl-* I 4, 7, *ṣūreṭā biç-* II 93, *tamām toldur-* I 20, *tīz bin-* II 48, *tīz bul-* XXV 6, *tīz çıḳ-* VIII 2, *tīz çıḳar-* I 17, *yaluñuz git-* I 12, *yaluñuz yat-* IX 8, *yavuz ėt-* II 83.

B. Mikdar zarfları

243. Türkçe ve yabancı asıllı mikdar zarfları ve kullanılışları şunlardır: *az ek-* I 41, *az gel-* I 25, *az götür-* I 41, *bir ḳaç ʿāṣī* VI 10, *bir Teñri bil-* XIII 7, *çoḳ saç-* XIX 3, *delim ayt-* IV 11, *delim dart-* II 133, *delim gel-* XIII 8, *delim delim götür-* I 40, *delim öp-* XIII 8, *küllī nūr ol-* XXV 2, *nėçe nėçe sor-* I 19, *ṣāfī ṣıdḳdur* II 67, *top ur-* I 50.

C. Zaman zarfları

244. Türkçe ve yabancı asıldan tek ve katışık zaman zarfları ve kullanılışları: *ʿāḳıbet göz ol-* II 114, *bir baḳ-* IX 2, XX 6, *bir gör-* V 1, *bir gün elden var-* VIII 1, *bir gün ḳan aġla-* VIII 1, *raḥmet ėt-* XXVIII 7, *bir sor-* XXVIII 9, *bu ġėçe ḳuç-* XVII 3, *bu ġėçe yat-* XXIV 1, *bu gez geç-* XIX 4, *bu gün al-* IX 2, XXIII 6, *bu gün götür-* I 41, *bu gün iç-* XVI 9, *bu gün ḳo-* VI 3, *bu gün öl-* I 5, *bu gün vėr-* VI 1, *dün u gün yalvar-* II 101, *dün u gün dile-* XX 6, *ebed diri ḳal-* I 64, *ėmdi yaz u yaydur* XXIII 6, *ġėçe gündüz meded iste-* II 9, *ġėçe yavu var-* XXIV 8, *ġėrü bil-* II 49, *ġėrü gör-* II 15, *ġėrü vėr-* II 59 XVI 7, *gün u ġėçe meded iste-* II 9: **P**, *gün u ġėçe göyne-* III 5, *gündüz bul-* XXIV 8, *hemīşe biş-* I 8, *hemīşe ol-* I 7, *her ġėçe yüz biñ assı* XXIII 6, *her gün gel-* II 36, *her gün işim ḳolaydur* XXIII 6, *şehrī, kim sen diri sen* I 68: **N 480**, *ilerü ol ikiydi* I 58, *şimdi, kim sen diri sen* I 63, *şimdi yaydur* XXIII 5, *uzun dart-* IV 11, *yarın oda otur-* I 41, *yarın yavuz ol-* I 5, *yine ḳo-* XVII 8.

D. Yer zarfları

245. Hepsi türkçe olan yer zarflarının kullanılışları şunlardır: *be-*

rü gel- XXIII 5, *berü ḳaç-* XII 6, *gèrü ḳal-* XII 2a, *gèrü ḳay-* II 121, *ırak̇ bak̇-* I 65, *ırak̇ düş-* II 80, *ırak̇ san-* VI 7, *ḳarşu dur-* II 75, *yoḳaru aġ-* II 22, XVI 3.

5. Edat

246. Metinlerimizde görülen türkçe ve yabancı asıldan edatlar ve kullanılışları alttaki bahislerde gösterilmiştir.

A. Bağlama edatları

247. Bağlama edatları, sıra söz ve cümleleri ve nihayet yardımcı cümleleri bağlayanlar olmak üzere, üç bölüme ayrılırlar.

a. Sıra sözleri bağlayanlar

248. Sıra sözler türkçe *ile* ve farsça *u* sözleri ile bağlanmıştır: *ile*: 've' manasında: *at ile deve* II 83, *ay ile güneş* I 3, *èrkek ile dişiler* II 124, *ḳul ile sulṭān* II 115.

u: 've' manasında: *ay u gün* V 1, *ay u güneş* IX 2, *bay u velī* XXII 9: **H 328**, *beg u bay* XXIII 9, *cān u ten* II 103: **Pet.**, *çayır u çümen* XVI 9, XIX 8, *dīn u īmān* II 160, *dün u gün* II 101, XX 5, *gök u yèr* II 113, VI 6, *gün u gèçe* II 9, III 5, *güneş u yèl* I 60, *köyin u şarın* XVI 6: **A**, *ḳar u ḳay* XXIII 7, *ḳul u sulṭān* II 116, *ṣıdḳ u īmān* I 43, *yaz u yay* XXIII 6, *yèmiş u yapraḳ* I 87, *yèr u çayırlar* XIX 8: **H 328**; son çekim edatı *bigi* ile birlikte: *süd bigi u bal bigi* III 10.

b. Sıra cümleleri bağlayanlar

249. Sıra cümleler türkçe *daḳı, daḫı* ve ve *yoḳsa* ile farsça *u* ve *ya* sözleri ile bağlanırlar:

daḳı, daḫı: 've' manasında: *baḳıruñ altun ède ol kīmyā daḳı yüz biñ bunuñ gibi adaya* I 69, *daḫı için* **M 2131**, **M 2139** bk.

yoḳsa: 'yahut' manasında: *güneşdür yoḳsa aydur* XXIII 1, *oğrı evde ḳaldı yoḳsa gitti* XXVIII 3.

u: 've' manasında: *bu yaḫşı u ol yaman* IX 12, *diri ḳaldı u nefsini biçdi* I 21, *dururvam u ağlarvam* VIII 5, *otururvam u ınlarvam* VIII 5, *sen bay sen u ben bir ḳul* IX 6, *sen beg sen u ben yoḳsul* IX 6.

yā: 'yahut' manasında: *yā eşekdür yā ki taşdur yā ağaç* XIX 7.

c. Yardımcı cümleleri bağlayanlar

250. Yardımcı cümleleri baş cümleye bağlayan edatlar türkçe *kim* ve *ḳaçan* ile farsça *ki, çūn, eger ve ger* sözleridir:

kim: 1) Baş cümleden meydana gelen neticeyi anlatır: *gendüzinden gerek, kim ol öle* I 2, *yaḳīn, kim az getüre* I 41, *yoḳ idi mālum, tavarum, kim vèrem* II 4, *nète, kim tamla deñize ḳarılur* II 12, *bil bunı, kim ussuñ anı bilmeye* II 21, *fehm èder, kim Teñri gördi Teñriyi* II 23, *eyle, kim işitdüñ ol itüñ çavın* II 34, *ol yère ek cānı, kim bir yüz ola* II 60, *cān görinmez, kim yüzin gözler göre* II 75, *gevde degül, kim gele ḳarşu dura* II 75, *eyle, kim ussuñ göre her bir sözi* II 76, *eyle, kim yavuz èden gey bulmadı* II 83, *lāyıḳ gerek, kim cüft ola* II 84, *dilerem, kim göreler ḳamu anı* II 99, *sizi severem nète, kim cānı ten* II 103, *ol bile, kim Teñriyi cāndan sever* II 112, *ma'nīye baḳ, kim göre sen* II 118, *nūra baḳ, kim bir durur* II 119, *eyle, kim taġda ḳaya* II 121, *nètedür, kim gelmedüñ sen sormaġa* II 129, *sanma, kim ben ol velīden ayruvam* II 135, *bile, kim ben nevem* II 144, *cehd èdüñ, kim uçmaḳı bunda buluñ* II 154, *göynervem bu umuda, kim kişiler anı bula* III 5, *gele ol, kim sini öpevem* VIII 7, *ger sen dilemez sen, kim bini delü ède sen* IX 10, *Teñri bilür, kim dilerem cāndan sini* XIII 7, *eyle, kim oldum* XVII 4, *ay 'acab āyad inçunān rūzī, kim baña ayda sen* XXI 9, *anuñçün, kim içinde ay düşdi* XXVIII 1, *bellü olur, kim oğrı evde ḳaldı* XXVIII 3 (*ki* 1 krş.); 2) baş cümlenin gerektirdiği maksadı anlatır: *ağuñ göge, kim sizi ay ile güneş öge* I 3, *nefsüñ öldür, kim ola sen bismil* I 10, *iste anı, ki yolı varmışdur, . . . kim sini ol ulu Ḥaḳa degüre* I 14—15, *dut ḳatı anuñ etegin, kim sini ilte ol Çelebe degin* I 16, *sen binüm südüm iç, kim ağuzvan* I 18, *'ışḳumı utġıl, kim sinüñ ben olam* I 55—56, *iste anı sen, kim bula sen* I 67, *Teñriyi dut, kim ḳala sen* II 9, *gözümi aç, kim sini bellü görem* II 11, *anuñ göziyle baḳ, kim göre sen* II 80, *ḳatı dut bunda cānı, kim bula sen canuñ içinde anı* II 94, *ayruġın ḳoġıl, kim göre sen . . . Teñriyi* II 95—96, *ol velīm içün getürdüm Ādemi, kim doġa andan saġışsuz kişiler* II 141—142, *anı ḳıluñuz, kim sevem ḳamuñuzı* II 145—146, *aña baḳuñ, . . . kim nūrından nūr gire gözüñüze* II 147, *var anda, kim cānuña cān ḳatıla* III 4, *isteñ anı, kim sizi anda sala* III 8, *gel baña, kim aña sen Teñriyi* VI 1, *vèr bu cihānı bu gün, kim ala sen Teñriyi* VI 1, *cān gözüñ aç, kim göre sen Teñriyi* VI 2, *delü bigi oynaġıl, kim bula sen Teñriyi* VI 3, *gen-*

düzüñi yavu ḳıl, kim bula sen Teñriyi VI 4, *vèr maluñ, kim duta sen Teñriyi* VI 5, *sen buyurduñ ḳuluña: "Gel bir ḳarış!", kim gelem... bir ḳulaç* XIX 5, *berü gel, kim göre sen* XXIII 5 (*ki* 2 krş.); 3) baş cümlenin gerektirdiği sebebi anlatır: *sen binüm südüm iç, kim aġuzvan* I 18, *anuñ içün yaratdum ʿālemi ..., kim ... bulardan doġalar ḥāş ḳullarum* II 143, *gözümden çıḳma, kim bu yèr sinüñdür* XXIII 3 (*ki* 3 krş.); 4) konuşulan ibareyi anlatır: *ḥayrān olur bu sözlere, kim: "Ḫalāyıḳ ḥālıḳı nète göre?"* II 14, *ben bulara ayduram, kim: 'Ol yüzi kimse görmez, gèrü görür gendüzi ... "* II 15, *yalvarurvan Teñriye ben dün u gün, kim: "Dükelin yarlıġa binüm içün"* II 101, *aytma bunı, kim: "Teñri ḳanda ola?"* III 3 (*ki* 4 krş.).

ki: 1) Baş cümlenin meydana getirdiği neticeyi anlatır: *çoḳ degül, ki Furāt gibi yorıya* I 45: **N 480**, *bil, ki anlardan cihān diri ḳalur* II 72, *bini sevüñ eyle, ki ben sizi severem* II 103, *bini göre siz eyle, ki görür siz güni* II 105, *eyle, ki var* II 112, *ola, ki ḳolay gele* VIII 4, *kime gerek, ki diri ḳala* X 11, *kime gerek, ki ola ol cihānda yüzi aḳ* X 12, *ne maʿnīdür, ki ḳaçar sen* XI 10, *bizi ol bile, ki nevüz* XVI 1, *ger diler sen sen, ki ben diri olam* XVIII 13, *bil, ki küllī nūr ola sen* XXV 2, *ne yaġmurdur, ... ki cāndan biñ gülef, biñ baġ bitti* XXVIII 5, *ne gevher oldı bu bir tamla cānum, ki yüz biñ deñiz añai girdi, battı* XXVIII 6 (*kim* 1 krş.); 2) baş cümlenin gerektirdiğ maksadı anlatır: *nefsüñ öldür, ki ola sen bismil* I 10: **M 2137**, *gözlerüñ ben açam, ki gey göre sen* I 19, *içürem ben saña, ki ḳurtıla sen* I 22, *dinüñ artur, ki sen diri ḳala sen* I 42, *gevdeden çıḳ, ki cānuñı bula sen* I 53, *gendüzüñ bil, ki Teñriyi bula sen* I 64 (*kim* 2 krş.); 3) baş cümlenin gerektirdiği sebebi anlatır: *sen binüm südümi iç, ki aġuzvan* I 18: **M 2137**, *Teñridendür diri, ki cān vèrdi* I 50, *sinüñ ben olam, ki Teñriven* I 56, *yèrüñe ben ḳalam, ki Teñriven* I 56, *yorı è Veled, ki bu gün süçü Teñriden içevüz* XXVIII 2 (*kim* 3 krş.); 4) konuşulan ibareyi anlatır: *aytdı, ki: "Gele ol, kim sini öpevem bir gün"* VIII 7, *ayttum, ki: "Bir Teñri bilür, kim dilerem cāndan sini"* XIII 7, *ayttı, ki: "Dut ḳuçġıl bini"* XIII 8, *göñlüñüz aydur, ki: "Ḳanı?"* XXIV 2 (*kim* 4 krş.).

çün 'mademki': *ḳulaḳına ḳoymaya ol sözleri, Ḫaḳ nūrın çün bellü gördi gözleri* II 123.

ḳaçan 'vakta, ki': *yèr daḫı yèl gibi anı sora, deñiz ol tamlayı ḳaçan süre* I 61.

eger 'eğer': 1) Fiilde şart eki bulunmaksızın: *eger baña gele sen, ne, ki göñlüñ diler ise, bula sen* I 54, *nūr eger ola gözinde, nūr göre*

II 17, *cān oyanuḳdur, eger gevde yatur* II 64, *türkçe eger bileydüm, bir sözi biñ èdeydüm* III 11, *tatça eger diler siz, gūyam asrār-i ʿulā* III 11, *binden yèg eger ola bunlar, paşadur baḳmaz* XVII 6, *eger iki göre siz, siz kör siz* XXIV 4, *eger taş sen, eger demür, bu nūrdan tola sen,* XXV 2, *eger ṭāhir sen, sen andan, içe sen* XXV 5; 2) fiilde şart eki bulunduğu halde: *ḫalḳ eger dèrlerse, "Bu yol Ḫaḳ degül", bu yolı ḳo* II 122: **M 2131**, *iki ʿālem eger sinüñ olursa, ḳoya sen ʿālemi* XXV 3. (*ger* krş.; *eger* ve *ger* olmaksızın görülen şart cümleleri için 263. § 6 bk.)

ger 'eger': 1) Fiilde şart eki bulunmaksızın: *cihānı ger sora sen, biñ cihān ... göre sen* I 28, *ger saña Teñri ol sudan içüre, deñiz içre balıḳların göre sen* I 28—29, *mededi ger degeydi eksüksüz, yorıyaydı* I 46, *Teñri ḥāżırdur, ger anlar gitdiler* II 50, *ger vère siz bu cihānı, uçmaḳı ala siz* II 155, *cān gözin ger aça sen, sen nola sen?* III 1, *ger bini sen gey göre sen, gendüziñi bay göre sen,* III 2, *ger göremez siz anı, ger bulamaz siz cānı, isteñ anı* III 8, *göge aġa sen cānum, ger ola sen, sen binüm* VI 5, *seve sini gök u yèr, ger seve sen Teñriyi* VI 6, *bilmeye sen cān ḳanı, binden ırak ... ger sana sen Teñriyi* VI 7, 9, *tamuda göyne özüñ, ger ḳoya sen Teñriyi* VI 8, *ger olmaya sen binüm, tenden çıḳa tīz cānum* VIII 2, *ger bir baḳa sen baña, eksük ne ola sinden* IX 10, *ger diler sen sen, ki ben diri olam ...* XVIII 13, *ger yazuḳluvan, baġışla* XIX 4, *ger göre sen, binüm ḥālüm nètedür, gey bile sen* XXV 1, *bize ḳayu degül, ger ḳar u ḳaydur* XXIII 7; 2) fiilde şart eki bulunduğu halde: *nūrı birdür mūmlaruñ, ger yüz ise* II 92. (*eger* krş. *ger* ve *eger* olmaksızın görülen şart ve gerçksizlik cümleleri için şırası ile 263. § 6 ve 262. § bk.)

B. Son çekim edatları

251. Metinlerimizde görülen son çekim edatları şöyle toplanabilir: 1) gövde hali ile münasebetlenenler: *ile, birle* veya *bile, içre*; 2) adlarda gövde hali, aslî zamirlerde ilgi hali ile münasebetlenenler: *gibi* veya *bigi, içün*; 3) verme hali ile münasebetlenen: *degin*; 4) ayrılma hali ile münasbetlenen: *yaña*.

ile 'ile': *az ile* I 77, *balıḳlar ile bile* I 30, *bir bir ile* III 10, *cān ile* II 81, *èt ile* XIX 2: **H 328**, *göz ile* I 79, III 1, 12, XX 6, *ʿışḳ ile* II 69, *ʿilm ile* II 76, *ḳarañu ile* XVI 6: **H 328**, *māl ile* II 4, *nūr ile* I 24: **N 480**, I 43, II 16, XXVIII 2, *ṣıdḳ ile* I 16, *söz ile* I 79, II 22, 98, *sözler ile* II 114, *sümüz ile* XVI 6.

birle veya *bile* 'ile birlikte': *bir bir birle* III 10: **H 328**, *gendü birle* XXVIII 11, *Teñri birle* I 7; *balıḳlar ile bile* I 30, *bir*

çanaḳ tolu bile XIX 2: **H 328**, *erenlerle bile* XXV 4, *gendüz bile* I 30: **O**.

içre 'içinde': *cānuñ içre* II 96, *deñiz içre* I 29, 30, *dünyā içre* II 133, *evler içre* II 120, *serā içre* II 116, *ṣūret içre* II 118, *uçmaḳ içre* I 35, 40, 52, II 66, 150, 153, XXV 5.

gibi veya *bigi* 'gibi': *Ādem gibi* II 47, *ata gibi* II 102, *ay gibi* II 88: **M 2131**, *bıñar gibi* I 44, II 45, *delü gibi* III 6, *deñiz gibi* I 45: **M 2138**, **M 2141**, **N 480**, *eşek gibi* XII 2a, *Furāt gibi* I 45, *gāvur gibi* II 107, *gendüzi gibi* II 70, *gevde gibi* II 70, *gök gibi* II 138: **Pet.**, **M 2131**, *güneş gibi* XII 5, XXIV 2, *it gibi* I 42, *ḳullar gibi* II 45, *ḳuş gibi* II 62, *Mevlānā gibi* II 24, *Mūsī gibi* II 89: **M 2131**, *nūr gibi* I 23, *tamla gibi* II 11, 13, 161: **Pet.**, **M 2131**, **Ü 1375**, *yèl gibi* I 61; *anuñ gibi* I 22, *bunuñ gibi* I 69, II 36, 39, 49, 90; *ay bigi* II 88: **M 2143**, *bal bigi* III 10, *bıñar bigi* II 45: **V**, **P**, **M 74**, **M 2135**, **M 2144**, *cān bigi* VIII 4, *delü bigi* VI 3, XXV 6, *gendüzi bigi* II 70: **V**, **P**, **VÇ**, **M 74**, **M 2135**, **M 2142**, **M 2143**, *gevde bigi* II 73: **V**, **P**, **VÇ**, **M 74**, **M 2135**, **M 2142**, *gök bigi* II 138, *gül bigi* XIII 8, *ʿĪsī bigi* II 89, *ḳul bigi* XIII 8, *ḳullar bigi* II 45: **V**, **P**, **M 74**, **M 2135**, **M 2144**, *ḳuş bigi* II 62: **V**, **P**, **VÇ**, **M 74**, **M 2135**, **M 2143**, XVI 1, *Mūsī bigi* II 89, *ʿōd bigi* V 2, XXVIII 10, *süd bigi* III 10, *tamla bigi* II 11: **M 74**, **M 2131**, **M 2144**, II 13: **M 2142**, II 161; *anuñ bigi* XVI 8, *bunuñ bigi* II 90: **Pet.**, **M 2142**.

içün 'için': *ʿāṣī içün* VI 10, *Ḫalīl içün* II 37, *ḫalḳ içün* VI 40, *Hūd içün* II 41, *ḥūr içün* II 82, *Nūḥ içün* II 43, *nūr içün* II 82, *oḳlar içün* XIX 9, *Ṣāliḥ içün* II 40, *Teñri içün* IX 6, *Teñriñ içün* VI 1, *uçmaḳ içün* II 157, *velīm içün* II 141; *anuñ içün* II 141, 146, XVII 4, *binüm içün* II 101, *sinüñ içün* XIX 5.

degin 'kadar': *Çelebe degin* I 16.

yaña 'tarafına': *andan yaña* I 40: **Pet.**, **M 2137**.

C. Soru edatları

252. Metinlerimizde görülen soru edatları şunlardır: *ḳanı* ve bulunma hali *ḳanda* ile ayrılma hali *ḳandan*, *nèçe*, *nişe*, *nète* ve katışık *nişün*.

ḳanı, *ḳanda*, *ḳandan* 'nerede, nereye, nereden': *cān ḳanı?* II 73, VI 7, 9, *ger bulamaz sen ḳanı?* III 8: **H 328**, **M 2146**, **A**, *ḳanı?* XXIV 2, *ḳanı ol uslu?* II 84, *ol ḳanı?* VII 14, *ol ḳulaḳ ḳanı?* II 55, *Teñri ḳanı?* II 107; *ḳanda dilerse* II 62, *ḳanda, kim göre Ḫaḳı* II 120, *ḳanda ola?* III 3, *saña ḳanda sayrulıḳ* II 130: **VÇ**; bazı hareket fiillerinde: *ḳanda git-* II 61, 106, *ḳanda var-* XXIV 5 (aynı fiillerde ad ve gösterme zamiri *ol*'da bulunma hali için sırası ile 186. § 2 ve 212. § bk.); *saña ḳandan sayrulıḳ* II 130.

ne 'ne': *ne aydur?* XXIII 1, *ne çıḳarur sen?* IX 4, *ne durur siz* XXIV 1, *ne ıraḳdur?* I 9, *ne kem dutar sen sen?* XI 11, *ne sormaḳdur* I 33, *ne yatur siz?* XXIV 1, *eksük ne ola sinden* IX 2, *eksük nola sinden* IX 2: **H 139**, **H 328**, **M 76**, *sen nola sen, sen nola?* III 1.

nèçe 'nasıl, nice': *nèçe . . . aġlayup* VI 10, *nèçe ayırdı?* II 32, *nèçe gizleye sen?* XXV 7, *degmelerden nèçe nèçe sora sen* I 19.

nişe 'niçin, nasıl' *nişe esrük olur sen?* XXVIII 7: **A**, *nişe gezer sen?* IX 10, *nişe varup görmedüñ?* II 134, *nişe severem* VIII 4.

nète 'nasıl': *nète aydam?* II 55, *nète bir birne ḳattı?* XXVIII 8, *nète göre* II 14, 19, *nète göreler* I 62, *nète . . . ırmaḳ u çaydur* XXIII 5, *nète ḳıldı diri?* II 31, *nète oldı . . . ejdehā?* II 33, *nète oldı ġarḳ?* II 34, *nète sen?* II 134, *nètedür?* II 129, XXV 1; *nète, kim cānı ten* II 103, *nète, kim tamla deñize ḳarılur* II 103.

nişün 'niçin': *nişün esrük olur sen?* XXVIII 7.

D. Berkitme edatları

253. Berkitme edatı olarak olumlu bildirmede türkçe *daḳı*, *daḫı*, *daġı* ile farsça *hem* ve *hem . . . hem*, olumlu fiil ile olumsuzluk bildirmek için ise, türkçe *ne . . ne* ve bunun üçlüsü kullanılmıştır.

daḳı, *daḫı*, *daġı* 'da, de': *ben daḳı* II 13, *gözüñ daḳı* XXIII 1, *sen daḳı* II 157, *sig daḳı* II 103; *ben daḫı* II 13: **P**, **M 2131**, **M 2137**, *sen daḫı* II 157: **M 2131**, **M 2137**, *siz daḫı* II 103: **M 2131**, **M 2137**, *yèr daḫı* I 61: **M 2140**; *yèr daġı* I 61: **M 2140**.

hem 'hem, da, de': *dīn içinde buldılar hem ḥūrīni* II 159, *göre siz hem Ḫaḳı* II 155, *hem ben gülevem bir gün* VIII 5, *hem bulardan doġalar ḫāṣ ḳullarum* II 143, *hem nūrından bu ḳarañulıḳ gide* II 69, *hem sen göre sen bini* VIII 1.

hem . . hem 'hem . . . hem': *hem yèr olur, hem gök olur* II 64, *siz andan hem doyar siz, hem açar siz* XXIV 3, *siz andan hem yatur siz, hem durur siz* XXIV 3.

ne . . . ne ve *ne . . . ne . . . ne* 'ne . . . ne' ve 'ne . . . ne . . . ne':

ne yoḳsula vėrdi, ne baya II 27, *ne ata ḳodı su, ne oġul, ne ḳız* II 44

E. Ünleme edatları

254. Ünleme edatı olarak *ė* sözü kullanılmıştır: *ė ay u güneş ḳuluñ* IX 2, *ė cān ḳuluñ* XIX 6: **H 328**, *ė Çelep* XIX 3, XX 5, *ė dede* II 54, *ė dedem* I 77, *ė ėçi* II 127, VI 7, 9, *ė gözüm* IX 12, *ė ḳarındaş* II 112, *ė Kerīm* XIX 4, *ė Veled* XVI 9, XIX 11.

6. Fiil

255. Metinlerimizde görülen fiil kök veya gövdelerinden işletme ekleri ile genişlemeler sonunda elde edilen kip ve zamanlarla bildiriciler ve çekimsiz fiil şekilleri mümkün olduğu kadar eklenme sırasına uyularak altta ele alınmıştır. Bütün bunlara ilâveten bir de *i*-yardımcı fiili ve onun erimiş şekilleri gözden geçirilmiştir.

A. Olumsuzluk

256. Geniş zaman olumsuzluğu için kullanılan *-maz, -mez* eki (141. § 5 bk.) dışında kalan bütün fiillerde olumsuzluk eki *-ma-, -me-*'dir: *al-maduñ* II 131, *artur-ma* I 42, *ayt-ma* III 3, IV 11, *ayt-ma-ġıl* I 26: **M 2138**, **N 480**, *baḳa-ma-ya* I 13, *baḳ-ma* I 65, II 73, 93, 119, III 1, XIX 11, *baḳ-ma-dılar* II 156, *baḳ-ma-ġıl* VI 4, *baḳ-ma-ñuz* II 147, *bil-me-ye* II 21, VI 9, XIX 6, *bul-ma-dı* II 57, 83, *çıḳa-ma-ya* I 13, *çıḳ-ma* XXIII 3, *dart-ma* IV 11, *dė-me* II 109, 162, *dė-me-di* II 29, *dė-me-gil* I 26, *deg-me-ye* II 107, *dut-ma* XIX 4, *dut-ma-dı* II 121, *düş-me-ye* II 80, *ėde-me-ye* I 12, *ek-me-yen* II 60, *ek-sil-me-ye* XIX 3, *gel-me-di* II 24: **Ü 1375**, *gel-me-düñ* II 129, 131, *gey-me-di* II 30, *gide-me-ye* I 12, *gir-me-di* II 42, *gör-me* I 26, II 18, 52, 117, *gör-me-di* II 74, *gör-me-düñ* II 134, *gör-me-gil* II 127: **Ü 1375**, *gör-me-ñ* II 139, *gör-me-ye* I 21, 32, 151, VI 7, 9, *inan-ma-ġıl* II 124, *işit-me-gil* II 111, *kesil-me* I 26, *ḳaḳ-ma* I 65, *ḳal-ma-dı* I 62, *ḳal-ma-ya* I 60, XXVIII 2, *ḳır-ma-dı* II 42, *ḳo-ma-dı* II 43, *ḳo-ma-ya* VIII 5, *ḳoy-ma-ya* II 123, *ḳurı-ma-yaydı* I 47, *ol-ma* V 3, *ol-ma-dı* II 24, 83, *ol-ma-ya* VIII 2, XIX 7, *öl-me-di* II 57, *öl-me-ye* I 64, X 11, *öl-me-yem* II 13, *saġ-ma-ġıl* II 124, *san-ma* II 135, *san-ma-dı* II 30: V, *san-ma-ġıl* II 108, 124, 135: **Ü 1375**, *sat-ma-ġıl* II 124: V, *say-ma-ġıl* II 124: **M 2142**, *say-ma-dı* II 30, *sor-ma* II 52, XXVIII 7, *sor-ma-dı* II 74, *sor-ma-duñ* II 134, *sor-ma-ya* I 32, *sür-me* XX 5, *tol-ma-dı* II 24, *tut-ma-dı* II 121: **Pet.**, **M 2131** *unıt-ma* XIV 1—13, XV 1—15, *yė-me-di* II 29.

B. Bildirme kipi

257. Bildirme kipinin çekimli fiil meydana getiren ekleri alta sıralanmıştır. (Bu kipin bir kısım zamanlarını bildiren isim-fiil ekleri için 139. v. dd. §§ bk. Zaman bildiren zarf-fiil ekleri için 270. § 3 bk.)

1. Geçmiş zaman

258. Geçmiş zaman eki *-d*, daha nadir olarak *-t*'dir. Kişiler iyelik ekleri ile bildirilir. Yalnız 1. çokluk için *-duḳ, -dük* isim-fiil ekinden faydalanılmıştır (140. § 2 bk.). 3. çokluk *-lar, -ler* ile belirtilir: *aç-t-u-m* XII 3a, *ayday-d-u-m* II 97, *ayt-d-u-m* IX 4, XIII 7, *ayt-t-u-m* XVII 2, 3, 7, *bul-d-u-m* XII 3a, *bulduray-d-u-m* II 98, *bildürey-d-ü-m* I 79, III 11, *bilsey-d-ü-m* II 97, *bilürmisey-d-ü-m* I 78, *düş-d-ü-m* XII 3, *düşey-d-ü-m* XVII 8, *ėdey-d-ü-m* III 11, *gel-d-ü-m* XII 3, 3a, *getür-d-ü-m* II 141, *gez-d-üm* II 141: **M 2131**, *gör-d-üm* IX 4, XII 3, 3a, 4, *gösterey-d-ü-m* I 68, *iş-d-ü-m* XII 2, *ḳıl-d-u-m* XII 1a, *ol-d-u-m* II 128, 131, XII 2, XII 3, 3a, XIII 8, XVII 4, *sor-d-u-m* IX 4, *soray-d-u-m* XXVIII 9, *yarat-d-u-m* II 141; *al-d-u-ñ* IX 2, *alma-d-u-ñ* II 131, *buyur-d-u-ñ* XIX 5, *ėt-t-ü-ñ* XX 6, *gelme-d-ü-ñ* II 129, 131, *git-d-ü-ñ* II 129, IX 8: **M 2146**, *görme-d-ü-ñ* II 134, *i-d-ü-ñ* XII 4, *işit-d-ü-ñ* II 34, *ḳap-t-u-ñ* IX 8, *ḳıs-d-u-ñ* IX 8: **M 2146**, *sorma-d-u-ñ* II 134, *susa-d-u-ñ-sa* II 93, *var-d-u-ñ* IX 8, *yat-t-u-ñ* IX 8, *aġ-d-ı* XXII 2a, XXIII 6, XXV 4, *al-d-ı* I 4, XII 1, 1a, XXII 9: **H 328**, XXIII 1, XXVIII 11, *asıl-d-ı* XIX 6, *ayır-d-ı* II 32, *ayt-d-ı* VIII 7, *ayt-t-ı* XIII 8, XVII 2, 3, *bat-t-ı* XXVIII 6, *bekle-d-i* II 46, *bıç-d-ı* I 49, *bıç-t-ı* I 49: **IO**, **M 2138**, **M 2140**, **M 2141**, *biç-d-i* I 21, *biç-t-i* I 21: **O**, **IO**, **İ**, **R**, **M 74**, **M 2127**, **M 2138**, **M 2140**, **M 2141**, *bil-d-i* XII 7, *bit-t-i* XXVIII 5, *bitey-d-i* I 47, *boġ-d-ı* II 43, *bul-d-ı* I 48, 58, II 37, 57, 109, XII 7, XXIII 9, *bulma-d-ı* II 68, 83, *buyur-d-ı* I 1, *buyur-d-ı-sa* II 1, *çal-d-ı* I 48, XII 4, *dart-d-ı* II 133, *dė-d-i* II 128, 130, 131, 132, 133, 152, *dėme-d-i* II 29, *deg-d-i* II 97, XXIII 4, *degey-d-i* I 46, *degül-d-i* XXVIII 1, *diler-d-i* II 42, *doġ-d-ı* I 38, II 40: **VÇ**, **M 2142**, **M 2143**, *dur-d-ı* VIII 7, *dut-d-ı* II 45, 91, *dut-t-ı* XXVIII 1, 7, *dutma-d-ı* II 121, *düş-t-i* XXVIII 1, *düt-t-i* XXVIII 10, *ek-d-i* I 40, *ek-t-i* I 40: **O**, **M 2137**, **M 2139**, 41: **N 480**, *ėt-d-i* I 51, II 50, *ėt-t-i* I 51: **O**, **IO**, **İ**, **R**, **M 74**, **M 2138**, **M 3141**, **N 480**, XXVIII 11, *eyle-d-i* II 38, 46, *gāvur-d-ı* I 49, *geç-d-i* I 51, II 13, *geç-t-i* I 51: **O**, **IO**. **İ**, **R**, **M 74**, **M 2138**, **M 2141**, XXIII 6, *geş-t-i* I 51: **N 480**, XXIII 6: **H 328**, *gel-d-i* II 129, VIII 7, XII 1,

1a, 7, XIII 8, *gelme-d-i* II 24: **Ü 1375**, *geyme-d-i* II 30, *gir-d-i* I 51, XXVIII 6, *girmed-i* I 42, *git-t-i* XXVIII 3, *gör-d-i* II 23, 123, VIII 7, XXV 7, XXVI 9, *görme-d-i* II 74, *görin-d-i* XXIV 1, *i-d-i* II 4, 35, 36, 39, *iç-d-i* I 21, 51, *iç-t-i* I 51: **O, IO, İ, R, M 74, M 2137, M 2138, M 2141**, I 51, *ikiy-d-i* I 58, *iltür-d-i* II 40, *iş-t-i* I 51:**N 480**, XXII 9: **H 328**, *it-t-i* XXVIII 2: **H 139**, *ḳal-d-ı* I 4, 21, 48, XII 2a, XVIII 3, *ḳalma-d-ı* I 62, *ḳat-t-ı* XXVIII 8, *ḳayna-d-ı* II 44, 45, *ḳıl-d-ı* II 31, XII 2, 6, XXIV 6, *ḳır-d-ı* I 50, II 41, *ḳırma-d-ı* II 42, *ḳo-d-ı* II 44, *ḳoma-d-ı* II 43, *ḳurımayay-d-ı* I 47, *nūrluy-d-ı* XII 2a, *ol-d-ı* I 21: **N 480**, 36, 58, II 33, 34, 37, 44, 126, 133, 152, XII 7, XIX 6, 8, 9, XXVIII 6, *olay-d-ı* I 46, *olma-d-ı* II 24, 83, *olur-d-ı* II 35, *öl-d-i* I 4, *ölme-d-i* II 57, *öp-t-i* XIII 8, *sal-d-ı* XII 3, 3a, *sanma-d-ı* II 30: **V**, *sat-t-ı* XXVIII 11, *sayma-d-ı* II 30, *sev-d-i* II 23: **M 2131**, *sor-d-ı* II 23, XIII 7, *sorma-d-ı* II 74, *süñüy-d-i* XXIII 4, *tart-d-ı* II 133: **M 2131**, *toġ-d-ı* I 38: **M 2131, M 2137, M 2139, M 2140, N 480**, II 40, *tol-d-ı* XII 5, XXVIII 4, *tolma-d-ı* II 24, *tut-d-ı* II 45: **Pet., M 2131, M 2137**, 91: **Pet., M 2131**, *tutma-d-ı* II 121, **Pet., M 2131**, *ur-d-ı* I 49: **N 480**, II 41, *urur-d-ı* I 49, *var-d-ı* XVII 9, XXVIII 1, *vėr-d-i* I 50, II 5, 27, 49, XII 3, 3a, XXVIII 11, *vur-d-ı* II 41: **Ü 1375**, *yaġ-d-ı* XXVIII 5, *yan-d-ı* V 2, XXVIII 10: **A**, *yandıy-d-ı* XXVIII 10, *yar-d-ı* II 32, *yarat-t-ı* XXIV 5, *yat-t-ı* XXVIII 1: **H 328**, *yėme-d-i* II 29, *yit-t-i* XXVIII 2, *yoḫsul-d-ı* XXIII 9, *yoḳsul-d-ı* XXIII 9: **A**, *yorıyay-d-ı* I 46; *aġ-d-ı-lar* XXV 4, *baḳma-d-ı-lar* II 156, *bul-d-ı-lar* II 158, 159, 160, *ėt-d-iler* II 50, *gir-d-i-ler* II 161, *git-d-i-ler* II 50, *gör-d-i-ler* II 156, 158, 159, *ol-d-ı-lar* II 160, *öl-d-i-ler* II 160, *sor-d-ı-lar* II 31, *vėr-d-i-ler* II 161, bir tane de: *göre-ler-d-i* I 79.

2. Şimdiki-gelecek zaman

259. Geçmiş zaman dışında kalan başlıca zamanlardan şimdiki ve gelecek zamanları anlatmak için metinlerimizde *-a*, *-e* eklerinden faydalanılmıştır. Kişi alâmetleri kişi zamirleri ve onlardan bozulma eklerdir. Hatta bunların kişi alâmeti olarak kullanılan iyelik eklerinin tesiri altında değişerek git gide onlara benzediği görülür. Bu cümleden olarak *-vam*, *-vem*, *-vum*, *-vüm*, *-sın*, *-sin*, hatta *-sıñ*, *-siñ* zikredilebilir. Nihayet tam benzeme olarak 1. teklikte *-m* de vardır. Bütün bu söylenenleri bir sıra içerisinde gözden geçirelim. (Aynı ekin gereklilik-dilek bildirmekte kullanılması için 261. § bk.)

1. teklik: 1) *-vam*, *-vem*: *ḳan aġlay-a-vam bir gün* VIII 1, *sini dut-a-vam bir gün* VIII 3, *ben gözley-e-vem bir gün* VIII 6, *hem ben gül-e-vem bir gün* VIII 5, *süçü iç-e-vem süçü* VIII 3, *delü ol-a-vam delü* VIII 3, *añsuz öl-e-vem bir gün* VIII 2, *sini öp-e-vem bir gün* VIII 7, *elden var-a-vam bir gün* VIII 1, *nem var, vėr-e-vem yėle* VIII 3; 2) *-vum -vüm*: *ḳan aġlay-a-vum bir gün* VIII 1: **A**, *sini dut-a-vum bir gün* VIII 3: **A**, *ben gözley-e-vüm bir gün* VIII 6; **A**, *hem ben gül-e-vüm bir gün* VIII 5: **A**, *süçü iç-e-vüm süçü* VIII 3: **A**, *delü ol-a-vum delü* VIII 3: **A**, *añsuz öl-e-vüm bir gün* VIII 2: **M 76, A**, *elden var-a-vum bir gün* VIII 1: **A**; 3) *-m*: *yolda otur-a-m cānsuz* VIII 1, *anları sevenleri ben gey sev-e-m* II 144; bir de *-a*'nın yuvarlaklaşması ile: *yolda otur-u-m cānsuz* VIII 1: **A**.

1. çokluk: *-vuz -vüz*: *gözin aç-a-vuz* XVI 2, *göge aġ-a-vuz* XVI 3, *yüz anuñ bigi al-a-vuz* XVI 8, *dart-a-vuz* XVI 4, *dırt-a-vuz* XVI 4: **H 328**, *dur-a-vuz* XVI 4, 5, *elümüz dut-a-vuz* XVI 2, aynı fiil: XVI 3, *yėri ḳoyuban gid-e-vüz* XVI 3, *ayumuz yüzin gör-e-ıüz* XVI 9, *bu gün süçü Teñrideñ iç-e-vüz* XVI 9, *bu aġır yolı kes-e-vüz* XVI 2, *çalış ḳıl-a-vuz* XVI 4, *oları, ki biz ḳır-a-vuz* XVI 7, *bu ḫalayıḳı ḳoy-a-vuz* XVI 3, *ḳarañu süsin sıy-a-vuz* XVI 5, 6, *ḳuş bigi uç-a-vuz* XVI 1, *ḳılıç ur-a-vuz* XVI 4, *sümüz ile ḫōş var-a-vuz* XVI 6, *gėrü cānların vėr-e-vüz* XVI 7, aynı fiil: XVI 8, *gėrü anı biz yap-a-vuz* XVI 7, *köylerin, şarın yıḳ-a-vuz* XVI 6, aynı fiil: XVI 7.

2. teklik: 1) *sen*: *cān gözini ger aç-a sen* III 1, *göge aġ-a sen* I 23, aynı fiil: VI 5, XXV 4, *ne, ki göñlüñ diler ise, al-a sen* I 54, *ger bir baḳ-a sen baña* IX 2, *gözsüz ol ay yüze baḳmay-a sen* I 13, *binüm ḥālüm nėtedür, gey bil-e sen* XXV 1, *bilmey-e sen cān ḳanı* VI 7, *ne, kim ister iseñ, bayıḳ bul-a sen* I 31, aynı fiil: I 22, XXV 6, *anı, kim sen diler sen, tīz bul-a sen* XXV 6, *gendüzüñle ėçi çıḳamay-a sen* I 13, *ol balıḳlar ile bile dur-a sen* I 30, *ne, ki sen ḥükm ėd-e sen* I 25, *baḳıruñ altun ėd-e ol kīmyā* I 69, *bunı ėdemey-e sen* I 12, *düni gün eyley-e sen* I 24, *eger baña gel-e sen* I 54, *yaluñuz bu yola gidemey-e sen* I 12, *nėçe andan sırruñı gizley-e sen?* XXV 7, *sen gör-e sen* I 28, aynı fiil: I 30, 32, III 2, VIII 1, XIX 7, XXV 1, *ol deñizde görmey-e sen* I 32, aynı fiil: VI 7, 9, *sen andan iç-e sen* XXV 5, *ger ḳoy-a sen Teñriyi* VI 8, aynı fiil: XXIII 2, XXV 3, *sen nol-a sen, sen nol-a?* III 1, aynı fiil: IX 2: **H 139, H 328, M 76**, *anda sen balıḳ ol-a sen* I 31, aynı fiil: I 70, VI 5, XXV 2, *ger olmay-a sen binüm* VIII 2, *it gibi öl-e sen* I 42, *ger san-a sen Teñriyi* VI 7, 9, *ger sev-e sen Teñriyi* VI 6, *ger sor-a sen Teñriyi* I 28, *ne, ki varsa, sormay-a sen* I 32, *bu nūrdan tol-a sen* XXV 2, *ol balıḳlar ile bile*

tur-a sen I 30: **M 2131**, **M 2139**, *ḳarañu yère nūr gibi yaġ-a sen* I 23, *yıl on ikay aġlayup yalvar-a sen Teñriyi* VI 10; 2) *-sın, -sin: göge aġ-a-sın* XXV 4: **H 139**, **A**, *ne, ki göñlüñ diler ise, al-a-sın* I 54: **M 2140**, *ger bir baḳ-a-sın baña* IX 2: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, **A**, *gendüzüñi bil, ki Teñriyi bil-e-sin* I 64: **IO**, **M 2140**, **N 480**, aynı fiil: XXV 1, *Teñri yolın anuñ gibi bul-a-sın* I 22: **M 2140**, aynı fiil: XXV 6: **H 139**, **A**, *eger baña gel-e-sin* I 24: **O**, **M 2140**, *nèçe andan sırruñı gizley-e-sin* XXV 7: **H 139**, **A**, *hem sen gör-e-sin bini* VIII 1: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, **A**, aynı fiil: XXVI 1: **H 139**, **A**, *sen andan iç-e-sin* XXV 5: **H 139**, **A**, *ger ḳo-y-a-sın Teñriyi*: VI 8, **H 139**, **M 76**, **M 2146**, **A**, aynı fiil: XXIII 2: **H 139**, **M 76**, **A**, *nūr ol-a-sın* I 70: **M 2140**, aynı fiil: VI 5: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, **A**, XXV 2: **H 139**, **A**, *it gibi öl-e-sin* I 24: **M 2140** *yalvar-a-sın Teñriyi* VI 10: **H 139**, **M 76**, **M 2146**, **A**.

2. çokluk: *siz: uçmaḳı al-a siz* II 155, *siz bil-e siz* XXIV 9, *uçmaḳı bul-a siz bunda* II 155: **Pet.**, **M 2137**, aynı fiil: I 80, *bini gör-e siz* II 105, aynı fiil: II 155, III 12: **H 328**, **A**, XXIV 4, *görme-y-e siz kimseden anda güçi* II 151, *anda iç-e siz süçü* II 151, *ger vèr-e siz bu cihānı* II 155.

3. teklik kişi alâmeti bulundurmaksızın (bazan çokluk için de): *körler oḳırsa, açıl-a gözleri* II 2, *yüz biñ bunuñ gibi ada-y-a* I 69, *bunuñ gibi adday-a* I 69: **M 2137**, *yüz cān al-a* II 58, *ne kim ol ayd-a* II 126, aynı fiil: IX 12, *ol, ki binden ayrıl-a* II 106, *yazuḳuñ baġışlay-a* II 70, *gèrü anı ol bil-e* II 49, aynı fiil: II 66, 112, 120, 144, XVI 1, *ussuñ anı bilmey-e* II 21, aynı fiil: XIX 6, *ol bol-a* I 25: **M 2141**, *ol cān, ki bu yoldan çıḳ-a* II 107, aynı fiil: VIII 2, *degmey-e . . . ol cān Ḥaḳa* II 107, *dur-a* II 17, *bu ḳayu bini dut-a* VIII 2, *dükeli yazuġuñ müzd ède* I 70, aynı fiil: II 69, 79, *müzdden yègrek eyley-e yazuġuñ* I 73, aynı fiil: II 70, *ḳamuñuzı ol tamudan geçür-e* II 150, *tamla, ki bu deñize gel-e* I 57, aynı fiil: II 17, III 2, 12: **H 328**, **A**, VIII 4, 7, *yaşlıġı gid-e* I 60, aynı fiil: I 70, II 69, 106, *anda, kim göz gör-e* I 33, aynı fiil: II 14, 17, 18, 19, 92, 111: **Ü 1375**, 120, 136, *cānsuz kişi cān görmey-e* II 21, *delim delim götür-e* I 40, aynı fiil: I 41, II 149: **Pet.**, **VÇ**, *ger saña Teñri ol sudan içür-e* I 29, aynı fiil: II 150, *ilt-e anı cān Teñriye* II 66, *kim bu mālı istey-e, ol usludur* II 5, aynı fiil: II 128, *anda ḳal-a* II 120, *yaşlıġı ḳalmay-a* I 60, aynı fiil: XXVIII 2, *ol ne ḳīl-a* III 7, *ṣıdḳ suyı ḳurıy-a* I 45, *gendüden ḳurtıl-a* I 57, *bu gün diri ol-a* I 5, aynı fiil: I 5, 25, 57, II 17, 60, 113, VI 6, 8, VIII 4, IX 2, XVII 6,

ḳim . . . 'āşıḳ olmay-a XIX 7, *yarın oda otur-a* I 41, aynı fiil: I 40, *Teñri . . . sav-a belā* III 12, *sev-e sini gök u yèr* VI 6, *anı sor-a* I 61, aynı fiil: II 136, *deñiz ol tamlayı ḳaçan sür-e* I 61, *güneşüñ nūrı . . . tur-a* II 17: **P.**, **M 74**, **M 2131**, *boynın ur-a* II 149, *bu sözden yol var-a* II 3, *Teñri anuñ müzdini baña vèr-e* II 3, *yarlıġay-a ol sizi* II 139, *güneş u yèl anı yèy-e* I 60, *uçmaḳ içre ḥūrīlerle yorıy-a* II 66.

C. Dilek-emir kipi

260. Dilek-emir kipinin dejisik kişileri için ayrı asıldan eklerden faydalanılmıştır. Bunlarda kip ile kişi alâmetleri ayrı ekler halinde olmayıp belirli bir ek her iki fonksionu da kendinde toplamıştır. Metinlerimizde görülen bu çeşit ekler şunlardır:

1. teklik: *-m: anı ḳıluñuz, kim sev-e-m ḳamuñuzı* II 146.

2. teklik: 1) eksiz olarak fiil kök veya gövdesinin belirmesi ile: *aġla anı* III 4, *al başından ussını* V 2, *dīnüñ artur* I 42, *küfrüñ arturma* I 42, *ayıt, nète göreler* I 54, *baġışla è Kerīm* XIX 4, *anuñ göziyle baḳ* II 80, aynı fiil: II 83: **M 2131**, 118, 119, XX 6, *ıraḳ baḳma* I 65, II 73, 93, 119, III 1, XIX 11, *dikeni . . bıraḳ* I 17, *su iç* II 93, *gey bil* I 10, aynı fiil: I 64, II 21, 51, 72, 158, XIX 7, XXV 2, *Teñri ḥāşın . . bul* II 53, 122, *gevdeden çıḳ* I 53, *gözümden çıḳma* XXIII 3, *dikeni tīz çıḳar* I 17: **N 480**, *dème*: "*Teñri ḳanı?*" II 109, aynı fiil: II 162, *dut ḳatı anuñ etegin* I 16, aynı fiil: I 26, II 8, 9, 53, 94, 109, V 3, XIII 8, *ḳuluña dutma ḳatı* XIX 4, *ek cānı* II 60, *gevdeden geç* I 68, aynı fiil: II 94, XIX 4, *gel baña* VI 1, aynı fiil: XIX 5, XXIII 5, *gey gör* I 68, aynı fiil: II 51, 61, 73, 76, XXVIII 7, *gendüzüñ görme* I 26, aynı fiil: II 18, 52, 117, *tamuda göyne özüñ* VI 8, *gendüzüñ yavu ġıl* I 27: **M 2139**, *binüm südüm iç* I 18, aynı fiil: II 93, *iste anı* I 14, aynı fiil: I 66, 67, II 9, 52, 53, 122, III 8: **H 328**, **A**, *işit bunı binden* I 67, aynı fiil: II 53, III 4, *kesilme binden sen* I 26, *kö bu gözi* II 76: **Ü 1375**, *ıraḳdan ḳaç* XIX 11, *ḳapu ḳakma* I 65, *genüdüzüñ yavu ḳıl* I 27, aynı fiil: VI 4, XXV 6, *ḳo bu gözi* II 76, aynı fiil: II 122, V 3, *gendüzüñi unıt* I 27, aynı fiil: I 55: **R**, **N 480**, *bizi unıtma* XIV 1—13, aynı fiil: XV 1—15, *gendüzüñi unut* I 27: **M 2131**, **M 2140**, aynı fiil: I 55: **R**, *anda var* I 63, aynı fiil: I 17, II 82, *vèr bu cihānı* VI 1, aynı fiil: VI 2, 5, *delü ol bu yola* II 58, *olma semiz yemekden* V 3, *maluñı oyna* I 55, *nefsüñ öldür* I 10, *sen çoḳ saç* XIX 3, *gey saḳın īmanuñı* II 65, *anı cānuñdan sor*

I 68, *ḥalḳa sorma Teñriyi* II 52, aynı fiil: XXVIII 7, *bu ḳapudan sürme bini* XX 5, *dek tur* III 3, *tut ḳatı anuñ etegin* I 16: **M 2131**, **M 2139**, aynı fiil: I 26: **M 2131**, **M 2139**, II 8: **Pet.**, **VÇ**, **M 2131**, **M 2137**, 9: **Pet.**, **M 2131**, **M 2137**, 53: **Pet.**, **M 2131**, **M 2144**, 94: **Pet.**, **M 2131**, 109: **Pet.**, **M 2131**, *gey tut anı* II 109: **Pet.**, **M 2131**, *dükelin yarlıġa* II 101, *evini başına yıḳ* II 140, *yorı è Veled* XVI 9; 2) *-ġıl*, *-gil*: *gülef al-ġıl* I 17, *bir yalan ayt-ġıl* IX 6: **H 328**, aynı fiil: IX 8, *aytma-ġıl* I 26: **M 2138**, **N 480**, *delüyi baḳ-ġıl* XX 6: **H 328**, *gendüzüñe baḳma-ġıl* VI 4, *bini bilgil* I 27, aynı fiil: I 60, II 65, 83, III 3, V 3, XXIII 2, *bini bul-ġıl* I 27, aynı fiil: I 55: **R**, **N 480**, *dė-gil aña* II 10, aynı fiil: II 126, IX 6, *dėme-gil*: "*sen, ben*" I 26, *gülef dik-gil* I 17: **N 480**, *ne neseden, ki Ḥaḳ degül, dur-ġıl* I 11, *bini dut-ġıl* I 55, aynı fiil: II 54, 71, 95, 162, XII 3, *raḥmet ėt-gil gendü luṭfuñdan baña* II 10, XIX 1, XXVII 7, *eyt-gil, ne belādur bu* ? IX 8: **M 2146**, aynı fiil: IX 12: **M 2146**, *baña gel-gil* I 17, *Teñriyi gör-gil* III 3, aynı fiil: VI 3, *görme-gil anı giçi* II 127, *andan iç-gil* I 52: **IO**, **M 74**, **M 2138**, **M 2140**, **M 2141**, **N 480**, aynı fiil: XVII 2, *inanma-ġıl* II 124, *ol eri gey iste-gil* II 71, aynı fiil: II 95, 108, 157, *sözini işitme-gil* II 111, *ḳamusını ḳo-ġıl* I 17, aynı fiil: I 55, II 8, 58, 71, 95, 157, 162, VI 3, 4, *ḳuç-ġıl bini* XIII 8, *cāndan ol-ġıl aña ḳul* II 53, aynı fiil: I 17: **M 2131**, **M 2139**, II 82, *delü bigi oyna-ġıl* VI 3, *sözlerin söz saġma-ġıl* II 124: **M 2137**, *anı Ḥaḳdan ayru sanma-ġıl* II 108, aynı fiil: II 24, 135: **Ü 137**, *sözlerin söz satma-ġıl* II 124: **V**, *sözlerin söz sayınma-ġıl* II 124: **M 2142**, *yavuzlıġı sür-gil* I 11, *tur-ġıl* I 11: **M 2131**, **M 2139**, *ini tut-ġıl* I 55: **M 2131**, **M 2139**, aynı fiil: II 71: **Pet.**, **M 74**, **M 2131**, **M 2144**, 95: **Pet.**, **M 2131**, **M 2137**, 162: **Pet.**, **M 2131**, **M 2137**, *ʿışḳumı ut-ġıl* I 55, *ʿışḳumı üt-gil* I 55: **M 2131**, **M 2139**, *gėrü vėr-gil aña* II 59, aynı fiil: V 2; 3) *-ġın*, *-gin*: *bil-gin* II 83: **V**, **P**, **VÇ**.

2. çokluk: 1) *-ñ*: *ḳamuñuz açu-ñ gözi* II 146, aynı fiil: XII 6, IV 5, *aġu-ñ göge* I 3, *aydu-ñ*: "*Lāḥavlavalā*!" III 9, *cña baḳu-ñ* II 147, *bilü-ñ* II 1, aynı fiil: II 138, 148, 154, XXIV 7, *tīz binü-ñ* II 48, *bini andan bulu-ñ* II 148, aynı fiil: II 154, *dükeli çaġıru-ñ götrü* XII 2, *şeyṭan başını dögü-ñ* III 10, *duru-ñ* XXIV 1, *dutu-ñ anı* II 139, aynı fiil: II 148, V 1 *cehd ėd-üñ* II 154, aynı fiil: V 1, *gelü-ñ* V 1, *görü-ñ bu dügüni* V I, aynı fiil: V 2, XII 6, XXIV 1, 7, 8, *iki görme-ñ bizi* II 139, *iste-ñ anı* III 8, *binden gey işidü-ñ* XXIV 9, *şeyṭān elinden ḳaçu-ñ* III 9, aynı fiil: XII 6, *ḫōş ḳarılu-ñ bir bir ile* III 10, *anı ḳılu-ñ* II 1, *ḳo-ñ savaşı siz bu gün* III 10,

ölmedin tīz öl-ü-ñ I 3, *cānı seç-ü-ñ* XII 6, *bini sev-ü-ñ* II 103, *Ḥaḳ ḫāşına sıġın-u-ñ* II 48, *tut-u-ñ anı* II 139: **Pet.**, **M 2131**, aynı fiil: **Pet.**, **M 2131**, **M 2135**, **M 2137**, *yarla-ñ* XXIV 1: **H 328**; 2) *-ñuz -ñüz*: *baḳma-ñuz ayruḳ göze* II 147, *bil-ü-ñüz* II 145, *bul-u-ñuz ulu giçi buldu-ġumı* II 100: **M 2131**, *siz anı binüm gözümle görü-ñüz* II 28, aynı fiil: II 137, V 1, *anı ḳıl-u-ñuz* II 154, *ḳo-ñuz anı* V 1, *anuñ esrārını binden soru-ñuz* II 28, aynı fiil: II 137.

3. teklik: *-sun*, *-sün*: *dut-sun ḳatı bu gey sözi* X 12, *bu yola gel-sün* X 11, *gör-sün binümle ol yüzi* X II, *bunı işit-sün* X 12.

D. Gereklilik-dilek kipi

261. Gereklilik-dilek kipini bildirmek için *-a*, *-e* ekleri kullanılmıştır. Kişi alâmetleri kişi zamirleri ve onlardan bozulmuş eklerdir. Bunlar bazı hallerde, iyelik eki asıllı kişi alâmetlerinin tesiri altında, hayli şekil değiştirmiş olarak da görülürler. (Aynı ekin şimdiki-gelecek zaman bildirmekte kullanılması için 259. § bk.)

1. teklik: 1) *-van*, *-ven*: *ne, ki vardur cihānda, bildür-e-ven* I 20, *ben ne ėd-e-ven*? XVII 1—9, *bu gėçe sini ḳuç-a-van* XVII 3, *sini Ḥaḳdan tamām toldur-a-van* I 20; 2) *-m*: *gözlerüñ ben aç-a-m* I 19, *tatça ayd-a-m ne, kim diler siz siz* I 80, aynı fiil: II 55, *bildür-e-m dükeline bildügümi* II 100, *ben dė-y-em sözler* II 29, *dek dur-a-m* I 77: **M 2140**, aynı fiil: II 11, *düket-e-m* I 77: **N 480**, *az ile ḳanāʿat ėd-e-m* I 77, *gel-e-m sinüñ içün ben bir ḳulaç* XIX 5, *deñize gir-e-m* II 11, *sini bellü gör-e-m* II 11, *dōstlıġın māl ile bellü göster-e-m* II 4, *içür-e-m ben saña* I 22, *yėrüñe ben ḳal-a-m* I 56, *sinüñ ben ol-a-m, ki Teñriven* I 56, aynı fiil: II 13, XVIII 13, *ölme-y-em* II 13, *sev-e-m ḳamuñuzı* II 146, *dek tur-a-m* I 77, aynı fiil: II 11: **Pet.**, **M 74**, **M 2141**, **M 2143**, **Ü 1375**, *yoḳ idi . . .*, *kim vėr-e-m* II 4, aynı fiil: II 29, 30.

2. teklik: 1) *sen*: *vėr . . .*, *kim al-a sen Teñriyi* VI 1, *gel baña, kim aña sen Teñriyi* VI 1, *kim baña ayd-a sen* XXI 9, *içürem ben saña, ki . . Teñri yolın anuñ gibi bul-a sen* I 22, aynı fiil: I 53, 64, 67, II 94, VI 3, 4, *vėr māluñ, kim dut-a sen Teñriyi* VI 5, aynı fiil: XXV 3, *düşme-y-e sen sen ırak* II 80, *ger sen dilemez sen, kim bini delü ėd-e sen* IX 10, *gözlerüñ ben açam, ki gey gir-e sen* I 19: **M 2139**, *gözlerüñ ben açam, ki gey gör-e sen* I 19, aynı fiil: II 80, 96, 118, VI 2, XXIII 5, *ayruġın ḳoġıl, kim . . . göster-e sen ḳamusına Teñriyi* II 95, 96, *dīnüñ artur, ki sen diri ḳal-a sen* I 42, aynı fiil: I 64, II 9, *içürem ben*

saña, ki ḳurtıl-a sen I 22, *nefsüñ öldür, kim ol-a sen bismil* I 10, aynı fiil: I 53, *gendüziñi bil, ki . . . ölme-y-e sen* I 64, *gözlerüñ ben açam, ki . . . degmelerden nèçe nèçe sor-a sen* I 19; 2) *-sın, -sin: vèr . . . , kim al-a-sın Teñriyi* VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A**, *gel baña, kim añ-a-sın Teñriyi* VI 1: **H 139, M 76, M 2146, A**, *kim baña ayd-a-sın* IX 10: **H 139, H 328, M 76, A**, *gevdeden çıḳ, ki cānuñı bul-a-sın* I 53: **M 2140**, aynı fiil: VI 3: **H 139, M 2146**, 4: **H 139, M 2146, A**, *vèr māluñ, kim dut-a-sın Teñriyi* VI 5: **H 139, M 76, M 2146, A**, *düşmey-e-sin sen ırak* II 80: **V, Ü 1375**, *ger sen dilemez sen, kim bini delü èd-e-sin* IX 10: **M 76**, *ayrugın ḳoġıl, kim gör-e-sin cānuñ içre Teñriyi* II 96: **V, M 2144**, *ma'nīye baḳ, kim gör-e-sin* II 118: **VÇ, M 2142**, aynı fiil: VI 2: **H 139, M 76, M 2146, A**, aynı fiil: XXIII 5: **H 139, H 328, M 76**, *ḳoġıl, kim . . . göster-e-sin ḳamusına Teñriyi* II 96: **M 2142**, *Teñriyi dut, kim ḳal-a-sın sen ebed* II 9: **V**, *içürem ben saña, ki ḳurtıl-a-sın* I 22: **O, M 2140, N 480**; 3) *-sıñ, -siñ: ger sen dilemez sen, kim bini delü èd-e-siñ* IX 10: **M 2146**.

2. çokluk: *siz: bini ḳatı dut-a siz bu dünyāda* II 106, *tut-a siz* II 106: **Pet., M 2131**.

3. teklik: kişi alâmeti bulundurmaksızın (bazen çokluk için de): *us gerek, kim usları göre bil-e* II 19, aynı fiil: XVI 2, *gerek, kim . . . dirligüñ ma'nīsin ölüp bul-a* I 2, aynı fiil: III 5, *çoḳ degül, kim Furāt gibi büri-y-e* I 45: **IO**, *iste anı . . . , kim sini ol ulu Ḥaḳa degür-e* I 15, *ol velīm içün getürdüm Ādemi, kim doġ-a andan saġışsuz kişiler* II 142, *gevde degül, kim . . ḳarşu dur-a* II 75, *raḥmetüñ eksilme-y-e* XIX 3, *iste anı . . . , kim ḳorḳulu köprüden geñez geçür-e* I 15, *gevde degül, kim gel-e* II 75, *baḳmañuz ayruḳ yüze, kim nūrından nūr gir-e gözüñüze* II 147, *bini andan buluñ, kim sizi uçmaḳa ol ḥāş girür-e* II 149: **Ü 1375**, *givür-e* II 149, *cān görinmez, kim yüzin gözler gör-e* II 75, *ṣıdḳ ile dut ḳatı anuñ etegin, kim sini ilt-e ol Çelebe degin* I 16, *aġla anı, kim andan bunda ḳal-a, bunda ḳal-a* III 4, aynı fiil: X 11, *var anda, kim cānuña cān ḳatıl-a* III 4, *dutmadı söziyle, kim gèrü ḳay-a* II 121, *eyle ḳomay-a Teñri* VIII 5, *ḳulaḳına ḳoymay-a bu sözleri* II 123, *ol yère ek cānı, kim bir yüz ol-a* II 60, aynı fiil: II 84, 99, III 3, X 12, *aġuñ göge, kim sizi ay ile güneş ög-e* I 3, *gerek, kim ol öl-e* I 2, *kime gerek . . . , kim ölme-y-e cānı* X 11, *isteñ anı, kim sizi anda sal-a* III 8, *ol ḳulaḳ ḳanı, ki bu sözler sıġ-a* II 55, *ol velīm içün getürdüm Ādemi, kim toġ-a andan saġışsuz kişiler* II 142: **Pet., M 2131, Ü 1375**, *ḳanı ol uslu, ki bu sözden tol-a* II 84, *gevde degül, kim . . ḳarşu tur-a* II 75: **Pet., M 2131, M 2144**, *gèrü vèrgil aña, kim 'ivaż vèr-e öküş cānlar saña* II 59, *çoḳ degül, kim Furāt gibi yorıy-a* I 45.

3. çokluk: *-lar, -ler: dilerem, kim . . . bul-a-lar ulu, giçi bulduġumı* II 100, *ol velīm içün getürdüm Ādemi, kim . . . hem bulardan doġ-a-lar ḥāş ḳullarum* II 143, *yoḳ nesèyi . . nète gör-e-ler?* I 62, aynı fiil: I 79, II 99, *ben anuñ içün yaratdum 'ālemi, kim . . . cüft ol-a-lar èrkek ile dişiler* II 142, *nese, kim ḳalmadı, kimi sor-a-lar?* I 62, *ol velīm içün getürdüm Ādemi, kim . . . hem bulardan toġ-a-lar ḥāş kullarum* II 143: **Pet., M 2131, M 2137, M 2142, Ü 1375**.

E. Gerçeksizlik kipi

262. Gerçeksizlik kipi fiil kök veya gövdesine *-sa, -se* eki getirilmek suretiyle elde edilir (*-i* yardımcı fiili ile elde edilen gerçeksizlik için 263. § 4 bk.). Metinlerimizde bunun için bir örnek vardır: *türkçe bil-se-ydüm aydaydum ben size sırları* II 97 (263. § 6 krş.).

F. *i-* yardımcı filinin fonksionları

263. Metinlerimizde *i-* yardımcı fiili ile onun büzülmüş, diftongaşmış veya erimiş şekillerinin fonksionları şu suretle sıralanabilir.

1. Adın bildiricisi olarak geçmiş zaman eki ile geçmiş zamanı anlatır: *yoḳ idi* II 4, *iki-y-di* I 58, *nūrlu-y-dı* XII 2a, *süñü-y-di* XXIII 4. (Zamansız ad bildiricisi için 274. § bk.)

2. Geçmiş zaman eki ile geçmiş zamanı uzak geçmiş zamana götürür: *yüregüm 'ōd bigi yandı-y-dı* XXVIII 10.

3. Geçmiş zaman eki ile çeşit'i kip ve zamanların geçmişte olduğunu anlatır: *geç-er i-düñ* XII 4, *gel-ür i-di* II 36, *ol-ur i-di* II 35, aynı fiil: II 39, *dile-r-di* II 42, *ilt-ür-di* II 40, *ol-ur-dı* II 35, *ur-ur-dı* I 49, *ayd-a-y-dum ben size* II 97, *bildür-e-ydüm ḥalāyıḳa söz ile* I 79, aynı fiil: II 98, *ṣıdḳ bāġı bit-e-y-di göñlinden* I 47, *buldur-a-y-dum ben size bulduġumı* II 98, *bir sözi biñ èd-e-y-düm* III 11, *söz ile bellü göster-e-y-düm ben* I 78, *ḳurıma-y-a-y-dı köki* I 47, *ola-y-dı biri yüz* I 46, *yorıy-a-y-dı* I 46, *gör-e-ler-di Yarataġanı* I 79; *eger bil-e-y-düm* III 11, *oda düş-e-y-düm* XVIII 8, *bir sor-a-y-dum* XXVIII 9, *mededi ger deg-e-y-di* I 46; *türkçe bil-se-y-düm* II 97, *bilürmi-se-y-düm ben* 178 (< *-miş-se*) (262. § krş.).

4. *-mış*, *-miş* geçmiş zaman isim-fiil eki ile gerçekliik anlatır: *Türk dilin bilür-mis-eydüm ben* I 78 (< *-miş-se*) (262. § krş.).

5. Olumsuz geniş zaman eki *-maz*, *-mez* ile *gerek* sözünd n 'lüzumu yok' manasında yeni bir söz elde edilmiştir: *gerekmez* XVII 2 (< *i-mez*).

6. *-sa*, *-se* eki ile şart bildirir. Metinlerimizde görülen 2. teklik kişi alâmeti iyelik ekinden türemiştir. Çokluk için de kullanılan 3. teklikte kişi alâmeti yoktur. 3. çokluk *-lar*, *-ler* ile belirtilmiştir: *gözlü i-se-ñ* II 117, *susuz i-se-ñ* II 93: **Pet.**, **M 213**?, *ger yüz i-se* II 92, *diri-se* I 6, *uslu-y-sa* XII 7, *var-sa* I 32, 115, XXIV 5; *susaduḳ-sa* II 93: **M 2131**; *ne, kim ister i-se-ñ* I 31, aynı fiil: I 63, III 2, *sır diler-se-ñ* II 54, aynı fiil: II 81, 82, *susad-u-ñ-sa* II 93; *şeyḫ açar i-se gözüñ* VI 8, *ne, ki göñlüñ diler i-se* I 54, *gözüñüzi Teñri açar-sa* II 105, *ne, kim ol aydur-sa* II 145, *gey göz ile baḳar-sa* III 12, *'ālem sini bilür-se* VIII 6, *ne, kim ol buyurdı-sa* II 1, *ne, kim ol buyurdur-sa* II 1: V, *bu ikiden kim çıḳar-sa* II 56, aynı fiil: XVI, 1, *ol ne dèr-se* II 125, *ḳanda diler-se* II 62, *ileyümüze durur-sa* XVI 4, *kim eker-se* I 40: **R**, **N 480**, *az gelür-se* I 25, *girer-se* XVI 1, *kim biri iki görür-se* II 111: **Pet.**, **M 2137**, aynı fiil: VIII 6, *körler oḳır-sa* II 2, *cān olur-sa kişide* II 18, aynı fiil: II 62: **V**, **P**, 114, XXV 3, *kim ecelsüz ölür-se* I 4: **R**, **N 480**, aynı fiil: I 5, *kim anı binden seçer-se* II 140, *kim Veledi sever-se* III 12, *yolumuzı kim urur-sa* XVI 4, *anda varur-sa bundan* III 7, *yolumuzı kim vurur-sa* XVI 4: **H 328**; *gey göz ile baḳmaz-sa* III 12: **H 328**, **A**, *kim Veledden ḳorḳmaz-sa* III 12: **H 328**, **A**; *ḫalḳ aña dèrler-se* II 122. Kalıplaşmış bazı sözler: *kim-se*, *kim-es-ne*, *ne-se*, *ne-se-ne*, *nes-ne*, *yoḳ-sa*.

G. Soru

264. Metinlerimizde iki soru eki kullanılmaksızın yapılmış fiil soru şekli vardır: *Bu geydür?* XXIII 2, *gendü dōstın kişi böyle isteye?* II 128. Başkaca soru eki ile kullanılışlara rastlanmaz.

H. Zarf-fiil

265. Metinlerimizdeki zarf-fiil şekilleri fonksionlar ile birlikte aşağıda gösterilmiştir.

a. *-a*, *-e*

266. *-a*, *-e* zarf-fiil eki şu fonksionlarda görülür.

1. Aslî fiili yardımcı fiile bağlayan unsurdur. Böylelikle değişik yardımcı fiillerle imkân ve imkânsızlık (bu sonuncuda ek ve *u-* yardımcı fiilinin büzülmesi ile) elde edilir: *gözsüz ol ay yüze baḳ-a-maya sen* I 13, *gendüzüñle èçi çıḳ-a-maya sen* I 13, *bunı èd-e-meye sen* I 12, *yaluñuz bu yola gid-e-meye sen* I 12, *usları gör-e bile* II 19; *ger bul-a-maz siz cānı* III 8, *ger gör-e-mez siz anı* III 8, aynı fiil: XXIV 6.

2. Eklendiği fiile tarz zarfı fonksionu getirir: *bir dèy-e yattuñ* IX 8: **M 2146**, *böyled-e görgil düğün* VI 3: **M 2146**.

3. Kalıplaşmış şekli ile sözler meydana getirir: *ar-a*, *birl-e*, *bil-e gèç-e*, *il-e*, *il-e-n*, *yin-e*.

b. *-u*, *-ü*

267. *-u*, *-ü* zarf-fiil eki ile kalıplaşmış bazı sözler vardır: *girt-ü*, *götr-ü*, *ḳarş-u*, *tol-u*.

c. *-ı*, *-i*; *ıçaḳ*, *-içek*

268. *-ı*, *-i* zarf-fiil eki ile onun *-çaḳ*, *-çek* (<*-ça oḳ*). *-çe* eki ile genişletilmişlerinin fonksionları şunlardır:

1. *-ı*, *-i*. Kalıplaşmış sözler: *ançıla-y-ın*, *daġ-ı*, *daḫ-ı*, *daḳ-ı*, *deg-i-n*, *iley* (< *iley-i*), *yaḫş-ı*.

2. *-ıçaḳ*, '-dığı zaman' manasında: *anı bul-ıçaḳ* II 109, *elüm deg-içek sini ben gözleyevem bir gün* VIII 6, *oda düş-içek odı buldı gülef* II 37, *böyle bilgil sen öl-içek cānuñı* II 65, *ev aydından tol-ıçaḳ bellü olur* XXVIII 3, *sen yat-ıçaḳ gevdedan cānuñ uçar* II 62.

d. *-ınça*, *ince*

269. *ınça*, *-ince* (< *-ġın-ça*) zarf-fiil eki de iki nushada '-dığı zaman' manasında kullanılmıştır: *sen ḳıl-ın-ça-n cān gözin bir ḳol gel* XIX 5: **H 328**, *sen yat-ınça gevdeden cānuñ uçar* II 62: **Pet.**

e, *-up*, *-üp*

270. *-up*, *-üp* zarf-fiil eki şu fonksionlarda görülür:

1. Eklendiği fiille takip eden çekimli fiil arasında gevşek bir kaynaşma meydana getirir. Ayrıca zarf-fiille anlatılan işin çekimli fiilden önce yapıldığını bildirir: *yıl on ikay aġlay-up yalvara sen Teñriyi* VI 10, *ḳarşumuz gel-üp durursa* XVI 4: **H 328**, *ḳaynay-up ,ışḳdan deñiz olmaz* I 59, *zārī ḳıl-up dèğil aña* II 10, *ḳuş ol-up uçar*

I 39, *dirliğüñ ma'nīsin öl-üp bula* I 2, *deñize tur-up gelmez* I 59, *nişe var-up görmedüñ* II 34, *yalvar-up . . . dėgil aña* II 10, *dükeli anda yayla-y-up ḳışlar* I 38.

2. Söylenilen ibareyi bildirir: "*nėte sen?*" *dė-y-üp ḥālinden sormaduñ* II 134.

3. Bağ fonksionunda *-dur*, *-dür* ekinin (274. § bk.) getirilmesi ile eklendiği fiile geçmiş zamam manası verir: *bekiş-üp-dür eyle, kim taġda ḳaya* II 121.

4. Kalıplaşmış şekli ile sözler meydana getirmiştir: *sar-p, to-p.*

d. *-uban, -üben; -ubanı, -übeni; -ubanu -übenü; -ubanın, -übenin*

271. Gerçekte *-up, -üp*'ün (270. § bk.) genişletilmiş bir şekli olan *-uban, -üben* zarf-fiil eki ve onun genişletilmesi *-ubanı, übeni, -ubanu, -übenü, -ubanın, -übenin* için eldeki örneklerimiz eklendiği fiille takip eden çekimli fiil arasında gevşek bir kaynaşma meydana getirir ve zarf-fiille anlatılan işin çekimli fiilden önce olduğunu bildirir: *dur-uban anda sen balık ola sen* I 31, *ırlay-uban budaḳda oynarlar* I 37, *yėri ḳoy-uban göge aġa sen* I 23: **IO, İ, R, M 2137, N 480**, aynı fiil: XVI 3, *uçmaḳ içre sevin-üben otura* I 40, *tur-uban anda sen balıḳ ola sen* I 31: **M 2131, M 2139, N 480**; *yėri ḳo-y-ubanı göge aġa sen* I 23: **M 2131, M 2139**, *yėri ḳo-y-ubanu göge aġa sen* I 23: **M 2138, M 2141**; *yėri ḳo-y-ubanın göge aġa sen* I 23.

e. *-madın, -medin; -madı, -medi; -madan, -meden*

272. *-madın, -medin* ve onun değişik şekilleri olan *-madı, -medi* ile *-madan, -meden* zarf-fiil ekinin şu fonksionları vardır:

1. Zaman bildiren '-madan': *öl-medin tīz ölüñ* I 3; *öl-medi tīz ölüñ* I 3: **M 2139**; *öl-meden tīz ölüñ* I 3: **İ, M 2141**.

2. Tarz bildiren '-madan': *d/tur-madın Teñri yolın ururdı* I 49.

d. *-ḳan -ken*

273. Gerçekte yalnız *i-* yardımcı fiili (263. § bk.) ile görülen *-ḳan, ken* zarf-fiil eki 'esnasında, iken' manası verir: *uslu i-ken delüvem* III 6, *ḳarañu ėle girer-ken köylerin, şarın yıḳavuz* XVI 6, *naḳdi-ken yarına baḳmadılar* II 156, *cān vėrür-ken gey sakın īmanuñı* II 65, aynı zarf-fiil: XVI 8.

7. Blidirici adı

274. Metinlerimizde görülen bildirici adları ve zamirleri ile bildiricileri şunlardır.

1. teklik: a) *-van, -ven: aġuz-van* I 18, *günehlü-ven* XIX 4, *ḳulavuz-van* I 18, *Teñri-ven* I 56, *yazuḳlu-van* XIX 4; b) *-vam, -vem: 'āşıḳ-vam* III 6, *ayru-vam* II 135, *delü-vem* III 6, *ne-vem* II 144, *sayru-vam* II 135, *senüñ-vem* XXI 9: **H 139**, *sinüñ-vem* IX 6, aynı zamir: XXI 9, *senüñçün-vem delü* XXVII 7; c) *-ın, -in: aġuz-ın* I 18: **N 480**, *ḳulavuz-ın* I 18: **N 480**; d) *-am, -em: ayruy-am* II 135: **Pet.**, *sayruy-am* II 135: **Pet., M 2131**, *sinüñ-em* IX 6: **M 2146**.

1. çokluk: a) *-vuz, -vüz: biz ne-vüz* XVI 1; b) *-uz, üz: ikimüz bir-üz* II 139.

2. tetkik: a) *sen: sen bay sen* IX 6, *sen beg sen* IX 6, *cānum sen* XXIII 2, *sen diri sen* I 63, *sen güneş sen* XIX 8, *sen ḥālıḳ sen* II 130, *nėte sen?* II 134, *paşa sen* IX 12, *binüm sen sen* XI 11, *cānum sen sen* XI 11, *gözüm sen sen* XI 11, *eger ṭāhir sen* XXV 5; b) *-sın, -sin: sen bay-sın* IX 6: **M 76, A**, *sen beg-sin* IX 6: **A**, *sen dirisin* I 63: **O, IO, İ, R, M 2134, M 2140**, *sen güneş-sin* XIX 8: **H 139, A**, *sen ḥālıḳ-sın* II 130: **VÇ**, *nėte-sin?* II 134: **M 2135**, *paşa-sın* IX 12: **M 76, M 2146, A**, *sen-sin* XI 11: **A**, *eger ṭāhir-sin* XXV 5: **H 139, A**; c) *-sıñ, -siñ: sen bay-sıñ* IX 6: **M 2146**, *sen beg-siñ* IX 6: **M 2146**.

2. çokluk: *siz: siz kör siz* XXIV 4.

3. teklik (bazen çokluk için de): a) *durur: bir durur* II 116, 118, 119, *cān durur* II 7, *çok durur* II 20, *diri durur* I 68, *yañlış durur* II 124, *yoḳ durur* II 20, 153; b) *-dur, -dür: aç-dur* XIX 1, *açuḳ-dur* II 125, *aġuz-dur* II 79, *aḳ-dur* I 76: **O**, *anuñ-dur* II 125, *'āşıḳ-dur* II 68, *ay-dur* XXIII 1, *az-dur* II 126, XIX 11, *balıḳlar-dur* I 29, *bay-dur* XXIII 9, *belā-dur* IX 8, *bellü-dür* II 85, *gök bigi-dür* II 138, *bir-dür* II 18, 92, *bişmek-dür* I 8, *boy-dur* XIX 10, *bu-dur* I 10, II, 5, 107, *çay-dur* XXIII 5, *çoḳ-dur* I 76, XIX 3, *dā'im-dür* II 154, *datlu-dur* XII la, *deñiz-dür* XIX 3, *düşmenüm-dür* II 140, *eşek-dür* XIX 7, *gemidür* II 48, *gemişmek-dür* I 8, *gerek-dür* II 91: **Pet., VÇ**, *gevde-dür* II 138, *gey-dür* XXIII 2, *gök gibi-dür* II 138: **Pet., M 2131**, *gidermek-dür* I 9, *görmek-dür* I 33, *görmiş-dür* II 136, *göz-dür* XIX 10, *güneş-dür* II 25, XXIII 1, *ḥāżır-dur* II 50, *ḥūrdandur* I 35, *ḥūrī-dür* I 52, *ırak-dur* I 9, *'ışḳ-dur* II 67, *içinde-dür* II

95, *içmek-dür* I 34, *iki-dür* V 3, *īmān-dur* I 43, *iş-dür* I 12, *kim-dür* IX 12, *bular ḳanatlarum-dur* II 143, *ḳarmış-dur* I 14, *ḳaş-dur* XIX 10, *ḳolay-dur* XXIII 8, *ḳulmaşī-dür* III 11, *ma'nīdür* XI 10, *Mevlānā-dur* II 1, *Müsülmān-dur* I 43, *ne-dür* II 132, *nēte-dür* II 129, XXV 1, *nūrdan-dur* I 35, *nūrı-dur* I 25, II 23, *oḳ-dur* I 76, XXIII 4, *ol-dur* II 148, XXIV 4, *olmaḳ-dur* I 7, *oyanuḳ-dur* II 64, *ögüt-dür* II 48, *ölmek-dür* I 7, *paşa-dur* XVII 6, *peyġāmberlerüñ-dür* II 91: **Pet.**, **VÇ**, *Raḥmān-dur* III 9, *raḥmet-dür* II 2, *rāz-dur* II 126, *sarāy-dur* XXIII 3, *senüñ-dür* XXIII 3: **M 76**, **A**, *ṣıdḳ-dur* II 67, *sırı-dur* II 54, *sırum-dur* II 145, *sinüñdür* XVII 7, XXIII 3, *sizüñ-le-dür* XII 7, *sormaḳ-dur* I 33, *sormış-dur* II 136, *şeyṭān-dur* III 9, *ṭahūr-dur* XXV 5, *taş-dur* XIX 7, *tatlu-dur* XII 1a: **H 139**, *Teñriden-dür diri* I 50, aynı bildirici adı: II 59, 125, *tolu-dur* II 117, *toprak-dur* II 7, *uçmaḳ-dur* I 34, *ulu-dur* II 127, *uslu-dur* II 5, 85, *var-dur* I 20, *yaġmur-dur* XXVIII 5, *ya-dur* XIX 9, *yay-dur* XXIII 4, 6, *yüz-dür* XIX 10. (Kişi alâmeti bulunmayan bildirici adları için 181. § 7 bk.)

S Ö Z L Ü K

Söz yanlarında kere içinde *a* sözün arapça, *f* farsça olduğunu, *af* arapça ve farsça unsurların birlikte bulunduğunu gösterir. Uzak Doğu medeniyetinden alınma sözlerle türkçeleşmiş İslâmî arapça ve farsça asıllı sözlere ayrıca işaret edilmemiştir. Türkçe ek almış arapça ve farsça sözler aynı harflerle gösterilmiştir. Söz sonunda kere içindeki harf genişleyince veya ünlü ile başlayan bir söz önde bulunduğu zaman sondaki sert ünsüzün yumuşadığını bildirir. Nushalar ayrıca gösterilmemiştir.

'acāb (a) tuhaf, garip XXI 9

'acā'ib (a) hayret XXVIII 8

aç aç XIX 1

aç- açmak I 19, 53, II 11, 87, 105, 110, 146, III 1, VI 2, 5, 8, XII 3a, 4, 6, XVI 2, XIX 1, XXIV 3, 5

açı acı II 79

açıl- açılmak II 2, XVII 9

açuḳ açık II 125

ad ad II 152

ada- vadetmek I 69 (*adda-* krş.)

adda- vadetmek I 69 (*ada-* krş.)

Ādem (a) Âdem (peygamber) II 47, 141

'adl (a) adalet II 153

aġ- yükselmek, çıkmak I 3, 23, VI 5, XII 2a, XVI 3, XXIII 6, XXV 4

aġaç ağaç XIX 7

aġır ağır XVI 2

aġla- ağlamak III 4, VI 10, VIII 1, 5

aġuz ağız I 34, II 79

aġuz ilk süt, ağız I 18

aḫı (a) erkek kardeş I 13

aḳ ak I 76, X 12

'āḳıbet (a) nihayet II 114

al- almak I 4, 17, 54, II 6, 58, 131, 155, V 2, VI 1, IX 2, XII 1, 1a, XVI 8, XIX 10, XXII 9, XXIII 1, 7, XXVIII 1

'ālem (a) dünya I 76, II 88, 141, VIII 6, XI 11, XII 5, XXV 3

altun altın I 69

'amā (a) kör I 65

amaç hedef XIX 9

ān (f) o I 52, XI 10

ançılayın onun gibi II 24

anda onda II 137 (*onda* krş.)

anda orada I 31, 33, 34, 37,

38, 63, II 46, 61, 120, 151, 153, 154, III 9, XXVIII 2

anda oraya I 63, II 60, III 4, 7, 8

andan ondan I 19, 26, 52, 68, II 7, 20, 35, 40, 46, 52, 110, 127, 137, 142, 148, III 4, XXIV 3, 7, XXV 5, 7

anı onu I 14, 27, 60, 61, 67, 68, II 1, 8, 18, 21, 27, 28, 47, 49, 54, 57, 66, 68, 71, 72, 91, 94, 95, 99, 108, 109, 127, 134, 136, 137, 139, 140, 145, III 4, 5, 8, V 1, XVI 7, XVII 5, XIX 7, XXIV 2, 6, XXV 1, 3, 6

anlar onlar II 36, 42, 50, 51, 72, 73, 117, 118, 144, 162 (olar krş.)

anuñ onun I 16, 22, 77, II 2, 3, 28, 48, 80, 113, 125, 135, 138, I41, 146, III 12, XII 2a, XVI 8, XVII 4, 8, XXII 9, XXIV 7, 9, XXVIII 1

añ- anmak VI 1

aña ona II 10, 16, 17, 38 53, 59, 122, 147, III 6, XII 1a, XIII 8, XVII 7, XXVIII 6

añla- anlamak II 132

añsuz ansızın VIII 2

ara ara II 42, 85

arı temiz II 35 (*aru* krş.)

artuḳ fazla VI 6

artur- arttırmak I 42

aru temiz (*arı* krş.)

as- asmak XIX 6

ʿaṣā (a) asa II 33

asıl- asılmak XIX 6

ʿāṣī (a) âsi VI 10

asrār (a) sırlar III 11 (*esrār* krş.)

assı fayda, menfaat XXIII 8

ast (f) -dır, -dir, -dur, -dür I 66

aş yemek XIX 2

ʿāşıḳ (a) âşık II 68, III 6, XII 2, 4, XIX 7

at at I 42, II 83

at- atmak V 3, VIII 2, XIX 9, XXVIII 7

ata baba II 44, 47, 102

ay ay I 3, 13, II 32, 88, V 1, VI 6, 10, IX 2, 4, 10, XVI 9, XXIII 1, XXVIII 1, 2, 4

ay (f) ey XXI 9

āyad (f) gelir XXI 9

aydın aydınlık XXVIII 4

aydınlıḳ aydınlık II 88

ayır- ayırmak II 32

ʿayni (a) aynı I 52

ayrı ayrı II 52, 108, 110 (*ayru* krş.)

ayrıl- ayrılmak II 106

ayru ayrı I 65, II 52, 108, 110, 135 (*ayrı* krş.)

ayruḳ(ġ) başka II 71, 95, 147, VI 7, 9

ayruḳsı farklı, başka başka II 26, 77

ayt(d)- söylemek, demek I 26, 39, 54, 62, 80, II 15, 55, 97, 126, 145, III 3, 9, IV 11, 12, VIII 7, IX 4, 6, 8, 12, XII 7, XIII 7, 8, XVII 2, 3, 7, XX 6, XXI 9, XXIII 1, XXIV 2, 9 (*eyt-* krş.)

az I 25, 41, 45, 77, 126, XIX 11

ʿaẓīm (a) büyük I 76

azvay (f) ondan I 66

azīn (f) bundan IV 11

bāġ (f) bahçe I 47, XXVIII 5

bağışla- bağışlamak II 70, XIX 4

baḫşadat (f) sana verir I 73

baḫşīş (f) ihsan II 26, 27, 30

baḫtlu (f) talihli I 39, II 67

baḳ- I 13, 65, II 73, 80, 81, 83, 93, 118, 119, 147, 156, III 1, 12, VI 4, XVII 6, IX 2, XIX 11, XX 6

baḳan bakan II 119

baḳır bakır I 69, II 93

baḳī (a) baki, geri kalan II 8

bal bal III 10

balıḳ balık I 29, 30, 31

banda (f) kul, köle XXVI 9

baña bana I 17, 54, II 3, 5, 10, 104, III 1, VI 1, IX 2, XII 1, 1a, XIII 7, XIX 1, XXI 9, XXIII 8, XXVIII 9

bar (f) üstünde I 46

barça bütün, hepsi I 60

bardaḳ(ġ) testi II 93

bārī (a) yaratan I 46

bas (f) öyle ise IV 11

baş baş I 49, II 93, 140, III 10, 12, V 2, VI 2, XXVII 7

bat- batmak XXVIII 6

bay zengin II 27, III 2, IX 6, XII 9, XXIII 9

bayıḳ apaçık, aşikâr I 31, II 78, 140

bāzār (f) pazarlık II 63, XXVIII 11

bazlamaç bazlama XIX 2

beg bey, han II 116, IX 6, XIV 1—13, XXIII 9

bekle- beklemek, korumak II 46

belā (a) belâ, musibet, dert II 36, III 12, IX 8

belki (a) belki II 72

bellü belli, aşikâr I 68, II 4, 11, 16, 85, 123, 158, XXIV 2, 6, 7, XXVIII 3 (*benlü* krş.)

ben ben I 18, 19, 22, 26, 56, 78, II 13, 15, 29, 30, 55, 97, 98, 101, 103, 104, 135, 138, 141, 144, III 5, 6, VIII 5, 6, IX 6, XI 10, XIII 8, XVII 1—9, XVIII 13, XIX 5, XXV 1

benden benden I 26, 67, II 31,

53, 106, III 4, IX 8, XXIV 9 (*binden* krş.)

beni beni I 27, 55, II 129, VIII 2, IX 4, XI 11, XII 7, XIII 8, XXVIII 7 (*bini* krş.)

benlü belli, aşikâr I 68 (*bellü* krş.)

benüm benim II 28, 30, VIII 2, XXIII 2, 3. 4, 8 (*binüm* krş.)

beñze- benzemk II 86

berk sıkı, sağlam I 16, II 95

berki- sağlam yapışmak II 121

berkiş- sağlam yapışmak II 121

berü beri XII 6, XXIII 5

bıç- biçmek I 49 (*biç-* krş.)

bıñar pınar I 44, II 45 (*buñar* krş.)

bırak- bırakmak I 17

bicihād (af) cidalsiz I 73

biç- biçmek I 21, II 93 (*bıç-* krş.)

bigi gibi II 11, 13, 45, 62, 70, 73, 88, 89, 90, 138, 161, III 10, V 2, VI 3, VIII 4, XIII 8, XVI 1, 8, XXV 6, XXVIII 10 (*gibi* krş.)

bih (f) iyi, daha iyi XI 11

bihişt (f) cennet I 35

bil- bilmek I 10, 20, 27, 60, 64, 65, 78, 79, II 1, 19, 21, 47, 49, 51, 65, 66, 68, 72, 76, 78, 79, 83, 91, 97, 98, 100, 112, 120, 132, 138, 144, 145, 148, 154, 158, III 3, 11, V 3, VI 7, 9, VIII 6, XII 7, XVI 1, 2, XIX 6, 7, XXIII 2, XXIV 7, 9, XVX 1, 2

bile ile, birlikte I 13, 30, XIX 2, XXV 4 (*birle* krş.)

bildür- bildirmek I 79, II 98, 100

bilü bilgi II 16

bīn (f) gör VII 14

bin- binmek II 48

binde bende II 137

binden benden I 26, 67, II 28, 31, 53, 99, 106, 137, 140, III 4, VI 7, IX 8, XII 1a, XVII 6, XXIV 9 (*benden* krş.)

bini beni I 27, 55, II 103, 105, 106, 129, 136, 137, 144, 148, III 2, VIII 2, IX 4, 10, XI 11, XII 3, 3a, 7, XIII 8, XVII 5, XX 5, 6, XXIII 2, XXVIII 7 (*beni* krş.)

binüm benim I 18, II 28, 30, 101, 145, VI 5, VIII 2, X 4, 11, XI 11, XXIII 2, 3, 8, XXV 1 (*benüm* krş.)

biñ bin I 28, 69, II 39, 49, 58, 86, 90, III 11, XII 1a, XIX 5, XXIII 8, XXVIII 5, 6 (*miñ* krş.)

bir bir I 46, 58, 76, II 12, 18, 26, 38, 40, 46, 58, 60, 63, 76, 86, 90, 92, 111, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 133, 134, 1 9, III 10, 11, V 1, VI 10, VIII 1—7, IX 2, 4, 6, 8, XII 1a, XIII 7, XIX 2, 5, 6, XX 6, XXII 9, XXVII 7, XXVIII 6, 8, 9

birle ile, birlikte I 7, III 10, XXVIII 11 (*bile* krş.)

bismil temiz I 10

biş- pişmek I 8

bit- bitmek, sürmek, çıkmak, büyümek I 47, XXVIII 5

biz biz I 80, II 47, 97, 139, XIV 1—13, XV 1—15, XVI 1, 5, 7, 8, XXIII 7

boğ- II 43

bol bol I 25, 51, II 90

bol- olmak I 25

boy boy XIX 10, XXIII 4, 6

boyun boyun I 48, II 149, XIX 6

böyle böyle II 65, 128

böylet(d)- böyle yapmak VI 3

bu bu, şu I 1, 4, 5, 8, 9, 10, 12, 19, 23, 41, 43, 51, 57, 67, 69, II 3, 5, 6, 7, 14, 15, 21, 22, 31, 36, 39, 48, 49, 55, 56, 67, 69, 71, 73, 76, 84, 90, 94, 106, 107, 112, 122, 123. 132, 137, 138, 143, 154, 155, 156, 157, 158, III 1, 3, 4, 5, 7, 9, 10, V 1, 2, VI 1, 2, 3, VIII 2, IX 2, 8, 12, X 11, 12, XI 11, XII 1, 6, XVI 1, 2, 3, 8, 9, XVII 2, 3, 6, XIX 4, XX 5, XXII 9, XXIII 2, 3, 4, 7, 9, XXIV 1, XXV 2, 4, XXVIII 1, 2, 4, 6, 7

būd (f) idi I 52

budağ dal, budak I 37, XXIII 6 (*budaḫ*, *budaḳ* krş.)

budaḫ dal, budak I 37, XXIII 6 (*budağ* ve *budaḳ* krş.)

budaḳ dal, budak I 37 (*budağ*, *budaḫ* krş.)

bul- bulmak I 2, 22, 27, 31, 48, 53, 55, 58, 64, 67, 80, II 26, 37, 53, 56, 57, 68, 83, 91. 91, 98, 100, 109, 122, 148, 154, 155, 158, 159. 160, III 5, 8, VI 3, 4, XII 7, XXIII 9, XXIV 8, XXV 6

bunda burada

bundan buradan

buñar pınar I 21, 44 (*bıñar* krş.)

buyruḳ(ġ) emir II 45

buyur- emretmek I 1, II 1, XIX 5

cān (f) can I 14, 43, 50, 53, 66, 67, 68, II 7, 18, 21, 35, 53. 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 73, 74, 75, 76, 81, 83, 87, 94, 95, 96, 103, 107, 112, 115, 117, 138, III 1, 4, 8, VI 2, 5, 7, 9, VIII 2, 4, IX 2, 12, X 11, XI 10, 11, XII 1, 1a, 2a, 4, 6, XIII 7, XVI 7, 8,

XVII 1, XVIII 13, XIX 5, 6, 10, XX 5, XXI 9, XXIII 1, 2, 5, XXVIII 5, 6, 8 (*çān* krş.)

cānlı (f) canlı I 53 (*cān* krş.)

cānlu (f) canlı XII 2a (*cānlı* krş.)

cānsuz (f) cansız II 21, 83, VIII 1, XIX 7, XXIII 2

cehd (a) çalışma, gayret II 154

cihān (f) cihan I 4, 8, 20, 28, II 20, 24, 44, 71, 72, 73, 115, 148, 155, VI 1, X 12, XVI 1, XIX 11, XXIII 6, 9, XXIV 4, XXVIII 11

cūyam (f) ararım XI 10

cüft (f) çift II 83, 84, 142

cümle (a) bütün II 99

cürʿā (a) kadeh dibinde kalan damla XXII 9

çağır- bağırmak XII 2

çal- vurmak, çarpmak I 48, XII 4

çalış savaş, muharebe XVI 4

çān (f) can XXIII 1 (*cān* krş.)

çanak çanak XIX 2

çav şöhret II 34

çay çay, dere XXIII 5

çayır çayır XVI 9, XIX 8

çeç firuze XIX 8

çelebī Tanrı yakını XV 1—15

Çelep Tanrı I 16, 76, XIX 3, XX 5, XXVIII 8

çemen çimen I 34 (*çimen*, *çümen* krş.)

çıḳ- çıkmak I 13, 53, II 56, 81, 107, VIII 2, XVI 1, XXIII 3

çıḳar- çıkarmak I 17, IX 4

çimen çimen XIX 8 (*çemen*, *çümen* krş.)

çoḳ I 45, 76, II 20, 120, 153, XIX 3

çū (f) mademki XI 11 (*çūn* krş.)

çūn (f) mademki II 113 (*çū* krş.)

çümen çimen I 34, XVI 9, XIX 8 (*çemen*, *çimen* krş.)

daġ dağ II 40, 41 (*taġ* krş.)

daġı dahi, de, ve I 61 (*daḫı*, *daḳı* krş.)

daḫı dahi, de, ve I 61, 69, II 13, 103, 157 (*daġı*, *daḳı* krş.)

dāʾim (a) devamlı II 154

dāʾimā (a) her zaman II 39

daḳı dahi, de, ve I 69, II 13, 103, 157, XXIII 1 (*daġı*, *daḫı* krş.)

dam dam IX 10

dam (f) zaman XI 10 (*dem* krş.)

damla damla II 11 (*tamla* krş.)

dar (f) -da, -de XI 10

dart- çekmek II 133, IV 11, XVI 4, XVII 1 (*dırt-*, *tart-* krş.)

dastam (f) elimi XXVIII 7

daş dış XXVIII 2 (*taş* krş.)

datlu tatlı II 79, XII 1a, XXVIII 1 (*tatlu* krş.)

davar mal II 4 (*tavar* krş.)

dė- demek, söylemek I 26, 65, II 10, 29, 109, 122, 125, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 142, 162, IX 6, 8

dede dede I 77, II 54

deg- değmek I 46, II 97, 107, VIII 6, XXIII 4

degin kadar I 16

degme her, her kes I 19, 90

degül değil I 11, 44, 45, 65, II 75, 110, 116, 122, XXIII 7, XXVIII 1

degür- değirmek I 15, II 5

dek susmuş I 77, III 3

delim çok I 40, II 133, IV 11, VIII 8

delü deli II 19, 58, III 6, VI 3, VIII 3, IX 10, XII 2, 3, XX 6, XXV 6, XXVII 7

dem (f) an II 90 (*dam* krş.)

demür demir XXIV 6, XXV 2

deñiz deniz I 29, 30, 32, 45, 57, 58, 59, 61, II 11, 12, 13, 44, 45, 89, 161, 162, XII 7, XIX 3, XXVIII 6

derd (f) dert VIII 2

devā (a) deva XII 2

deve deve II 40, 83

devlet (a) büyük saadet XXIV 1

dırt- (a) çekmek XVI 4 (*dart-*, *tart-* krş.)

dik- dikmek I 17

diken diken I 17

dil dil, lisan I 77, 78, II 56

dilat (f) seni gönülden XI 10

dile- dilemek, istemek I 54, 63, 80, II 42, 54, 62, 81, 82, 99, 102, 104, 153, III 7, 11, VIII 4, IX 8, 10, 12, XI 10, XIII 7, XVII 1, XIX 2, XX 5, XXV 6

dīn (a) din I 42, II 159, 160, IX 4

diri canlı, yaşar, hayatta I 5, 6, 21, 42, 50, 63, 64, 68, II 8, 13, 31, 43, 69, 72, 89, X 11, XVIII 13

dirlik(g) hayat I 7 (*dirlük* krş.)

dirlük(g) hayat I 7 (*dirlik* krş.)

dişi dişi, kadın II 142

dizi dizi II 13

doġ- doğmak I 38, II 40, II 142, 143

dōst (f) dost II 128

dōstlıḳ(ġ) (f) dostluk II 128

dög- dövmek, vurmak III 10

dök- dökmek I 77

dört dört II 104

dur- durmak I 30, 31, 49, 63, II 7, 11, 17, 75, VIII 7, XVI 4, XVII 7, XXIV 1 (*tur-* krş.)

dur- beri durmak I 11 (*tur-* krş.)

dur- ayağa kalkmak VIII 5, XVI 4, 5, XXIV 1, 3 (*tur-* krş.)

dur- yardımcı fiil: *dek dur-* I 77 (*tur-* krş.)

durur -dır, -dir, -dur, -dür I 68, II 7, 20, 116, 118, 119, 124, 153.

dut- tutmak I 16, 26, 55, II 8, 9, 45, 53, 54, 71, 91, 94, 95, 106, 109, 121, 139, 148, 162, V 1, 3, VI 5, VIII 2, 3, X 12, XI 11, XII 3, XIII 8, XVI 2, 3, XIX 4, XXV 3, XXVIII 1, 7 (*tut-* krş.)

dutan tutan II 72 (*tutan* krş.)

dügün düğün V 1, VI 3

dükeli hepsi I 38, 70, II 25, 77, 100, 101, 102, 124, XII 2

düket- tüketmek I 77

dükkān (a) dükkân II 38

dün gece I 24, II 10[illegible], 158, XX 5

dünyā (a) dünya I 6, II 38, 54, 106, 133, 157, III 7, XII 6

dürlü türlü, çeşitli II 36, XXIV 7

düş- düşmek II 37, 80, XVII 8, XII 3, XXVIII 1

düşmen (f) düşman II 33, 140

düt- tütmek, dumanı çıkmak XXVIII 10

dütün duman V 2

ė ey I 77, II 54, 112, 127, VI 7, 9, IX 2, 12, XVI 9, XIX 3, 4, 6, 8, 11, XX 5

ebed (a) ebedî, daimî I 64, II 9

ecel (a) ölüm I 7

ėçi büyük erkek kardeş, ağabey I 13, II 127, VI 7, 9

ėden eden II 83

eger (f) eğer I 54, II 17, 64, 122, III 11, XVII 6, XXIV 4, XXV 2, 3, 5 (*ger* krş.)

ejdehā (f) ejderha II 33

ek- ekmek I 40, 41, II 60

eken eken I 41

ekmeyen ekmeyen II 60

eksil- eksilmek XIX 3

eksük eksik I 46, IX 2

el el I 34, II 33, 71, 95, 157, III 9, VI 5, VIII 1, 6, XII 3, XVI 2, XVII 8, XXIV 7

ėl el, ülke XVI 6, 7

ėmdi şimdi XXIII 6

ėr adam II 55, 71, 143, 145

eren tecrübeli, akıllı kimse II 55, 156, 158, XXV 4

ėrkek erkek II 142

esrār (a) sıralar II 28 (*asrār* krş.)

esrük sarhoş XXVIII 7

eşek eşek XII 2a, XIX 7

ėt et XIX 2

ėt(d)- yapmak I 9, 12, 51, 69, 70, II 50, 61, 69, 90, III 11, XVII 1—9, XX 6, XXIV 7 (*eyle-* krş.)

ėt(d)- etmek (yardımcı fiil) I 25, 39, 77, II 10, 23, 79, 154, V 1, IX 10, XIX 1, XX 6, XXVII 7, XXVIII 1 (*eyle-* krş.)

etek(g) etek I 16, 26, II 53, 148

ev ev I 36, II 40, 119, 120, 140, XVII 9, XXIII 3, XXVIII 1, 3, 4

evliyā (a) veliler, evliya II 1, 25

eyle öyle II 21, 34, 76, 83, 103, 105, 112, 121, 126, 152, VIII 5, XVII 4, XXVIII 4

eyle- yapmak I 24, 73, II 46, 70, 89, XXII 9 (*ėt-* krş.)

eyle- etmek, eylemek (yardımcı fiil) II 38 (*ėt-* krş.)

eylik iyilik II 102 (*eylük* krş.)

eylük iyilik II 102 (*eylik* krş.)

eyt(d)- söylemek, demek IX 8, 12 (*ayt-* krş.)

eyü iyi I 18

fānī (a) fani II 8

fark (a) ayırt, fark II 79

fehm (a) anlamak II 23

fidā (a) feda XII 1a

Fir'avn (a) Firavin II 34

Furāt (a) Fırat I 45

gāvur gâvur, kâfir I 49, II 107, IX 4, XIX 6

geç- geçmek; vaz geçmek I 6, 51, 68, II 94, XII 4, XIX 4, XXIII 6 (*geş-* krş.)

gėçe gece I 24, II 9, III 5, XVII 3, XX 5, XXIII 8, XXIV 1, 8, XXVIII 1, 4

geçür- geçirmek I 15, II 150

gel- gelmek I 17, 25, 54, 57, 59, II 17, 24, 36, 51, 75, 129, 131, V 1, VI 1, VIII 7, X 11, XII 1, 3, 1a, 3a, 7, XIII 8, XVI 4, XIX 5, XXIII 5

gelen gelen I 15

gemi gemi II 46, 48

gemiş- atmak I 8

gendü kendi I 9, 57, 58, 64, II 10, 16, 46, 64, 70, 128, 160, 161, XXIV 6, XXVIII 11 (*gendüz* krş.)

gendüz kendi I 2, 9, 11, 13, 26, 27, 28, 55, 64, II 15, 46, 56, 63, 70, 71, III 2, VI 4, XXV 6 (*gendü* krş.)

geñez rahat I 15

ger (f) eğer I 28, 29, 46, II 50, 92, 155, III 1, 2, 8, VI 5, 6, 7, 8, 9, VIII 2, IX 2, 10, XVIII 13, XIX 4, XXIII 7, VXV 1 (*eger* krş.)

gerçi (f) her ne kadar II 20

gerek lâzım, gerek, gerekli I 2, II 19, 68, 81, 84, 91, X 11, 12, XIII 7, XVII 2

gerü geri, tekrar II 15, 49, 59, 121, XII 2a, XVI 7

geş- geçmek I 51, XXIII 6 (*geç-* krş.)

getür- getirmek II 141

gevde vücut, gövde I 53, 68, II 62, 64, 73, 74, 75, 79, 81, 94, 138, XXIV 8 (*gögde*, *gövde* krş.)

gevher (f) cevher XXVIII 6 (*güher* krş.)

gey iyi I 10, 19, 68, II 5, 32, 65, 71, 78, 79, 83, 95, 104, 109, 122, 127, 144, 148, 154, III 2, 12, X 12, XXIII 2, XXIV 9, XXV 1

gey- giymek II 30

gez defa IX 4, XIX 4, XXIII 9

gez- gezmek, dolaşmak II 141, IX 10

gibi gibi I 22, 23, 42, 44, 45, 61, 69, II 11, 13, 24, 38, 39, 45, 47, 49, 62, 70, 73, 88, 89, 90, 102, 107, 138, 161, III 6, XII 2a, 5, XXIV 2 (*bigi* krş.)

giçi küçük II 100, 127, 129, XII 5

gider- gidermek I 9

gir- girmek I 19, 51, II 11, 42, XVI 1, 6, XXVIII 6

girtü gerçek I 7

girür- girdirmek, girmeğe delâlet etmek II 149 (*givür-* krş.)

git(d)- gitmek I 12, 60, 70, II 50, 61, 69, 106, IX 8, XVI 3, XXVIII 3

givür- girdirmek, girmeğe delâlet etmek II 149 (*girür-* krş.)

gizle- gizlemek XXV 7

göden ahmak, aptal XXVIII 1

gögde vücut, gövde II 64 (*gevde*, *gövde* krş.)

gögüs göğüs II 138

gök(g) gök I 3, 23, II 32, 64, 113, VI 5, 6, XII 2a, XVI 3, XIX 8, XXIV 5, XXV 4

göl göl I 47

göñül gönül I 47, 54, V 2, IX 6, 12, XII 1a, XIII 7, XVII 1, XIX 9, XX 5, XXIV 2

gör- görmek I 19, 26, 28, 30, 32, 33, 62, 68, 79, II 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 23, 28, 51, 52, 61, 73, 74, 75, 76, 77, 80, 92, 96, 99, 105, 111, 117, 118, 119, 120, 123, 127, 134, 136, 137, 139, 151, 155, 156, 158, 159, III 2, 3, 7, 8, 12, V 1, 2, VI 2, 3, 7, 9, VIII 1, 6, 7, IX 4, X 11, XII 3, 3a, 4, 6, XVI 2, 8, 9, XVII 4, XIX 7, XXIII 5, XXIV 1, 2, 4, 6, 7, XXV 1, 7, 8, 9, XXVIII 7

gören gören II 87

görin- görünmek II 74, 75, 113, XXIV 1

görmek(g)- görmek I 33, II 129

görmiş görmüş II 136

görklü güzel II 86

göster- göstermek I 68, II 4, 96

götrü bir arada, toptan XII 2

götür- götürmek, kaldırmak I 40, 41, II 149

gövde vücut, gövde I 53, 68, II 62, 73, 79, 81, 94, XXIV 8 (*gevde*, *gögde* krş.)

göyne- yanmak III 5, VI 8

göz I 13, 19, 33, 53, 79, II 2, 11, 14, 17, 28, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 87, 105, 110, 114, 117, 123, 124, 125, 146, 147, 149, III 1, 12, VI 2, 8, VIII 6, IX 4, 12, XI 11, XII 1, 3a, 6, XIII 7, XVI 2, 8, XIX 5, 9, 10, 11, XX 6, XXIII 1, 2, 3, 5, XXIV 5, XXVIII 9

gözle- gözlemek VIII 6

guft (f) dedi IV 11

güyam (f) derim III 11

güç şiddet, adaletsizlik II 151, 153

güher (f) cevher XII 7 (*gevher* krş.)

gül (f) gül I 47, II 138, XIII 8

gül- gülmek VIII 5

gülef gül I 37, II 37, XXVIII 5

gün gün, gündüz I 5, 24, 41, II 9, 36, 101, 134, 156, III 5, 10, VI 1, 3, VIII 1—7, IX 2, XVI 9, XXIII 7, 8

gün güneş II 105, 138, 158, V 1, XX 5

gündüz gündüz II 9, IX 10, XX 5, XXIV 8

günehlü (f) günahkâr XIX 4

güneş güneş I 3, 60, II 17, 25, 85, IX 2, XII 5, XIX 8, XXIII 1, XXIV 2, XXV 7

gür yiğit, pek yürekli, kuvvetli II 33

ġanī (a) zengin II 99

ġarḳ (a) boğulma II 34

ġayru (a) başka II 71

ġıl- etmek, eylemek (yardımcı fiil) I 27 (*ḳıl-* krş.)

ḥāç (f) haç XIX 6

ḥadīs (a) hadis I 1

Ḥaḳ (a) Tanrı I 11, 14, 15, 20, II 24, 27, 48, 54, 107, 108, 120, 122, 123, 155, 159, 160, VIII 2, XXV 5

ḥāl (a) II 34, 60, 134, XVII 4, XXV 1

ḫalāyıḳ (a) yaratık, yaratıklar I 79, II 14, 31, XII 6, XVI 3

ḫālıḳ (a) yaradan II 14, 130

Ḫalīl (a) Halil (peygamber) II 37

ḫalḳ (a) halk, ahali II 52, 85, 122, VI 10

hamçū (f) gibi I 46

ḫamīr (a) hamur XIX 2

ḫāmūş (f) sus IV 11

ḥarf (a) harf II 22, 114

ḫāṣ (a) Tanrı yakını II 26, 48 49, 53, 54, 70, 143, 144, 145, 149

ḫāşā (a) haşa II 130

Ḫay (a) diri I 66

ḫayrān (a) şaşmış II 14

ḥāżır (a) burada II 50, 53

hem (f) hem II 64, 69, 143, 155, 159, VIII 1, 5, XXIV 3

hemīşe (f) daima I 7, 8, II 110

her (f) her II 20 , 26, 36, 76, 77, 80, 84, 85, 92, III 7, XI 10, XXIII 8

hergiz (f) aslâ II 43, 57, X 11

Ḫıżr (a) Hızır (peygamber) I 21

hīç (f) hiç II 86

ḫil'at (a) elbise II 30

ḫīra (f) şaşmış VII 14

ḥisāb (a) hesap, dikkat II 131

ḫōş (f) hoş, güzel, iyi I 44, III 10, XIII 8, XVI 6

ḫōşluḳ(ġ) (f) hoşluk, iyilik, safa I 35

ḫūbān (f) güzeller XI 11

Hūd (a) Hud (peygamber) II 41, 42

ḥūr (a) huri I 35, II 82 (*ḥūrī* krş.)

ḥūrī (a) huri I 52, II 151, 159, II 66 (*ḥūr* krş.)

ḥükm (a) emir, ferman I 25

ıldız yıldız II 25 (*yulduz* krş.)

ıñla- inlemek VIII 5

ıraḫ uzak I 9 (*ıraḳ* krş.)

ıraḳ uzak I 9, 65, II 80, VI 7, 9, XIX 11 (*ıraḫ* krş.)

ırla- şarkı söylemek I 37, III 6

ırmaḳ ırmak XXVIII 5

ıssı sıcaklık XXIII 7

'ışḳ (a) sevgi, aşk I 8, 44, 55, 59, II 67, 68, 69 IX 8, XII 1a, XII 3a, XXIII 7, XXVIII 10

i- imek, olmak I 31, 54, 63, II 4, 35, 36, 39, 92, 93, 117, III 2, 6, VI 8, XII 4

İbrāhīm (a) İbrahim (peygamber) II 39

iç iç I 66, II 22, 94, 95, 113, 158, 159, 160, XVI 9, XXIV 8, XXVIII 1, 6

iç- içmek I 18, 21, 51, 52 II 62, 93, 151, VIII 3, XVI 9, XVII 2, XXV 5 (*iş-* krş.)

içerü içeri II 66

içmeḫ içmek I 34 (*içmek* krş.)

içmek içmek I 34, 35, II 154 (*içmeḫ* krş.)

içre içinde I 29, 30, 35, 40, 52, II 66, 96, 116, 118, 120, 133, 150, 153, XXV 5

içün II 37, 40, 41, 43, 82, 101, 141, 146, 157, VI 1, 10, IX 6, XVII 4, XIX 5, 9

içür- içirmek I 22, 29, II 150

ike iki II 111 (*iki* krş.)

iki iki I 58, 76, II 12, 18, 47, 56, 92, 111, 116, 117, 118, 119, 139, V 3, VI 10, XII 1a, XIX 2, XXIII 2, XXIV 4, XXV 3, XXVIII 8, 9 (*ike* krş.)

ile ile I 3, 16, 24, 30, 43, 77, 79, II 4, 16, 22, 69, 76, 81, 83, 98, 114, 115, 142, III 1, 10, 12, IX 10, XVI 6, XIX 2, XX 6, XXVIII 2 (*ilen* krş.)

ilen ile XVI 6 (*ile* krş.)

ilerü önceden I 58

iley karşı XVI 4

'ilm (a) bilgi I 73, II 76

ilt- iletmek I 16, II 40, 66

īmān (a) iman I 43, II 65, 160

inan- inanmak II 124

inçunān (f) böyle XXVI 9

ini küçük kardeş VIII 7

'Īsī (a) İsa II 31, 89, XII 2a, XVI 3

isim (a) isim XII 3, 3a

iste- istemek, aramak I 1, 14, 31, 63, 66, 67, II 5, 9, 52, 53, 71, 85, 95, 108, 122, 128, 155, 157, III 2, 8, XI 10, XII 5, 7

iş iş I 12, II 61, XXIII 8, XXIV 6

iş- içmek I 51, XII 2, XVII 9

işit(d)- işitmek I 67, II 34, 53, 111, III 4, X 12, XXIV 9

it köpek, it I 4, II 34

it- itmek XXVIII 2 (*yit-* krş.)

'ivaż (a) karşılık II 59

kāfir (a) kâfir II 35, 41, 43, 107

kaz (f) ki . . den XI 10

kem (f) az, kötü, aşağı XI 11

kerāmet (a) keramet II 49

Kerīm (a) büyük XIX 4

kes- kesmek XVI 2

kesil- kesilmek, ayrılmak I 26

ki (f) ki (ilgileme zamiri) I 1, 11, 14, 20, 21, 25, 32, 39, 44, 45, 49, 52, 54, 57, 80, II 1, 5, 19, 23, 29, 30, 55, 67, 68, 84, 91, 106, 109, 111, 115, 156, III 5, 6, IX 12, XII 1a, XVI 2, 5, 7, 8, XXII 9, XXVIII 5 (*kim* krş.)

ki (f) ki (bağlama edatı: netice

bildiren) I 45, II 72, 103, 105, 112, VIII 4, X 11, 12, XI 10, XVI 1, XVIII 13, XXV 2, XXVIII 5, 6 (*kim* krş.)

ki (f) ki (bağlama edatı: maksat bildiren) I 10, 19, 22, 42, 53, 64 (*kim* krş.)

ki (f) ki (bağlama edatı: sebep bildiren) I 18, 50, 56, XVI 9, XXVIII 2 (*kim* krş.)

ki ki (bağlama edatı: konuşulan ibareyi bildiren) VIII 7, XIII 7, 8, XXV 2, 9 (*kim* krş.)

kim kim I 5, 6, 48, 51, 62, II 5, 56, 66, 69, 91, 111, 136, 140, III 12, IX 12, X 11, XII 7, XVI 1, 4, XIX 6, 7, XVI 1, 4, XIX 6, 7, XXIV 9

kim kim (ilgileme zamiri) I 4, 5, 9, 31, 33, 40, 41, 44, 45, 58, 59, 62, 63, 80, II 1, 3, 5, 8, 20, 27, 42, 50, 51, 57, 85, 92, 97, 120, 125, 126, 145, 149, 152, 153, III 2, 7, XII 1, 2a, XXIII 4, XXIV 2, 4, XXV 1, 6, XXVI 9 (*ki* krş.)

kim ki (bağlama edatı: netice bildiren) I 2, 41, II 4, 12, 21, 23, 34, 60, 75, 76, 83, 84, 99, 108, 112, 118, 119, 121, 129, 135, 144, 154, III 5, VIII 7, IX 10, XIII 7, XVII 4, XXI 9, XXVIII 1, 3 (*ki* krş.)

kim ki (bağlama edatı: maksat bildiren) I 3, 10, 15, 16, 18, 56, 67, II 9, 11, 80, 94, 96, 124, 146, 147, III 4, 8, VI 1—5, XIX 5, XXIII 5 (*ki* krş.)

kim ki (bağlama edatı: sebep bildiren) I 18, II 143, 149, XXIII 3 (*ki* krş.)

kimesne kimse II 57

kimse kimse, kişi I 44, 80, II 15, 24, 29, 30, 43, 86, 151

kīmyā (a) kimya I 69

kiş sadak I 76

kişi insan, kişi I 1, 39, 43, 44, II 3, 6, 18, 21, 26, 30, 83, 87, 126, 128, 142, III 5, XVI 2, 6, 8, XXVIII 4

kişt (f) ekin I 46

kö- bırakmak, komak II 86 (*ko-* krş.)

kök kök I 47

köprü köprü I 15

kör kör II 2, XXIV 4

köy köy XVI 6

kun (a) yap IV 11

kutah (f) kısa IV 11

küfr (a) küfür I 42, II 160

küllī (a) tamamen XXV 2

ḳaç kaç VI 10, XIX 2

ḳaç- kaçmak II 7, 104, III 9, XI 10, XII 6, XIX 11

ḳaçan vakta, ki I 61

ḳadar (a) kadar II 22

ḳahr (a) kahır, mahiv II 38

ḳaḳ- çalmak, vurmak, I 65

ḳal- kalmak I 4, 6, 21, 42, 48, 60, 64, II 8, 9, 12, 14, 51, 72, 115, 120, III 4, X 11, XII 2a, XXVIII 2, 3, 8

ḳalan kalan II 13, 162, XII 4

ḳamu bütün, hep I 17, 43, 47, 91, 96, 99, 102, 126, 146, 150, XII 5, XXIV 4

ḳan kan II 35, VIII 1

ḳanā'at (a) yetinme I 77

ḳanat kanat I 34, II 143

ḳanda nerede, nereye II 61, 62, 106, 120, 130 III 3, XXIV 5

ḳandan nereden II 130

ḳanġı hangi I 1, 57, II 3 (*ḳanḳı* krş.)

ḳanı hani, nerede II 55, 73, 84, 109, III 8, VI 7, 9, VII 14, XXIV 2

ḳanḳı hangi I 1, 57 ,II 3 (*ḳanġı* krş.)

ḳap- kapmak IX 8

ḳapu kapı I 65, VIII 7, XVII 9, XIX 1, XX 5

ḳar kar XXIII 7

ḳar- karmak, karıştırmak I 14

ḳara kara II 35, XII 1, XXVIII 9

ḳaraḳulıḳ karanlık I 70 (*ḳarañluḳ, ḳarañu, ḳarañulıḳ* krş.)

ḳarañluḳ karanlık II 87 (*ḳaraḳulıḳ, ḳarañu, ḳarañulıḳ, ḳarañulıḳ, ḳarañuluḳ* krş.)

ḳarañu karanlık I 23, II 87, 159, XII 2a, XVI 5, 6, XXVIII 2 (*ḳaraḳulıḳ, ḳarañluḳ, ḳarañulıḳ, ḳarañuluḳ* krş.)

ḳarañulıḳ karanlık II 69, 88 (*ḳarañulıḳ, ḳarañluḳ, ḳarañu, ḳarañuluḳ* krş.)

ḳarañuluḳ karanlık I 70, II 87, (*ḳaraḳulıḳ, ḳarañluḳ, ḳarañu, ḳarañulıḳ* krş.)

ḳarıl- karışmak II 12, III 10

ḳarın karın XIX 1

ḳarındaş kardeş II 112

ḳarış karış XIX 5

ḳarşu karşı II 75, XVI 4

ḳaş kaş XII 1, XIX 9, 10, XXVIII 9

ḳat nezd, yan I 25, II 86, 113, XVII 7

ḳat- katmak XXVIII 8

ḳatı sıkı, sağlam I 16, 44, II 94, 106, X 12, XIX 4

ḳatıl- katılmak III 4

ḳay bora XXIII 7

ḳay- dönmek II 121

ḳaya kaya II 121

ḳayır kum II 39

ḳayna- kaynamak I 44, 59, II 44, 45

ḳayu kaygı, keder VIII 2, XXIII 9

ḳıl- yapmak II 1, 31, 145, III 7, XII 6, XVI 4, XIX 5

ḳıl- etmek, eylemek (yardımcı fiil) I 27, II 10, VI 4, XII 2, 1a, XXV 6 (*ėt-*, *eyle-*, *ġıl-* krş.)

ḳılıç kılıç I 48, XVI 4

ḳır- mahvetmek I 50, II 41, 42, XVI 7

ḳıs- kısmak IX 8

ḳısa kısa V 3 (*ḳıssa* krş.)

ḳıssa kısa V 3 (*ḳısa* krş.)

ḳışla- kışlamak, kışı geçirmek I 38

ḳıymet (a) kıymet VI 6

ḳız kız II 44

ḳo- bırakmak I 17, 23, 55, II 8, 43, 44, 58, 71, 76, 95, 122, 157, 162, III 10, V 1, 3, VI 3, 4, 8, VIII 5, XVI 3, XVII 8, XXIII 2, XXV 3 (*ḳoy-*, *kö-* krş.)

ḳol kol II 145, XIX 5

ḳolay kolay XXIII 8

ḳolay uygun zaman, fırsat anı VIII 4

ḳorḫu korku I 15, 51 (*ḳorḳu* krş.)

ḳorḳ- korkmak III 12

ḳorḳu korku I 15, 51 (*ḳorḫu* krş.)

ḳoy- bırakmak I 23, II 132 (*ḳo-* krş.)

ḳuç- kucaklamak XIII 8, XVII 3

ḳudret (a) kudret, iktidar I 24, 76

ḳul kul, köle II 45, 53, 115, 116, 143, XIII 8, IX 2, 6, XIX 4, 6

ḳulaç kulaç XIX 5

ḳulaḳ(ġ) kulak II 55, 56, 78, 123

ḳulavuz kılavuz I 18

ḳullıḳ(ġ) kulluk, kölelik II 67 (*ḳulluḳ* krş.)

ḳulmaşī (f) aldatıcı II 111

ḳurı- kurumak I 45, 47

Ḳur'ān (a) Kur'an II 152

ḳurtıl- kurtulmak I 22, 57

ḳuş kuş I 3, 38, II 62, XVI 1

ḳuṭb (a) kutup II 1

ḳutlu kutlu V 1

ladun (a) kat'î, şüphesi olmayan I 73

lāḥavlavalā (a) kuvvet yoktur III 9

laḥẓa (a) an XI 10

la'īn (a) alçak II 34

lāyıḳ (a) lâyık II 84

luṭf (a) lûtûf II 10

magū (f) deme VII 14

maḳṣūd (a) maksat, kasıt

māl (a) mal I 55, II 4, 5, 6, 7, 90, VI 5, XVII 7

mānend (f) gibi I 25

ma'nī (a) mana I 2, 10, 22, 118, XI 10

mayrā (f) şarabı XXII 9

meded (a) yardım I 46, 48, II 9

memān (a) ısrar I 65

Mevlānā (a) Mevlâna II 1, 24, 27

mīnūş (f) iç XXII 9

miñ bin XXVIII 5 (*biñ* krş.)

mu'cize (a) mucize II 39

mūm (a) mum II 92

Mūsī (a) Musa (peygamber) II 34, 89, 128, 130, 132

Muṣṭafā Mustafa (Peygamber) II 32

münkir (a) inkâr eden II 41

Müsülmān (af) Müslüman I 43, XII 1, 2

müzd (f) mükâfat I 70, 73

nagīrī (f) tutumıyorsun XXVII 7

naḳd (a) para, ödeme I 4, II 156

naḳḳāş (a) nakkaş, heykeltraş VII 14

namāz (a) namaz I 36

ne ne I 9, 11, 20, 25, 29, 31, 32, 33, 54, 63, 80, II 1, 27, 44, 50, 51, 56, 91, 115, 126, 132, 144, 145, 153, 156, III 2, 7, VI 2, VIII 3, IX 2, 4, 8, 12, XI 10, 11, XII 1, 1a, 6, 7, XIII 7, XVI 1, 8, XVII 1—9, XIX 10, XX 6, XXII 9, XXIII 1, 4, XXIV 1, 5, 7, XXVIII 5, 6, 7, 9, 10

nėçe nice, nasıl I 19, II 32, 61, VI 10, XXIV 7, XXV 7

nefs (a) nefis, kendi I 10, 21, 48, 49, II 93, 149

Nemrūd (a) Nemrud II 38

nese nesne I 11, 62, II 20, 57, 77, 84, III 2 (*nesene*, *nesne* krş.)

nesene nesne II 80 (*nese*, *nesne* krş.)

nesne nesne I 62 (*nese*, *nesene* krş.)

nėte nasıl I 62, II 12, 14, 19, 31, 32, 34, 37, 55, 103, 129, 134, XXIII 5, XXV 1, XXVIII 8

nėtelik(g) vasıf II 74

ni'met (a) II 29, 38

niçe niçin, nasıl II 134, VIII 4, IX 10, XXVIII 7

niçün niçin XXVIII 7

niyāz (a) niyaz, yalvarmak I 36

nīz (f) tekrar, yine I 3

nol- ne olmak III 1, IX 2

Nūḥ (a) Nuh (peygamber) II 43, 45, 46, 47

nūr (a) aydınlık I 14, 23, 24, 35, 43, 52, 70, II 16, 17, 18, 23, 69, 82, 87, 88, 92, 117, 119, 120, 123, 147, 159, XII 5, XVI 5, XIX 2, 8, XXV 2, XXVIII 1, 2

nūrlu (a) nurlu XII 2a

o o I 29, 30, II 1, 25, 152, IX 12 (*ol* krş.)

od ateş I 8, 41, II 37, XII 3, XVII 8, XXIII 7, XXVIII 10

oġrı hırsız XVIII 3

oġul oğul II 11

oḳ ok I 76, XIX 9, XXIII 4, XXVIII 9

oḳı- okumak II 2

ol o I 2, 4, 5, 6, 9, 13, 15, 16, 18, 21, 25, 28, 29, 30, 32, 34, 39, 40, 41, 49, 50, 52, 58, 61, 69, II 1, 5, 15, 16, 20, 25, 34, 39, 41, 49, 55, 56, 57, 60, 67, 68, 71, 79, 84, 85, 87, 89, 90, 91, 92, 95, 106, 107, 109, 110, 112, 115, 116, 125, 126, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 144, 145, 149, 150, 152, 161, III 7, VII 14, VIII 7, IX 4, 10, 12, X 11, 12, XIII 7, XVI 1, 7, XVII 5, 8, XIX 9, 10, XX 6, XXIV 4, 5, XXVIII 8 (*o* krş.)

ol- olmak, I 5, 10, 17, 21, 25, 36, 39, 46, 53, 56, 57, 58, 59, 70, II 6, 8, 12, 13, 17, 18, 24, 26, 33, 34, 35, 37, 39, 44, 53, 56, 58, 60, 62, 63, 64, 72, 78, 82, 83, 84, 99, 113, 114, 116, 126, 128, 131, 133, 142, 152, 153, 160, III 3, V 3, VI 2, 5, 6, 8, VIII 2, 3, 4, IX 2, X 12, XII 2, 3, 3a, 7, XIII 8, XVII 3, 4, 6, XVIII 13, XIX 6, 7, 8, 9, XXII 9, XXIV 6, 7, XXV 2, 3, XXVIII 3, 6, 7 (*bol-*, *vol-* krş.)

olar onlar XVI 7 (*anlar* krş.)

olmaḳ olmak I 7

on on VI 10

onda onda III 4 (*anda* krş.)

otur- oturmak I 40, 41, VIII 1, 5

oyanuḳ uyanık II 64

oyna- oynamak I 37, VI 3

ʿōd (a) öd ağacı V 2, XXVIII 10

ög- övmek I 3, XXIV 9

ögüt(d) öğüt II 48

öküş çok II 59

öl- ölmek I 1, 3, 4, 5, 6, 7, 42, 64, II 8, 13, 57, 65, 115, 160, VIII 2, X 11

öldür- öldürmek I 10

ölmek(g) ölmek I 7, 10, 32

ölmez ölmez, ölmeyen I 7

ölü ölü II 31, 68, 89

ölüm ölüm I 4, 7

ʿömr (a) ömür V 3

öp- öpmek VIII 7, XIII 8

öz kendi VI 8

paşa hükümdar IX 12, XVII 6, XIX 8

peyġāmber (f) peygamber I 1, II 91, 108

pīş (f) nazar XI 11

pür (f) dolu II 12, 113

Raḥmān (a) merhametli III 9

raḥmet (a) rahmet I 24, II 2, 10, 70, 148, XIX 1, 3, XXVII 7

rāz (f) sır II 126, 127

rūzī (f) nasip XXI 9

sa- saymak II 86

saç- saçmak II 87, XIX 3, 10

ṣāfī (a) saf, sade II 67

saġ- saymak, sanmak II 124

saġış sayı II 142

saḳın- sakınmak II 65

sāḳī (a) saki, kadehçi I 52

sal- göndermek III 8, XII 3, 3a

Ṣāliḥ (a) Salih (peygamber) II 40

san- sanmak, saymak II 30, 108, 124, 135, VI 7, 9

sāna sana I 18, 22, 25, 29, II 59, 110, 130, III 2, VI 6, IX 12, XII 3, 3a, XXIII 3

sarāy (f) saray, ikametgâh II 116, XXIII 3 (*serā* krş.)

sarp güç I 12

sat- satmak, sanmak II 124, XXVIII 11

sav- savmak III 12

savaş kavga III 10

say- saymak II 30, 86

sayın- sanmak II 124

sayrı hasta II 128, 131, 133, 135

sayrılıḳ(ġ) hastalık II 130, 133, 135

seç- ayırmak, seçmek II 140, XII 4, 6

semiz semiz V 3

sen sen I 18, 25, 26, 28, 31, 42, 55, 63, 64, 65, 67, II 9, 18, 52, 62, 65, 80, 129, 130, 157, III 1, 2, VI 2, 4, 5, 7, 9, VIII 1, IX 6, 10, XI 11, XVII 2, XVIII 13, XIX 3, 5, 6, 8, XX 6, XXIII 2, XXV 1, 5, 6, XXVII 7, XXVIII 7

sen -sın, -sin, -sun, -sün (kişi alâmeti) I 10, 12, 13, 19, 22, 24, 25, 28, 30, 31, 32, 42, 53, 54, 63, 67, 70, II 9, 80, 96, 118, 130, 134, III 1, 2, 8, VI 1—10, VIII 1, 2, IX 2, 4, 6, 10, 12, XI 10, 11, XVIII 13, XIX 8, XXIII 2, 5, XXV 1—7 XXVIII 7

sende sende II 20, 77 (*sinde* krş.)

senden senden I 65, IX 2, XXIII 4, 8 (*sinden* krş.)

seni seni I 15, 16, 20, VI 6, VIII 6, XI 10, XII 3, 4, 5, XIII 7, XIX 6, 7, XXIII 9, XXVIII 11 (*senni*, *sini* krş.)

senni seni II 11 (*seni*, *sini* krş.)

sensüz sensiz II 61, XXIII 9 (*sinsüz* krş.)

senüñ senin VIII 4, XIX 5, XXI 9, XXIII 1, 3, 6, XXV 3, XXVII 7, XXVIII 1 (*sinüñ* krş.)

senüñdin senden I 56

serā (f) saray, ikametgâh II 116 (*sarāy* krş.)

sev- sevmek II 23, 102, 103, 112, 144, 146, III 12, V 2, VI 6, VIII 4, XII 5, XVII 5

seven seven II 144

sevin- sevinmek I 40, III 7

sevmek(g)- sevmek I 8

sevmü(g) sevmek I 8 (*sevmek* krş.)

sı- kırmak, helâk etmek XVI 5, 6

ṣıdḳ (a) sadakat I 16, 43, 44, 45, 47, II 67

sıġ- sığmak I 77, II 22, 55, 56

sıġın- sığınmak II 48

sır (a) sır II 31, 54, 55, 56, 97, 113, 124, 132, 145, XXV 7

sinde sende II 20, 77 (*sende* krş.)

sinden senden I 65, II 20, 130, IX 2, XIX 2, XXIII 4, 8 (*senden* krş.)

sini seni I 15, 16, 20, II 10, 70, III 8, VI 6, VIII 3, 4, 6, 7, XI 10, XII 3, 3a, 4, 5, XIII 7, XVII 3, XIX 6, 7, XX 5, XXIII 9, XXV 7, XXVI 9, XXVIII 11

sinsüz sensiz II 61 (*sensüz* krş.)

sinüñ senin I 56, VIII 4, IX 6, XII 1a, XVII 7, XIX 5, XXI 9, XXIII 1, 3, 6, XXV 3, XXVIII 1 (*senüñ* krş.)

siz siz I 3, 80, II 28, 55, 56, 97, 98, 103, 104, 139, 149, 153, III 8, 10, XII 7

siz -sınız, -siniz, -sunuz, -sünüz (kişi alâmeti) I 80, II 104, 105, 106, 151, 155, III 8, 11, 12, XII 7, XXIV 1—9

sor- sormak I 19, 28, 32, 62, 68, II 23, 28, 31, 52, 74, 134, 136, 137, IX 4, XIII 7, XXVIII 7, 9

sor- emmek, sormak I 61

sormaḫ sormak I 33 (*sormaḳ* krş.)

sormaḳ(ġ) sormak I 33, II 129 (*sormaḳ* krş.)

söyle- söylemek, konuşmak I 37, III 5, XII 5

söz söz I 68, 77, 79, II 2, 3, 6, 7, 8, 14, 22, 29, 31, 55, 78, 84, 97, 98, 111, 112, 114, 121, 123, 124, 125, 131, 132, III 5, 11, X 12, XII 5

ṣu su I 21, 29, 45, II 35, 40, 43, 44, 45, 46, 93

ṣulṭān (a) hükümdar II 115, 116

ṣūrat (a) yüz VII 14 (*ṣūret* krş.)

ṣūret (a) yüz II 63, 93, 118 (*ṣūrat* krş.)

ṣūretā (a) zahiren II 93

susa- susamak II 93

susuz susuz II 93

sü asker, ordu XVI 5, 6

süçi şarap I 51, 52, II 151, 152, XXII 9, XXVIII 7 (*süçü* krş.)

süçü şarap I 51, 52, II 151, 152, V 2, VIII 3, XII 2, XVI 9, XVII 2, XXII 9, XXV 5, XXVIII 7 (*süçi* krş.)

süd süt I 18, II 40, III 10

süñü mızrak XXIII 4

sür- sürmek I 11, 61, XX 5

şar şehir XVI 6

şaşı şaşı II 111

şavam (f) olurum XXVI 9

şehr (f) şehir II 63

şehrī (a) şimdi I 63

şerbet (a) içki II 150

şeyḫ (a) şeyh, din ulusu VI 8

şeyṭān (a) şeytan III 9, 10

şimdi şimdi I 63, XXIII 4

tadımaḳ(ġ) tatmak II 79 (*tatmaḳ* krş.)

taġ dağ II 40, 41 121 (*daġ* krş.)

ṭāhir (a) temiz XXV 5

taḫt (f) taht XIX 8

ṭahūr (a) cennet şarabı I 52, 125, XXV 5

tam dam IX 10 (*dam* krş.)

tamām (a) tamam I 20

tamla damla I 57, 58, 59, 61, II 11, 12, 13, 161, 162, XXVIII 6

tamu cehennem II 150, VI 8

tan (f) ten, vücut I 66 (*ten* krş.)

tapu huzur, nezd XVII 9

taralalla taralâllâ (çalgı ifadesi) III 6

tart- çekmek II 133, XVII 1 (*dart-*, *dırt-* krş.)

taş taş II 41, XIX 7

taş dış II 113, XXIV 6, XXV 2, XXVIII 2 (*daş* krş,)

tatça farsça I 80, III 11

tatlu tatlı XII 1a, XXVIII 10, (*datlı* krş.)

tatmaḳ(ġ) tatmak II 79 (*tadımaḳ* krş.)

tavar mal II 4, 8, VI 2

tek susmuş III 3 (*dek* krş.)

temaşa (f) seyir XXIII 5

ten (f) vücut, ten II 103, VIII 2 (*tan* krş.)

tenūr (a) fırın II 45

teñiz deniz II 45 (*deñiz* krş.)

Teñri Tanrı I 6, 7, 21, 22, 29, 46, 48, 49, 50, 52, 54, 56, 64, 65, II 2, 3, 5, 9, 16, 23, 26, 36, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 59, 66, 85, 86, 87, 96, 97, 101, 102, 105, 108, 109, 110, 112, 113, 117, 125, 127, 128, 133, 152, III 3, 12, V 1, 3, VI 1—9, VIII 5, IX 6, XII 3, 6, XIII 7, XVI 9, XIX 1, 2

tīz (f) çabuk I 3, 17, 48, III 12, VIII 2, XXV 6

toġ- doğmak I 38, II 40, 142, 143, XII 5 (*doġ-* krş.)

toḫum (f) tohum I 36

tol- dolmak II 24, 84, XII 5, XXV 2, XXV 2, XXVIII 3, 4

tolan dolan II 84

toldur- doldurmak I 20

tolu dolu I 65, II 117, XIX 2

top hep, bütün I 50

toprak toprak II 7

toy- doymak XXIV 3

tū (f) sen IV 11

ṭūfān (a) tufan II 43

tur- durmak I 30, 31, 49, 77, II 7, 11, 17, 75, III 3 (*dur-* krş.)

tur- kalkmak I 59 (*dur-* krş.)

tur- beri durmak I 11 (*dur-* krş.)

tur- yardımcı fiil: *dek tur-* I 77- (*dur-* krş.)

tut- tutmak I 16, 26, 55, II 8, 9, 45, 53, 71, 91, 94, 95, 106, 109, 121, 139, 148, 162 (*dut-* krş.)

tutan tutan II 72 (*dutan* krş.)

Türk Türk I 78

türkçe türkçe II 97, III 11

u (f) ve I 21, 37, 43, 60, 66, II 9, 101, 103, 113, 116, 160, III 5, 10, V 1, VI 6, VIII 5, IX 2, 6, 12, X 11, 12, XVI 6, 9, XIX 8, XX 5, XXII 9, XXIII 6, 7, 9

uç- uçmak I 39, II 62, XVI 1

uçmaḫ cennet I 34 (*uçmaḳ* krş.)

uçmaḳ cennet I 4, 35, 36, 39, 40, 51, 52, II 66, 149, 150, 153, 154, 155, VI 8, XIX 2, XXV 5 (*uçmaḫ* krş.)

uçmaḳ uçmak I 34

ul temel I 47

ʿulā (a) yüksek, üstün III 11

ulu büyük I 15, II 100, 127, 129, XII 5, XXIV 1

umut(d) ümit III 5

un un II 39

unıt- unutmak I 27, 55, XIV 1—13, XV 1—15 (*unut* krş.)

unut- unutmak I 27, 55 (*unıt-* krş.)

ur- vurmak II 41, 149, XVI 4 (*vur-* krş.)

ur- kesmek (*yol*'a yardımcı fiil) I 49, II 149, XVI 4, 5 (*vur-* krş.)

ūrā (f) onun XXVI 9

uran kesen (*yol*'a yardımcı fiil olarak) I 50

uruz nasip II 25, 110, VI 8 (*rūzī* krş.)

us akıl II 19, 21, 58, 76, V 2, VI 3, XXIV 8

uslu akıllı II 5, 6, 7, 14, 19, 22, 74, 84, 85, 120, III 6, V 2, XII 7

ussuz akılsız II 92

ut- ütmek, yenmek I 55 (*üt-* krş.)

uyḳu uyku II 61 (*yuḳu* krş.)

uyu- uyumak II 64

uzun uzun IV 11, V 3

üç üç I 13, XIX 2

ümmet (a) ümmet II 40, 46

üt- ütmek, yenmek I 55 (*ut-* krş.)

üvez üvez, sivrisinek II 38 (*üyez*, *üveyz* krş.)

üveyz üvez, sivrisinek II 38 (*üvez*, *üyez* krş.)

üyez üvez, sivrisinek II 38 (*üvez*, *üveyz* krş.)

üzere üzerine II 87 (*üzerne* krş.)

üzerne üzerine II 87 (*üzere* krş.)

üzre üstünde XII 2a

vaḳt (a) vakıt I 46

Valad (a) Veled IV 11 (*Veled* krş.)

var var I 20, 29, 32, 63, II 77, 91, 112, 115, 156, VIII 3, XIV 5

var- gitmek I 14, 17, 63, II 3, 82, 88, 134, III 7, VIII 1, IX 8, XVI 6, XVII 9, XXIV 5, 8, XXVIII 1

Veled (a) Veled III 12, IV 11, VI 10, VIII 7, XII 7, XVI 9, XVII 9, XIX 11, XXIII 9, XXIV 9, XXV 7, XXVIII 11 (*Valad* krş.)

velī (a) veli II 52, 133, 135, 141, XXII 9

vèr- vermek I 50, II 3, 4, 5, 6, 16, 27, 29, 30, 49, 59, 65, 88, 90, 110, 155, 161, V 2, VI 1, 2, 5, VIII 3, XII 3, 3a, XVI 7, 8, XXVIII 11

vèren veren II 58

vol- olmak II 56 (*bol-*, *ol-* krş.)

vur- vurmak II 41, XXIV 8 (*ur-* krş.)

vur- kesmek (*yol*'a yardımcı fiil) XVI 4 (*ur-* krş.)

vuṣlat (a) kavuşma I 66

ya yay XIX 9 (*yay* krş.)

yā (f) ya, yahut XIX 7

yağ- yağmak I 23, XXVIII 5

yağmur yağmur XXVIII 5

yaḫşı güzel IX 12, XXIII 3

yaḳın yakın III 9

yaḳīn (a) muhakkak, kat'î I 41

yalan yalan IX 6

yaluñuz yalnız I 12, IX 8 (*yaluvuz* krş.)

yaluvuz yalnız IX 8 (*yaluñuz* krş.)

yalvar- yalvarmak II 10, 101, VI 10

yaman kötü IX 12

yan yan, taraf II 40, 104

yan- yanmak V 2, XXVIII 10

yañlış yanlış II 124

yap- yapmak XVI 7

yapraḳ yaprak I 37 (*yarpaḫ* krş.)

yar- yarmak II 32

Yaradan yaratan I 79

yarat- yaratmak II 141, XXIV 5

Yaratġan yaratan I 79 (*Yaratḳan* krş.)

Yaratḳan yaratan I 79 (*Yaratġan* krş.)

yarın yarın I 5, 41, II 156

yarla- yargılanmak, hesap vermek XXIV 1

yarlıġa- şefaat etmek II 101, 139

yarpaḫ yaprak I 37 (*yapraḳ* krş.)

yastuḳ yastık VI 6

yaş göz yaşı XXIII 5

yaşlıḳ(ġ) tazelik I 60

yat- yatmak II 62, 64 IX 8, XXIV 1, 3, XXVIII 1

yatmaḳ yatmak V 3

yāve (f) kayıp VI 4 (*yavu* krş.)

yavu kayıp I 27, VI 4, XXIV 8, XXV 6

yavuz kötü I 5, 9, II 32, 60, 78, 83

yavuzlıḳ(ġ) kötülük I 11

yay yay XXIII 4, 6 (*ya* krş.)

yayla yayla VI 3

yayla- yaylamak, yazı geçirmek I 38

yaz ilkbahar XXIII 6

yazuḳ(ġ) günah I 70, 73

yazuḳlu günahkâr XIX 4

yė- yemek I 60, II 29

yėg daha iyi XVII 6 (*yėgrek* krş.)

yeġrek daha iyi I 73 (*yėg* krş.)

yėl ruzgâr I 60, 61, II 41, 42, VI 2, VIII 3

yėmek yemek I 35, II 154, V 3

yėmiş yemiş I 37

yėr yer I 15, 23, 27, 33, 36, 56, 60, II 61, 62, 64, 113, VI 6, XII 2a, XVI 3, XIX 8, XXIII 3, XXIV 4, 6

yıḳ- yıkmak II 140, XVI 6, 7

yıl yıl VI 10

yine yineII 131, XVII 8

yit- itmek XXVIII 2 (*it-* krş.)

yoġ yok II 4 (*yoḳ* krş.)

yoġun şişman, tombul V 3

yoḫsul yoksul II 27, 90, 99, XXII 9, XXIII 9

yoḳ yok I 62, II 4, 19, 20, 153

yoḳaru yukarı II 22, XVI 3

yoḳsa yoksa, yahut XXIII 1, XXVIII 3

yoḳsul yoksul, fakir II 27, 90, 99, XXIII 9 (*yoḫsul* krş.)

yol yol I 7, 12, 14, 18, 22, 25, 50, II 3, 58, 67, 89, 107, 122, 149, VI 2, VIII 1, X 11, XII 4, XVI 1, 2, 3, 4, 5, 8

yorı- yürümek I 45, 46, II 66, XVI 9

yuḳu uyku IX 8 (*uyḳu* krş.)

yuldurum yıldırım XII 4

yulduz yıldız II 25

yürek(g) yürek XXVIII 10

yüz yüz, çehre I 13, II 15, 75, 76, 81, 86, 88, 123, 147, V 1, VII 7, IX 4, 10, X 11, 12, XII 3a, 5, XVI 9, XIX 10, XXII 6

yüz yüz (rakam) I 46, 69, II 58, 60, 63, 77, 92, 114, VIII 4, XVI 8, XIX 5, XXIII 8, XXVIII 6

zārī (f) ağlama II 10

zehr (f) zehir II 38

zicān (f) candan I 66

zihī (f) ne hoş XXII 9

zihūbānī (f) güzelliklerden XI 11

zinda (f) sağ, diri I 66

ẕikr (a) zikir, anma I 38, 39

zinhār (f) sakın II 108

GRAMER DİZİNİ

Ses uyumu dolayısiyle çoğu çift olarak görülen ekler ayrı ayrı gösterilmeyerek kalınların yanına inceleri de konmuştur. Türkçe terimlerin yanıma kere içinde yunanca veya lâtinceleri, bu mümkün olmadığı zaman, fransızca karşılıkları verilmiştir. Rakamlar paragrafları bildirir.

-: fiilden isim 118.

-: 2. teklik emir 260.

-a-, -e- (*<-ġa-, -ge-*): isimden fiil 158.

-a, -e : fiilden isim 119.

-a, -e : dilek kipi : yazılış 6, 7; kullanılış 261.

-a, -e : gelecek zaman : yazılış 6, 7; kullanılış 259.

-a, -e : şimdiki zaman 259.

-a, -e : verme hali : yazılış 6, 7; kullanılış : adda 185, zamirde 203.

-a -e : zarf-fiil : kullanılış 266.

açık (ouvert): 4, 5, 6, 7, 33.

ad (substantivum): 175, 179, 181, 182, 184, 187, 200, 212, 234, 251, 263, 274.

ad çekimi (declinatio): 6, 73, 180, 199, 201, 216, 231.

ad tamlaması (rapport d'annexion) : kullanılış : adda 179, 181, 182, 183, 201, zamirde 217, 226.

-ak, -ek : fiilden isim 120.

alâmet (designatio): 45, 139, 200, 259, 260, 261, 263, 274.

alınma (emprunt) 86, 172.

-am, -em : 1. teklik dilek : yazılış 7.

-am, -em : 1. teklik kişi : yazılış 6; kullanılış 274.

-an, -en : geçmiş zaman isim-fiili 140.

-an, -en : fiilden isim 135.
-an, -en : isimden isim 144.
analogya 71, 87, 114, 212.
anda : *ol'* un bulunma hali : kişi zamiri olarak 204, gösterme zamiri olarak 212, 215.
andan : *ol'* un ayrılma hali : kişi zamiri olarak 205, gösterme zamiri olarak 213.
anlar : *ol'* un çokluğu : kişi zamiri olarak 200, 205, gösterme zamiri olarak 208.
anuñ : *ol'* un ilgi hali : kişi zamiri olarak 200, gösterme zamir olarak 209.
aña : *ol'* un verme hali : kişi zamiri olarak 203.
-ar-, -er- : fiilden fiil : yaptırma : yazılış 6; kullanılış 115.
-ar, -er : geniş zaman isim-fiili : yazılış 6; kullanılış 141.
arka damak sesi (velaris) 79, 203.
-aru, -erü : yöneltme hali : ses bilgisi 66, kullanılış : adda 195.
asıl (principale): zamirde 103, 169.
asıl sayı sözü (numerale cardinale) 170.
aslî (primaire, originaire) 34, 44, 80, 96, 173, 199, 216, 251, 266.
-ay, -ey : fiilden isim 121.
ayrılışma (dissimilatio) 102.
ayrılma, ayrılma hali (ablativus) 6, 18, 98, 187, 205, 251, 252.
bağ (copula) 6, 18, 98, 270.
bağlama edatı (coniunctio) 19, 247.
bağlayıcı ses, ünlü, ünsüz (son, voyelle, consonne de connection) 6, 7, 84, 86, 87, 88, 123.
baña : *ben'* in verme hali 203.
baş (principale): cümlede 234, 250.
belirli (déterminé) 181, 217.
belirtme (relief) 179, 238.

bellisizlik (indefinitum) 224, 228, 239.
ben : 1. teklik kişi zamiri: ses bilgisi 86; kullanılış 200.
benüm : *ben'* in ilgi hali : ses bilgisi 86; kullanılış 201.
benzeme (analogia) 259.
benzer hece düşmesi (haplologia) 77.
benzeşme (assimilatio) 78, 97, 100, 101.
berkitme (intensivum) 253.
berkitmek (renforcer) 191.
bigi : son çekim edatı 181, 251.
bildirici (praedicatum) 19, 45, 181, 182, 200, 201, 208, 228, 255, 263, 274.
bildirme (énoncé) 200, 253.
bildirme kipi (modus indicativus) 257.
bile : son çekim edatı 181, 251.
binde : *ben'* in bulunma hali 204.
binden : *ben'* in ayrılma hali 205.
bini : *ben'* in yükleme hali 202.
binüm : *ben'* in ilgi hali : ses bilgisi 86; kullanılış 201.
biñ : sayı sıfatı 240.
bir : bellisizlik sıfatı 239, sayı sıfatı 240.
bir ḳaç : bellisizlik sıfatı 239.
birle : son çekim edatı 181, 251.
biz : 1. çokluk kişi zamiri 200, 1. çokluk bildirici 200.
bu : gösterme zamiri 207, 208, 214, gösterme sıfatı 237.
bular : *bu* gösterme zamirinin çokluğu 208, 211, 213.
bulunma, bulunma hali (locativus) 6, 7, 98, 186, 204, 212, 220, 229.
bulunmazlık (privativum) 6, 7, 18, 71.
bunda: *bu'* nun bulunma hali 211.
bundan: *bu'* nun ayrılma hali 213.

bunı : *bu*' nun yükleme hali 210.
bunlar: *bu*' nun çokluğu 208.
bunuñ: *bu*' nun ilgi hali 209.
büzülme (crasis) 30, *büzülmüş* 263, 266,
cümle (propositio) 200, 234, 247, 249, 250.
cümle bilgisi (syntaxis) 174.
-ç : fiilden isim 122.
-ça, *-çe* : eşitlik hali : yazılış 6, 8; kullanılış 188, 206, 268.
-çak, *-çek* : eşitlik hali + *ok*, *ök* 268.
çatı (diathesis) 88, 105, 111.
çekilmek (être décliné) 234.
çekim (declinatio): zamirde 169, 199, 207 216, 224, 231.
çekimli fiil (verbum finitum) 116, 139, 140, 141, 257, 270, 271.
çekimsiz fiil (verbum infinitum) 255.
çıkış yeri (point d'articulation) 79.
çiftlenme (geminatio) 54, 55, 88, *çiftlenmek (être géminé)* 57, *çiftlenmiş (géminé)* 56.
çokluk (pluralis): 6, 7, 18, 86, 87, 139, 140, 176, 177, 178, 179, 181, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 207, 208, 211, 218, 221, 258, 259, 260, 261, 263, 274.
çün : yardımcı cümle bağlama edatı 250.
-çun, *-çün* : sebep hali : yazılış 6; kullanılış : adda 197, zamirde, 223.
-d, *-t* : geçmiş zaman : yazılış 6; ses bilgisi 86, 87, 97, 98; kullanılış 258.
-da-, *-de-* : isimden fiil 160.
-da, *-de* : bulunma hali : yazılış 6, 7; ses bilgisi 98; kullanılış: adda 186, zamirde 204.
-da, *-de* : ayrılma hali : kullanılış : adda 187.
dağı : berkitme edatı 253.

dağınık (sporadikos) 88.
dahı : bağlama edatı 249, berkitme edatı 253.
dakı : bağlama edatı 249, berkitme edatı 253.
-dan, *-den* : ayrılma hali : yazılış 6, 18; ses bilgisi 98; kullanılış: adda 187, zamirde 205.
dar (étroit) 33, 70, 84, 118.
-daş, *-deş* : isimden isim 145.
degin : son çekim edatı : yazılış 19; kullanılış 251.
değişme (changement) 29, 43, 199, 200, 201, 204, 205, 206, *değişmek (changer)* 34, 199, 201, 202.
degme bir : bellisizlik sıfatı 239.
denkleşme (aequilibrium) 54.
-dı, *-di* : isimden isim 146.
-dı, *-di*; *-tı*, *-ti* : 3. teklik geçmiş zaman : yazılış 6, 7.
diftonglaşma (diphtongaison) 41, *diftonglaşmış (diphtongué)* 263.
dilek, dilek kipi (modus desiderativus) 6, 7, 259, 261.
diş oyuğu sesi, ünsüzü (alveolaris) 70, 81, 88.
diş sesi, ünsüzü (dentalis) 70, 81, 88.
dönmek (se changer) 41, 45, 48, 50, *dönüş (changement)* 46.
dönüşlülük (reflexivum) 6, 113, 216, 217.
dudak sesi, ünsüzü (labialis) 85, 86, 87.
dudak uyumu (attraction labiale) 83, 86, *dudakta uyum (attraction labialique)* 85.
dudaklaştırma (labialisatio) 89.
-duk(ğ), *-dük(g)* ; *-duh*, *-düh* ; *-dık(ğ)*, *-dik(g)* : geçmiş zaman isim - fiili; çekimli fiil olarak yalnız 1. çoklukta : yazılış 6, 7, 17; ses bilgisi 82, 84; kullanılış 140, 258.
-dum, *-düm*; *-tum*, *-tüm* 1. teklik geçmiş zaman : yazılış 6.
-dır- *-dür-* : fiilden fiil : yaptırma : yazılış 7; kullanılış 115.
-dur, *-dür* : 3. teklik bağ : yazılış 6, 8; ses bilgisi 98 ; kullanılış

140, 270, 274.
durur : 3. teklik bağ 274.
düşme (chute) 33, 68, 70, *düşmek (disparaître)* 41, 63, 64, 65, 66, 69, 70, 72, 88, 101, 118.
düz (non-arrondi) 70, 80, 84, 85, 86, 123, *düzleşmek (se rétrécir)* 88, *düzleştirmek (rétrécir)* 85.
ė : ünleme edatı 254.
edat (particula) 191, 212, 246, 250, 252, 253, 254.
eger : yardımcı cümle bağlama edatı 250.
ek (affixum, burada *son ek*: *suffixum* yerine*)* 3, 4, 5, 6, 7, 11, 17, 18, 23, 28, 35, 45, 66, 67, 70, 71, 73, 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 88, 95, 96, 97, 98, 101, 103, 104, 105, 106, 111, 112, 116, 117, 123, 139, 140, 141, 142, 143, 157, 169, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 209, 215, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 231, 234, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273.
eklenme (agglutinatio) 255.
ekleşme (transformation en suffixe) 31.
emir, emir kipi (modus imperativus) 6, 7, 17, 98, 260.
erimiş (fusionné) 263.
eşitlik, eşitlik hali (aequativus) 6, 188, 191, 206.
ėt- : yardımcı fiil 181.
etimologya 84, 167.
eyle- : yardımcı fiil 181.
fiil (verbum) 27, 31, 51, 103, 104, 105, 111, 116, 118, 123, 139, 140, 141, 142, 167, 174, 181, 185, 186, 187, 200, 203, 213, 221, 228, 255, 260, 261, 262, 263, 264, 266, 270, 271, 273.
fiilden fiil (verbum deverbale) 6, 7, 105, 106, 111.
fiilden isim (nomen deverbale) 6, 7, 17, 98, 116, 117.

geçmiş zaman (praeteritum) 6, 7, 86, 87, 97, 98, 140, 258, 259, 263, 264, 270.
gelecek zaman (futurum) 6, 7, 86, 256, 261.
gendü : dönüşlülük zamiri 216, 217, 218, 220, 221, 223.
gendüz : dönüşlülük zamiri 216, 217, 218, 219, 221, 223.
geniş (large) 70, 118, 141.
geniş zaman (aoristos) 6, 7, 17, 86, 256, 263.
genişlemek (s'élargir) 6, 7, 95, 96, *genişletmek (élargir)* 28, 80, 169, *genişleme (élargissement)* 255, *genişletilmiş (élargi)* 206, 268.
geniz sesi, ünsüzü (nasalis) 100, 203.
ger : yardımcı cümle bağlama edatı 250.
gerçeksizlik, gerçeksizlik kipi (modus irrealis) 6, 7, 101, 250, 262, 263.
gereklilik, gereklilik kipi (modus necessitativus) 259, 261.
geriden (regressivum) 78, 91, 100, 101.
gibi : son çekim edatı 181, 209, 251.
gösterme (demonstrativum) : zamirde 207, 208, 213, sıfatta 237.
gövde (thema) 67, 103, 105, 255, 262.
gövde hali (themativus : nominativus) : adda 181, zamirde 200, 208, 212, 217, 225, 232, 251.
gramer (grammatike) 105.
-ġaç, -geç : isimden isim 148.
-ġan, -gen : fiilden isim : ses bilgisi 97, 98; kullanılış 135.
-ġı, -gi (-ḳı, -ki krş.*)*.
-ġıl, -gil : 2. teklik emir : yazılış 6, 17; ses bilgisi 82, 98; kullanılış 260.
-ġın, -gin : 2. teklik emir : ses bilgisi 82; kullanılış 260.
-ġut, -güt : fiilden isim 124.
-ḫ-, -ḳ-, -k- : fiiden fiil 108.
-ḫ, -ḳ, -k : fiilden isim 123.

hal (casus) 180, 231.
harf (littera) 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 36.
hece (syllaba) 4, 5, 6, 7, 28, 33, 42, 52, 54, 55, 70, 79, 97, 101, 118.
hece düşmesi (synkope) 74, 88, 167.
hem : berkitme edatı 253.
hem . . . hem : berkitme edatı 253.
her : bellisizlik zamiri 224, bellisizlik sıfatı 239.
her bir : bellisizlik sıfatı 239.
-ı-, -i- : fiilden fiil 107.
-ı-, -i- : isimden fiil 161.
-ı, -i : fiilden isim 118.
-ı, -i : 3. iyelik : yazılış 6, 7; kullanılış 179.
-ı, -i : yükleme hali : yazılış 6, 7; kullanılış : adda 184, zamirde 202, 218.
-ı, -i : ilgi hali 182.
-ı, -i : zarf - fiil 268.
-ıçak, -içek : zarf - fiil 268.
-ın, -in : 3. iyelik ve yükleme hali : yazılış 6.
-ın, -in : 1. teklik kişi 274.
-ınça, -ince : zarf - fiil 269.
-ır, -ir : geniş zaman isim - fiili 141.
i- : yardımcı fiil 31, 68, 140, 141, 181, 255, 262, 263, 273.
içinde - yanında bulunma hali (inessivus - adessivus) : adda 196, zamirde 215.
içre : son çekim edatı 181, 251.
içün : son çekim edatı : yazılış 19 ; kullanılış 181, 197, 223, 251.
iki : asıl sayı sıfatı 240.
iki biñ : asıl sayı sıfatı 240.
iki üç : bellisizlik sayı sıfatı 239.

ile : son çekim edatı 31, 181, 190, 251, bağlama edatı 248.
ileriden (progressivum) 78, 101.
ilgi, ilgi hali (genitivus) 6, 86, 87, 182, 201, 209, 214, 226, 251.
ilgileme (relativum) : cümlede 200, 234, zamirde 234.
ilgilenen (relationé) 234.
ince, ince ses (palatalis, praepalatalis) 17, 79, 80, 81, 82, 92, 94,
incelmek (se palataliser) 27, *incelmiş (palatalisé)* 81.
isim (nomen) 103, 104, 116, 139, 140, 142, 167, 174, 191.
isim - fiil (participium) 6, 7, 17, 139, 257, 258, 263.
isimden fiil (verbum denominale) 6, 157.
isimden isim (nomen denominale) 6, 18, 143, 169.
işlek (productif) 177, 191.
işletme eki (désinence) 103, 104, 105, 116, 175, 255.
işleyici (subiectum) 181, 182, 200, 201, 208, 217, 225, 232.
iyelik (possessivum) 6, 7, 72, 86, 87, 179, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 217, 218, 221, 222, 223, 258, 259, 261, 263.
kalın, kalın ses (postpalatalis, velaris) 12, 17, 26, 79, 80, 81, 82, kalınlaşmak *(être vélarisé)* 203.
kalıplaşmış (figé) 115, 179, 188, 191, 193, 194, 206, 266, 267, 268, 270.
kapalı (fermé): hecede 4, 5, 7, *e (ė)*'de 22.
karşılıklılık (reciprocum) 114.
katışık (composé) 168, 240, 244.
katma (prothesis) 25, 60, 61, 62.
kısa (court) : hece 4, 5, 6, 7.
kısmî (partielle) 78.
ki : ilgileme zamiri 234 ; yardımcı cümle bağlama edatı : yazılış 19, kullanılş 250.
kim : soru zamiri 231, 232, 233, bellisizlik zamiri 224, 225, 228, 229, 231, ilgileme zamiri 234, bağlama edatı : yazılış 19, kullanılış 250.

kimesne : bellisizlik zamiri 224, 225.

kimse : bellisizlik zamiri 224, 225, 226, 227, 228, 230.

kip (modus) 250, 257, 260, 263.

kişi (persona) 45, 139, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 258, 259, 260, 261, 263, 274.

kök (radix) 21, 22, 28, 34, 35, 67, 79, 84, 103, 104, 106, 142, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 206, 255, 262.

-ḳ-, -k-, -ḫ- : fiilden fiil 108.

-ḳ, -k, -ḫ : fiilden isim 123.

ḳaçan : yardımcı cümle bağlama edatı 250.

-ḳaḳ, -kek : isimden isim 149.

-ḳan, -ken : zarf - fiil 273.

ḳanda : soru edatı 252.

ḳandan : soru edatı 252.

ḳanı : soru edatı 252.

ḳanḳb'ġı: bellisizlik sıfatı 239.

-ḳı, -ki; -ġı, -gi : içidne - yanında bulunma hali : ses bilgisi 95, 96; kullanılış : adda 196, zamirde 215.

ḳıl- : yardımcı fiil 181.

-l- : fiilden fiil : yapılma 112.

-l : fiilden isim 125.

-la-, -le- : isimden fiil : yazılış 6; kullanılış 162, 222.

-la, -le : vasıta hali : yazılış 6, 18; kullanılış : söz yapmada 171, adda 190, zamirde 209, 214.

-lan, -len : vasıta hali : yazılış 6.

-lar, -ler : çokluk : yazılış 6, 18; kullanılış: adda 177, 178, zamirde 200, 205, fiilde 139, 258, 261, 263.

-lıḳ, -lik; -luḳ, -lük : isimden isim : yazılış 6 ; ses bilgisi 82, 84, 95, 96 ; kullanılış 147.

-lu, -lü: isimden isim: yazılış 18; ses bilgisi 70, 71; kullanılış 150

-m : fiilden isim 126.

-m : 1. teklik iyelik : yazılış 6 ; ses bilgisi 86 ; kullanılış 179.

-m : zamirde ilgi hali 201.

-m : 1. teklik kişi : ses bilgisi 86 ; kullanılış 259, 260, 261.

-ma, -me : fiilden isim 127.

-ma, -me : olumsuzluk : yazılış 6, 7 ; kullanılış 256.

-madan, -meden : zarf - fiil 272.

-madı, -medi : zarf - fiil 272.

-madın, -medin : zarf - fiil : ses bilgisi 44 ; kullanılış 272.

-maḫ, -meḫ : fiilden isim (*-maḳ, -mek* bk.) 129.

-maḳ, -mek : fiilden isim : yazılış 17 ; ses bilgisi 82 ; kullanılış 129.

-maz, -mez : geniş zaman isim-fiil olumsuzu: yazılış 6, 7; kullanılış 141, 256, 263.

-mısa, -mise : gerçeksizlik : ses bilgisi 101; kullanılış 140.

-mış, -miş : geçmiş zaman isim - fiili 140, 263.

mikdar (quantitas) : zarfta 243.

-mur, -mür : fiilden isim 130.

-muz, -müz : 1. çokluk iyelik : yazılış 6 ; ses bilgisi 86 ; kullanılış 179.

-n- : fiilden fiil : yapılma 112 ; dönüşlülük : yazılış 6; kullanılış 113.

-n : fiilden isim 131.

-n : isimden isim 154.

-n : 3. iyelikten sonra yükleme : yazılış 6 ; kullanılış : adda 184, zamirde 218.

-n : vasıta hali : yazılış 6 ; kullanılış 191.

-n- : 3. iyelik ile ad çekimi arasına giren : yazılış 6; kullanılış : adda 185, 186, 187, zamirde 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 221.

ne : soru zamiri : yazılış 19, kullanılış 231, 232, bellisizlik zamiri 224, 225; belirtme sıfatı 238.
ne . . . ne : berkitme edatı 253.
nèçe : belirtme sıfatı 238 ; soru edatı 252.
nète : soru edatı 252.
-nı, -ni : ilgi hali : adda 182.
-nı, -ni : yükleme hali : adda 184, zamirde 218.
nişe : soru edatı 252.
nişün : soru edatı 252.
-nuñ, -nüñ : ilgi hali : ses bilgisi 87; kullanılış : adda 182.
-n : fiilden isim 132.
-ñ : 2. teklik iyelik : yazılış : 6, 7; ses bilgisi 87; kullanılış 179.
-ñ : 2. teklik geçmiş zaman kişisi : ses bilgisi 87; kullanılış 258.
-ñ : 2. çokluk emir : yazılış 6, 7; ses bilgisi 87; kullanılış 260.
-ñuz, -ñüz : 2. çokluk iyelik : yazılış 6; ses bilgisi 87; kullanılış 179.
-ñuz, -ñüz: 2. çokluk emir: yazılış 6; ses bilgisi 87; kullanılış 260.
o : 3. teklik kişi zamiri 200, gösterme zamiri 237.
ol : 3. teklik kişi zamiri 200, gösterme zamiri 207, 208, 215, gösterme sıfatı 237.
ol- : yardımcı fiil 181.
olar : 3. çokluk kişi zamiri 202.
olumlu (positivum) 253.
olumsuz (negativum) 141, 263; *olumsuzluk (negatio)* 6, 7, 253, 256.
on iki : sayı sıfatı 240.
onda : *ol*'un bulunma hali 212.
orta (media) 33.
ön damak sesi (palatalis, praepalatalis) 79.
öz : dönüşlülük zamiri 216, 217.
-r- : fiilden fiil : yaptırma 115.

-r- : isimden fiil 163.
-r : geniş zaman isim-fiili : yazılış 6; kullanılış 141.
-ra-, -re- : isimden fiil 164.
-ra, -re: yöneltme hali: yazılış 7; kullanılış 193.
-rak, -rek: isimden isim 151.
-ru, -rü: yöneltme hali 194.
-s- (<-z-): fiilden fiil 110.
-s (<-z): isimden isim 155.
-sa-, -se-: isimden fiil 165.
-sa, -se: gerçeksizlik-şart kipi: yazılış 6, 7; kullanılış 262, 263.
sana: *sen*'in verme hali 203.
sayı (numerale) 103, 171, 174, 240.
sebep, sebep hali (causativus) 6, 197, 223.
sen: 2. teklik kişi zamiri 200, 261; 2. teklik bildirici (bağ) : yazılış 19; ses bilgisi 23; kullanılış 200, 259, 274.
sert (sourd) 28, 90, 95, 96, 97, 98, *sertleşme (assourdissement)* 90, 97, *sertleştirmek (assourdir)* 97, *sertlik (sourdité)* 90.
ses (sonus) 8, 9, 10, 11, 12, 13, 20, 22, 24, 37, 43, 48, 50, 55, 78, 87, 88, 90, 91, 92, 95, 96, 99, 101, 185, 187.
ses bilgisi (phonetica) 20, 88.
ses telleri (cordes vocales) 90.
-sı-, -si-: isimden fiil 166.
-sı, -si: 3. teklik iyelik: yazılış 7; ses bilgisi 72; kullanılış 179.
sıfat (adiectivum) 207, 235, 236, 237, 238, 239, 240.
sıfat tamlaması (groupe attributif) 236, 237.
-sın, -sin: 2. teklik bildirici (bağ): ses bilgisi 23; kullanılış 200, 259, 274.
-sıñ, -siñ: 2. teklik bildirici (bağ): ses bilgisi 23; kullanılış 200, 259, 274.
sıra (parallelum) 247, 248, 249.

sıra sayı sözü (numerale ordinale) 171.
sinde: *sen*'in bulunma hali 204.
sinden: *sen*'in ayrılma hali 205.
sini: *sen*'in yükleme hali 202.
sinüñ: *sen*'in ilgi hali 201.
siz: 1. çokluk kişi zamiri: 200, 261, 1. çokluk bildirici: yazılış 19; kullanılış 200, 259, 274.
son çekim edatı (postpositio) 19, 31, 181, 197, 201, 209, 217, 223, 251.
soru (interrogatio) 19, 186, 196, 212, 231, 252, 264.
söylenilen ibare (oratio recta) 270.
söz (mot) 3, 4, 5, 6, 13, 14, 17, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 31, 32, 35, 36, 37, 39, 40, 42, 45, 47, 52, 53, 55, 65, 69, 70, 72, 75, 76, 79, 80, 81, 84, 86, 88, 95, 96, 98, 103, 168, 171, 172, 173, 185, 191, 195, 206, 239, 247, 248, 254, 267, 268, 270.
söz bölümleri (parties du discours) 174.
söz yapılışı, söz yapma (formation de mot) 66, 103, 104, 105.
-su-, -sü-: isimden fiil 166.
-sul, -sül: isimden isim : ses bilgisi 84.
-sun, -sün: 3. teklik emir: yazılış 6; kullanılış 260.
-suz, -süz: isimden isim: bulunmazlık: yazılış 6, 7, 18; ses bilgisi 71; kullanılış: adda 152, zamirde 199.
sürekli (spirans) 99; *süreklileşmek (se spirantiser)* 99.
-ş-: fiilden fiil: karşılıklılık 114.
-ş: fiilden isim 133.
şart, şart kipi (modus conditionalis): yazılış 6, 7; kullanılış 234, 250, 263.
şedde (geminatio) 14, 15.
şekil (morphema) 72, 103, 118, 191.
şekil bilgisi (morphologia) 174.

şimdiki zaman (praesens): ses bilgisi 86; kullanılış 259, 261.
-t-: fiilden fiil: yaptırma 115.
-t: fiilden isim 134.
-t: geçmiş zaman (*-d, -t* bk..)
-ta-, -te-: isimden fiil 160.
tam benzeşme (assimilation totale) 78, 101.
tamamlayıcı (complément) 186, 187, 203, 211, 213, 217, 219, 221.
tamlayan (déterminant) 181, 182, 201, 217.
-tar-, -ter-: fiilden fiil: yaptırma 115.
tarz (modus): zarfta 188, 242, 266, 272.
tek (simplex) 240, 244.
tekleşme (singularisatio) 73.
teklik (singularis) 6, 7, 17, 86, 87, 98, 179, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 217, 218, 219, 221, 222, 223, 259, 260, 261, 263, 274.
tenvin (nunatio) 14, 16.
-tur-, -tür-: fiilden fiil: yaptırma 115.
türeme (formation d'un son inétymologique) 59; *türetmek (obtenir un son inétymologique)* 32, 55.
u: bağlama edatı 248, 249.
u-: yardımcı fiil 266.
-u-, -ü-: isimden fiil 161.
-u, -ü: fiilden isim 118, 136.
-u, -ü: isimden isim 153.
-u, -ü: zarf-fiil 267.
-u-, -ü-: bağlayıcı ünlü 86, 87.
-uban, -üben: zarf-fiil: yazılış 6; ses bilgisi 86; kullanılış 271.
-ubanı, -übeni: zarf-fiil 271.
-ubanın, -übenin: zarf-fiil 271.
-ubanu, -übenü: zarf-fiil 271.

-uḫ, -üḫ: fiil den isim 123.
-uḳ, -üḳ: fiil den isim 123.
ulaşma (liaison) 4, 5, *ulaşmak (être lié)* 6.
-uñ, -üñ: ilgi hali: yazılış 6; ses bilgisi 87; kullanılış 182, 201.
-up, -üp: zarf-fiil: yazılış 11; ses bilgisi 86; kullanılış 270, 271.
-ur-, -ür-: fiilden fiil: yaptırma 115.
-ur, -ür: geniş zaman isim-fiili: yazılış 6, 7; kullanılış 141.
uyum (attractio, harmonia) 78, 79, 84, 90, 100.
-uz, -üz: 1. teklik kişi 274.
uzak (à distance) 78, 79, 100, 101.
uzak geçmiş zaman (plusquamperfectum) 263.
uzama (allongement) 54.
uzun (long): hece: yazılış 3, 4, 5, 6, 7; ses bilgisi: ünlü 28.
ünleme (interiectio) 179, 181, 252.
ünlü (vocalis) 3, 4, 5, 6, 7, 21, 23, 26, 28, 29, 31, 33, 67, 70, 71, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 91, 95, 96, 99, 118, 123, 179, 182, 201, 202, 203, 205.
ünlü karşılaştırmayan (supprimeur du hiat) 67, 199, 204.
ünsüz (consonans) 4, 5, 8, 28, 34, 35, 36, 40, 43, 45, 50, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 63, 72, 73, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 95, 96, 97, 98, 99, 123, 182.
üretme (derivatio) 103, 104, 142, 169, 171, 199, *üretmek (derivare)* 103.
-vam, -vem: 1. teklik kişi: yazılış 6; ses bilgisi 45; kullanılış 259, 274.
-van, -ven: 1. teklik kişi: yazılış 6; ses bilgisi 45; kullanılış 261, 274.
vasıflama (qualificativum): sıfatta 236.
vasıta, vasıta hali (instrumentalis): 6, 189, 190, 191, 209, 214.
vasıtasız tamamlayıcı (complément direct) 181, 217, 225, 232.

verme, verme hali (dativus): 6, 7, 181, 185, 187, 203, 211, 219, 228, 251.
-vum, -vü: 1. teklik kişi: ses bilgisi 87; kullanılış 259.
vurgu (accentus) 33.
-vuz, -vüz: 1. çokluk: yazılış 6; ses bilgisi 45; kullanılış 274.
-y-: fiilden fiil 109.
-y: fiilden isim 137.
yā: bağlama edatı 249.
yabancı (étranger) 173.
yakın (en contact): benzeşme 78, 91, 101.
yaña: son çekim edatı 251.
yapılma (passivum) 112.
yaptırma (causativum, factitivum) 6, 7, 115, 203.
yardımcı (subordonné): cümle 247, 250.
yardımcı (auxiliare): fiil: 140, 141, 181, 255, 262, 263, 266, 273.
yer (lieu): zarfta 245.
yer değiştirmesi (metathesis) 58.
yoḳsa: bağlama edatı 249.
yöneltme, yöneltme hali (directivus) 7, 66, 192, 193, 194, 195.
yumuşak (sonore) 28, 90, 95, 96, 97, 98, *yumuşaklık (sonorité)* 90, *yumuşama, ynmuşamak (sonorisatio)* 28, 36, 38, 90, 91, 92, 95, 123.
yuvarlak (arrondi) 70, 71, 80, 84, 85, 88, 89, 123, *yuvarlaklaşma (arrondissement)* 87, *yuvarlaklaşmak (s'arrondir)* 70, *yuvarlaklaştırmak (arrondir)* 70, 85, 86, 87.
yükleme, yükleme hali (accusativus) 6, 7, 184, 202, 210, 218, 227, 233.
yüz: sayı sıfatı 240.
yüz biñ: sayı sıfatı 240.

-z: fiilden isim 138.

-z: isimden isim 156.

zaman (tempus) 255, 259, 263.

zaman (tempus): zarf: 146, 244, 272.

zamir (pronomen) 19, 41, 139, 174, 179, 186, 198, 199, 200, 202, 203, 204, 207, 208, 213, 216, 217, 220, 221, 224, 228, 231, 234, 237, 259, 261, 274.

zarf (adverbium) 19, 146, 188, 241, 242, 243, 244, 245, 266.

zarf-fiil (gerundium) 6, 11, 86, 191, 257, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273.

İÇİNDEKİLER

(Kere içindeki rakamlar paragrafları bildirirler)

ÖNSÖZ III

SULTAN VELED ve TÜRKÇE MANZUMELERİ . . . I

I İbtidaname 10

II Rebabname 17

III — XXVIII Gazeller 30

DİL HUSUSÎLİKLERİ (1—274) 43

YAZILIŞ HUSÎSİLİKLERİ (2—19) 43

1. Ünlü harfinin yazılıp yazılmaması (3—7) . . . 43
2. Ünsüz yazılışı (8—13) 65
3. Türkçe sözlerde şedde ve tenvin (14—16) . . . 68
4. Kalın yazılan ekler (17) 68
5. Ayrı yazılan ekler (18) 69
6. Bitişik yazılan sözler (19) 69

SES HUSUSÎLİKLERİ (20—102) 70

1. Ünlüler (21—33) 71
   A. Kök ünlüler (21—27) 71
      a. Kapalı *e* (22) 71
      b. *e* (23) 71
      c. *o* (24) 72
      d. *u* (25) 72
      e. *ı* (26) 72
      f. *a* (27) 72
   B. Uzun ünlüler (28) 72
   C. Ünlü değişmesi (29) 73
   D. Büzülme (30) 73
   E. Diftonglaşma (31) 73

F. Ünlü türemesi (32) 73
G. Ünlü düşmesi (33) 74
2. Ünsüzler (34—77) 74
A. Kök ünsüzleri (34—42) 74
a. *ñ* (35) 74
b. *ç* (36) 74
c. *b* (37) 75
d. *ḳ-* (38) 75
e. *k-* (39) 75
f. *t-* (40) 75
g. *-l* (41) 76
h. *-ġ*, *-g* (42) 76
B. Ünsüz değişmesi (43—49) 76
a. *ḍ* > *y* (44) 76
b. *b* > *v* (45) 76
c. *k*, *ḳ* > *ḫ* (46) 76
d. *g* > *y* (47) 77
e. *-ḳ-* > *-ġ* (48) 77
f. *-ñ-* > *-k-* (49) 77
C. Ses gruplarının ünsüze dönmesi (50—53) . . 77
a. *taş-* > *ç-* (51) 77
b. *-ts* > *-ç-* (52) 77
c. *-be* > *-ü* (53) 77
D. Ünsüz çiftlenmesi (54—57) 77
a. *-s-* > *-ss-* (55) 77
b. *-d-* > *-dd-* (56) 78
c. *-n-* > *-nn-* (57) 78
E. Ünsüz yer değiştirmesi (58) 78
F. Ünsüz türemesi (59) 78
G. Ünsüz katması (60—62) 78
a. *v-* (61) 78
b. *y-* (62) 78
H. Ünsüz düşmesi (63—72) 78

a. *b-* (64) 78
b. *y-* (65) 78
c. *-ġ-*, *-g-* (66—67) 79
d. *-r-* (68) 79
e. *-l-*, *-l* (69) 79
f. *-ġ*, *-g* (70—71) 79
g. *-v* (< *-b*) (72) 80
I. Ünsüz tekleşmesi (73) 80
J. Hece düşmesi (74—76) 80
a. *-ig-* (75) 80
b. *-pı-* (76) 80
K. Benzer hece düşmesi (77) 81
3. Ses uymu (benzeşme) (78—101) 81
A. Çıkış yeri uyumu (79—82) 82
a. Aslî çıkış yeri uyumu (80) 81
b. İnceltici unsurlar (81) 81
c. İnce kökte kalın veya kalın kökte ince ek (82) . 82
B. Dudak uyumu (83—89) 82
a. Ünlü dudak uyumu (84) 83
b. Dudakta uyum (85—89) 83
1. Yuvarlaklaşma (86—87) 83
2. Düzleşme (88) 84
3. Dudaklaşma (89) 85
C. Ses telleri uyumu (90—98) 85
a. Geriden yakın yumuşama (91—94) . . . 85
1. *t* > *d-* (92) 85
2. *ḳ-* > *ġ-* (93) 86
3. *k-* > *g-* (94) 86
b. İç seslerde yumuşama (95—96) 86
c. Sertleşme (97—98) 87
D. Süreklilik uyumu (99) 88
E. Geniz uyumu (100) 88
F. Tam benzeşme (101) 89

4. Ayrılışma (102) 89
SÖZ YAPILIŞI (103—173) 89
1. Fiilden üretmeler (104—141) 89
A. Fiilden fiil yapılışı (105—115) 90
a. Asıl fiilden fiil yapılışı (106—110) . . 90
b. Çatı yapılışı (111—115) 91
B. Fiilden isimyapılışı (116—141) 91
a. Asıl fiilden isim yapılışı (117—138 . . 91
b. Fiilden isim - fiil yapılışı (139—141) . . 93
2. İsimden üretmeler (142—166) 96
A. İsimden isim yapılışı (143—156) 96
B. İsimden fiil yapılışı (157—166) 97
3. Açıklanamayan fiil ve isimler (167) 98
4. Katışık sözleri (168) 98
5. Asıl zamirler (169) 98
6. Asıl sayı sözleri (170—171) 98
7. Alınma sözler (172) 99
8. Yabancı sözler (173) 99
SÖZ BÖLÜMLERİ (174—274) 99
1. Ad (175—197) 100
A. Çokluk (176—178) 100
a. *-lar, -ler* (177) 100
b. Arapça çokluklar (178) 100
B. İyelik ekleri (179) 101
C. Ad çekimi (180—197) 102
a. Gövde hali (181) 103
b. İlgi hali (182—183) 106
c. Yükleme hali (184) 107
d. Verme hali (185) 108
e. Bulunma hali (186) 109
f. Ayrılma hali (187) 110
g. Eşitlik hali (188) 112
h. Vasıta hali (189—191) 112

1. *-la, -le* (190) 112
2. *-n* (191) 112
i. Yöneltme hali (192—195) 113
1. *-ra, -re* (193) 113
2. *-ru, -rü* (194) 113
3. *-aru, -erü* (195) 113
j. İçinde - yanında bulunma hali (196) . 113
k. Sebep hali (196) 113
2. Zamir (198—234) 113
A. Kişi zamirleri ve çekimleri (199—206) . 113
a. Gövde hali (200) 114
b. ilgi hali (201) 116
c. Yükleme hali (202) 117
d. Verme hali (203) 118
e. Bulunma hali (204) 119
f. Ayrılma hali (205) 119
g. Eşitlik hali (206) 120
B. Gösterme zamirleri ve çekimleri (207—215) . 120
a. Gövde hali (208) 121
b. İlgi hali (209) 121
c. Yükleme hali (209) 121
d. Verme hali (211) 122
e. Bulunma hali (212) 122
f. Ayrılma hali (213) 122
g. Vasıta hali (214) 122
h. İçinde - yanında bulunma hali (215) . . 123
C. Dönüşlülük zamirleri ve çekimleri (216—223) . 123
a. Gövde hali (217) 123
b. Yükleme hali (218) 123
c. Verme hali (219) 123
d. Bulunma hali (220) 123
e. Ayrılma hali (221) 124
f. Vasıta hali (222) . . . . . .

g. Sebep hali (223) 124
D. Bellisizlik zamirleri ve çekimleri (224—230) . 124
a. Gövde hali (225) 124
b. İlgi hali (226) 125
c. Yükleme hali (227) 125
d. Verme hali (228) 125
e. Bulunma hali (229) 125
f. Ayrılma hali (230) 126
E. Soru zamirleri ve çekimleri (231—233) . . . 126
a. Gövde hali (232) 126
b. Yükleme hali (233) 126
F. İlgileme zamirleri (234) 126
3. Sıfat (235—240) 128
A. Vasıflama sıfatları (236) 128
B. Gösterme sıfatları (237) 129
C. Belirtme sıfatları (238) 129
D. Bellisizlik sıfatları (239) 129
E. Sayı sıfatları (240) 130
4. Zarf (241—245) 130
A. Tarz zarfları (242) 130
B. Mikdar zarfları (243) 131
C. Zaman zarfları (244) 131
D. Yer zarfları (245) 131
5. Edat (246—254) 132
A. Bağlama adatları (247—250) 132
a. Sıra sözleri bağlayanlar (248) . . . 132
b. Sıra cümleleri bağlayanlar (249) . . 132
c. Yardımcı cümleleri bağlayanlar (250) . . 133
B. Son çekim edatları (251) 135
C. Soru edatları (252) 135
D. Berkitme edatları (253) 136
E. Ünleme edatları (254) 138
6. Fiil (255—273) 138

A. Olumsuzluk (256)) 138
B. Bildirme kipi (257) 139
a. Geçmiş zaman (258) 139
b. Şimdiki - gelecek zaman (259) . . . 140
C. Dilek - emir kipi (260) 143
D. Gereklilik - dilek kipi (261) 145
E. Gerçeksizlik kipi (262) 147
F. *i-* yardımcı fiilinin fonksionların (263) . . 147
G. Soru (264) 148
H. Zarf-fiil (265—273) 148
a. *-a*, *-e* (266) 148
b. *-u*, *-ü* (267) 149
c. *-ı*, *-i*; *-ıçak*, *-içek* (268) 149
d. *-ınça*, *-ince* (269) 149
e. *-up*, *-üp* (270) 149
d. *-uban*, *-üben*; *-ubanı*, *-übeni*; *-ubanu*, *-übenü*; *-ubanın*, *-übenin* (271) . . . 150
e. *-madın*, *-medin*; *-madı*, *-medi*; *-madan*, *-meden* (272) 150
f. *-ḳan*, *-ken* (273) 150
7. Bildirici adı (274) 151

SÖZLÜK 153

GRAMER DİZİNİ 179

DÜZELTMELER

Kitap dizilirken bazı teknik sebepler ve kıymetli dizicisi NİYAZİ ÖKMEN'in ölümü dolayısiyle maalesef epey yanlışlar kalmıştır. Burada kolayca anlaşılmayacak veya tereddütlere yol açacak yanlış dizgiler verilmekle yetinilmiştir. Keresiz sayılar sahifeleri, kere içindekiler metin kısmında beyitleri, incelemede paragrafları bildirirler. Sözlük kısmında yalnız sahifeler verilmiştir. Bunları yanlış diziliş-ler, onları da doğruları takip etmektedir.

2:	3. paragraf	70, 71	71, 72
6:	30 satır	(1351)	(1331)
7:	34. satır, 6. sütun	yok	var
7:	36. satır, 6. sütun	yok	var
7:	37. satır, 6. sütun	yok	var
8:	4. satır altı notu	12.	5. s. de 1.
11	(12)	yaluñu	yaluñuz
11	(13 ve nushalar)	içi	ėçi
14	(46)	yorıyadı	yorıyaydı
14	(46 nushalar)	kaşt	kişt
15	(65 nushalar)	ʿāmā	ʿamā
16	(73)	yigrek	yėgrek
17	(80)	dilersiz	diler siz
19	(29)	ni'met	niʿmet
19	(32)	gökte	gökde
20	(42)	anlarıñ	anlaruñ
20	(47)	atamız	atamuz
21	(49)	girü	gėrü
21	(59)	vėrġil	vėrgil
21	(61 nushalar)	insüz	sinsüz
22	(67 nushalar)	VÇ ḳulluġı	VÇ ḳullıġı
22	(70 nushalar)	yazuġuñ	yazuḳuñ
23	(83 nushalar)	bilgil	(yoktur)
24	(97)	adaydum	aydaydum
25	(100 nushalar)	bularak	bulalar
25	(107)	degmeze	degmeye
25	(108 nushalar)	Ü 1375 istegil	Ü 1375 isteġıl
27	(127)	kiçi	giçi
27	(129)	görmeğe	görmege
27	(134 nushalar)	M 74 ḥālinden	M 74 ḥālinde
29	(151)	küçi	güçi

29	(155 nushalar)	sız	siz
30	(6)	ana	aña
30	(10)	Koñ	Ḳoñ
30	(11)	bin	biñ
31	(3)	yėmekten	yėmekden
31	(3)	uṣsuñı	ussuñı
31	(4 nushalar)	yave	yāve
32	(9)	bu beyit fazladır.	
32	(4)	*ṣūrāt-i*	*ṣūrat-i*
33	(6)	dinden	dīnden
34	(10)	laḥża	laḥẓa
34	(1a)	bin	biñ
34	(2a)	girü	gėrü
35	(4)	cānūm	cānum
36	(6 nushalar)	6	(yoktur)
36	(3)	Yė i	Yėri
36	(3)	ʿĪsīnün	ʿĪsīnüñ
36	(7)	girü	gėrü
37	(6)	bunler	bunlar
37	(8)	el	ol
38	(7)	ya	yā
38	(8)	taḫtun	taḫtuñ
38	(8)	çaç	çeç
38	(9)	senüñvem	sinüñvem
38	(9 nushalar)	(ilâve:)	sinüñvem:yazmada: senüñvem
39	(2)	!	?
39	(6)	boyun	boyuñ
40	(2)	güne	güneş
41	(7 nushalar)	A-in	A-sin
42	(5)	baġ	bāġ
62	(6. r)	isim	ad
69	(18)	ekler	ekler bazen
71	(22)	ėl	ėl, ėl
78	(57)	. .	202.
79	(66)	*-gerü* >	*-gerü*
80	(70. 4)	arı-ġi	arı-ġ)
80	(76 başlığı)	Ünlü	(yoktur)

89	(101)	(ilâve:)	3. İleriden ve uzak: *çeç* (< *çeş*)
98	(164)	*-ra-*	*-ra-*, *-re-*
105	(181. 4)	tamlayıcı	tamamlayıcı
110	(186. 2)	Soru zamiri	Gösterme zamiri *ol* ve soru edatı
110	(186. 2)	252. §	sırası ile 252. ve 212. §§
120	(207)	çekimde de	çekimde
121	(209)	*gibi*	*gibi* ve *içün*
124	(223)	*için*	*içün*
124	(223)	*-çün*	*-çun*, *-çün*
125	(229)	*kime*	*kimse*
132	(249)	*ya*	*yā*
149	(268)	*-çe*	*-ça*,- *çe*
149	(268. 2)	*-ıçaḳ*	*-ıçaḳ*, *-içek*
155		*bar* (f) üstünde	*bar* (f) üstüne
155		*bārī* (a) yaratan	*bārī* (f) yağmur
159		*dek* . . . III 3	*dek* . . . III 3 (*tek* krş.)
159		*deñiz* . . . XXVIII.6	*deñiz* . . . XXVIII 6 (*teñiz* krş.)
170		*ʿōd*	*ʿöd*

LEVHALAR

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2131, 116 b.

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2131, 117 a.

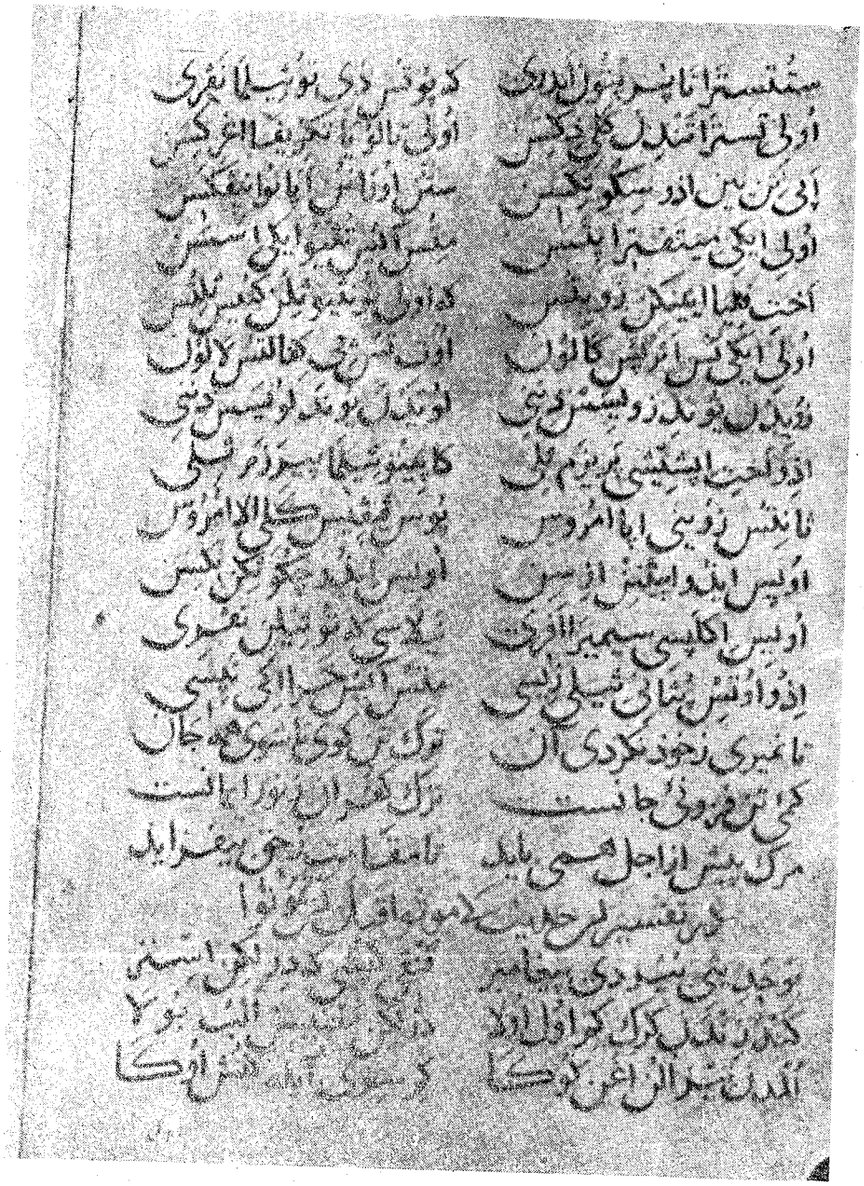

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2138, 249 b.

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2138, 250 a.

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2138, 250 b.

جان لردن جانی صدق و ایمان در کشی یونور لا مسلمان در
کشی بن کم قانی دکل عشقی قاینمزدر بیکر کبی صدقی
صدق سویی کم آزدور قورپا چوق دکل کوردنکر کبی یورپا
مددی کرکدی تکریدن هیچ برکشت وقت باریدن
صدق یاغ بیتدی کونکلندن قورماییدی کوکی اولدن
کم مدد دیولد تکریدن قالدی قلمن نفس نوید اچالدی
بختی نفسنک باشن کاوردی دور ملک تکری یولن اوردی
تکری دن دوردیری کم جان وردی تکری یولن اورنلری قردی
کم بونی اینی قورقودن کچتی اوخما قاکردی یول سوخولیتی
اول سوخودن کدان طهور بود اندن اچعل کم عین سور بود
کودن جن کم جاشکی بولسن جان کزین آچ کم جانلر اولسن
تکری ایدور اکر بنکا کلسن نه کم کونکلن دلارسه السن
کندو روکی قوغل بنی دوتغل مانکی اوینه عشقمی اوتغل
کم سنن بن اولم کم تکری ول بیرنکا بن قالم کم تکری ول
قاینی طامله کم بود نکیز کلا کندن قورنلاد نکیز اولا
ایلرو اول ایکیدی بیر اولدی طامله کم کندو دنکرن بولدی
طامله کم دنکیز طوزن کلمز قاینیب عشقدن دنکز اولمز
کنش ویل آنی بیا بلغل یا اصلمی کیده قالیا بلغل
بیرد انی بل کی آنی سوه دنکز اول طامله قاچن سوه

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2138, 251 a.

نسه کم قالدی کی سوه لر بوق نسایی ایت بیا کوه لر
سمدی کم سن دریسن ایدوار بد کم اسنار سال سن آنده وار
کندو نکی بل کم تکری بلسن انیا سن اندن دی قالسن
تکری دن سن طولو ایران ایا سیمدن کرد دکل قاپو قا
تن اچ بده اسه جان لردی انسنه جانک اچنده وصلتی
کوچه جن وبرسه ارملدی کندی اچلا صمد جمال بدی
کم عمل عشدن عام سی کندن سردا اوچه کوررنی
مردن تکرک ایلیا ترن خشدن کی جماد ملولدن
کم سن بنده اکندی جشید دن حوارا کندی خورشید
دوزخی اکندی حکم بهشت وای کودامس دیسن بهشت
جلسنک بدنی علم جون دور انی عالم کفشدی براوق دور
دیله سعد ایلک سوری آددر دکم بر آز لا فیا عب ایدر
نرک دیلن سلوز مسندم بن سورلد بلو کوسترندم بن
بلدرندم جلایقا سورلد کورلردی برانجان کوزله
طاجه ایدم بد کم دیلر سرسر بولسر نمسه کم بولدوس سر
کندا ازکت ترکی وروی جون ال اصطلاح مجروی
دل ازیادی وار تاری کوکدر هر دو جوش همی تاری
کوچه سیر درحق می کیجد کی ترادوی عقل ال سیجد
ورجرف دیال کسمس سیجد کی زیادی خودکهی جیشد

ترق

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2138, 251 b.

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2139, 241 b.

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2139, 242 a.

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2139, 242 b.

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2139, 243 a.

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2140, 285 a.

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2140, 285 b.

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaphğı 2140, 286 a.

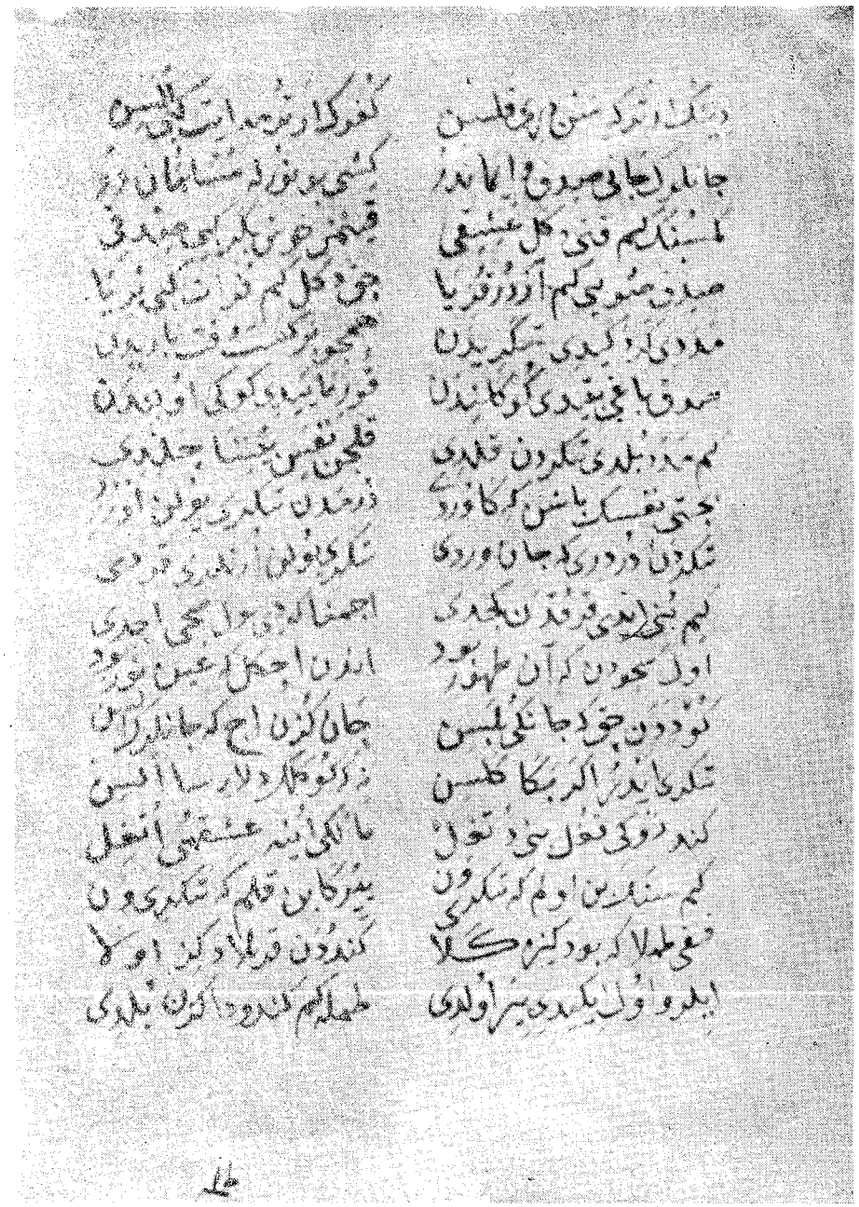

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaphğı 2140, 286 b.

I. İbtidaname : Konya Müze Kıtaplığı 2140, 287 a.

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2140, 287 b.

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2141, 231 a.

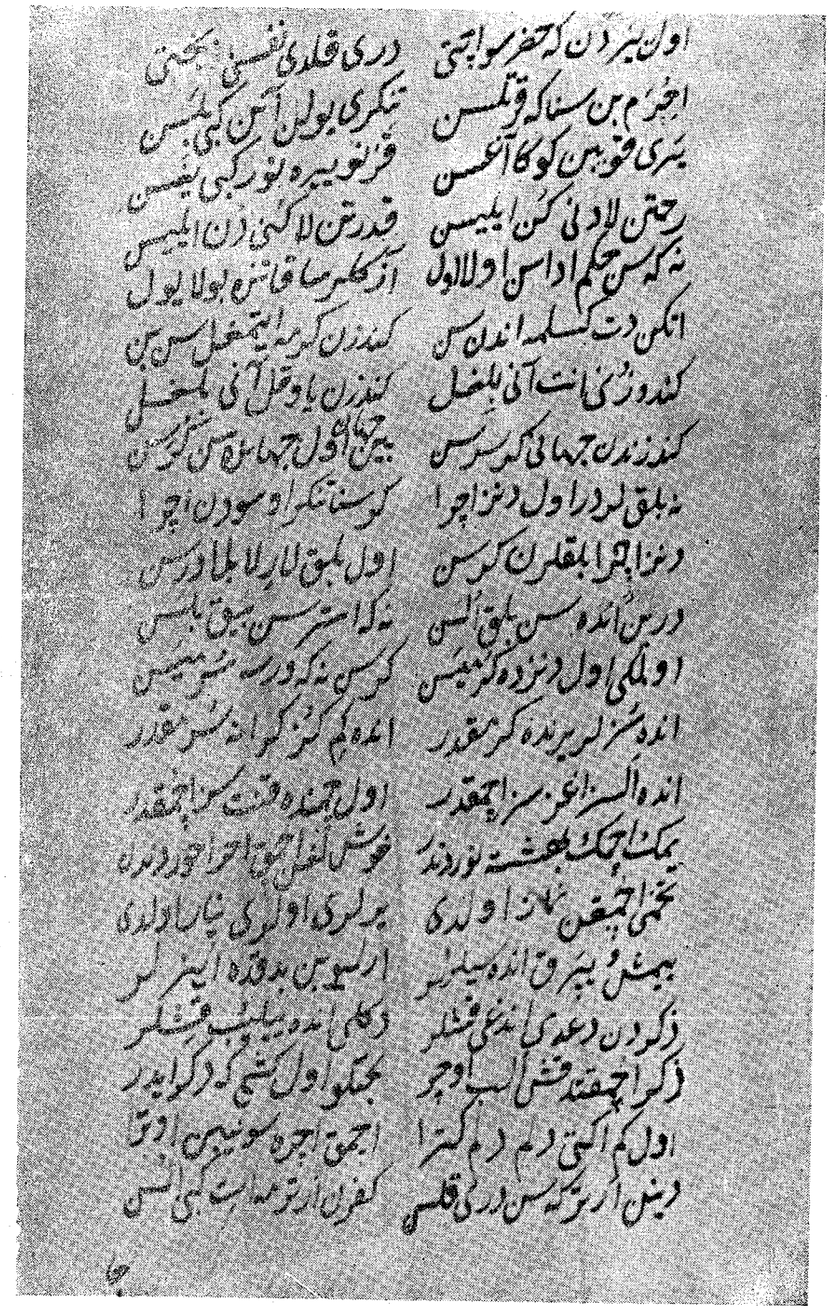

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2142, 231 b.

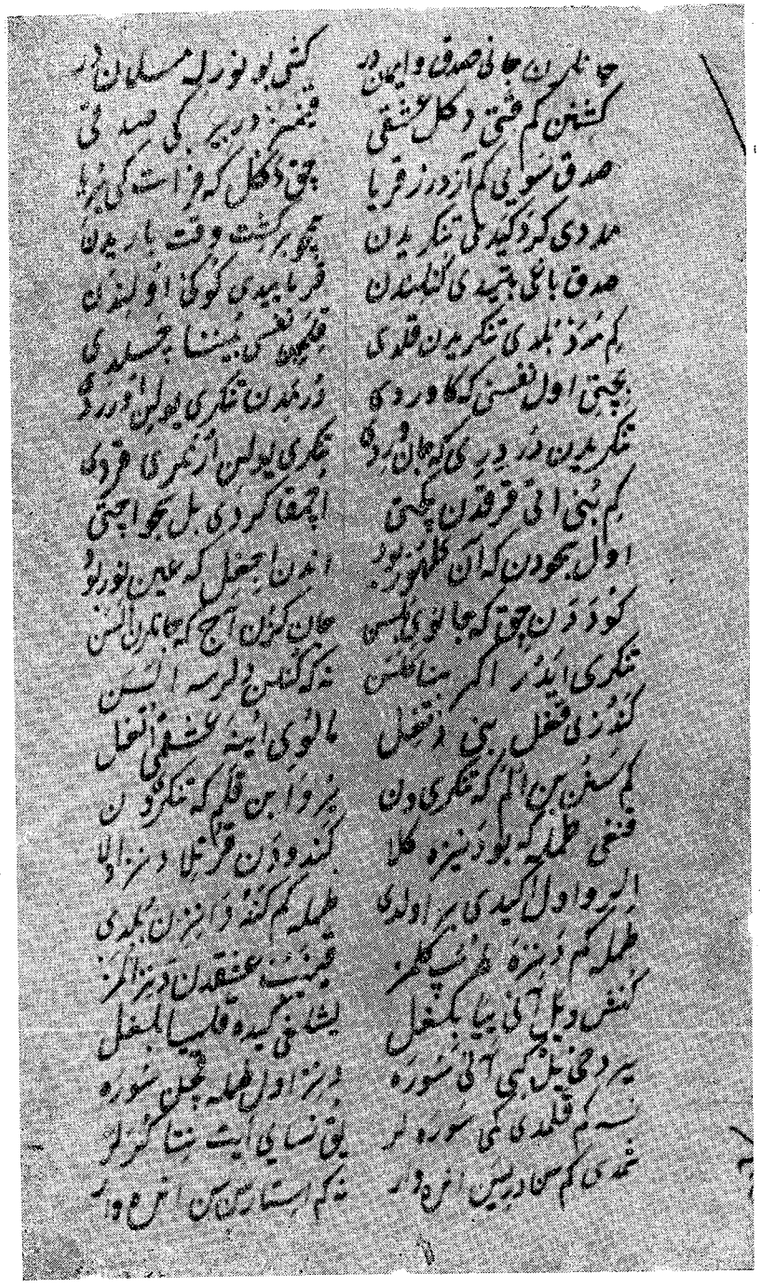

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaphğı 2141, 232 a.

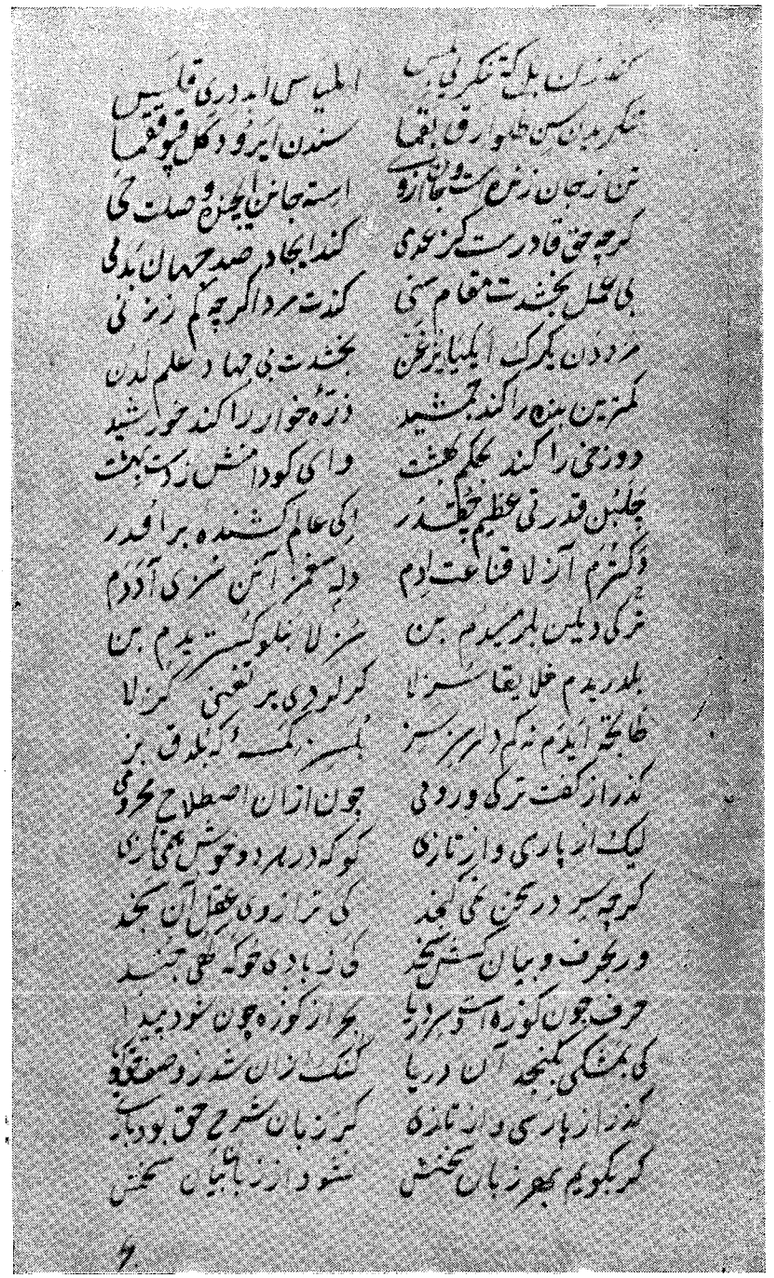

I. İbtidaname : Konya Müze Kitaplığı 2141, 232 b.

شوق کاسر آرزو چون در وست
هست مغز نغز و در وی نیست پوست
هر یاران گفته شد این بندها
تا گشاید از درون نشان بندها
گند آن صیقلی کارواح را
تا بخشد روشنی اشباح را
تا شود مبدل ز اکسیرش وجود
تا شود در قطره زان دریای جود
باقی فانی زان عطا باقی شود
چونک جان را از کرم ساقی شود
مولنا در اولیا قطب بلک
نا ک اول بو یردسا آنی قلک
تنکری زن رحمت ز آتش سوزلری
کورلرا وقتی سا اچیلا کزلری
تنقی کیشی کم بو سوزدن بولدی
تنکری آنن مزدنی باکاورا
بو قدی مالم طوارم کم ویرم
دوستلغن مالیله بللو کسترم
مال کم تنکری بکا وردی بو در
کم بو مالی استیا اول اسلو در
اسلو کیشیلرنن مالی سوزلرالر
مالنی ویرر بو سوزلاری الر
مال طیر اقدر بو سوزلر جان در
اسلولر اندن قچر بندا در
سوز قالر باقی طوز فانی الر
دیری دت قوغل انکم الر
تنکری دت کم فلانسن سن ابد
کون و کیجه تنکری دن استه مدد
یلو رب زاری قلب دیغل انا
رحمت ایتغل کنده لطفندن بکا
توز می اج کم سنی الو کورم
طاملکیی داکیز اکیرم طورم
تسته کم طملا دنکیز اقارلر
ایکی قلمز طاملم داکیز بیر الر
قی طملا کبی دنکیز اولمه
اولیم دنکز کبی دیری قم
اولر چیران قالر بو سوزلرا
کم خلایق خالقی نیاکم

II. Rebabname : İstanbul Üniversitesi Kitapsarayı, Farsça Yazmalar 1375, 223 b.

بن بلا را ایدرم کم اول نورک
کیمسه کورمز کیم و کورز کندوزی
تنکری کندو نوانی آکاه ور
اول نور یلا تنکری بللو کورر
نور الر اولا کز یلدا نور کرا
کونش نوری کلا آکا دورا
نور نور ذاتکی کرماسن انی
جان اولر سا کیشدا کورا جانی
اش کرک کم اسلوبی کورا بلا
دانوتن کم اشی بوق نیتا کورا
هر نسا کم مسند اندن بوق دور
اول نسا کرچه جهاندا جوق دور
بلا نوتی کم اشن آنی بلمیا
ایله کم جانسز کشی جان کورمیا
چرغ ایچندا بوه در معنی سبغز
بو سوزیلا اسلو بو قادر واغر
فهم ایدر کم تنکری کوردی تنکری
تنکری نوریدر سوردی تنکری
مولنا کیی جهاندا کلمدی
انجلاین کیمسه چقدن طولدی
اول کشی ذاتا اولیالر یلدزی
دوکلینا اول دکورر اورزی
تنکرون هر بر کشی بخشیش بلر
خاصلرک بخششی ایرقسی اولر
بخشی کم وردی حق مولانیا
آنی نایقسولدی وردی نابیا
سفیر انی بانم کوزمله کوزکوز
آنک اسرارنی بندن سورکوز
بن ویرم نعمت کیمسه یسمدی
بن ویرم خلعت کیشی کیمدی
کیمسه بانم بخششومی صایمدی
صور دلر بندن غلایق بو سری
اولوی بیلسی نیا قلدی دری
مصطفی کوکدا تنیا تردی آنی
نیجه ایردی یوزلردن کیمی
موسی اندن نغا الدی عصا
دشمنینن کورلکینا اژدها

II. Rebabname : İstanbul Üniversitesi Kitapsarayı, Farsça Yazmalar 1375, 224 a.

نینه اولدی غرق فرعون ایچ — ایلدکم ایشتوکل اولا ایتکل جاون
قان اولدی آری سوکا قولرا — جانلری اولوردی ایندن قرا
تنکری دن بو کون بونی کیمی بلا — دوردلو دورلو کالدیردی انلرا
اود خلیلیچون نمرودی اولدی کلف — اود دوشیکل اودی بلدی کلف
بیراویرلا نمرودی قهر ایلدی — انکا دنیا نعمتن زهر ایلدی
قانی اوزن اولوردی ابراهیما — معجزه بونی کیمی بل دایما
صالیجون طوغدی طاغندن دوا — امتی ایلنردی سوداندن اوا
هود اچون بل قردی اول منکرلری — طاغده طاشده وردی اول کافرلری
انلری کیم هود دلردی قرمدی — انلرک آراسنا بل کرمدی
نوح چون طوفان قامو کافرلری — بوغدی صودا قومدی کسادری
قیندی سولر جهان اولدی دکز — تا انا قودی سوزنا اوغلی قیز
سو تشوردن قیندی بیتکلکی — بو یرغن دوتی نوح قولرکی
کیدوز چون برکی نوح ایلدی — اشبی سودن اندا بکلدی
نوح ادم کیمی اکیجی آتموز — آدم آنی بیلرز بن قامسوز
بو اکت در حق حسینا سیغن — کای دز آنلا کودی تیز بتن
بل بونی کیمی کرلت خاصلرا — وردی تنکری کیمی آنی اول بلا
تنکری ایتی ناکم اندا ایتلر — بلاری حاضر دز آنلر کیتسلر
تنکردن بل ناکم اندن کلر — تنکردن بل ناکم اندن قالور
سن ایدون ایرو کیما تنکری — اندن ایستا خانی سرما تنکری

II. Rebabname : İstanbul Üniversitesi Kitapsarayı, Farsça Yazmalar 1375, 224 b.

بندن ایت تنکری خاصی ایستدی — آنکن دن جاندن الغل انکا قول
تنکری خاصی حق بیری دردنیدا — سردلرسن آنی دغل ای دوا
بن تنا ایدم اندن سرن سزا — اول قلق قانی که بو سرلر سیغا
سردلا سغمز قلملرنا ولور — بو ایکی دن کم چقرسا اول بلر
اول نسایی کم کسنا بلمدی — اول کم آنی بلدی جانی جغدن المدی
اوسنکی قوغل دلو اول بویولا — بویولا برجان ورن بوزجان الا
تنکردن دجان کرو ورغل انکا — کم عوض ویرا اکش جانلرسکا
اول یرا اکجانی کم بریوز الا — اکمیز اندا جالی یاوزا ولا
ایغدا کورجانکی قندا کدر — سینسزاندا اول بجا اشلرادر
سن بتجن کوده دن جانکا اجر — قش کبی قندا دلرسا بیراجر
کندندن یوز صورت برجان الر — شهرالر بازارالر دکان الر
کندن لهم بیر اولر هم کوک اولر — جان ایا نقدر اکر کودا ایشر
بیل بلغل سن ایجکل جانکی — جان ورکن کسقن ایمانکی
کم بلا اتک انی جان تنکریا — اجمز اچر اچورلا بوریا
تخلو اول جان کاجانی عشق در — قوللغی بویولده صانی صدق در
عشقسوز جانی اولمق کرک — اول کا عاشقدانی بلمق کرک
کم جانکی عشقلا دیری ادا — هم بوزندن بوقرا کولق کدا
کندن رحمتی سنی خاص ایلیا — رحمتندن یازغنک باغشلیا
بوجهاندا اول اری کا استغل — آنی دغل ایرغن الدن قغل

II. Rebabname : İstanbul Üniversitesi Kitapsarayı, Farsça Yazmalar 1375, 225 a.

آنی دوستلر جهان ایسی اولور بلک الدر زجهان رهبری قلر
بو جهان کوردا کی انلر جانی کوردیا بقها ایچی کز جان قانی
کوده کوریندر جانی کوز کزمدی جان نتا لیغنی اسلو سیر مدی
جان کزمز کم یوزن کرلر کرا کوده داخل کم دلا قرشو دورا
عاملا کور جان یوزن کوبو کوزی ایله کم اشکل بلزه بیر سوزی
هر نسانک کزلری ایر قسدد سنده یوز کوزور دکالینی کوزد
طتماغل کوزی اغزدر کوده دا طنلوبی آچی دن اول کی فرق ادا
هر نسانا بانک کوز یلدباق کم کوراسن دشمیا سن سن اراق
جان یوزنا جان لابقاق کرک جان دلرسن کوده دن جقمق کرک
نور دلرسن ور نور العل نور چن جور دلرسن ور جور العل جور چن
آیلا بلغل دواجب المدی ایله کم یاور ادکا بلمدی
هر نسا لابق کرک کم جف الا قانی اول اسلو ایرسز دن طلا
هر کم ایستر تکری اول اسلو در خلق ادا سند اکش دن بلدر در
کر کلو یوزی کمسیا هیچ بنکرمز تنکری قاتندا ایکی بیرا سمز
تنکری کوزن کنی کوزلر اجر قار کوجانلر ارزه نور سحر
ای یکی عالمدا ایدنلق ورد یوز نورندن قرا کولق ورد
دیوی ایدر اولبی عیسی یکی بول اجر دا اخزه اول موسی کبی
بن بنی کبی ادر بو دمده اول دکمه بیر نسنوا ویرمال بول
نا ایغامبرلرک وراول بلر کم انی ذنی فنو سینی بلر

II. Rebabname : İstanbul Üniversitesi Kitapsarayı, Farsça Yazmalar 1375, 225 b.

نور بر دن سوسلرک کم یوزنا ایکی کورا هرکم اول اوس سوزنا
سوسنادک سابره قابقاسولاج صور تا نسنک بقر یا شیئی یج
کوده دن کج قانی دت بندا جانی کم بلاسن جانک ایچندا انی
جانکا ایچندا دراول کی استغل انی دنغل ایرخن الدن قغل
کم کراسن جانک اجرا تنکری کسنه اسن قامو سینا تنکری
نرکیم بلسیدم بن ایدیدم سنزا سیرلدی کم تنکردن دکدی بزا
بلدرنلم سوزلا بلدرغمی بلدریلم سن سنزا بلدرغمی
دیلرم کم کورلر قامو انی جمله یقسلر لابندن غنی
بلدرم دوکالنا بلدرغمی بولسلر اولوکچی بلدرغمی
یالورون تنکریا بن دوروکون کم دوکالن یرلغا بینو مجون
انا کبی دوکلنی سا ورمه قامیا تنکریدن ایلک دیلرم
سیزدنی سوز ایلا بن سیزی سا وارم نتا کم جانی بن
بنسیزن کی دلدرم سیزیکا کی دلامز سیز قاجرسیز دوزیکا
کوزکوزی تنکری آچرسانی کوزسیز ایلا کوزرسیز کنی
سنی قانی دوتسیز بودنیدا اول کم بندن ایرلا قندا کدا
بول بودا اول جانکا بو یلدن جقا دکیا کاورکبی اول جان جقا
تنکری جامیرندن استغل رنها رآنی جعدا بروسمغل
اول کیلری تنکری کی دت آنی آنی بولنجق دما تنکری قانی
تنکرا تندا بودا کل اج کوزن اول درسا کا تهیئه اوزن

II. Rebabname : İstanbul Üniversitesi Kitapsarayı, Farsça Yazmalar 1375, 226 a.

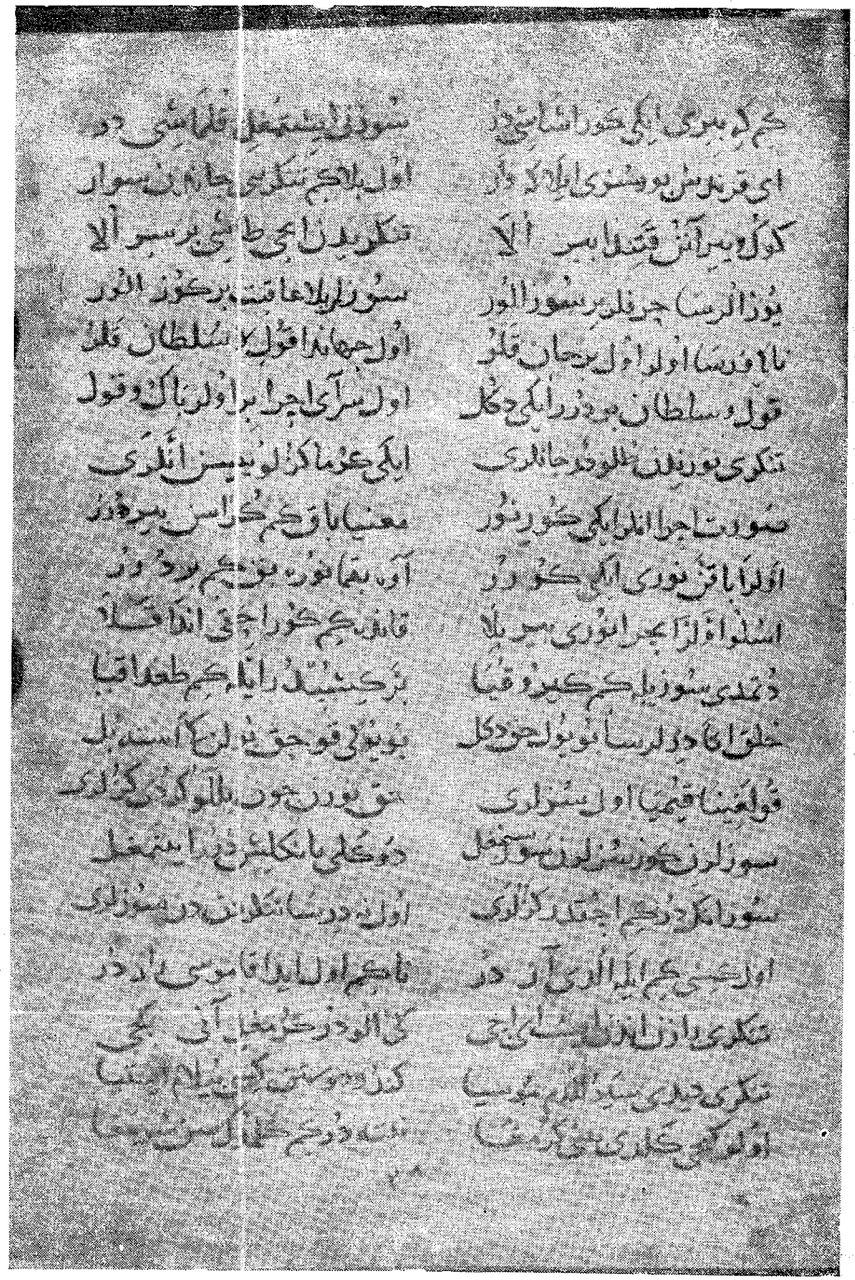

II. Rebabname : İstanbul Üniversitesi Kitapsarayı, Farsça Yazmalar 1375, 226 b.

II. Rebabname : İstanbul Üniversitesi Kitapsarayı, Farsça Yazmalar 1375, 227 a.

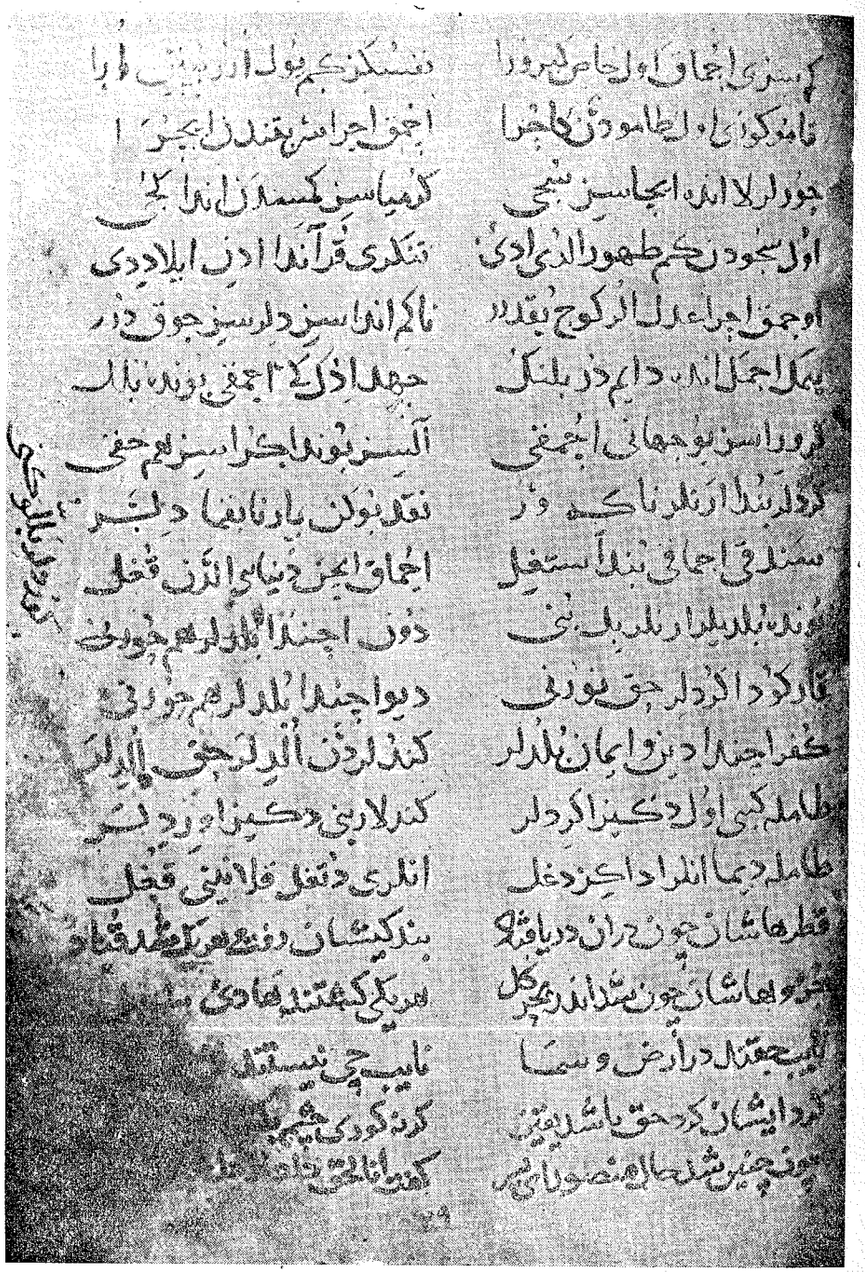

II. Rebabname : İstanbul Üniversitesi Kitapsarayı, Farsça Yazmalar 1375, 227 b.

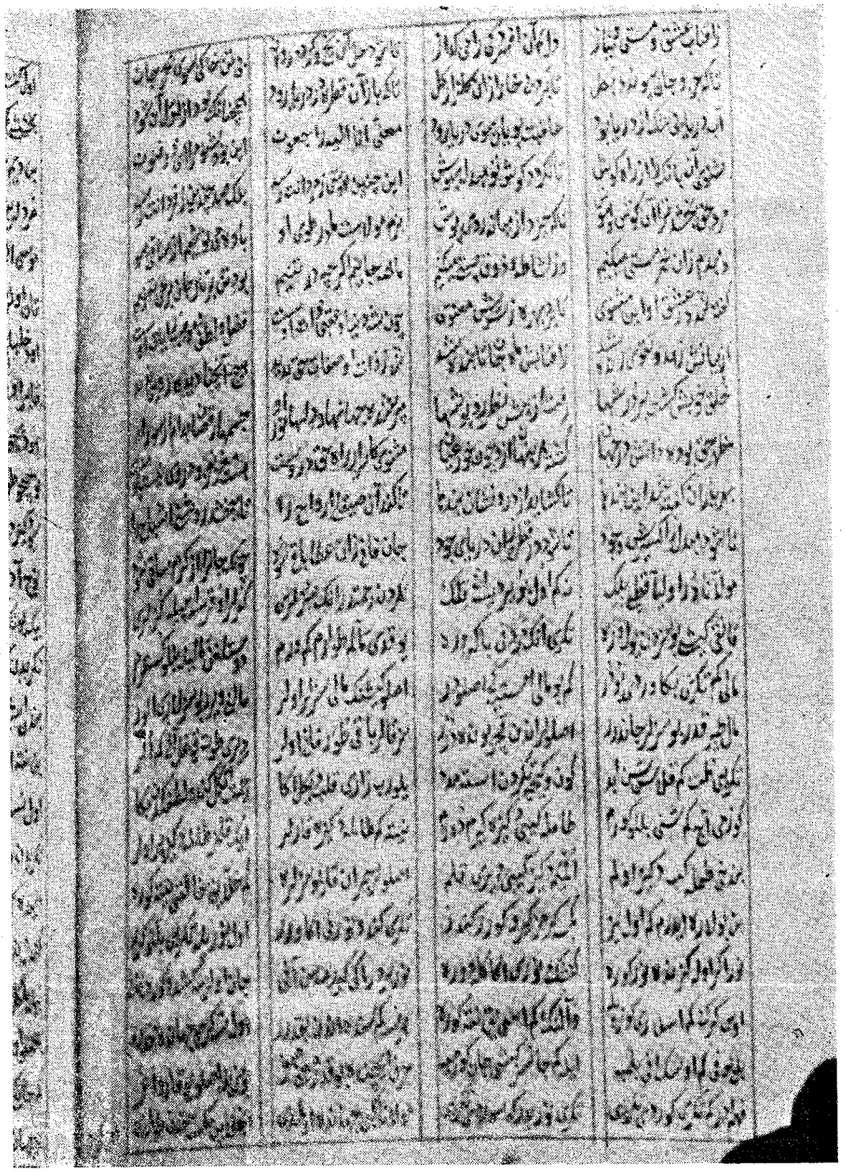

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 74, 214 a.

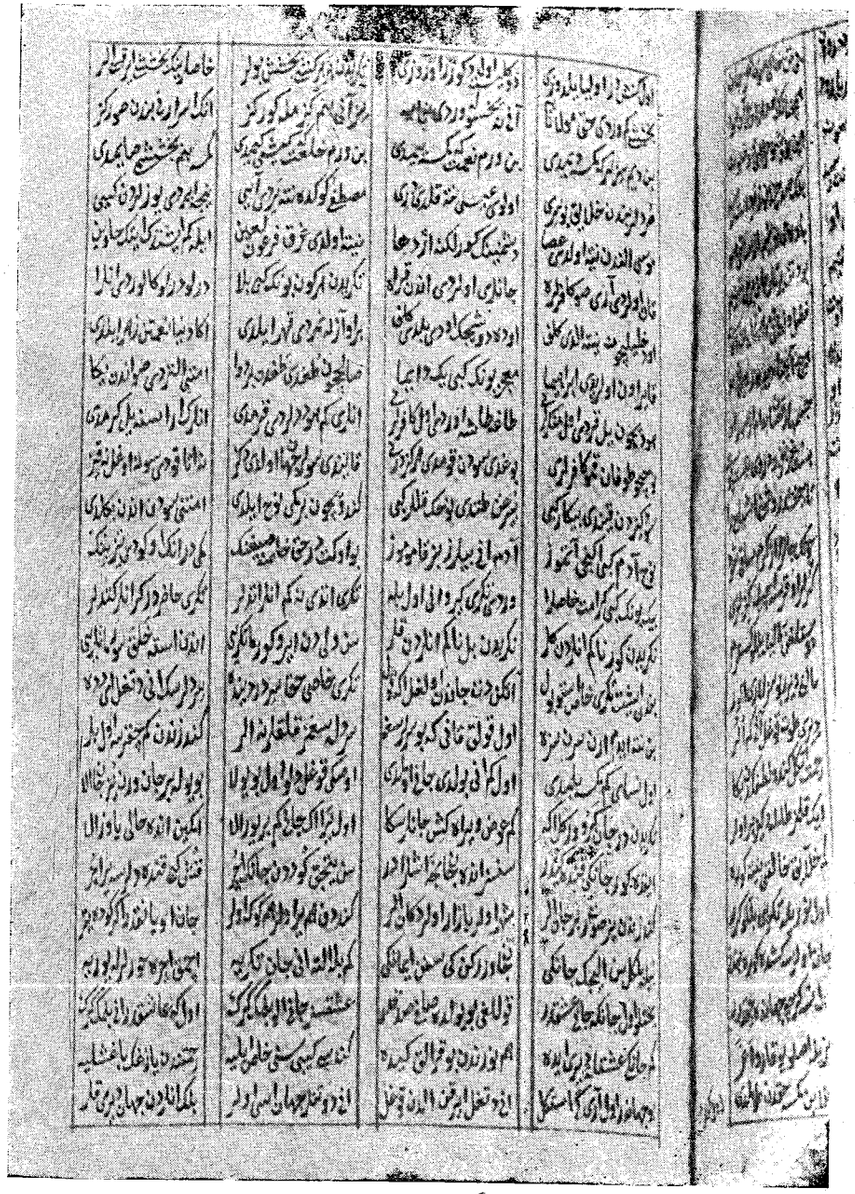

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 74, 214 b.

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 74, 215 a.

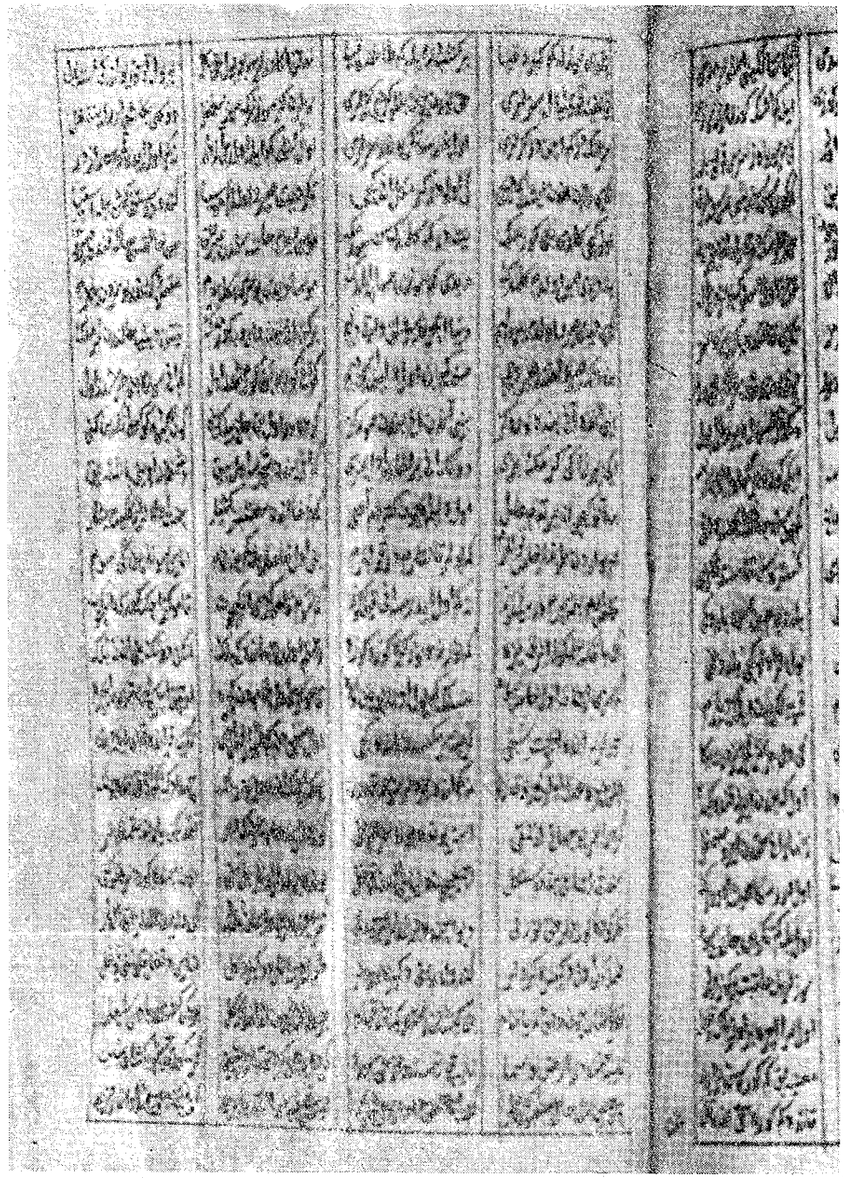

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 74, 215 b.

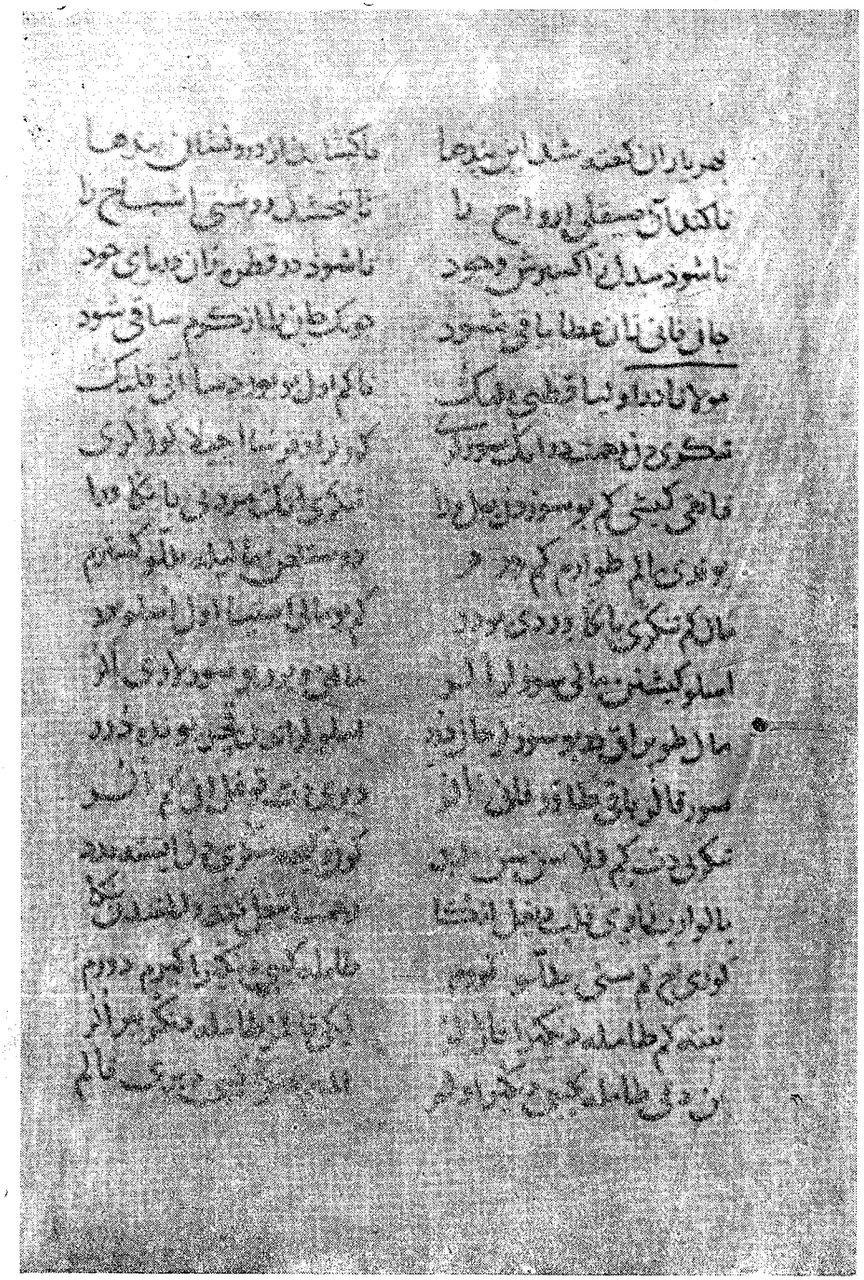

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2135, 290 a.

اسلو لر حیران قالور بو سوزلرا
کم خلایق خالقی بنتا کورا
بن بولارا ایدرم کم اول بوزی
کمسه کور من کیرو کورد کلدوزی
تنکری کلدونوری انکا ویرور
اول نور بلا تنکری بللو کورر
نورا کرا و لا کوزندا نور کورا
کشف نوری انکا کلادورا
نور بردرا ایکی کورماسن انی
جان اولرسا کیشدا کورا جانی
اوس کرک کم اسلری کورا بلا
دالون کم اوسی بوق بنتا کورا
هر نسا کم سندن اندن بوق دزر
اول نسا کرچه جهاندا جوق دزر
بل بونی کم اوسنک آنی بلمیا
ایله کم جانسوز کیشی جان کورمیا
حرف ایچنده بوقدر معنی سعز
بو سوزیلا اسلو بو قارو اغیر
قصر ایدر کم تنکری کوردی تنکری
تنکری نور بدر که سوردی تنکری
مولانا کیبی حقانده اولدی
انجلاین کمسه حقدن ظلمدی
اول کشی در اولیا لر بلدزی
دو کلینا اول دکوردا اوروزی
تنکری دن هر بر کشی بخشش بلر
خاصلرک بخششی ایرو قیشی الر
بخشش کم وردی حق مولانیا
آنی بو بقسوله وردی ما بیا
سیر انی باغم کورمیه کور بکر
انک اسراری بنی سوردنکر
بن ویرم سوزلرکه کمسه دیمدی
بن ویرم نعمت که کمسه بیمدی
بن ویرم خلعت که کشی کیمدی
کمسه بعنم بخششی صایمدی

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2135, 290 b.

سوزدن بیلدن درلو سوزی
اولوسی کیبی بنده قالدی دیری
مصطفی لوکن بیند بردی آنی
نخه ایردی بوزلردن کیمی
موسی آلدن بنده آلدی عصا
دشمینن کورلکنا اردها
ایلدی عون و عون لعین
ایله کم ایشتونک اول اتون اوین
قان اردی آدی سوکا قولدا
جانلری اولوردی اندن قرا
تنکریدن سوکول بوین کیمی بلا
دولودر لوکلو دیدی اسلرا
اودطلبجن بنده اولدی کلف
اوده دوشمک اودی بلدی کلف
بر اوزلا نمرودی قهر ایلدی
انکا دنیا نعمتن زهر ایلدی
قایر اول اولوردی ابراهیما
مهنی بوین کیمی بین دایما
صالحجن طوعدی طاعدن بردوا
امتی ایلمردی سوداندن اوا
هود ایچن سل قردی اول منکرلری
طاعه طاشده اوردی اول کافرلری
انلری کم هود دیلدی قرمدی
اندن آنا سنا سل کرمدی
نوحجن طوفان قاوکا قولدی
بوعدی سوزدن قرمدی کمسه دیری
قایدی سولوجهانا اندی دنکیر
ندانا قودی سونه اوعل بد قیر
سوتوردن قایدی سنکاوکی
بو بزغن دیتی نوحن قولادکی
کیدوبجن بیرکی نوح ایلدی
انشی بیرودل انی بکلدی
نوح آدم کیبی اکشی اتموز
آدم آنی بیلدز بسز قاموز

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2135, 291 a.

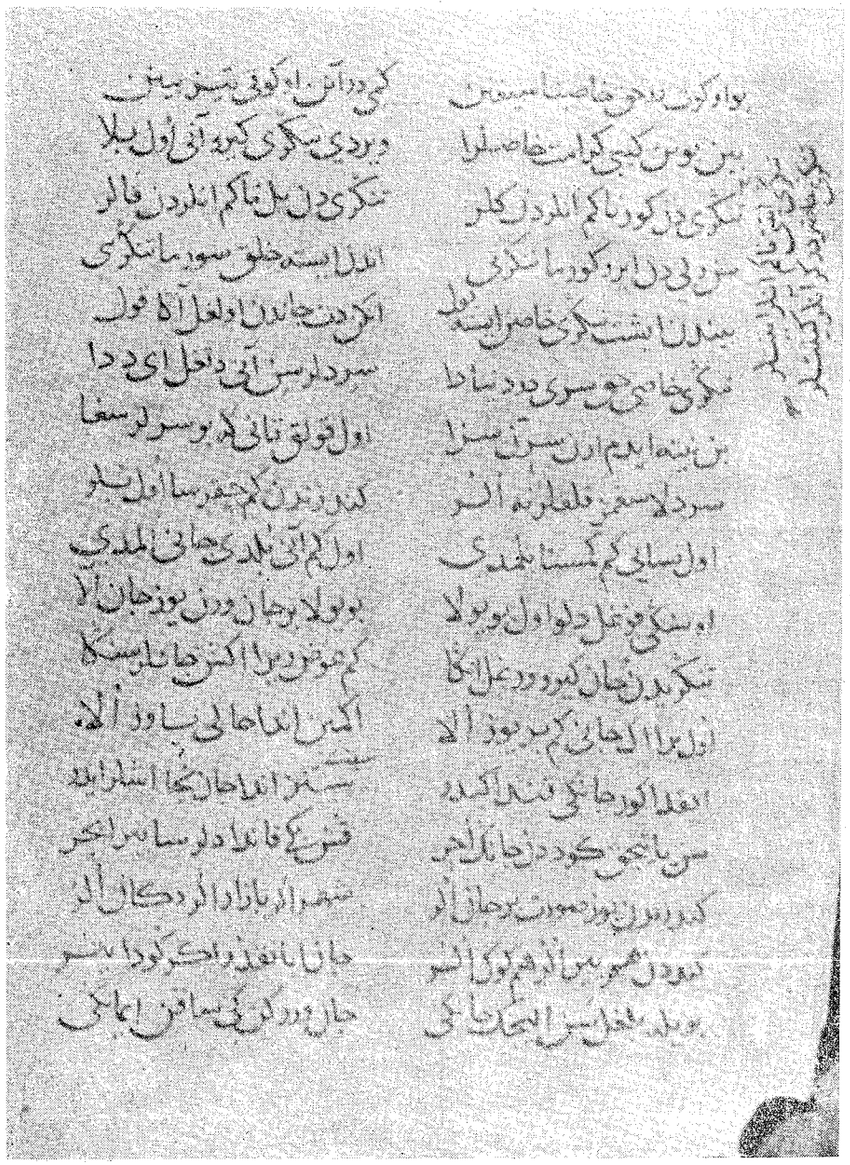

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2135, 291 b.

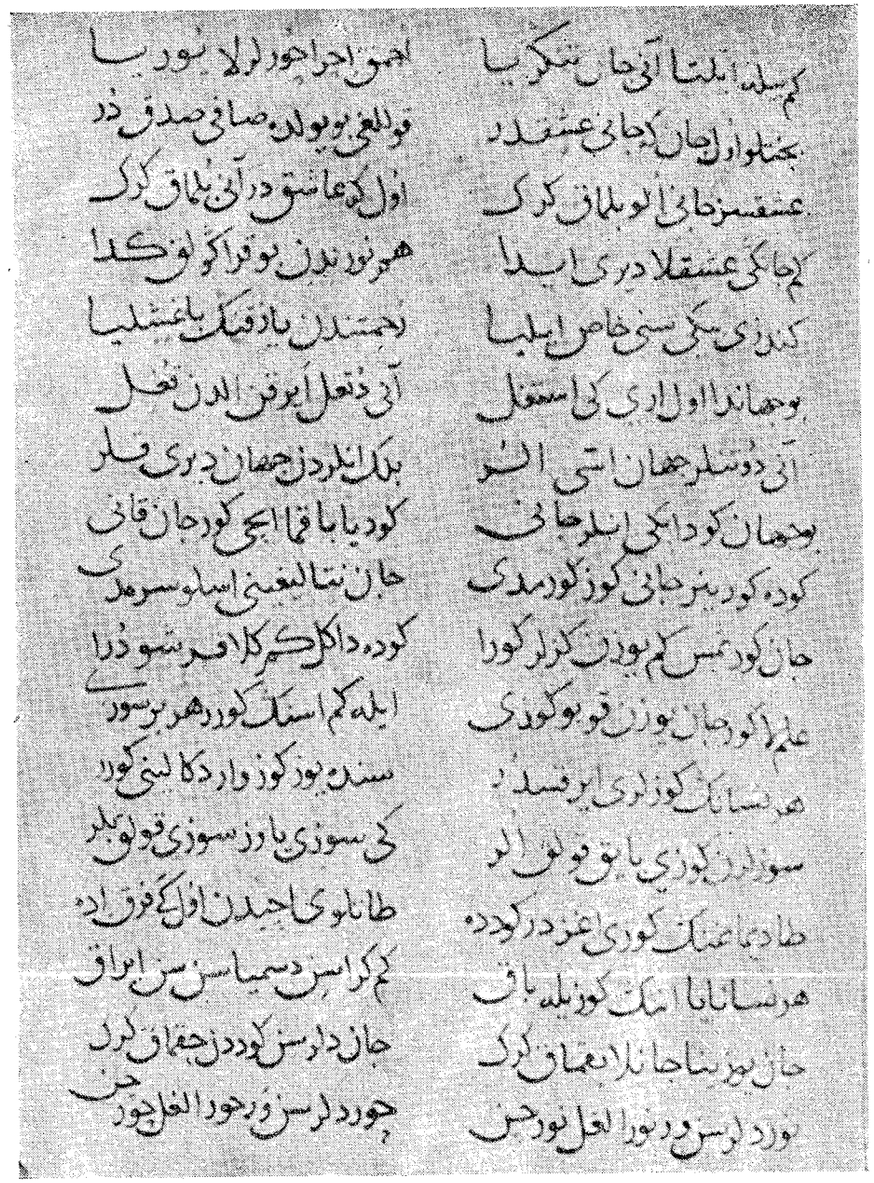

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2135, 292 a.

اولا بلغل دوا جفت المدی ایله کم باوز ادن کی بلمدی
هر نسا لایق کرک کم جفت الا فانی اول اسلوکه بوسوزدن طلا
هر کم استر شکری اول اسلوذر خلق اراسنده اکنشدن بلاودر
کوکلو یوزی کمسیا هیچ بنکرمز شکری قاتندا بنکی بین سمز
شکری کوزن کشی کوز لرا چر قارنکو جانلر ازرنا نور سحر
ای بکی عالمده ایدنلق وزر یوز نورندن قرانکولق ورز
دیری ایلر اولوبی عیسی بکی یول اچرمانکرده اول موسی بکی
بینک یونون کبی اودبر دمل اول دکمه بیر یوقسوله ویرر مال یول
ناکه بغا میرلرنک اول بلر کم آنی دنی قاموسینی بلر
نور بر دوه لرنک کریوز سا ایکی کوزاهر کم اول اوس سوز سا
سوسد کتسا بر دقا یقما سولج صوزنا نفسنک باقر باشینی بج
کوددن کج فانی دت بنل جانی کم بلاسن جانک ایچنده انی
جانک ایچنده دوا اولکه استغل آنی دنغل برک ایرو غن قغل
کم کراسن جانک ایچرا شکری کستراسن قاموسینا شکری
نرکجه بلسیلم بن ایدیرم سزا سرلری کم شکریدن دکدی بزا
بلدریرم بن سزا بلدرو غمی بلدریرم سوز لا بلدرو غمی
دیلرم کم کوندا لر قاموانی جمله مفسل لر اولا بندنک عنی

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2135, 292 b.

بلدرم دوکا بیسا بلدرو غمی بولدر اوتو کیمی بلدرو غمی
ماوزدن شکر ماین دوان کف کم دوکالن برلغا بینو تخن
اما کیمی دوکلمی سا ورم قاموبا شکریدن ایلک دیلرم
سزدنی سنی سوزن ایلا کم بن سزی سا ودوم تا کم جانی تن
بن سوکجن کی دیلرم سزنکا کی دیلامز سزتا جر سزدوت کا
کوکلوزی شکری اچرسا بنی کوسز ایلا کم کوردسز کشی
بیل قانی دوتسز بودنیا دا اول کم بندن ایلا قاندا کیدا
اول بودر اول جان لر بونولدن جفا دکیا کاوزنی اول جان جفا
شکرنی بغا میرندن استغل انها آنی جدن ایرو ستغل
اول کم بولدی شکر بیج کدب انی آنی بولیجق دما شکری فنی
شکری ایدن ایرو دا کل اج کوزن اول بودر سا کاهمیشه اوروزن
کم کی بری ایکی کوز سا شی دو سوزنی ایشتغل قلماشی دو
ای دوندا شن بوسری ایلا کم وار اول بلا کم شکرین جانن سوار
کوکه بیر امک قندا بر الا شکرندن ایچی طاشی بر سرالا
بوز الر ساجر بلر بر سوز الر سوز لرا ایلا ایماقت بر کوز الر
یاکه بر سا اولر اول بر جان قلر اول جهاندن قولا اسلطان قلر
قول و سلطان بر درر ایکی دکل اول سرا ایچرا بر اولوبک و قل

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2135, 293 a.

تنگری نورندن طلو دد جانلری ایکی کورما کوز لو بسن انلری
صوردت ایجرا انلر ایکی کورنر معنیا باق کم کراسن بردرر
اولرا باقن نوری ایکی کورر اوه باقما نوره باق کم بردرر
اسلو اوکرا ایجرا نوری بربلا قانده کم کورا حقی اندن قله
دمدی سوزلا کم کیرو قیا برکشب دراید کم طاغدن قیا
خلق انکا دلرسا بو بول حق دکل بو یولی قو حق یولن یکی اسنه بول
قولقینا قیمیا اول سوزلری حق نورن جون بلمو کردی کزلری
سوزلرن کوز سوزلرن سوز سنمغل دوکلی یانکلش درد اینمغل
سوز انکدر کم اچقدر کزلری اول نه درسا کویدن درسوزلری
اول کشی کم ایله الدی آز در نا کم اول ایدا قاموسی باز در
تنگری یازن اندن ایشتدی اجی کی الودر کور مکل آنی کچی
تنگری دیدی سیرو الدم موسیا کندو دوستن کشی بولیلا اشیا
اولی یعنی کلدی بنی کور مغا نینه درکم کلمدن سن سور مغا
موسی دیدی حاشا سندن سیرولق سن خالقسن سنکا قندن سیرولق
بنه دیدی سیرو اولدم کلمدنک دیدکم سوزی حسابا المدنک
موسی دیدی بو سری انکلانم مقصودکی نادر بو سوزدن بلمزم
تنگری دیدی سیرو الدی بو دلیم دنیا ایجرا سیرولق دادتی دلیم

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2135, 293 b.

[illegible]

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2135, 294 a.

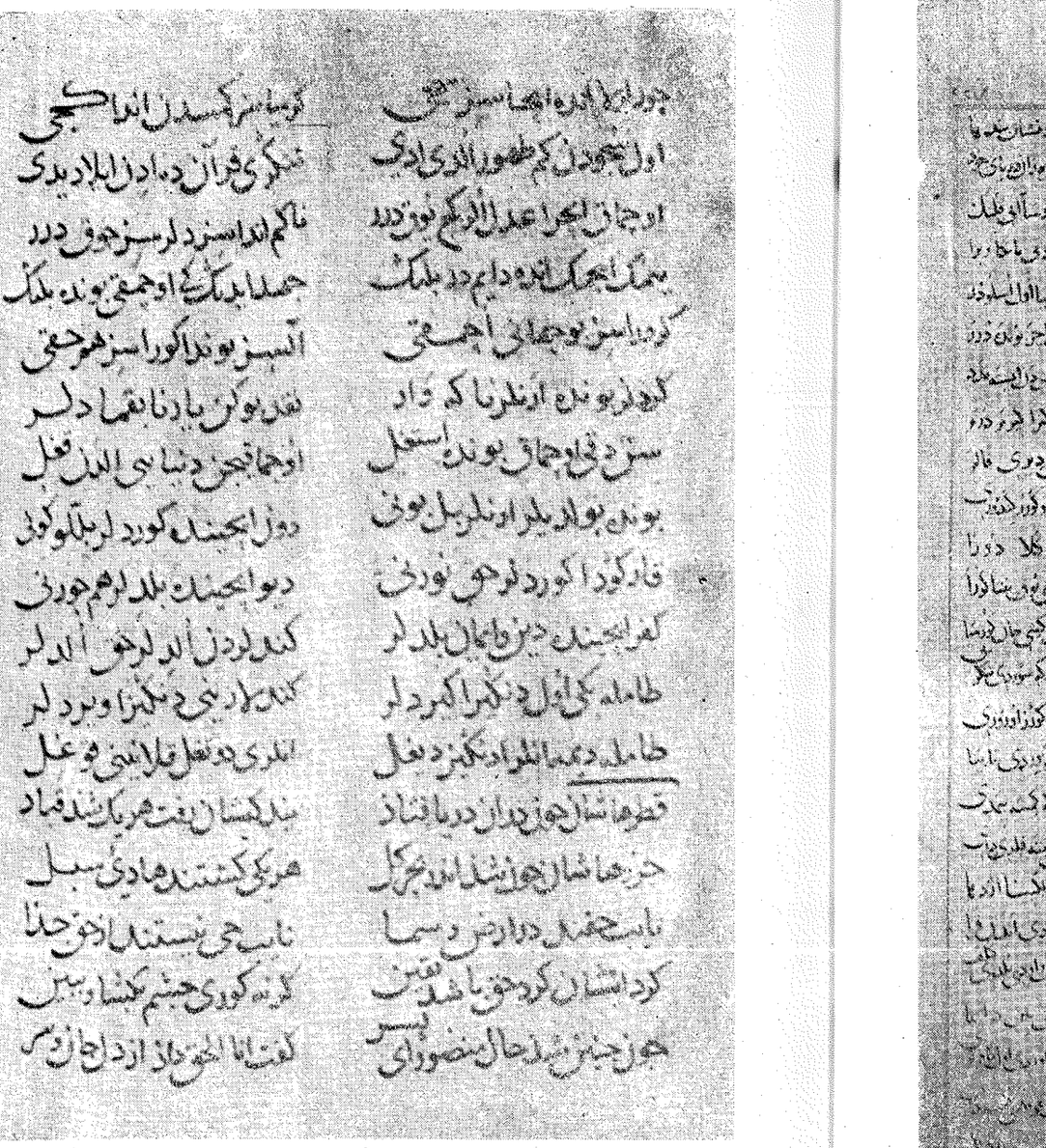

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2135, 294 b.

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2137, 215 b.

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2137, 216 a.

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2137, 216 b.

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2137, 217 a.

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2142, 302 a.

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2142, 302 b.

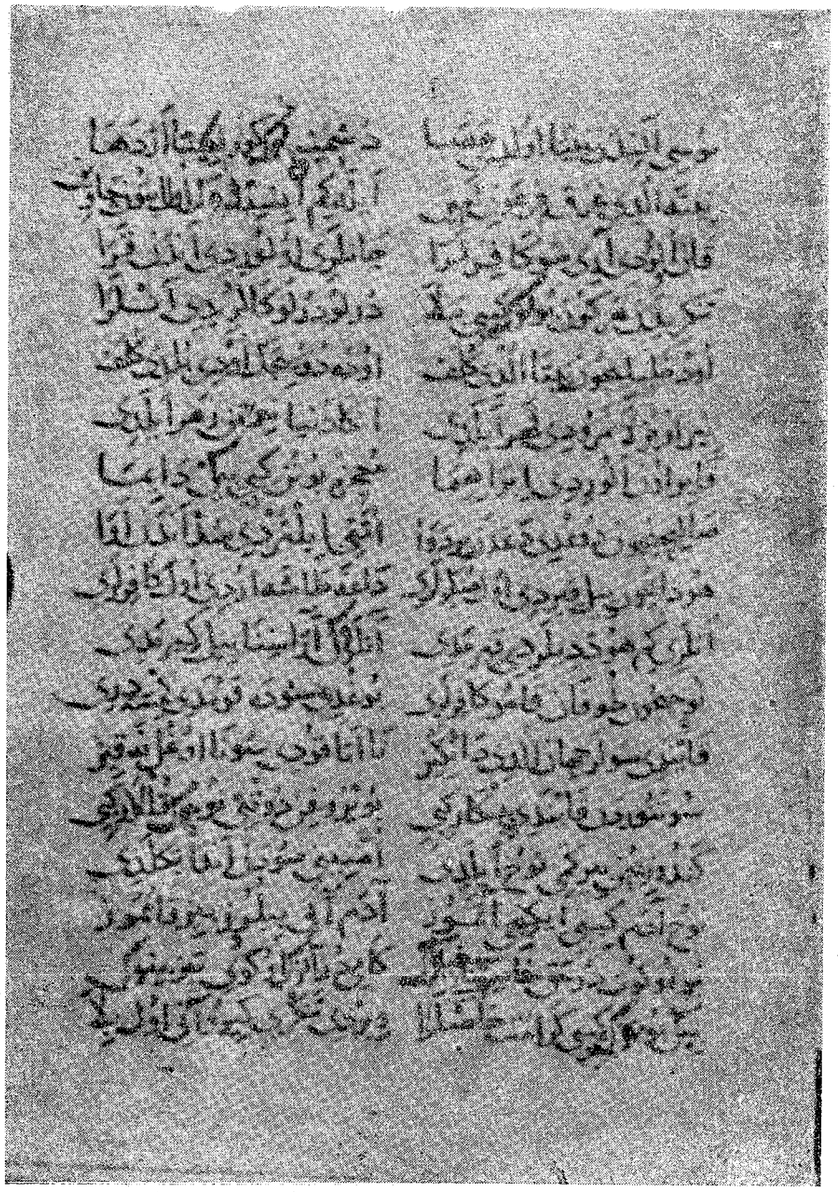

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2142, 303 a.

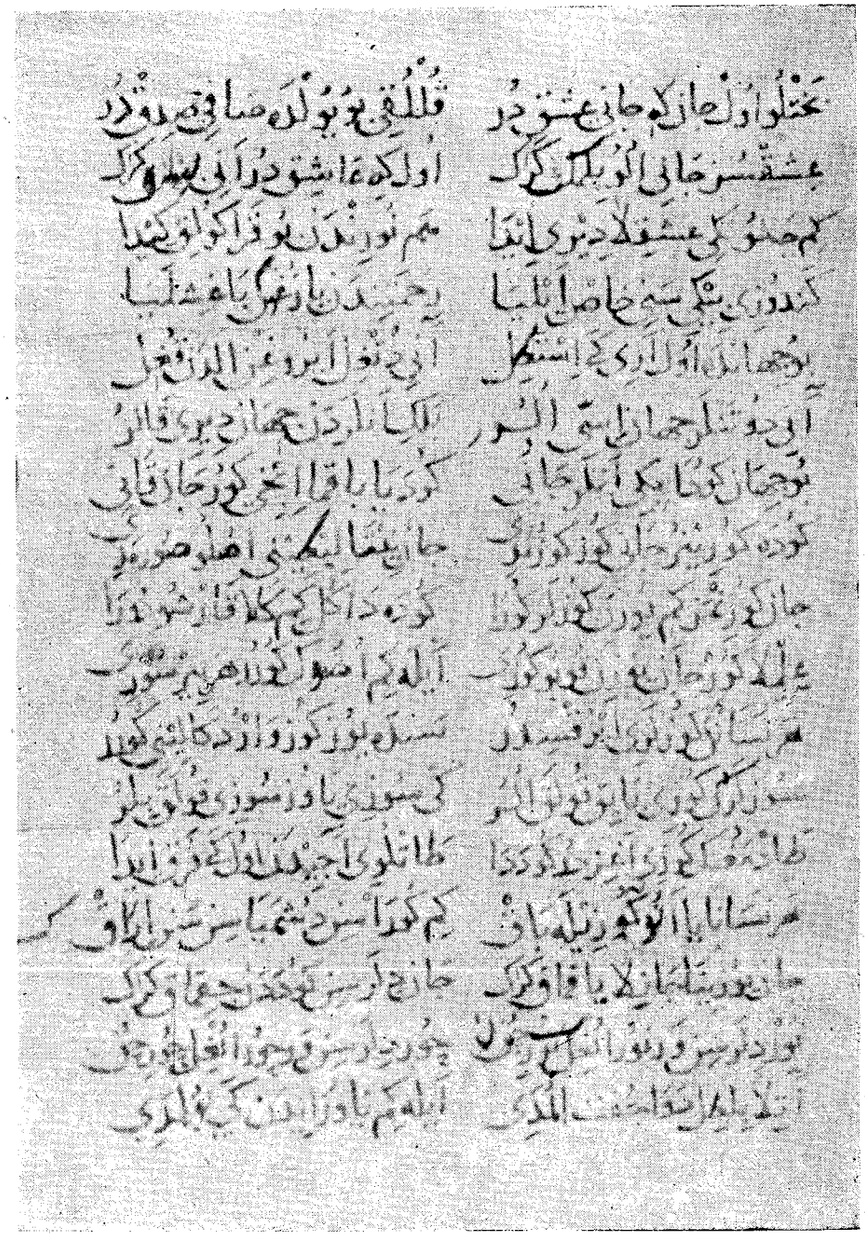

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2142, 303 b.

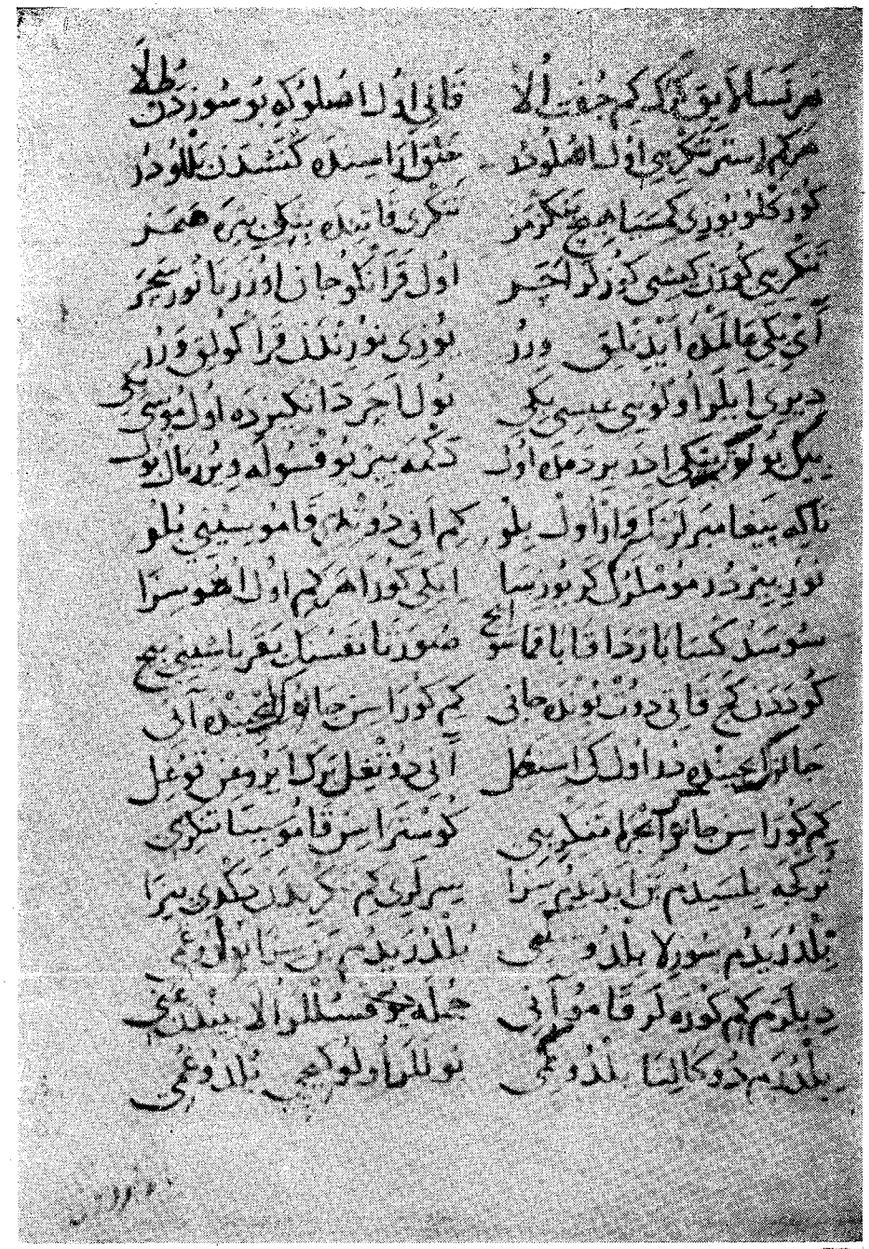

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2142, 304 a.

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2142, 304 b.

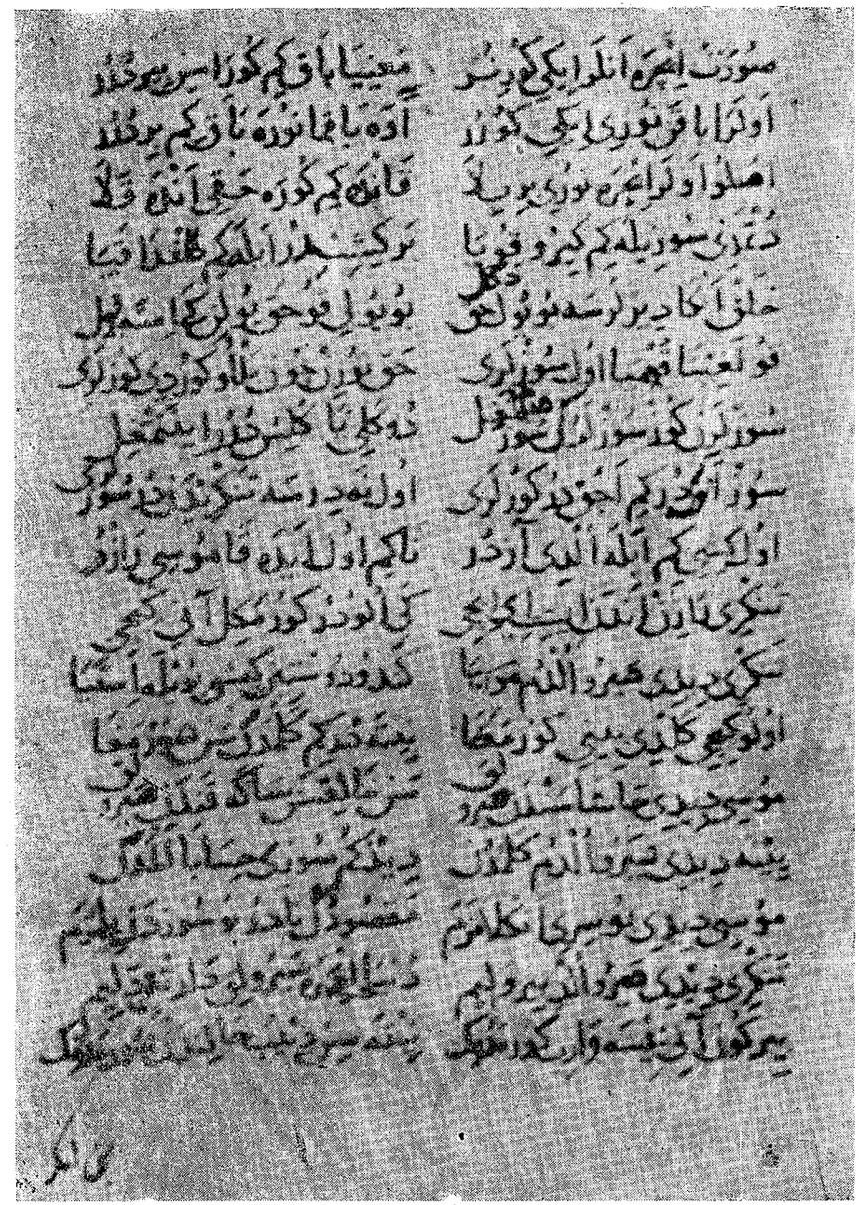

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2142, 305 a.

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2142, 305 b.

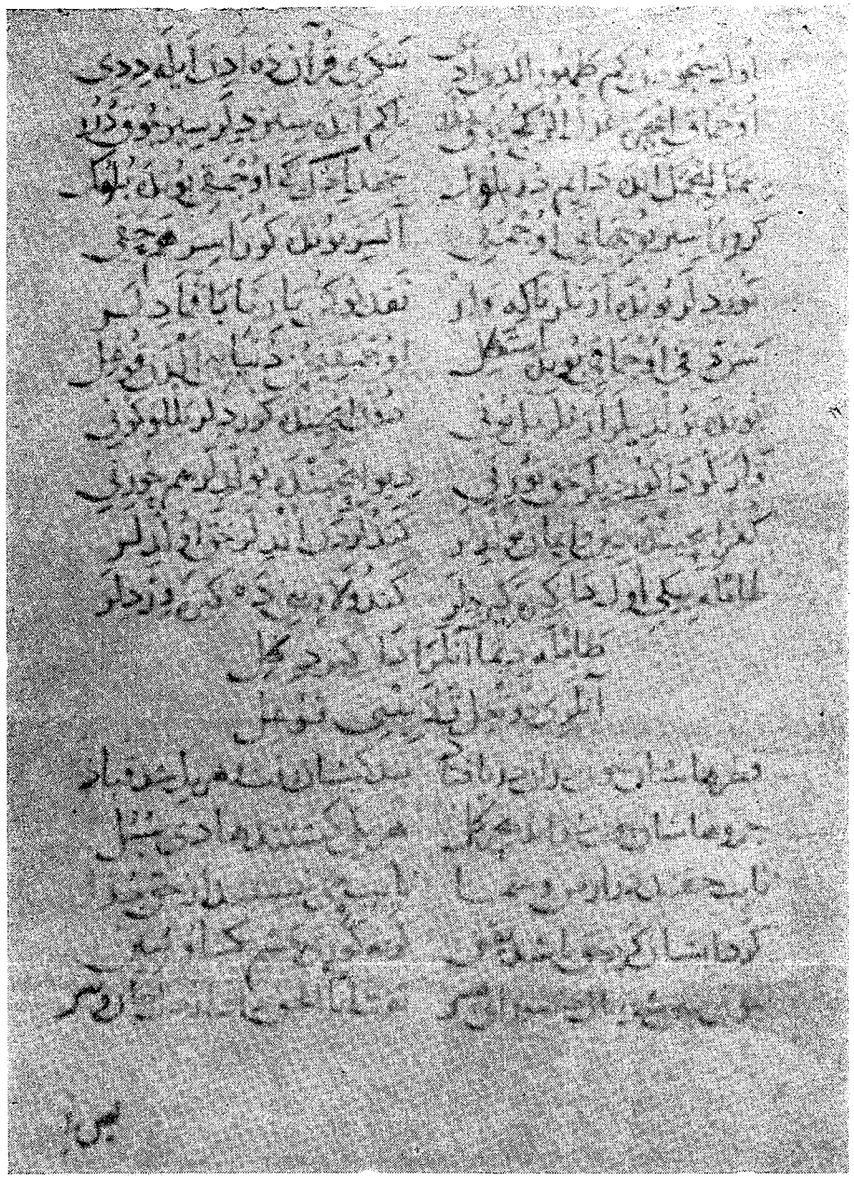

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2142, 306 a.

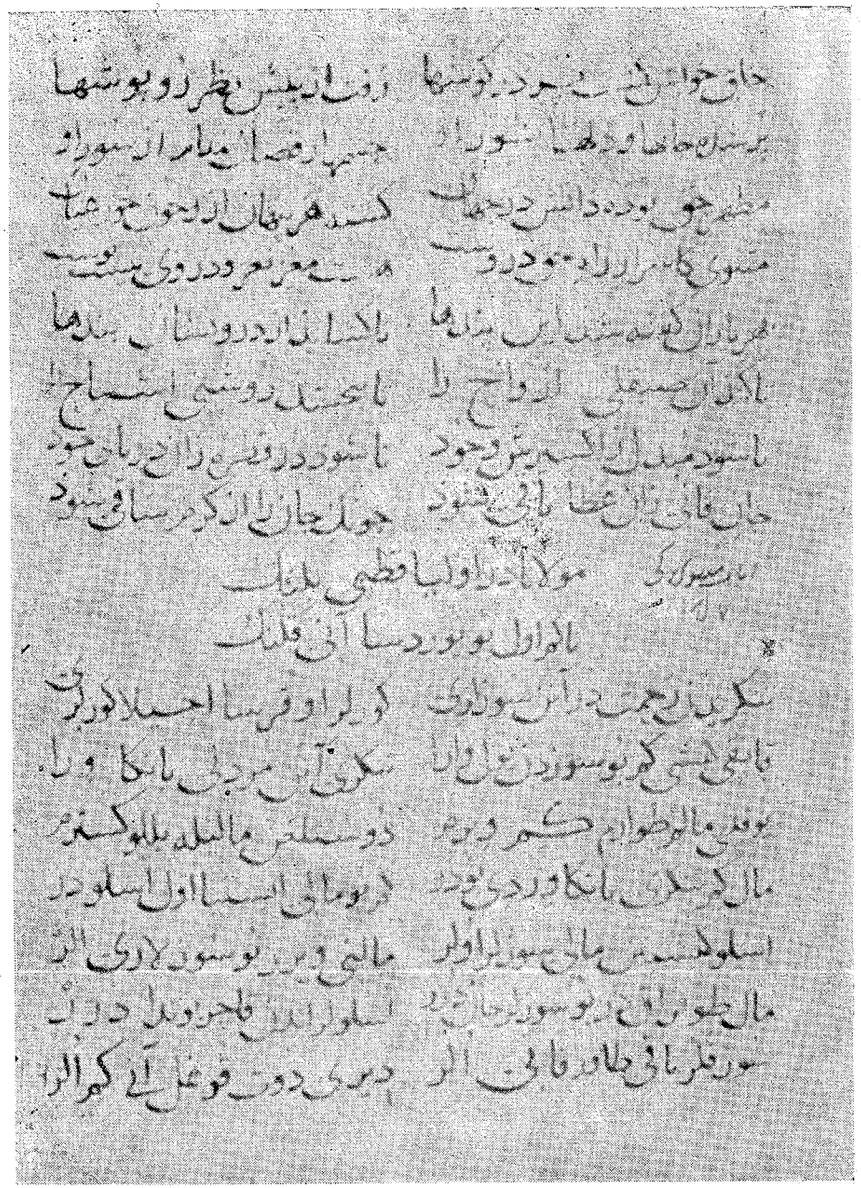

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2143, 257 b.

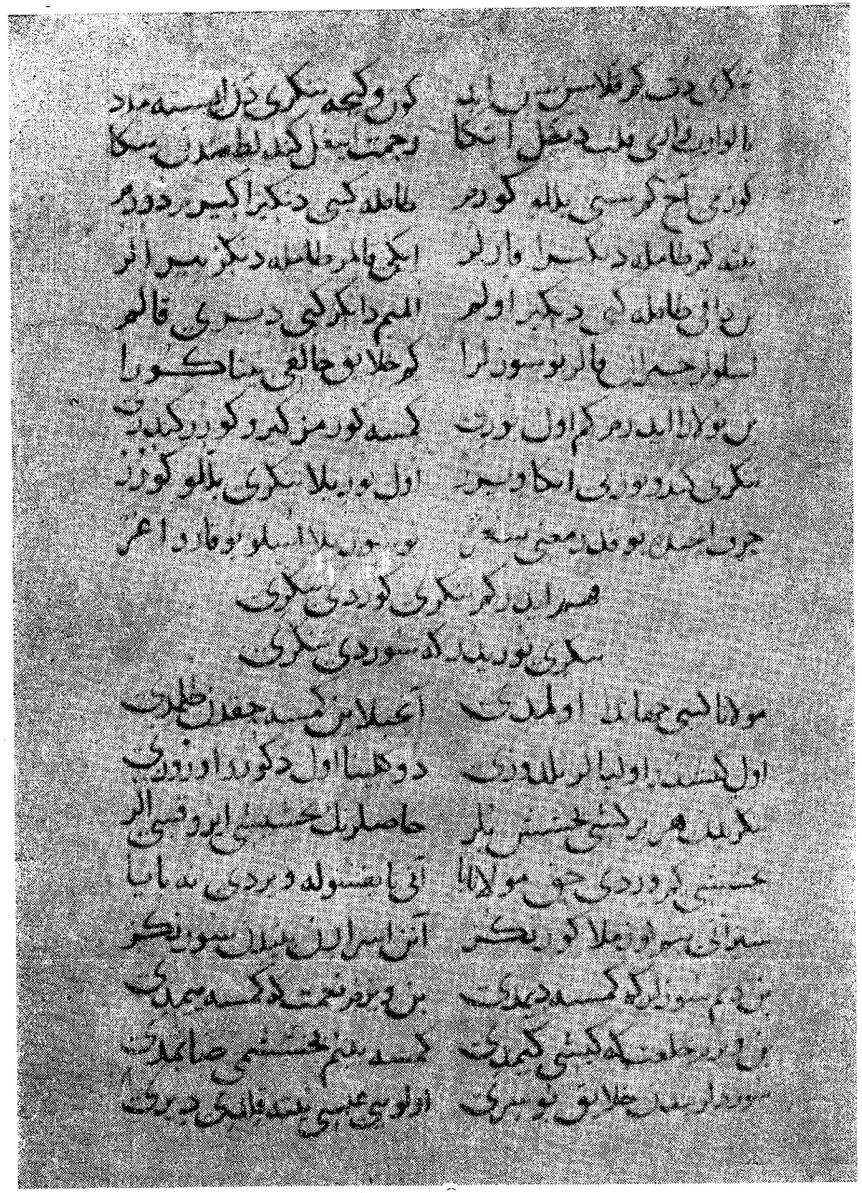

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2143, 258 a.

مصطفی کوکده بیتدی بردی آی جدایردی یوزلردن کبی
موسی الدن بتدالدی عصا دشمنین کورلکینا اژدها
بتدالدی غرق فرعون لعین ایلدکرایشتنوبک اول اینون جاول
قان اوردی آبی سو کافرلرا جانلری اولوردی اندن فرا
سکرینی هرکون نوین کبی بلا دورلو دورلو کلوریدی انلرا
اودخلیلجن بتدا اولدی کلب اودده دوشجک اودی یلدی کلب
بیراوی نمرودی قهر ایلدی انکا دنیا نعمتن زهر ایلدی
قایراون اولوردی ابراهیما معجزه نوین کبی بن دایما
صالجن دعدی طاغلر بردوا امتی ایلدی سودانلن اوا
هود اغن سل قوردی اول منکرلر طاغه طاشه اوردی اول کافرلری
انلری کرهود دیلدی قرمدی انلرن آراسنا سل کرمدی
نوحجن طوفان قاموسا کافرلر نوعلی سودی قوماری کمسه درن
قاسدی سولرحسان اولدی دیکیر بدانا قودی سوید اوعل بد قیر
سوسوردن قاسدی بنکاری نوبرغن دیتی نوحجن قوللاری
کذبجن برکی نوح ایلادی امتدی سودن انده یکلادی
نوح آدم کبی الهی آمسور ۱۶
آدم ایلی سلر بنسر قاموسور

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2143, 258 b.

[illegible]

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2143, 259 a.

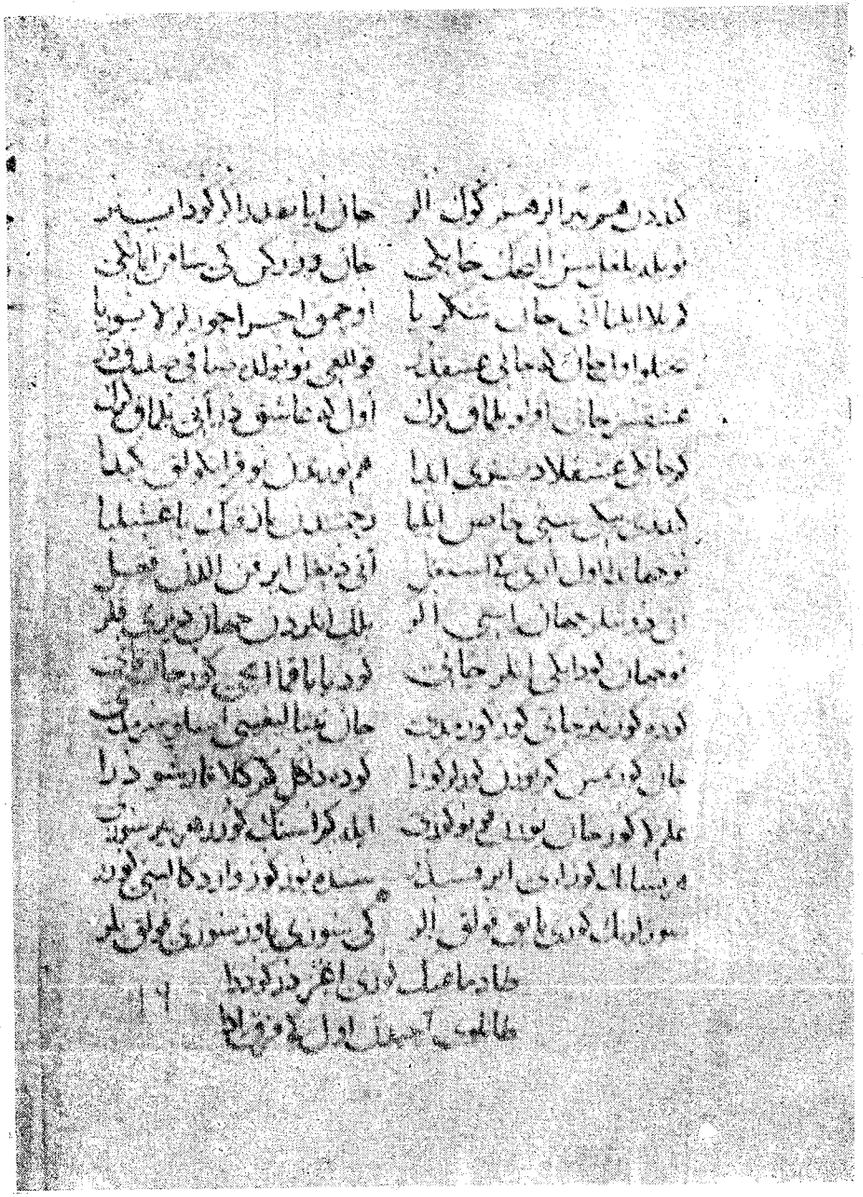

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2143, 259 b.

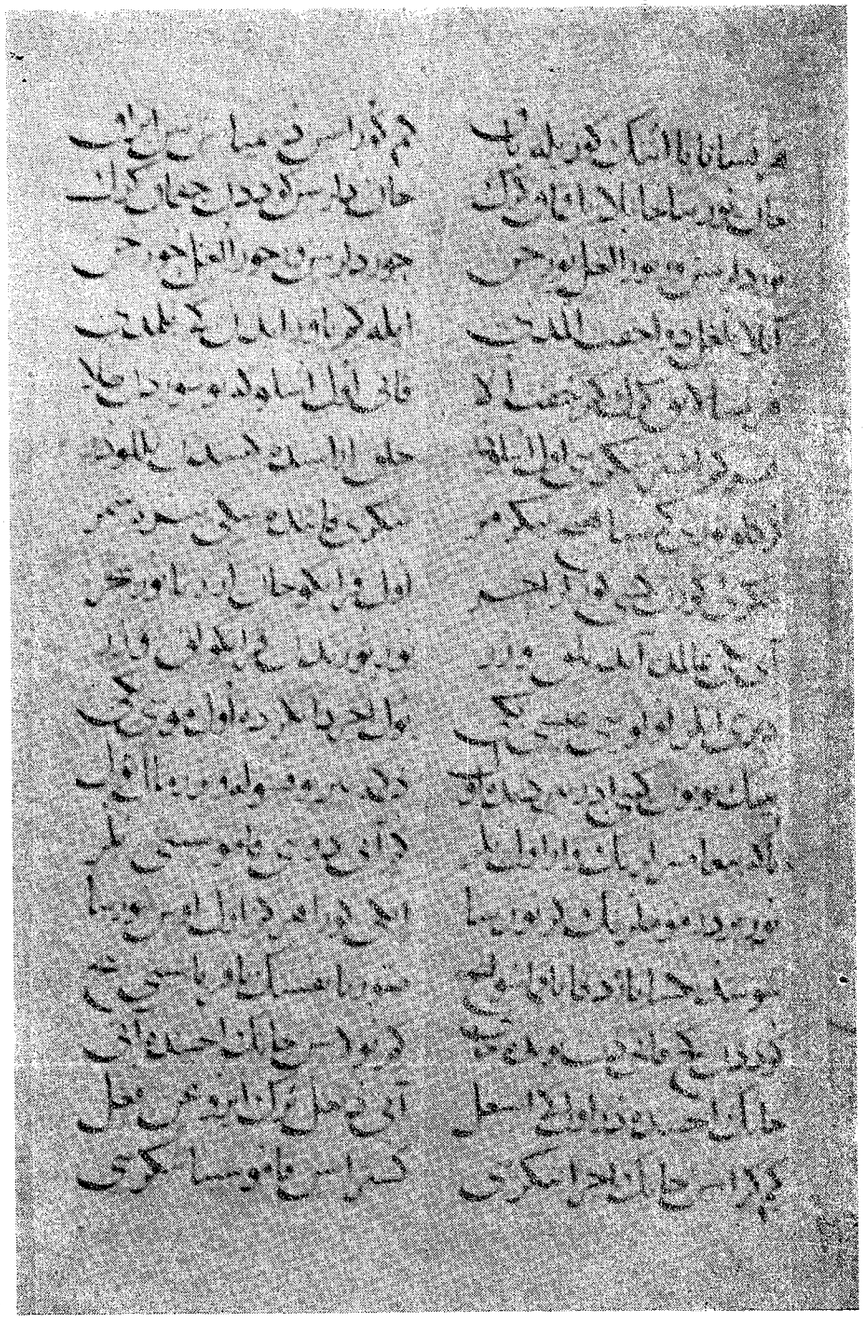

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2143, 260 a.

ترکه بلیشدی ترا ایلدی بلدی مرسیرا
سیرلری کرم تکریدن دکمی یرا
بلدی بلدی مرسوز لا بلدی وعمی
بلدی بلدی بن سیرا بلدی وعمی
دیلرم کم کورلر قاموانی
حملدی بو قسللر اولا بیلدی عمی
بلدی مرد کالیسا بلدی وعمی
بوللرا اولو کچی بلدی عمی
یا الوانی تکریانی دون وکن
کم دوکالس سیرلغا بیتمیجی
انا کیمی دوکلیسی سادر مر
قاموبا تکریدن ایلک دیلرم
سیری سوردوم بنا کم جانی تن
سیری دنی بنی سونک ایلاکدن
بن سرکچی کی دیلرم مرسیزکا
کت دیلامرسیز قلجی سیزدورسکا
کورسیز ایلاکدکورز سیزکی
کورنکوری تکری آچر سانی
اول کسیدک آیرلا قاندا کیدا
بنی قانی دوتسز سودسادا
دکمیاکاورکی اول جان جفا
نول بودور اول جانک دولدی جفا
تکری بیغامبرلدن استمعل
دعاراتی حقدن ایدستمعل
اول کدنولی تکریی کدن انی
آنی بولجی دعاتکری فی
تکری آیدن ایدوداکل اج کورن
اول ورسانکا همیشه اورلن
کم کلیری ایکی کورسانی دیر
سوری استمعل قلمانی دیر
ای فریدانی بو سوری ایلاکدوار
اول بلاکر تکری جاندن سوار
کول وبیر آسک قاندا راسلا
تکریدن ایچی طاشی بیسرالا

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2143, 260 b.

بوراسی ساحسر قلدی سوزلری
سوزلرایلا عاقبت برکورالر
یاادوسا اولاراول برجان قلر
اول جماندن قوللاسلطان قلر
قول سلطان بیردیرایکی دکل
اول سرا اچراپراولرنک وقل
تکری بوریدن طاوزجاندن
ایکی کورماکورلوبیس آلدی
صورت اچرا آیلوایکی کورنی
معنیاناف کرکراس بردیر
اولرانافی بوری ایکی کورنی
آوه باقانون بن کریردیر
اسلوا اولراچرابوری بریلا
قاندکم کوراچی ایدی ولا
دیدی سوریلدکم کیزوندیا
برکشت دراییلدکم طاندی فنا
حلوانکادرلرسه بونول چوکل
بونولی وچون نولانکا ایسه بول
قولسا فیما اول سوزلری
چون نورن چون ملوکدی کرلر
سوزلرن کوسوزلرن سوزمعل
دوکلی یانکلدیرانستمعل
سوزانکدرکم آچدرکورلر
اول یه دیرسانکریدن دی سوزلری
اول کیمی کرالله الدی آردر
ناکراول ایدقاموسی راردر
تکری راز ایدن ایشتای اچی
کی اولدرکورمکل آنی کچی
تکری دیدی سیرالدم موسیا
کندودوستکیسی بولالاستیا
اولوکچی کلدی بنی کورمغا
نیتمدرکرکلدنک سن سورمغا
موسی دیدی چاسانیدن سیرلو
سن خالقسانکاقندن سیرلو

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2143, 261 a.

بینه دیدی سیر واولدم کلدیک دیلکم سوری حسابا الدیک
موسی دیدی بو سر انکلامرم مقصودن ناذر بو سوردن کلمرم
سکری دیدی سیر واولدی بو ولیم دنیا اچرا سیر ولو دارنی دلیم
بیرکن آنی بینه وارب کوردیک نیتسن دیب جالندن سوردیک
بن آنک سیر واصدن سیر ومم سائله کم بن اول ولی دن ایرومم
کم آنی کورا بینی کورمش دراول کم آنی سورا بینی سورمش دراول
بینی آندن آنی بیندن سورنکوز بینی آندا آنی بیندا کورنکوز
کوده دراول بن جانی بلنک بنی کوکن یکی درکو کسی آنک بن کبی
انکمز بیرورا ایکی کورمانک بنی دوستک آنی برلغایا اول سرنی
کم آنی بندن بحر سا اول باق دشمنم دراوبنی باشنا یق
بن اونکچن بسر تو عالمی اول ولیمچن کزدم آدمی
کم دعا آندن ساغشو کیلر جنت اولارایرکیلادیلر
هم بولردن دوعلر خاص قوللرم کم بولر قاشلرم درقوللرم
بینی اول خاصلر بلاکرین بوم آنلری ساول لرین کسوم
خاصلرم بنم سیرم درسیلیکر ناکراول اندن سانی قیلیکر
کم سوم قاموکوردی اونکچن قاموکوراچن کوری اونکچن
آنکدا باقنک باقمالر ایرق بوزا کم بوریدن ورلیر اوردیکرا

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2143, 261 b.

جهنم اول دوجهاندن کی یلنک آنکر دوزوک بینی آندن یولنک
کم سری اوجماق اول خاص کیورا نفسنکم کم بول اوزرا بوسن اورا
قاموکوری اول طامودن کچرا اوجمق اچرا سر بیندن اچرا
چونکه اولاندا اچا سر بحی کرمیا سر کمسدن اندا کچی
اوجماق اچرا امدن الچ بوزدر ناکم اندا سر دیلر سر جمق نیز
یمک اچمک اندن دایم دلمک جهد ایدنک کی اچمی بولنک
اوراسر بوجمانی اچمی آلسر بوده کوراسر بهر جمی
کوردلر بوده ارلر ناکه ور نقد بوکن یارنا بمسادلر
سن دی اوجماق بوندن استعل اوجما قحش دنیایی اندن تعل
بوندن بولدیلر ارلر بیل بونی دون اچمدن کوردیلر بالله کونی
قارکودا کوردیلر حق نورنی دیوا چمدن اندیلر هر جورنی
کم اچمده دین وایمان بولدیلر کندلردن اندیلر حق اولدیلر
قاملدیکی اول دیلر اندیلر کندولاری دیلر اوبردیلر
قاملدیکی آلدیلر دعل آنلری دوعل قلاسی بوعل
بطرهلسان جوندن ادیا وباد سدکسان اون دوهرک اندن ماد
هر بکی سدهایی بسلا ناسخ بن سدلر جمی جلا

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2143, 262 a.

تا کند آن بیقلی ارواح را تا بخشد روشنی اشباح را
تا شود مدل اکسیرش وجود تا شود ذرّ قطره زان دریای جود
جان فانی زان عطا باقی شود چون که جان زان کرم ساقی شود
مولانا در اولیا قطبی تمام تا کرا اول بویورد سا آنی فلک
شکر دن رحمت ذرآن سورلری کورلرا اوسا آجیلا کورلری
قانمز کشی کو بو سوردن بول وارا شکری آن مردنی باکا ورا
بویدی مالم طوارم کو ویرم دوستلغن مالیله تللو کسرم
مال کرتکرن باکا ورسی بو در کو بو مالی ایستسا اول اشلو در
اشلو کشیدن مالی سورلر الر مالنی دیسز بو سوزلاری الر
مال طوران دیو سورلر جان در اشلو لر آندن فاجر بو نک در
سورقالر باقی طاور فانی الر دیری دت قوغل آنی کو الر
شکری دت کو قلاسن سن ایدی کون دکچه شکری دل ایسنه مدد
یالوارت زاری قلب دیعل ایکا رحمت ایتعل کیدوالطفدن سکا
کوزمی آچ کو سنی تللو کورم طائله کشی دیکسزا کرم دورم
بیتمه کم طائله دیکسزا قارلر ایکی قالمز طائله دیکر بیرالر
بن فانی طائله کشی دیکسزادلر الیم دیکر کشی دیری قالمز
اسدلر حیران قالر بو سوزلرا کو خلاف حاقنی بیتسا کورا

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2144, 267 b.

بن دولارا ایلدم کو اول بوری کمسه کورمز کیم کورر کندوری
شکری کندوم دنی انکا بوز اول بوز بلا شکری بللو کورا
بوز اکر اولا کوزنده نور کورا کمش بوری انکا کلا دورا
نور بر در ایکی کور ماس آنی جان اوزرسا کیشیدا کورا جانی
اوس کل کر اسلوی کور ایلا دانول کر اوسی بوق بیتسا کورا
هر نسا کر سنده اندن بوق در اول نسا کرجه جماندا جوق در
بل نونی کر اوسنک آنی بلمیا ایلدکر جانسز کشی جان کورمیا
حرف اجیده بوقدر معنی سمر بو سوزیلا اشلو بو قارو آغمز
نهم ایدر کم شکری کوردی شکری شکری نوریلد که سوردی شکری
مولانا کشی جهاندا اولدی آجیلابن کمسه خندن قلدی
اول کشی در اولیالر بلدوری دو کلینا اول دکو در اوردی
شکری دن هر کشی بخشش بلر حاصلر بک بخششی ایروقسی الر
بخششی کوردی حق مولا بنا آنی نه یقسوله وردی نابیا
سیر آنی بنم کورمله کورمکر آنک اسرارینی سیدن سورمکر
بن ویرم سورلر که کمسه دیمدی بن ویرم حکمت که کشی کیمدی
بن ویرم حکمت که کشی کیمدی کمسه بیتم بخششی صایمدی
سوردلر بیدن خلایق بوسری اولوبی عیسی بیتنه قلدی دیری

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2144, 268 a.

مصطفی اولدی نبینه یردی آنی
سحر ایردی یاتوزلردن کینی

موسی الندن بینه الدی عصا
دشمنین کوردیلر اژدها

نبینه اولدی نمرود فرعون لعین
ایله کم ایشیتوب اول ایتوب چاوین

قان اوردی آری سوکا قورلرا
چاتلری اولوردی اندن قرا

سکریدن هرلول بوین کیبی بلا
دورلو دورلو کلوریدی انلرا

اودحلیجن نبینه اولدی کلف
اوده دوشیجک اودی بلدی کلف

بیراویرلا نمرودی قهر ایلدی
انکا دنیا تمین زهر ایلدی

قاپراول اولوردی ابراهیما
معجزه بوین کیبی بین دایما

صالجیق طوغدی طاغدان یردوا
اتمی ایلردی سودا اندن او

سوداخن سیل قردی اول کافرلرک
طاغه طاشه اوردی اول کافرلرک

انلری کم نمرود یلوردی قرندی
آنلرن آرا سنا سیل کرمدی

نوحجن طوفان قاپوسی کافرلرک
نوعدی سودن نوعدی کیسه دی

قاندی سولر جهان الدی دیلر
نه انا قودی سونه اوغل نه قیز

سوسوزدن قاندی بیکارلی
بوزغن دوتنی نوحن قولارکی

کندوزخن بیرکمی نوح ایلدی
آمنیی سودن آنده یکلدی

نوح آدم کیبی اکنجی آمور
آدم آنی بیلوز بیز قاپو مور

بوارکوب درجو جاسنه اسمعن
کمی دکرآنن اوکونی تیز بیتن

آنلا بلعل دواجفت الدی
ایله کم یاوز ادل کا بلدی

هرنسا لایق کرک کم جفت الا
قانی اول اسلوکه بوسوزدن ظلا

هرکم استر تنکریی اول اسلودر
خلق اراسنده کشدن بللو دور

کلوبوری کمسیا هیچ بنکز بر
تنکری قاتندا بنکی بشه سمر

تنکری کوزن کشی کوزلر اچر
قارنکو جانلر ازرنا بود سحر

ای بکی عالمه ایدنلق وزر
بوز بوزندن قرانکولق وزر

دیری ایلر اولونی عیسی بکی
نول اچردانکرده اول موسی بکی

سیل بوزن کیبی ادر بردمه اول
دکمه بیر بوقسوله ویرر مال بول

ناکه پیغامبرلرنک وارا اول بلر
کرآنی دنی قاموسینی بلر

بوز بوردن مومنلرنک کریورسا
ایکی کوزاهر کراول اوسوزسا

سوسدکسا بردقاتمسا سوایله
صورنا نفسنک یاقرباشیی بیچ

کودکن کچ قانی دن بنده جانی
کم بلاسن جانک اچنده آنی

جانک اچنده دنیا اول کا استعل
آنی دنعل برک ایرو عن فعل

کم کراسن جانک اچرا تنکریی
کسه راسن قاموسنا تکریی

برکه بلسدم ایدیدم سزا
سرلوی کم سکریدن دکدی برا

بلدیدم سوزلا بلدو عمی
بلدیدم بن سزا بلدو عمی

دیلرم کم اولرلر قاموانی
حمله نفسلر اولا بندک عمی

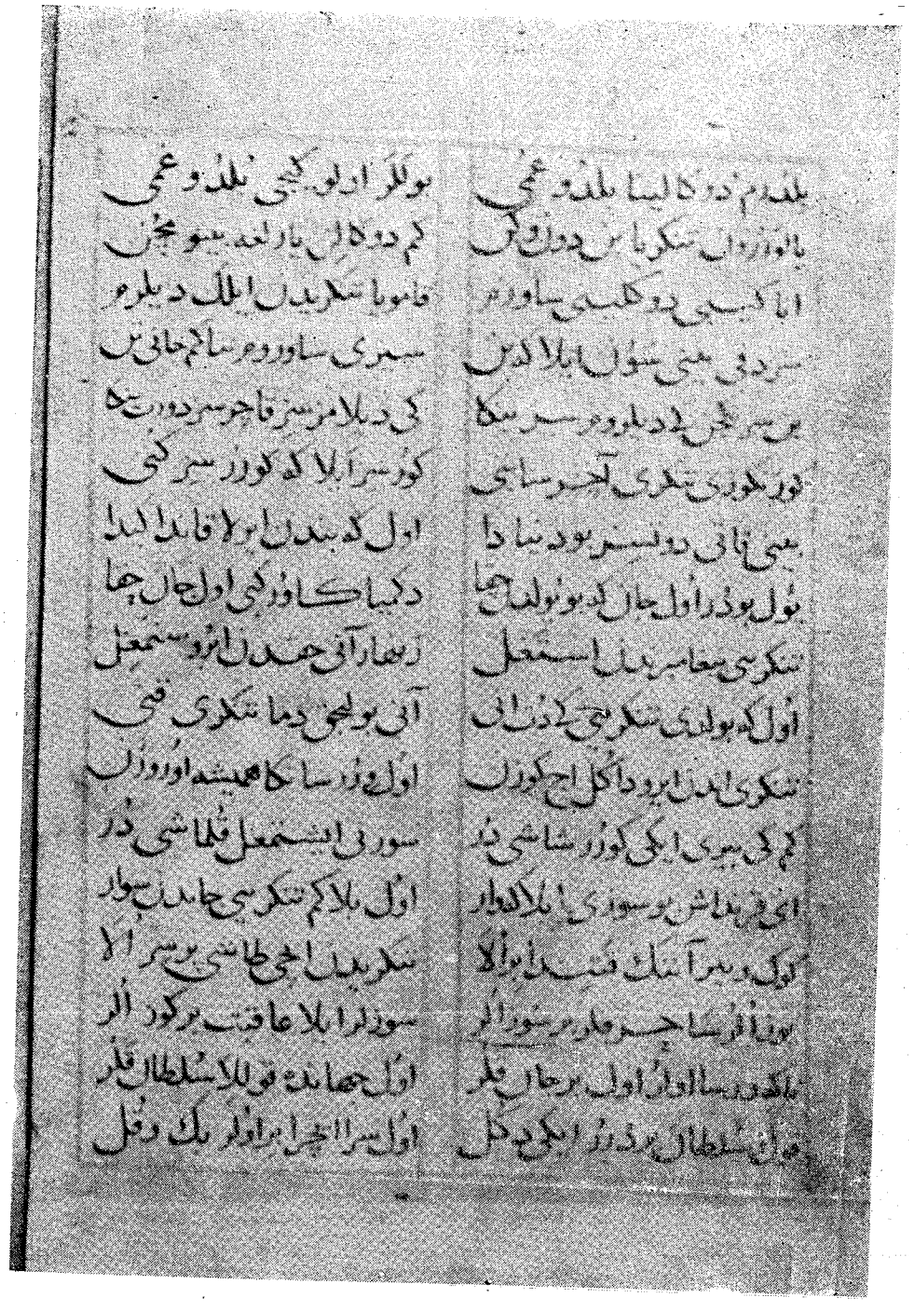

II. Rebabname : Konya Müze Kitaplığı 2144, 270 b.

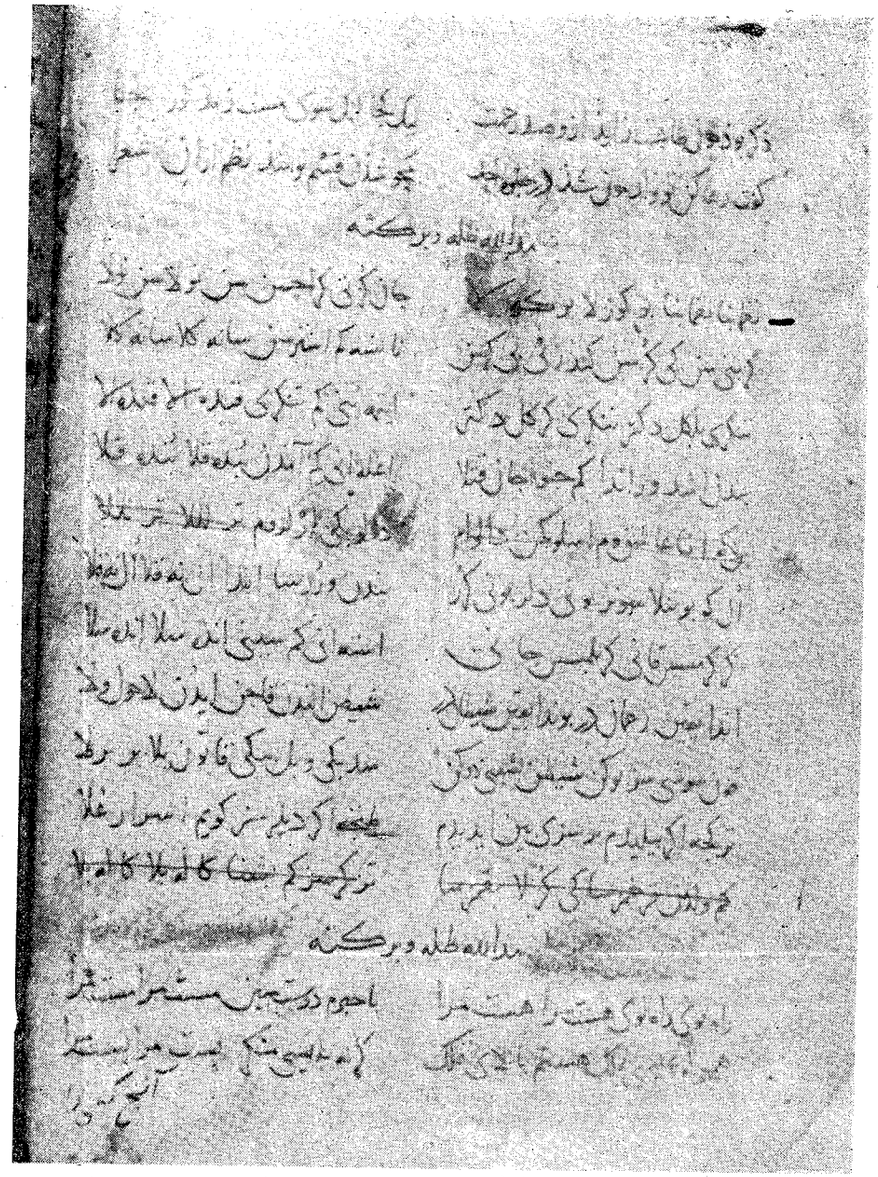

III. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı, Halet Efendi Kitaplığı 328, 7 b.

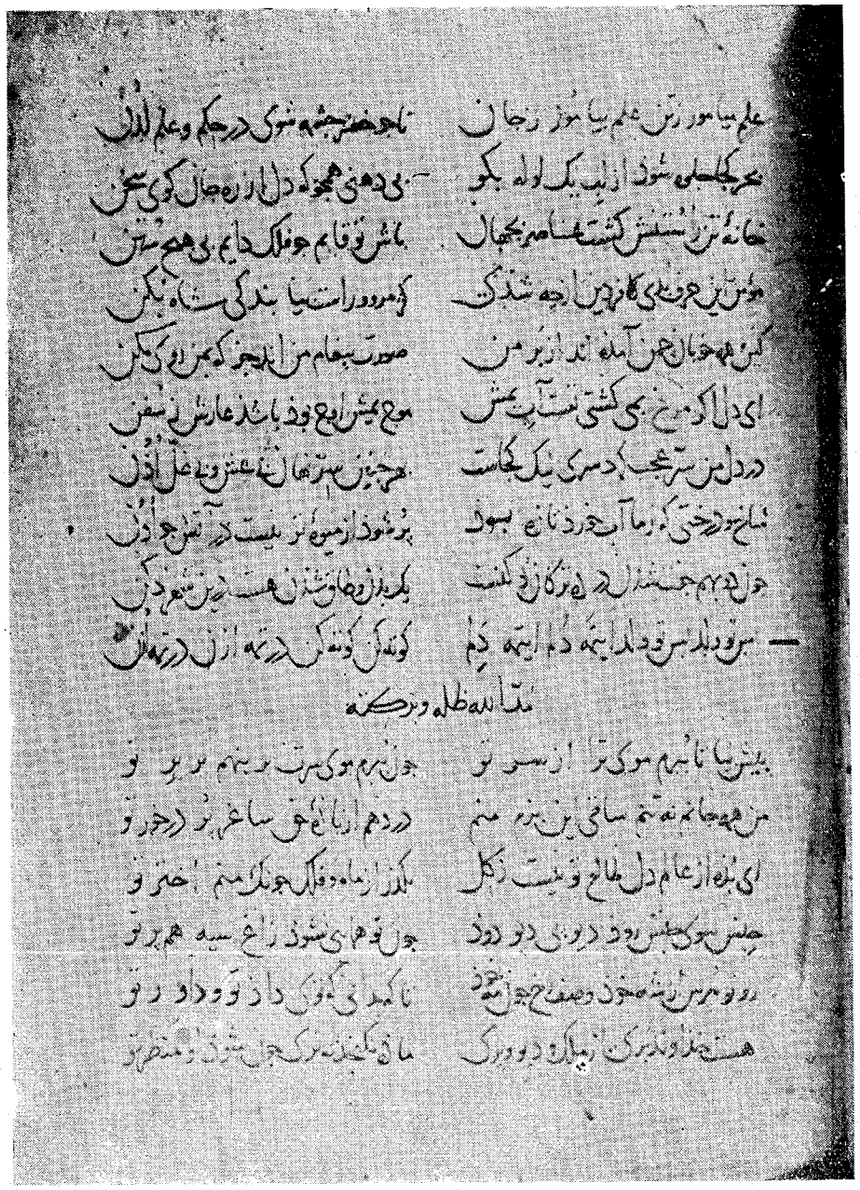

IV. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı, Halet Efendi Kitaplığı 328, 308 a.

V. Gazel : Konya Müze Kitaplığı 76, 120 a.

VI. Gazel : Konya Müze Kitaplığı 2146, 43 b.

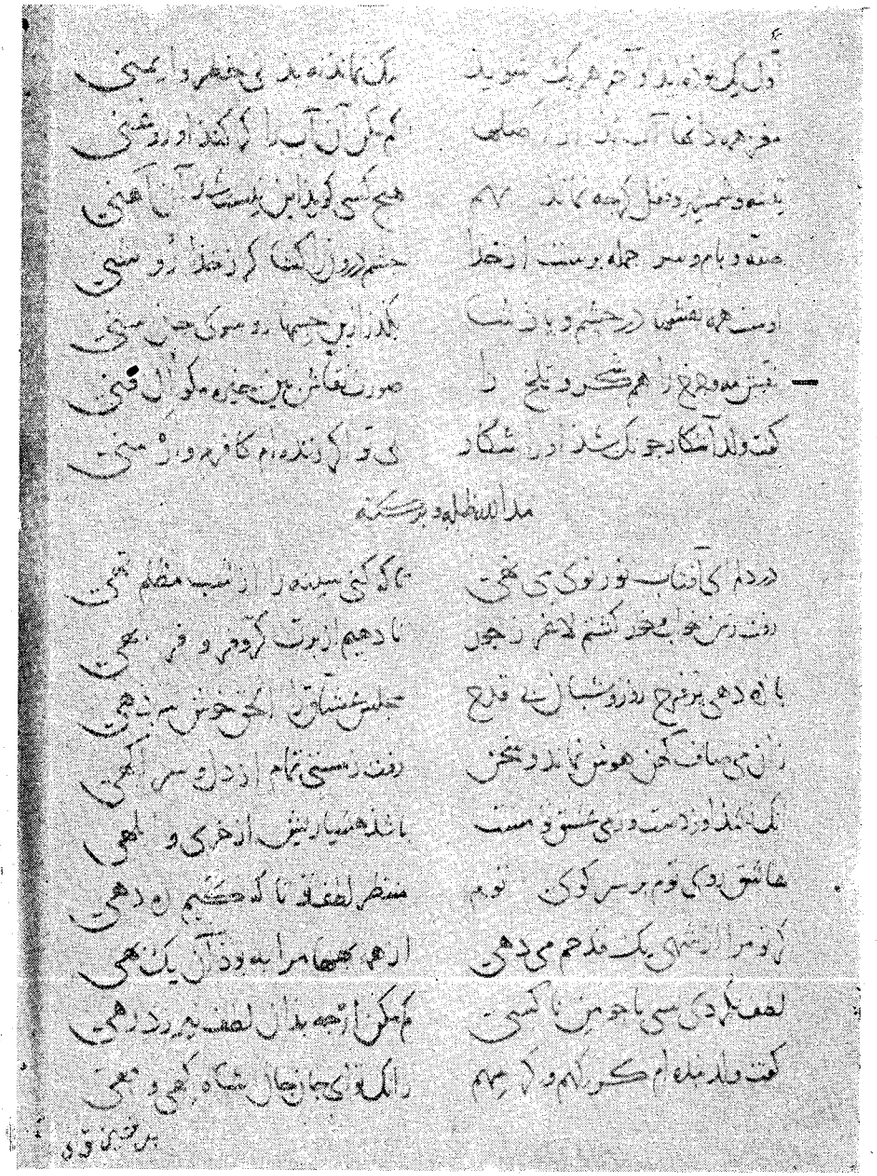

VII. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı; Halet Efendi Kitaplığı 328, 312 b.

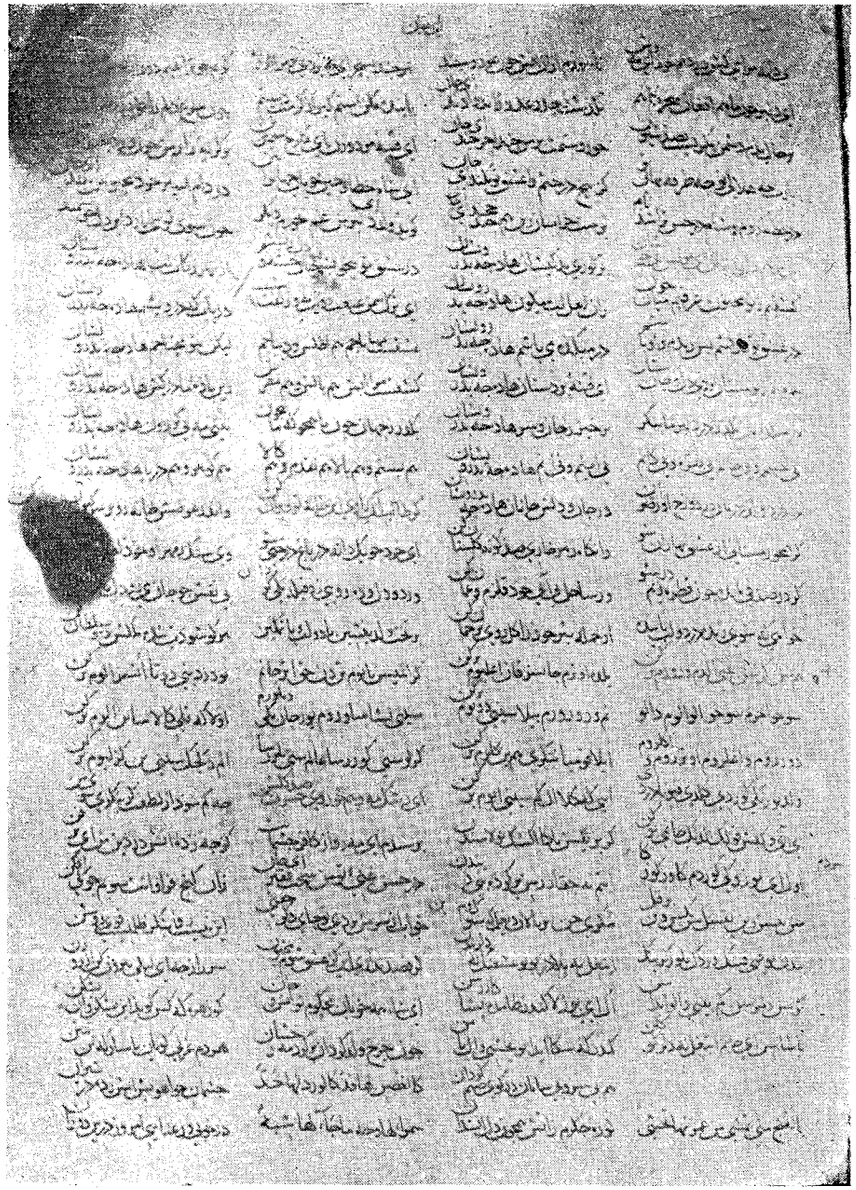

VIII. Gazel : Konya Müze Kitaplığı 76, 121 a.

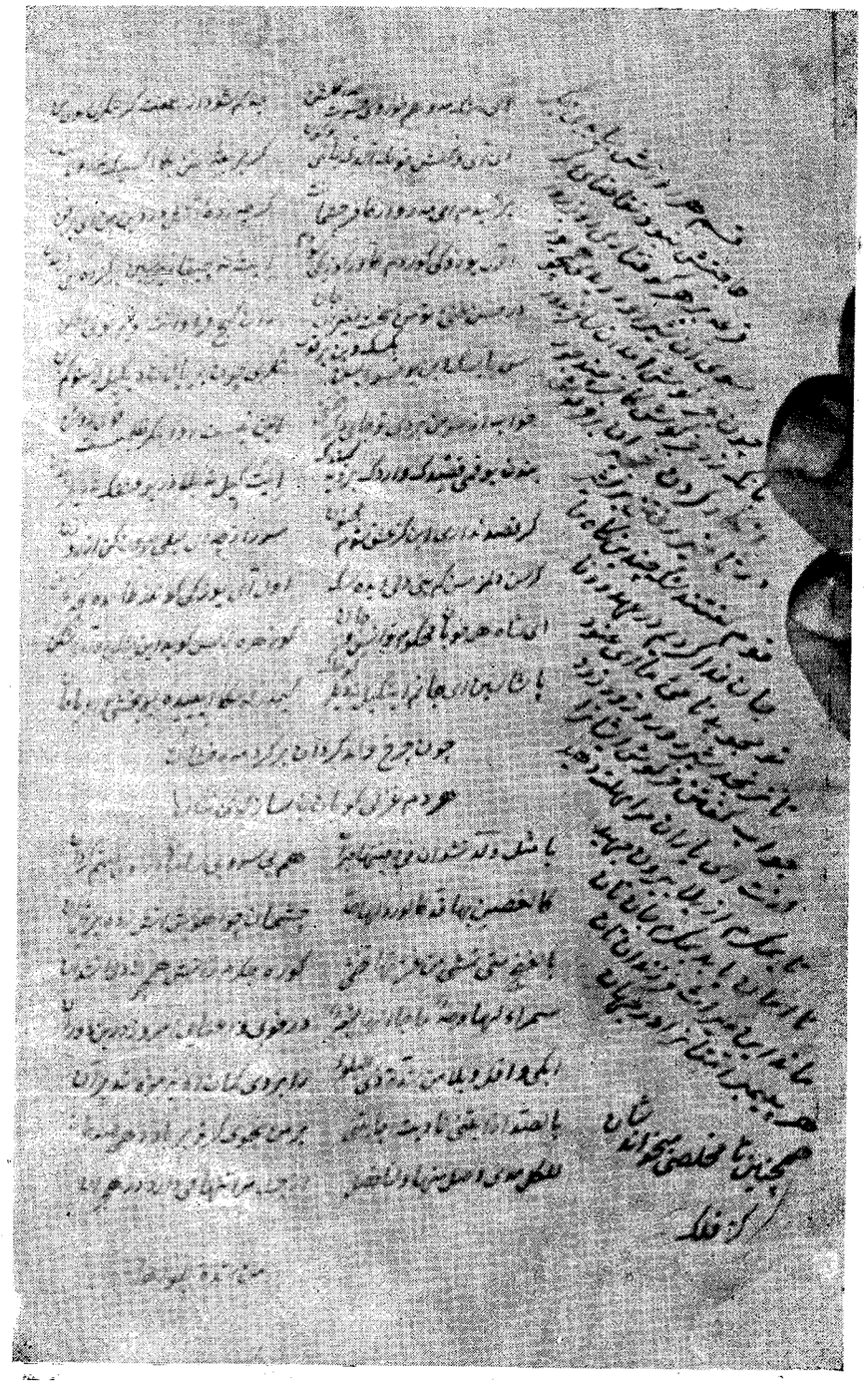

IX. Gazel : Konya Müze Kitaplığı 2146, 62 b.

پیش این می و مستی چه باشد آن می زد
زهی شکر که مانند مصری و خوزی

چو جبرئیل اگر صد هزار بال و پرست
میاد آتش ما ورنه در نفس سوزی

کجا شود ز پی صاف آنک باشد او مسرور
کجا کند شب دیجور در جهان روزی

کمان چکت ما را ز هش زده اوست
زهی کمان که برد علم دین کند نوزی

کما کرک که دری قاله المیا جانی
بیولا کلشن و کرسن نم لال بوزی

کما کرک که الا ال جهانده بوزی آن
بنی ایشتسن و دتسن فی بوکی سوزی

ولد تو سپر جنابی و مسکرت چون بوزه
شود ز جود تو شیر ار رها کند بوزی

ولکر قدس الله سره

اخی محمد سید اوری جان و جنان
ترفت همچو شهیدان بسوی جور و جنان

اخی محمد زین خاکدان سفر بکزید
بسوی دار بقا در جوار الرحمان

اخی محمد اگرچه چو ماه پیدا بود
ز آسمان و زمین گشت همچو جان نهان

اخی محمد از عارفان صادق بود
محب و چاکر او پیر و طفل و جوان

اخی محمد شد بکر و پاک از دنیا
بسوی چرخ چو عیسی فراز این کیوان

اخی محمد اندر جهان بخلق و بحلق
یگانه بود و کزیده میانهٔ قیان

اخی محمد افسوس کو برفت و نماند
دریغ نیست کسی همچو او درین دوران

اخی محمد را بین چریف مولانا
بکرد مجلس او نیمروز اخی جوبان

اخی محمد ایجا جو دین مولانا
برفت عاقبت آنجا کزیدش از سلطان

X. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı, Halet Efendi Kitaplığı İlâve 139; 98 b.

بگو این جا هجران را نه او نیز من گلشن
بگو چه ما و می دوزی که جانه سوخت هم دوزن

مرا هول کی روزی ز بخ من جا سوزی
نه آتش نه ایم من بر دیم چنین مرد و زن

بدل از کره دیم من می از صلح و کیم من
درین غصه رسانی من ز کیم پیراهن

زهی مستی که من دارم که در بار چو گلنارم
بگو رحمت بین مسکین چه هم نیم نرا دامن

بگو ای دوست بر دستم چو افتاده در پیش تم
نزدیک نمرا ان غمزه که کذشتان رهدش

کمان روان تو زخمم چه دوزان تو
کهوه سوخت هم عمرانه خرکه ماند نه خرمن

ز آب حسن رو کو حسان شکمات بی تن
دارم که مرا جوم نه سعی دو که نا جوش

سنی جلدن بل سترون سنی مرجیه دیاون
چه بیشم به زوانی بی کمتر نه دوش

کرم سن جم سن و عالمدن نم سن
مدا اخر چه جانست برو جانا نظر افکن

ولد ورشت جر سنه کیان و چه جانست

مد الله ظله و برکته

محبت را چه یاری تو کنی در کار کن تو
چه جای راه دلبر که بجز کنار کن تو

از آن معنی که مستی کشیدی که بکل بیکی
بمست اندر بران کوی که مستی خمار کن تو

در آغاش بگر جان که بسر بیک سوار کن تو
در آغاش بگر جان که بسر بیک سوار کن تو

همی زن کدل کافر نا در دو افتار کن تو
چو زن زن سنگ کادی که مرد جا سیار کن تو

چو نیم کی جمله من بیاد بر جمله
بر اخیار منکر و غیرت همچو نار کن تو

ربا هر چون مثال آب جیحون

XI. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı; Halet Efendi Kitaplığı 328, 111 a.

XII. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı, Halet Efendi Kitaphğı 328, 114 a.

XII. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı, Halet Efendi Kitaplığı 328, 114 b.

XII. Gazel : Konya Müze Kitaplığı 76, 97 b.

XII. Gazel : Konya Müze Kitaplığı 76; 98 a.

در عشق سلطان ازل گفتم بران بردهٔ منی — کای در طوافِ ماه و ماه و سپهر و مشتری
چون با منی ای ماه ای دلبر اندر بهشت و حور خود — مر نشستگان را آرده اکنون حوض کوثری

ولد قدس الله سره

من راصمم ای ماه در گر صد چو من عاشق کنی — چون رخت جان بردی مها شاد مرو در دل گره زن
چون عالم گردد هر بلا از رنج باشد چون شفا — گر بر جفا را هر نفس بی خار دل را گلشنی
بی روی تو من مرده ام با روی تو من زنده ام — دانستم این چون دیدمت کاندر تنم جان منی
پس چون دمی دوری مها از جمله افزونی مها — گر چون و چونی مها جان بخش هر جان زنی
جانانه مردی بی زنی برتر ز جانی و تنی — گرچه نمایی خویش را از نقش مردی و زنی
چیرانی و چون منم گردان بگو چون منم — داری روا گر وصل خود در چاه هجر افکنی
سوزد دی بگاه از جان کسی کو گلک به دیلر نه گرم — آنیم که بر تنگری بلرزم دیلر مرجاندنی
گلدی دلیم خوش گل یکی الذم اکاس قول یکی — گلدی نی آنی دلیم آنی که دف و چغلنی
گفتم ورا بهر خدا چون دل بردی تو ربما — منکر کسی را بعد ازین یک نو من هل نوسنی
از جان نوش این باده را بر گیر این افتاده را — با ما تو ای جان خوش برآ تا عیش ما گردد همی
می بین ولد را ای پسر تا با نتر از شمس و قمر — او را فزون دان از همه گر نیستی دون و دنی

ولد قدس الله سره

الحمد لله کز کرم با ما دمی در ساختی — وز هر لشکرهای دل نو سخت فی افراختی
بالا بدی ماند خور روشن نود صد قمر — زیرا مدی ای شاه جان ماه یکدر ساختی

XIII. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı, Halet Efendi Kitaplığı İlâve 139, 176 b.

چو توی نوین بینا ملک بزرگ دانا — ز تو می کنم تمنا بکمز بزی انما
تو بعد او عقل فردی جهان گزی نوردی — بتو ختم گشت مردی بکمز بزی انما
چو فلک همه صفایی چو ملک تو رهنمایی — همه را تو در گشایی بکمز بزی انما
سمغرا غا نوینی ز ازل شده و گزینی — همه را ز حق معینی بکمز بزی انما
سخت ز راه باشد ز در اله باشد — ز خطر پناه باشد بکمز بزی انما
چه بتن اگر مغولی ز ره خرد نغولی — تو عدو دیو و غولی بکمز بزی انما
قلطاق نیکنامی که چو ماه در خرامی — تو نیکوی تمامی بکمز بزی انما
عربست همچو ماهی که سپاه راست شاهی — مرسا و را تباهی بکمز بزی انما
نوقی که جمله نوری که بحسن سنگ جوری — همه را سرور و سروری بکمز بزی انما
همه را ز عمر و احسان بده ای خدا فراوان — بحق نبی و قرآن بکمز بزی انما
هله مطرب یگانه بر بانزن کمانه — بغزل سرا ترانه بکمز بزی انما
بگذر ز نقش عالم بنگر بجان آدم — چو یکا یکیست این دم بکمز بزی انما
ولدت کند دعاها در درز جان نیاها — بودش دریز دناها بکمز بزی انما

ولد قدس الله سره

تو بدان جمال زیبا چه لطیفی و چه زیبا — چو کسیت نیست همتا حلبی بزی انما
بحق قد و روانت بکمان ابروانت — بد و چشم آهوانت حلبی بزی انما
بد و زلف عنبرینت بد و چشم نرگسینت — بد و لعل شکرینت حلبی بزی انما

XIV—XV. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı, Halet Efendi Kitaplığı İlâve 139, 205 a.

بد وجشم شوخ ابی که همره دل باشی — بوجه آنت وبلای چلبی بری انما
دل من شکار کردی غم زار کردی — ترحلق جوار کردی چلبی بری انما
رکل ارجه حاردارم زمل ارحمار دارم — سر عشق بار دارم چلبی بری انما
زتو فاش کشت رازم چه کنم چه حیله سازم — که چو شمع می کدازم چلبی بری انما
صنما رعشق رویت دو هزار کرد کویت — چو رهی بخست دویت چلبی بری انما
ربیت چو من فراوان میان جان خروشان — که کنی نظر بدیشان چلبی بری انما
تو ترا نشد دو نم بکر مرا که چو نم — رد و زبده عرق جرم چلبی بری انما
بطریق لاغ وخنده بحرام سوی بند — که شوم ز وصل زنده چلبی بری انما
شب و روز ای نکارم ز دو دیده اشک بارم — بغم تو جان سپارم چلبی بری انما
چو رعشق باده نوشم بدکان می فروشم — چه نعان کنم خروشم چلبی بری انما
ذو بسه زو زسوی صحرا همه یار کان بیکجا — بجراره کفته این را چلبی بری انما
ذخزینهٔ نعمتم غزلی تمام کفتم — کهر لطیف سفتم چلبی بری انما
تو بیا ببین ولد را که شکست صد خرد را — بکدا است بیک وبد را چلبی بری انما

ولا قدس الله سره

طربی که ارجهانست همه رنج واندهانست — خوشیش چو دام ودانه نی سید مرغ جانست
بطعامهای شیرین بلباسهای رنکین — بردت زراه کوید که مرا خرابی بانست
بجمالهای زیبا بزبان خوب رعنا — کندت چنانک کوی چه بلای ناکهانست

XV. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı; Halet Efendi Kitaplığı İlâve 139; 205 b.

XVI. Gazel : Konya Müze Kitaplığı 76, 121 b.

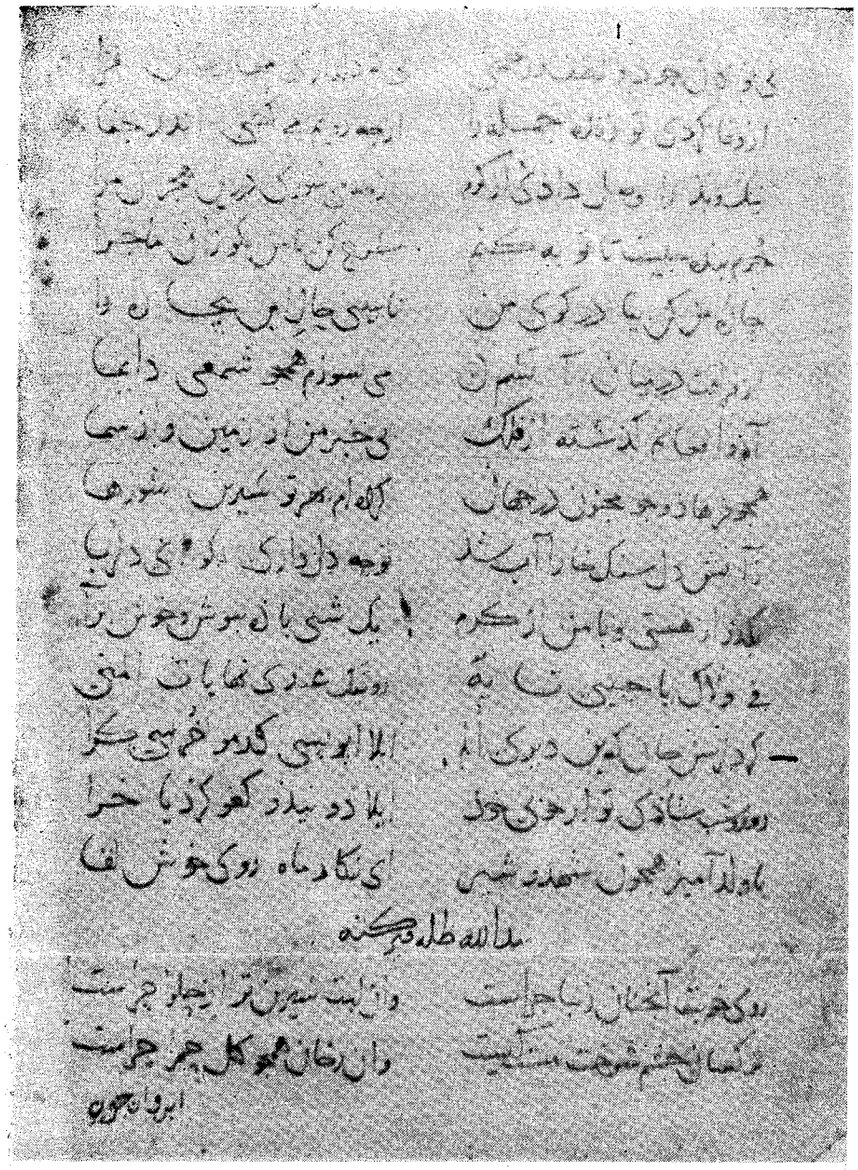

XVIII. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı; Halet Efendi Kitaplığı 328, 170 b.

XIX. Gazel : Konya Müze Kitaplığı 76, 80 a.

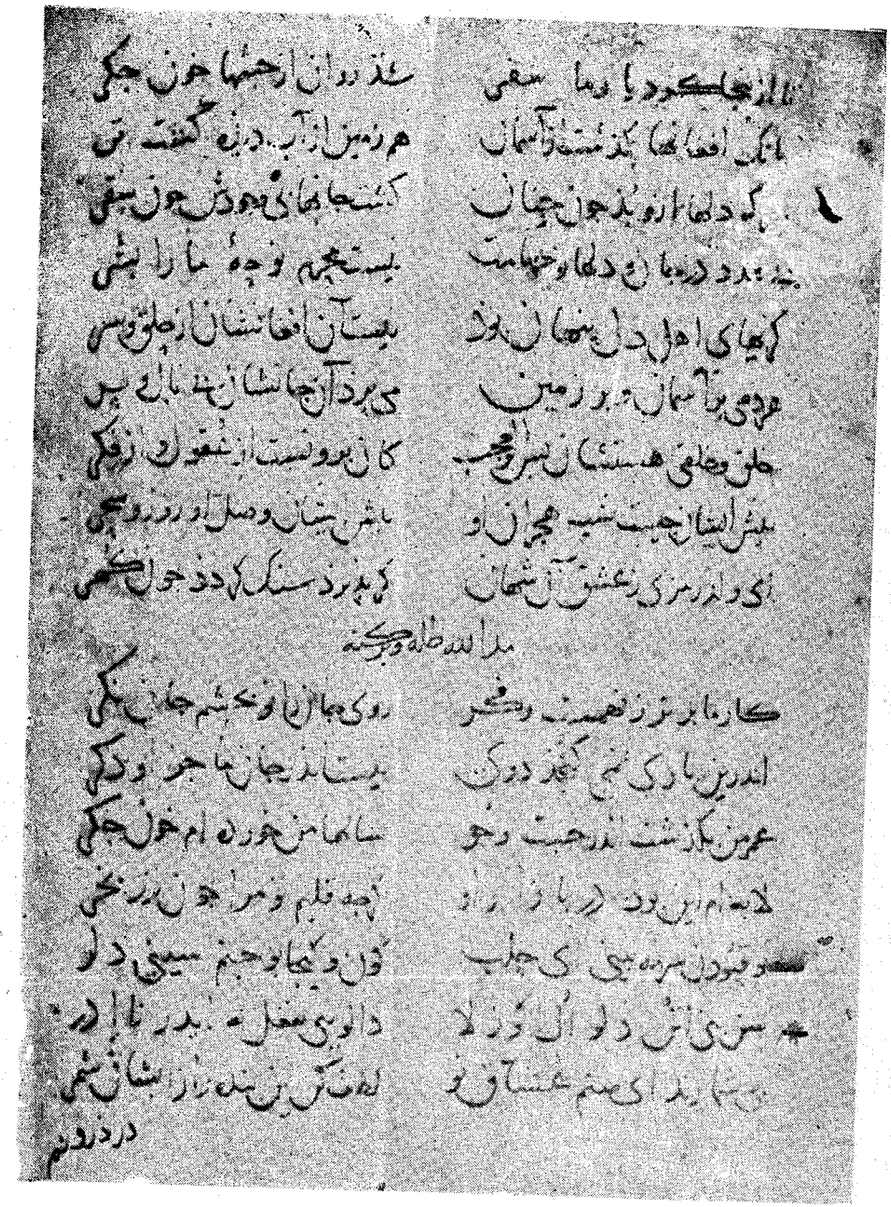

XX. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı; Halet Efendi Kitaplığı 328, 175 b.

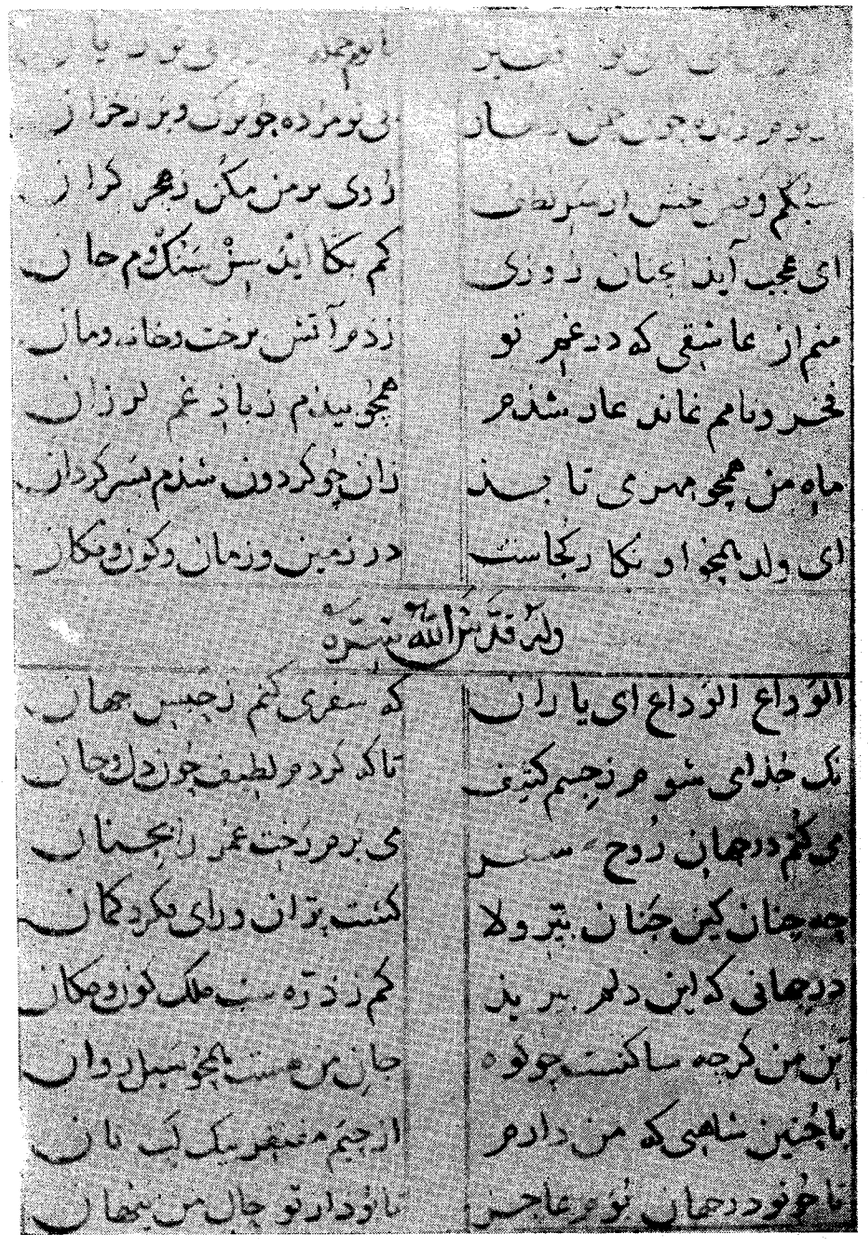

XXI. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı, Halet Efendi Kitaplığı İlâve 139, 264 b.

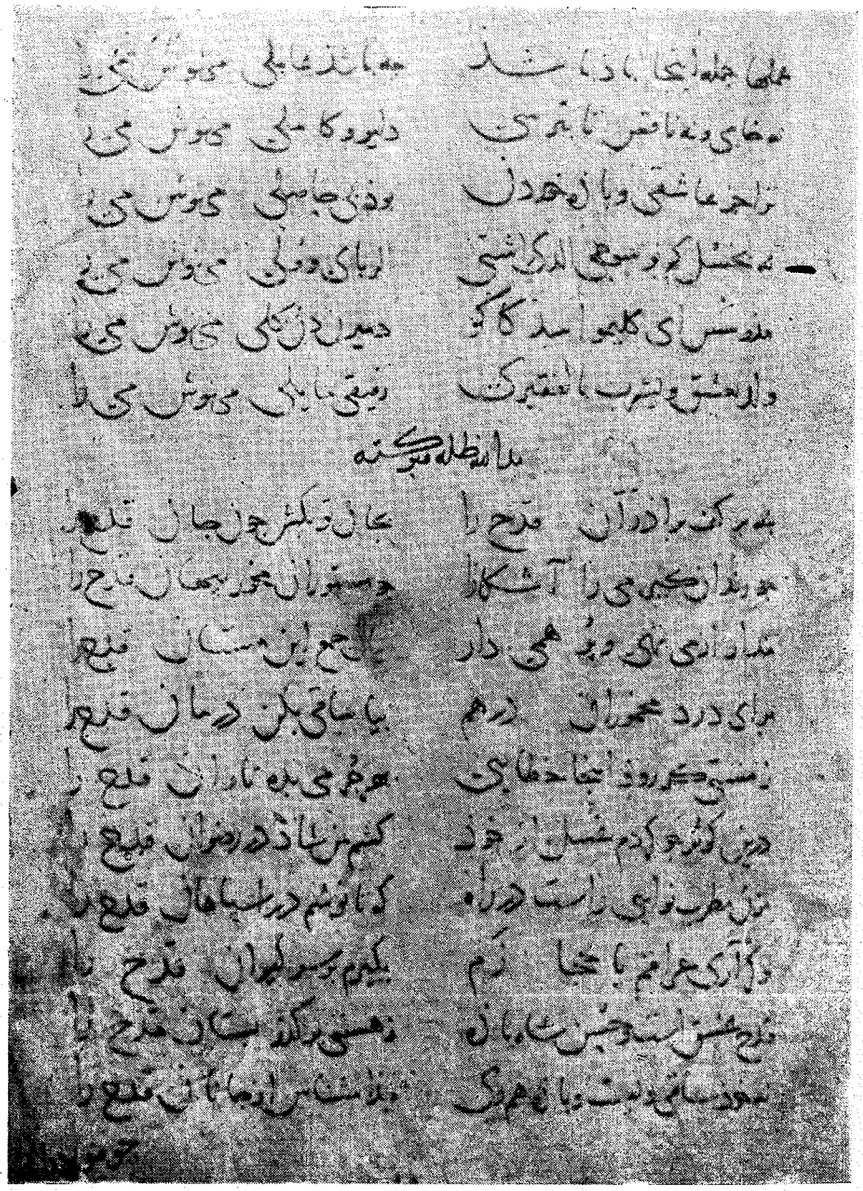

XXII. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı, Halet Efendi Kitaplığı 328, 193 b.

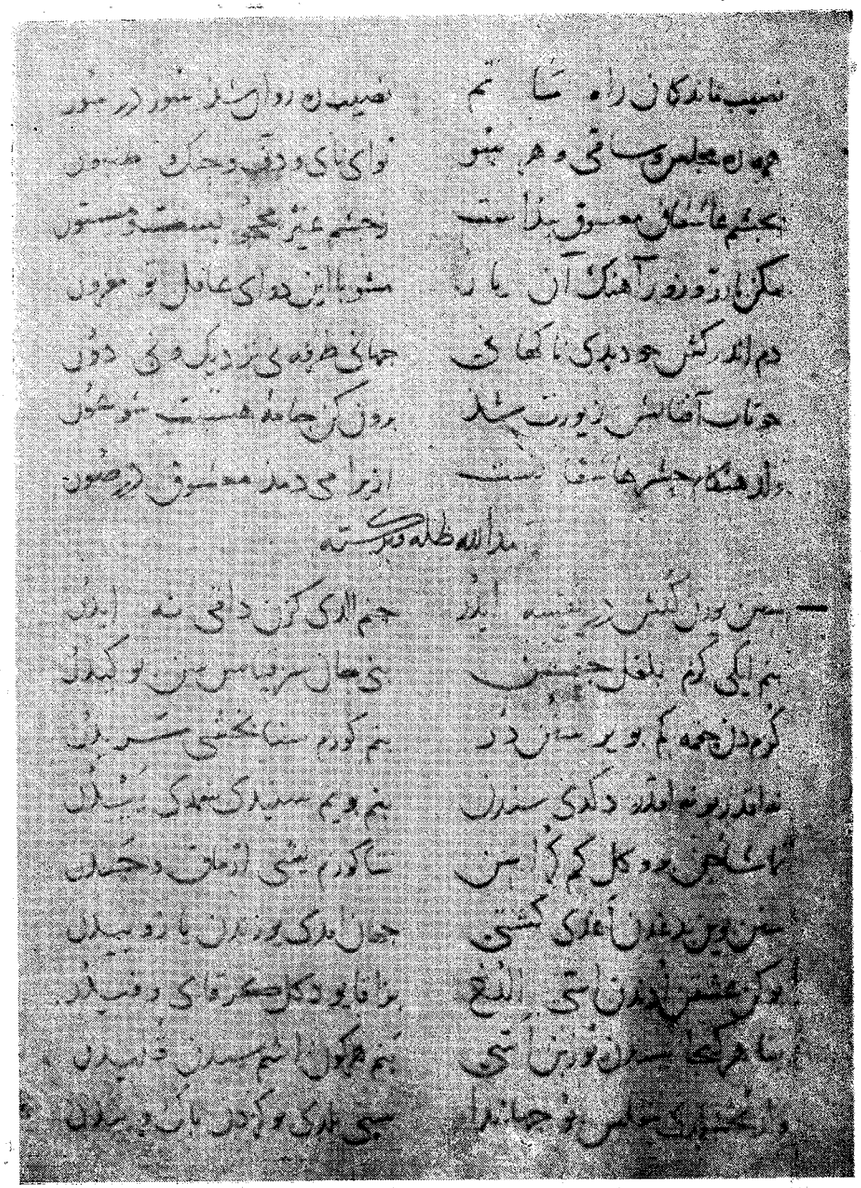

XXIII. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı, Halet Efendi Kitaplığı 328, 215 a.

هر کس لا یقش چیزی دهذاو
چشم مؤمنان رحمت نماید
چشم صادقان ذویت نماید
بر عشاق نازان همچو معشوق
بر زهاد شیخ با سجاده
تو خود را خوب کردان از علما
ولد کرحق دهد یارن بکوید

چنان کز طبلها بقال و عطار
بچشم کافران ضد کوب و آزار
چو خورشیدی که تابد در شب تار
بر فساق نازان همچو مشوق
بر عباد با شکر و با شیاب
که تا کردی کزیده همچو اخیار
هر آنچ کفتی باشد در اشعار

ولد قدس الله سره

درک کورک بوکجا نابترسز
ابی کم کونکلکوز ایدرکه قانی
سزاندن هم طیرسز هم اجرسز
جهانی کم کوریرسز قامو اندن
یری کوکی نه درسالن برقی
کشی کندواشندن بلوالر
اندا سز انک کورک نه ایدر
کول اسوکزی کودا اچندا
ولد ایدرکه بندن کی اشیدک

انو دولت کرندی نادرسز
کنش کبی انی بلوکرورسز
سز اندن هم یترسز هم طورسز
اکر ایکی کوراسز سز کورسز
کوزو کوزی اجک قندا ورسز
کرامز سز انی طنسز دمرسز
بلک اندن نجا درلو السز
کجا یاورز کندز بلرسز
انو کجن سز بلاسز کم اکرسز

XXIV. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı, Halet Efendi Kitaplığı İlâve 139, 344 b.

وهل روح سار فی العواطن
لما موسوا صار صاف
اری المعذور من ذق کان

ای کرن کرورم کرکراس
کرطلس اکر داس بو نوردن
ای عالم اکر سالک ارسا
ارلر کوکا اعدلر بو مردن
ظهور درحق بحوی اجق اجرة
باول کمه ورکی داوسکی
ولد سنی کشدن بلوکردی
درد حق سرده باسع هسنی ما
هرحلا ساقی ماهین سرحم ایکنا
باده بوذوق باسنی دوست ما
وشدام ارسوبک سی دوی ما

بم حاه تادرکی بلاس
طلاس بلک کلی بوروکاس
نیاس عالی انی دوناس
ارلر لابلا کوکا اعاس
اکر طاهرس ایدن سن ایاس
ای کم سن دارسن برلاس
جالدن سروکی کرلباس
هسنی ما ایرد جزی وجرسنی
باده بکردان بقدح برکن دسی
نطف بخش اری جان تابرد کشی ما
هرحلا ارالا سکردسنی ما

XXV. Gazel : Konya Müze Kitaplığı 2145, 113 b.

بسی خوارک کشیدم در فراقت — که تا وصلت کند اغیار روزی
مرا از روی رحمت ای سمن بر — بخوانم پیش خود بیزار روزی
نمای آن روی همچون ماه خود را — ببینم آنکه بینم ناز روزی
چو مرهادم بکوه هجر یان — چو شیرین شوی من در نازروزی
منم مجنون درین صحرا فتان — چو لیلی بر گذر تو باز روزی
از آن دانه دو افغان را برآرم — که آی سرکی این آواز روزی
هزاران جان نبازم در هوایت — اگر گویی مرا جان باز روزی
نگرم یار و انبازی بجایت — بجز عشقت دگر انباز روزی
ولد در آشیان تن نماند — بپرد عاقبت چون باز روزی

مدالله ظله و برکته

نگار ماه رو دستم نگیری — لطیف نیک خو دستم نگیری
نماندم آب رویی پیش مردم — همی گشتم سبو دستم نگیری
ز عشقت آب از چشم جو جویت — روان در جستجو دستم نگیری
لباس صبر را زان سان دریدم — که بیرون رفو دستم نگیری
هر خانه حدیث ما شنیدند — بکایک کو بکو دستم نگیری
بجز تو کی نگاری من گزینم — مرم اگر خیو دستم نگیری
سخن بس نزا بر بعث اهل — سخن دم دلو دستم نگیری

XXVII. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı, Halet Efendi Kitaplığı 328, 246 b.

وله قدس الله سره

سنگ اوک بو کیجا نود دوتی — انکچن کم اچنداکی دشتی
قراکو قلیا اندا که بو ای — قراکو بی بو دیلا دشتر ابتی
اوایدندن طلیجی بلو اولز — کم اغری اوده قلدی قشاکنی
اوایدندن بو کیجا ایله طلدی — کیشی کودن دکلدی وردی تی
نه یتمزدز که یغدی جان اذرنا — که جاندن بن کلف بن باغ بی
نه کوهر الدی بو بر طامله جانم — که بزیک داکی آکا کردی بتی
یکا سوما بشن یشرک الزسن — بنی کرسن نه سوجوبنی دتی
عجایبا قلزدن ال چلیدن — ایکی جانی بتا بر بزنا قتی
اکی یا قشلر کدن بزسر یدم — قراکوزک یکا ما قلز ای تی
براکم دانه طا تلو عشقک اودی — براکم عدبکی یندیدی دتی

واربا زاراتی کندو بره
سنی ایلدی جهانی ویردی سنی

الربا لحیات

ان داری آن اکر بدانی ان را — در جال فدا کنی تن و هم جان را
یا عیس رحیم و نفس کافر بهی — بر کیری صفات الرحمان را

XXVIII. Gazel : İstanbul Süleymaniye Kitapsarayı. Halet Efendi Kitaplığı İlâve 139, 378 b.